

FONTES IURIS

2026.1–2.

KIEMELT TANULMÁNY

PRIBULA LÁSZLÓ

A jogvita kereteinek megváltoztathatósága a másodfokú eljárásban

TANULMÁNYOK

TRASER JULIANNA SÁRA

Az Európai Unió Bírósága ítélkezési gyakorlatának hatása a tagállami állampolgárság elvesztésére és megszerzésére vonatkozó nemzeti szabályok alkalmazására

SZÓKE PÉTER

Aktív eutanázia Európában. A Benelux országok és az Ibériai-félsziget szabályozása

SOLYMOSI-SZEKERES BERNADETT

Jogalkotási döntéspontok a reprodukciós egészség egyes lehetséges munkajogi vetületei kapcsán

PODONYI KATALIN

Új dimenziók a magyar közigazgatási eljárásjogban: digitalizáció, ügyfélélmény és mesterséges intelligencia-alapú jogalkalmazás

SEREG PÉTER

A kriptoeszközök felügyeletének hazai szabályozása

DE NEGRI LAURA

Az emlékezés új határai, avagy a személyiség digitalizálása a halál után az összehasonlító jog szemüvegén keresztül

MARINKÁS GYÖRGY

A főtanácsnok szerepe az EUB-joggyakorlat konzisztenciájának megőrzésében és fejlesztésében

CSALÁDJOGI ROVAT

SUBASICZ ÉVA

A gyermek véleménynyilvánítási jogának érvényesülése a magyar családjogi gyakorlatban

SZAKMAI KÖZÉLET

NAGY ADRIENN

Határon innen és túl – a végrehajtási jog fejlődési irányai Európában

Könyvismertetés Wopera Zsuzsa, Nagy Adrienn (szerk.): A végrehajtási jog aktuális kérdései című könyvről

WOPERA ZSUZSA

Ment-e digitalizáció által a polgári bíráskodás elébb?

Könyvismertetés Dr. Gyarmathy Judit: Digitális korszakváltás a magyar bíróságokon című könyvről

KONFERENCIABESZÁMOLÓ

PÁZMÁNDI KINGA

Stabilitás, bizalom, innováció. Országos konferencia a modern pénzüpiacok jogi és felügyeleti dilemmáiról

Fontes Iuris

Megjelenik negyedévente.

Alapító: Igazságügyi Minisztérium

Kiadja: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, 1054 Budapest, Báthory u. 10.

Alapította: Prof. Dr. Trócsányi László

Lapelnök: Dr. Tuzson Bence

Főszerkesztő: Prof. Dr. Wopera Zsuzsa

Szerkesztőbizottság: Dr. Pázmándi Kinga PhD, Dr. Nagy Adrienn PhD, Dr. Herédi Erika PhD, Dr. Tóth Zoltán, Prof. Dr. Menyhárd Attila,

Prof. Dr. Pribula László, Prof. Dr. Görög Márta, Dr. Bodzási Balázs PhD, Dr. habil Zódi Zsolt DSc., Prof. Dr. Szikora Veronika,

Dr. Fazakas Zoltán József PhD, Dr. Sereg Péter PhD

Lapmenedzser: Dr. Deák Márta

Design: Kovács Gyöngyi

Nyomdai munkák: MKIFK Magyar Közlönykiadó és Igazságügyi Fordítóközpont Zrt.

ISSN 2416-2159 (Print)

ISSN 2786-4057 (Online)

Tartalom

Kiemelt tanulmány

Pribula László

A jogvita kereteinek megváltoztathatósága a másodfokú eljárásban 3

Tanulmányok

Tráser Julianna Sára

Az Európai Unió Bírósága ítélkezési gyakorlatának hatása a tagállami állampolgárság elvesztésére és megszerzésére vonatkozó nemzeti szabályok alkalmazására 15

Szőke Péter

Aktív eutanázia Európában. A Benelux országok és az Ibériai-félsziget szabályozása 24

Solymosi-Szekeres Bernadett

Jogalkotási döntéspontok a reprodukciós egészség egyes lehetséges munkajogi vetületei kapcsán 39

Podonyi Katalin

Új dimenziók a magyar közigazgatási eljárásjogban: digitalizáció, ügyfélművelés és mesterséges intelligencia-alapú jogalkalmazás .. 47

Sereg Péter

A kriptoeszközök felügyeletének hazai szabályozása 61

De Negri Laura

Az emlékezés új határai, avagy a személyiség digitalizálása a halál után az összehasonlító jog szemüvegén keresztül 68

Marinkás György

A főtanácsnok szerepe az EUB-joggyakorlat konzisztenciájának megőrzésében és fejlesztésében 77

Családjogi rovat

Subasicz Éva

A gyermek véleménynyilvánítási jogának érvényesülése a magyar családjogi gyakorlatban 85

Szakmai közélet

Nagy Adrienn

Határon innen és túl – a végrehajtási jog fejlődési irányai Európában
Könyvismertetés Wopera Zsuzsa, Nagy Adrienn (szerk.): *A végrehajtási jog aktuális kérdései* című könyvről 109

Wopera Zsuzsa

Ment-e digitalizáció által a polgári bíráskodás elébb?
Könyvismertetés Dr. Gyarmathy Judit *Digitális korszakváltás a magyar bíróságokon* című könyvről 111

Konferenciabeszámoló

Pázmándi Kinga

Stabilitás, bizalom, innováció – Országos konferencia a modern pénzügyi jogi és felügyeleti dilemmáiról 114

Pribula László*

A jogvita kereteinek megváltoztathatósága a másodfokú eljárásban

1. ALAPVETÉS

A 2018. január 1-jén hatályba lépett, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) a koncentrált per feltételeinek a biztosítása érdekében, a felek felelős pervitelének és a bíróság aktív pervezetésének előtérbe helyezésével olyan új szabályok bevezetését határozta el, amelyek által még inkább elősegíthető az anyagi jogok bíróság előtti hatékony érvényesítése. A megújított szabályozással kívánt a jogalkotó eleget tenni azoknak a széles körben megfogalmazott elvárásoknak, amelyeket a polgári perjog kodifikálásáról rendelkező 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozat előírányzott: a jogtudomány és a joggyakorlat eredményeire támaszkodó, nemzetközi gyakorlatnak és elvárásoknak is megfelelő, az anyagi jogok hatékony érvényesítését biztosító polgári perjogi törvénykönyv megalkotása. A koncepcionálisan megújított perrend legnagyobb jelentőségű eljárás változása az elsőfokú eljárásban megvalósított, a felek állítási és bizonyítási feladatait a per szerkezetében is határozottan elkülönítő, a felek és a bíróság felelősségét egyaránt előtérbe helyező osztott per szerkezet bevezetésében rejlett, amely a per gyors, hatékony és koncentrált lefolytatásához a leginkább hozzá tud járulni. Téves lenne azonban az a megközelítés, amely ezt a rendkívüli jelentőségű változtatást önmagában, más rendelkezések közül kiragadva kísérelné meg vizsgálni. Az alapelvi szintre emelt perkoncentráció feltétlen érvényesülését irányzó perrendtartás minden szabályát egységében, egymásra hatással kell elemezni és azok értelmezését a törvény Preambulumából megállapítható jogalkotói céllal összevetve kell a gyakorlati kihívásokra adott válaszok megfogalmazása során elvégezni. Nincs ez másképp a másodfokú eljárás megújított szabályozásának megértése és alkalmazása tekintetében sem. Egyet lehet érteni azzal a véleménnyel, hogy egy perrend korszerűségének fokmérője abban áll, hogy a jogi szabályozás szintjén megfelelően reagál azokra a társadalmi, gazdasági állapotokra, amelyekből azok a jogviták keletkeznek, melyek hatékony és koncentrált elbírálása a perrend keretei között történik.¹

A jogorvoslathoz fűződő jog a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 2. cikke, valamint az emberi

jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Római Egyezmény 13. cikke által biztosított emberi jog, az Alaptörvény Szabadság és Felelősség című része XXVIII. cikkének (7) bekezdésében szabályozott alkotmányos alapjog. Utóbbi szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti. A jogorvoslat olyan eszköz, amely által az érdekelt bírósági, hatósági eljárásban meghozott, vélt vagy valós érdekeit sértő döntés korrigálását kéri. Ebből következően a jogorvoslati jog gyakorolhatóságának biztosítására különös figyelmet kell fordítani – nem mindegy azonban, hogy melyek ennek a jognak az időbeli és területi korlátjai, és ezáltal milyen feladatokat jelöl ki a másodfokú bíróság számára.

A jogalkotó szándéka egyértelműen az volt, hogy a megújított perrend alapján a perjog sajátképi elvei: a perkoncentráció és a rendelkezési jog a másodfokú eljárásban is következetesen érvényesüljenek. A jogalkotói célok megvalósulása léket kaphat akkor is, ha a másodfokú bíróság félreértelmezi a feladatát, nincs figyelemmel arra, hogy a bírósághoz forduló felek érdekeinek megfelelő jogszolgáltatás a perorvoslatok elbírálása szempontjából is milyen kiemelt jelentőséggel bír. A túlzottan elhúzódozó, az öncélú, a felek rendelkezési jogait figyelmen kívül hagyó másodfokú ítékezés kifejezett akadálya lehet a magánjogi jogviták hatékony elbírálásának. Számos kritika érte a korábbi, a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (1952-es Pp.) hatálya alatt a fellebbviteli bíróságokat abban a körben, hogy az indokoltnál többször helyezik hatályon kívül az elsőfokú ítéletet, és utasítják az elsőfokú bíróságot a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára – még akkor is, ha ez a felek egyikének sem volt a kifejezett akarata. A hatályon kívül helyezésre ugyanis az 1952-es Pp. a bíróság mérlegelésétől függően adott lehetőséget az elsőfokú eljárás lényeges szabályainak a megsértése esetén, függetlenül attól, hogy arra a szabályszegésre a felek hivatkoztak-e, vagy sem. A hatályon kívül helyezések visszaszorulása, kivétellessé tétele mind a jogkereső polgárok, mind a jogalkalmazás érdekeivel találkozók, ezt a jogalkotó is kifejezetten elő kívánta segíteni. Ezt kívánta megakadályozni az új kódex azzal, hogy eltekintve a kivételes, rendkívül súlyos, kötelező hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértésektől (kizárt bíró közreműködése, a bírói tanács szabálytalan megalakítása, az ítélet nem orvosolható formai hiányossága, illetve eljárás-megszüntetési ok megvalósulása), a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörét egyértelműen a felek rendelkezési jogá-

* Egyetemi tanár, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi Tanszék, kollégiumvezető, Debreceni Ítéletábró.

1 WOPERA Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás elvi alapjai. *Jogtudományi Közöny*, 2017/04. 154.

hoz kívánta igazítani.² Jelezve ezzel, hogy a másodfokú bíróság feladata nem a „hibakeresés”, hanem csak annak a megítélése, hogy a felek által felhozott jogszabálysértések az elsőfokú eljárásban megvalósultak-e és ha igen, azokat mennyiben lehetséges a másodfokú bíróság által orvosolni. Az ezáltal a felek felelősségét a másodfokú eljárásban is határozottabbá tevő megoldás szigorát ugyan a perrendtartás első átfogó változtatását eredményező 2020. évi CXIX. törvény (első Pp.-novella) 2021. január 1-jétől hatályos módosításai dogmatikailag részben feladták, mindezt azonban abból a célból, hogy a jogalkalmazói igényekhez igazodóan egyszerűsítsék és rugalmasabbá tegyék a szabályozást.³

Az osztott perszerkezet bevezetésével a jogalkotó azt kívánta megvalósítani, hogy a jogvita keretei a perfelvétel lezárásáig rögzüljenek: addig a felek alapvetően szabadon, csak a jóhiszemű pervitel követelményének korlátai között változtathassák meg állításukat, ezt követően azonban már alapvetően ne módosíthassák sem keresetüket, sem ellenkérelmüket, a kérelmekhez igazodó új tényeket már ne hozhassanak fel, új bizonyításra irányuló indítványokat már ne terjeszthessenek elő. Így tudja betölteni az érdemi tárgyalási szak a valódi rendeltetését: a bizonyítás lefolytatását és a megszerzett bizonyítékok alapján a jogvita eldöntéséhez szükséges tényállás megállapítását; de ez járul hozzá a perorvoslati szakaszok funkciójának: a perorvoslati kérelem elbírálásának a tényleges érvényesüléséhez is. Ha ugyanis a felek a perfelvétel lezárása után megváltoztatják a jogvita kereteit érintő előadásait, azáltal szétörthetik a per menetét, szükségtelemmel tehetik a már lefolytatott, időben erre épülő eljárási cselekményeket, ezáltal megakadályozhatják a perkoncentráció érvényre jutását. Ha a jogvita kereteinek megváltoztatása ezt eredményezheti az elsőfokú eljárás érdemi tárgyalási szakában, különösen így van ez a másodfokú eljárás során.

Az élethelyzetek azonban nem ilyen egyszerűek, nem tudnak igazodni mereven a perfelvétel lezárásához. Számtalan olyan körülmény állhat fenn – tények utólagos bekövetkezése, későbbi tudomásszerzés, az állítási kötelezettség akadályának utóbbi megszűnése, de különösen a bíró aktív anyagi pervezetési cselekménye –, amelyek a tisztességes eljárás követelményének érvényesülése, a még nagyobb érdeksérelem veszélyét magában hordozó rendkívüli perorvoslatok elkerülése érdekében indokolják a bíróság elé vitt jogvita újratervezését. Abban a körben, hogy a jogalkotó a kivételességet mennyiben engedi meg, különösen nagy a felelőssége: a túlzottan enyhe megközelítés feltétlenül a perkoncentráció ellen hat, az indokolatlan szigor viszont a jogkereső feleknek az igazságos döntés keresése iránti támogatandó érdekével ellentétes. Nem csupán a jogszabályi rendelkezéseknek, hanem az azokat a per céljával összefüggésben értelmező jogalkalmazói gyakorlatnak is erre különös figyelemmel kell lennie.

2. A JOGVITA KERETEINEK MEGVÁLTOZTATHATÓSÁGA – ÁLTALÁNOS TILALOM

A polgári perrendtartás a másodfokú eljárásban már nem kívánja biztosítani a jogvita rögzített kereteinek a feloldását, ezért általános tilalomként fogalmazza meg, hogy sem a fellebbezésben, sem a másodfokú eljárás során a keresetet, a viszontkeresetet és a beszámítást (ezeket nevezi együttesen keresetnek), illetve az ellenkérelmet megváltoztatni nem lehet, utólagos bizonyításnak nincs helye. Ennek az indokai egyértelműek: mivel a jogvita keretei már a perfelvétel lezárásával rögzültek, ha az elsőfokú eljárás érdemi tárgyalási szakában is csak kivételesen voltak ezek a perfelvételinek minősített nyilatkozatok megtehetőek, úgy különösen indokolatlan azokat megengedni a rendes perorvoslati eljárás során. Az általános tilalom meghatározásakor legfeljebb az a hiányérzete lehet az olvasónak, hogy ugyanezt az új tények előadása során normatív előírás nem mondja ki, annak ellenére, hogy ez a tilalom a későbbi kivételek felsorolásából nyilvánvalóan kiderül – holott dogmatikailag így lett volna a helyes. Ennek oka feltehetően az, hogy a Pp. novella előtt a más vagy eltérő tények előadását is keresetváltoztatásként, ellenkérelem-változtatásként határozta meg a kódex, és a módosítás során elfelejtkeztek erről a formális pontosításról. Azzal azonban, hogy valamennyi perfelvételi nyilatkozatra azonos az általános tilalom, a perkoncentráció érvényesülésének ez az eszköze határozottan érvényesül a másodfokú eljárásban is.

Fontosnak tartja ezentúl kimondani a perrendtartás ehhez kapcsolódóan, hogy a kereset-, illetve ellenkérelem-változtatást elutasító végzést a másodfokú bíróság legkésőbb az ítéletben vagy az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyező végzésében indokolja. Mivel eltérő rendelkezés hiányában a másodfokú eljárásban az elsőfokú eljárásra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, ennek az előírásnak a hiányában bizonytalan lenne, hogy az elsőfokú eljárás perfelvételi szakára – amely esetben a kereset- és ellenkérelem-változtatás nem a bíróság engedélyéhez kötött – vagy az érdemi tárgyalási szakára – amely esetben a bíróságnak nem fellebbezhető végzéssel kell döntenie a kereset- és ellenkérelem-változtatás iránti kérelemről – vonatkozó rendelkezéseket kell-e alkalmazni. Ezzel szemben a másodfokú eljárásra speciális szabályokat vezet be a kódex – azzal a sajátos megoldással, hogy külön nem fellebbezhető és nem is indokolandó végzés meghozatalát írja elő, nyilvánvalóan azért, hogy a fél tudja, melyek azok a változtatások, amelyeket nem engedélyez a másodfokú bíróság, és ezzel ne csupán a másodfokú határozatban szembesüljön; azonban a másodfokú eljárást befejező határozatban ennek indokolását is elvárja.⁴ Azzal azonban adós marad a normaszöveg, hogy milyen okból nem a kereset-, illetve ellenkérelem-változtatás iránti kérelem elutasításáról beszél, hanem a kereset-, illetve ellenkérelem-változtatás elutasításáról, továbbá miért nem említi a visszautasítás jogkövetkezményét. Ebből arra lehet következtetni, hogy az elsőfokú eljárás érdemi tárgyalási szakához képest pusztán a kereset- és ellenkérelem-változtatást tartalmazó nyilatkozat bejelentését és nem engedélyeztetését várja el a felektől, amelynek a törvényi feltételei hiányában

² Pp. 370. § (1)–(3) bek.

³ WOPERA Zsuzsa: A dogmatika vagy a gyakorlat elsőbbsége? In: Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Szabó Imre egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, Forum Acta Juridica et Politica, Acta Universitatis Szegediensis, 2021. 485.

⁴ Pp. 373. § (1) bek.

egyfajta jogkövetkezmenyt: az elutasítást teszi lehetővé. Ugyanakkor a dogmatikai kétséget fokozza, hogy a későbbiekben a fellebbezés megváltoztathatósága körében a normaszöveg „megengedett, vagy engedélyezett kereset-, illetve ellenkérelem-változtatás” kitélt használja, annak egyértelmű magyarázata nélkül, hogy mi az oka a megkülönböztetésnek.⁵ Bár mindez a gyakorlatban nem jelent praktikus nehézséget, de jól jelzi az erre a szabályanyagra annyira jellemző bizonytalanságot, amely abból ered, hogy nem tisztán megállapítható, hogy az elsőfokú eljárás szabályai mennyiben alkalmazhatók és mennyiben érvényesülnek a speciális szabályok. Mindezeket a bírói gyakorlatnak kell finomhangolnia.

Nem jelent ugyanakkor értelmezési zavart, hogy mi a következménye az új tények előadására, illetve az utólagos bizonyításra vonatkozó általános tilalom ellenére az erre irányuló nyilatkozatoknak – speciális szabály hiányában csak az lehet, hogy ezeket a másodfokú bíróság figyelmen kívül hagyja.

3. KIVÉTELEK A JOGVITA KERETEINEK MEGVÁLTOZTATHATÓSÁGA ALÓL – ÚJ TÉNYEK ÁLLÍTÁSA A MÁSODFOKÚ ELJÁRÁSBAN

A tisztességes eljárás követelményének érvényesülése és a szükségtelen perújítás elkerülése érdekében a perrendtartás is indokoltan tartja a jogvita kereteinek másodfokú eljárásban történő megváltoztatási tilalma alól meghatározott kivételeket engedni. Ezeket azonban rendkívül szűk körű szabályozással teszi, megalapozva ezzel az értelmezési kihívásokat.

Bár azt a polgári perrendtartás *explicit verbis* nem mondja ki, hogy a másodfokú eljárásban új tényeket állítani nem lehet, a kivételes szabályozásból nem következhet más. Ez a kivétel pedig a törvény szövege szerint, hogy a fellebbezésben új tény állítására akkor kerülhet sor, ha az új tény a fél önhibáján kívüli okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott a fellebbező fél tudomására vagy következett be, feltéve, hogy az elbírálás esetén rá nézve kedvezőbb ítéletet eredményezhetett volna.⁶

A kivételt megalapozó rendelkezés három *konjunktív* feltételt foglal magában: egyrészt az új tény csak a fellebbezésben állítható, másrészt annak akkor van helye, ha önhibán kívül nem volt korábban előadható (az elsőfokú eljárást követő tudomásszerzés vagy bekövetkezés folytán), harmadrészt az új ténynek elvi szinten alkalmasnak kell lennie az arra hivatkozó félre kedvezőbb ítélet meghozatalára.

Kétségtelen, hogy ez a rendelkezés ebben a részében meg egyezik az 1952-es Pp. megoldásával⁷; azonban az akkori koncepció a fellebbezés tartalmának meghatározása során vezette be ezt a korlátot és nem a jogvita kereteinek a rögzítésével összefüggésben. A megváltozott koncepció viszont sokkal határozottabban hozta fel azt a kérdéskört, amely ennek az előírásnak a helyességét érinti. A Pp. 2018. január 1. és 2020. december 31. közötti szövege ugyanis nem ismerte ezt a szűkítést, ezzel szem-

ben úgy rendelkezett, hogy a fél akkor változtathatja meg tényállítását, ha olyan tényre hivatkozik, amely önhibáján kívüli okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott tudomására vagy következett be, feltéve, hogy az elbírálás esetén rá nézve kedvezőbb ítéletet eredményezett volna. Ez a szabály tehát nem korlátozta az új tény előadhatóságát sem a fellebbező félre, sem pusztán a fellebbezésre. Kérdéses, hogy a keresetváltogatás Pp. novella által módosított fogalmából következően az 1952-es Pp. előírásaihoz történő visszatérés tudatos volt-e, és nem tekinthető-e ellentétesnek a perrendtartás egészének eljárási modelljével.

Ha ugyanis az anyagi jogerőhatás feltörésére alkalmas perújítási kérelem előterjeszhető azon az alapon, hogy a fél olyan tényre hivatkozik, amelyet a bíróság a perben nem bíralt el, feltéve, ha a fél önhibáján kívül nem volt abban a helyzetben, hogy a perújítási kérelmében felhozott tényt a korábbi eljárás során érvényesítse⁸ – úgy a fellebbezés és a másodfokú eljárás befejezése között hivatkozható tények előadását a perkoncentráció elvével ellentétesen helyezi át a jogalkotó a rendkívüli perorvoslati eljárásra. Az új tények egyedül a fellebbezésben előadhatósága pedig szükségtelenül zárja ki a fellebbező fél ellenfelét az újonnan keletkezett vagy tudomására jutott tényekre hivatkozás lehetősége alól – holott sem az elsőfokú eljárásban, sem a perújítás során ilyen indokolatlan különbséget a törvény a felek között nem tesz. Nyilvánvalóan előfordulhatnak a per érdemi eldöntésére kiható történések a másodfokú eljárás alatt is. Így, ha a fellebbező fél ellenfele a követelt összeg egy részét ebben az időben megfizette, azonban erre két okból sem tud hivatkozni: egyrészt, mert csak a fellebbezésben lehet ezt tenni, másrészt ebből következően ez a jog csak a fellebbező felet illetheti meg – indokolatlannak látszik az erre hivatkozást kizárólag a rendkívüli perorvoslatra hagyni.

A perkoncentrációt helyesen középpontba állító új perrendi koncepció fényében joggal merül fel a kérdés, hogy az eredetileg nem hivatkozott tényre utólagos tudomásszerzés vagy utólagos bekövetkezés folytán legkésőbb a fellebbezésben lehet csak hivatkozni és ehhez kapcsolódóan történhet utólagos bizonyítás, vagy kiterjeszhető-e az eredetileg nem hivatkozott új tény állítása – és ehhez kapcsolódó utólagos bizonyítás – a másodfokú eljárás teljes időtartamára? A magánjogi jogviták tisztességes eljárás elvén nyugvó rendezését és az anyagi jogok hatékony érvényre juttatását a kiterjesztő értelmezés segíti elő: ennek értelmében nem indokolt, hogy akadály legyen annak, hogy ha az új tény a fél önhibáján kívüli okból a fellebbezés előterjesztését követően jutott a fellebbező fél vagy ellenfele tudomására vagy azt követően következett be, úgy – az elsőfokú eljárás kapcsolódó szabályainak megfelelő alkalmazásával⁹ – helye legyen a tény bekövetkezésétől vagy az arról való tudomásszerzéstől számított tizenöt napon belül, a tudomásszerzés időpontjának és az önhiba hiányának valószínűsítése mellett új tények előadásának; mint ahogy a másodfokú eljárásban történt tényekre hivatkozás megengedésére van is példa a bírói gyakorlatban.¹⁰

5 Pp. 375. § (2) bek.

6 Pp. 373. § (2) bek.

7 1952-es Pp. 235. § (1) bek.

8 Pp. 393. § a), 394. § (1) bek.

9 Pp. 214. § (4) bek.

10 Pécsi Ítéletábrla Fpkf.IV.45.037/2019/4.

4. KONCEPCIONÁLIS HATÁRVONAL: A PERFELVÉTELRE ALKALMASSÁG UTÓLAGOS VIZSGÁLHATÓSÁGA A MÁSODFOKÚ ELJÁRÁSBAN

Azt megelőzően, hogy részletes vizsgálat tárgya lenne a jogvita kereteinek legjellemzőbb módosítása: a kereset- és ellenkérelem-változtatás; ennek megértéséhez feltétlenül szükségesnek látszik az ehhez szorosan kapcsolódó, a másodfokú eljárás kereteit koncepcionálisan kijelölő jelentős gyakorlati kérdés áttekintése. Az utóbbi időszakban ugyanis a bírói gyakorlatot jelentős kihívás elé állította a keresetlevél perfelvételre való alkalmatlanságának a másodfokú eljárásban történő észlelése abban az esetben, ha a perindítás hatálya előtt a hiányosságok még pótolhatók lettek volna, de az ennek érdekében történő intézkedés az elsőfokú bíróság részéről elmaradt.

A probléma alapja az az esetkör, amikor a felperes a pert nem a jogszabályban meghatározott személy ellen indította meg, vagy meghatározott személyek perben állása kötelező és e személyeket nem vonta perbe, vagy nem nyújtott be meg nem engedett keresethalmazatot vagy pertársaságot tartalmazó keresetlevél esetén megfelelő keresetlevelet¹¹ – ezt azonban az elsőfokú bíróság nem veszi észre, és így nem is hívja fel a hiányok pótlására a felperest, a másodfokú bíróság azonban ezt észleli. Annak meghatározása, hogy ekkor milyen eljárási lehetőség áll fenn, milyen jogkövetkezmények alkalmazhatók, alapvetően annak az értelmezésétől függ, hogyan tekint a gyakorlat a keresetlevél – eredetileg hiánypótlással még korrigálható – perfelvételre való alkalmatlanságának az utólagos észlelésére.

A jogalkalmazási nehézséget az okozza, hogy a keresetlevélnek a perfelvételi szak kezdetére arra kell alkalmasnak lennie, hogy az alperes teljes körű írásbeli ellenkérelmet tudjon előterjeszteni, annak hiányában bírósági meghagyás legyen kibocsátható, minden egyéb hiányosság a jogvita kereteinek a tisztázására vagy a kereset érdemi elutasítására tartozik. Az előzőek szerint felsorolt hiányosságok kiküszöbölését ezért a perrendtartás tudatosan helyezi a perindítás hatályának beállta elé és azt feltételezi, hogy ezeket a hiányosságokat a bíróság felismeri és a felperessel a hátrányos jogkövetkezményekre történő figyelmeztetés mellett az orvoslás érdekében közli – és a felperes felelőssége, hogy a hiányokat a keresetlevél alperessel történő közlése előtt pótolja-e: ha igen, a perfelvételi szak elkezdődhet, ha pedig nem, úgy a keresetlevél visszautasításának, annak elmaradása esetén az eljárás megszüntetésének van helye. Nem számol azonban ez a modell azzal a helyzettel, ha az elsőfokú bíróság nem, de a másodfokú bíróság felismeri ezeket a – még a perindítás hatályának beállta előtt felismerendő – hiányosságokat.

A jogalkalmazásban ezzel kapcsolatban két eltérő megközelítés alakult ki.

Az egyik lehetséges álláspont azon az elvi alapon nyugszik, hogy a keresetlevél hiányainak pótlása keresetváltoztatás (keresetkiterjesztés), ezért ha a másodfokú bíróság észleli, hogy az előző okok fennállása ellenére az elsőfokú bíróság nem hívta fel a felperest a keresetlevél hiányainak a pótlására, úgy a jogkövetkezmény attól függ, hogy mennyiben van helye

a másodfokú eljárásban keresetváltoztatásnak; ha a keresetváltoztatásra, illetve keresetkiterjesztésre már nincs törvényi lehetőség, akkor az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése mellett az eljárást meg kell szüntetni. Ezt a megközelítést alkalmazta az egyik sajtó-helyreigazítási perben eljáró másodfokú bíróság, amely az elsőfokú bíróság álláspontjával szemben úgy találta, hogy a keresetlevélben sérelmezett, különböző időpontban megjelent közlések bár ugyanazon a hírportálon, de sem tartalmukban, sem szövegezésükben nem egyező cikkekben jelentek meg, ezáltal a kereset más keresettel összekapcsolásának tilalma alapján meg nem engedett keresethalmazat áll fenn. Mivel az elsőfokú bíróság az ügyet érdemben tárgyalta és döntötte el, de a jogszabálysértést csupán a másodfokú bíróság észlelte, ezért jogkövetkezményeinek hivatalból kötelező alkalmazását a bíróságnak a másodfokú eljárás keretei között kellett levonnia. Hangsúlyozta a másodfokú bíróság: az általános szabályok szerint a meg nem engedett keresethalmazat – a törvény szóhasználatával – „hiányként” legfeljebb addig értelmezhető, amíg a kereset alakításában a felperes viszonylagos szabadságot élvez. A keresetváltoztatásra és a keresetkiterjesztésre a felperesnek pedig fő szabályként a perfelvétel lezárásáig van lehetősége. Ez a törvényi tilalom olyan, az általánoshoz képest különös szabály, amely lerontja az elsőfokú eljárás „perindítási” szakában hiánypótlásra vonatkozó előírást. Ebből viszont következik, hogy a keresetlevélnek a meg nem engedett keresethalmazat miatti fogyatékosága – a másodfokú eljárásban – nem kiküszöbölhető, így a keresethalmazattal kapcsolatos hiánypótlási felhívást mellőzte, és azzal az indokkal, hogy felhívás nélkül kell a perakadály következményét alkalmazni, az eljárást megszüntette.¹² Ezen az elvi alapon viszont felmerülhet a másodfokú eljárásban kivételesen megengedett keresetváltoztatás szabályainak az alkalmazása és ennek elérése érdekében akár a bíróság anyagi pervezetési jogkörének a gyakorlása. Ennek értelmében ha a másodfokú bíróság észleli, hogy nem megfelelő alperes perlése, tiltott keresethalmazat ellenére az elsőfokú bíróság nem hívta fel a felperest a keresetlevél hiányainak a pótlására, úgy pótolva az elsőfokú bíróság cselekményeinek hiányosságait, *anyagi pervezetést* alkalmaz, amellyel lehetőséget ad a felperesnek a szabályszerű keresetlevél előterjesztésére és ennek alapján döntheti el érdemben az ügyet. Ha viszont nincs lehetőség a kereset megváltoztatásával a hiányok utólagos „pótlására”, akkor az egyetlen választható jogkövetkezmény az eljárás megszüntetése. Ennek a levezetésnek a kritikájaként az vethető fel, hogy míg a bíróság törvényi kötelezettsége a meg nem engedett keresethalmazat észlelése és ennek alapján lehetőség biztosítása arra, hogy a keresetlevél hiányait a felperes felhívásra pótolhassa; amennyiben a bíróság ezen törvényi kötelezettségének nem tesz eleget, a másodfokú bíróság által felismert hiba kiküszöbölhetetlennek minősítése és az eljárás megszüntetése jogkövetkezményének azonnali levonása éppen ezt a törvényben biztosított korrigálási lehetőséget veszi el a felperestől, holott az elsőfokú bíróság mulasztott. Kétségesnek látszik a másodfokú anyagi pervezetés alkalmazhatósága, hiszen a keresetlevél hiányaira felhívás nem anyagi pervezetési cselekmény; másrészt ha a másodfokú bíróság anyagi pervezetése folytán a fél a keresetét úgy változtatná

11 Pp. 176. § (2) bek. b)–c) pont.

12 Fővárosi Ítéletábra 1.Pf.20.655/2020/5.

meg, hogy azzal perfelvételre alkalmas keresetlevelet terjesztene elő, ezáltal egészében megtörne a per szerkezetét, lényegében a másodfokú eljárás a kereset közlése előtti szakba kerülne, amely a fellebbezési jog elvonását és a perrendtartás alapvető elveivel összeütközést eredményezne.

A másik lehetséges álláspont elvi alapja viszont az, hogy a keresetlevél hiányainak pótlása nem keresetváltoztatás (keresetkiterjesztés), ezért ha a másodfokú bíróság észleli, hogy az előző okok fennállása ellenére az elsőfokú bíróság nem hívta fel a felperest a keresetlevél hiányainak a pótlására, a korrekció már eleve nem lehetséges. Ezt a megoldást ugyancsak egy sajtó-helyreigazítási perben eljáró másodfokú bíróság alkalmazta. Álláspontja szerint ha a másodfokú bíróság észleli, hogy az előző okok fennállása ellenére az elsőfokú bíróság nem hívta fel a felperest a keresetlevél hiányainak a pótlására, úgy függetlenül attól, hogy a keresetváltoztatásra, illetve keresetkiterjesztésre már nincs törvényi lehetőség, nem az eljárás megszüntetése az elsődleges jogkövetkezmény, hanem amennyiben erre van eljárásjogi lehetőség – erre irányuló fellebbezési kérelem esetén –, az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül kell helyezni és az elsőfokú bíróságot kell felhívni az elmulasztott felhívásról intézkedésre és annak eredményességétől függő jogkövetkezmények alkalmazására. Ebben az ügyben az elsőfokú bíróság nem észlelte, hogy a felperes a pert nem a jogszabályban meghatározott személy, ebben az esetben a sajtó szerkesztője (hanem a kiadó) ellen indította meg, de törvényi kötelezettsége ellenére nem hívta fel a hiányok pótlására a felperest, hanem a keresetet az alperesként jelölt, sajtószervnek nem minősülő kiadóval szemben bírálta el. A másodfokú bíróság azt hangsúlyozta, hogy a keresetlevél hiányainak a pótlása alapján történő perbe vonás a Pp. kontextuális értelmezése alapján nem keresetkiterjesztés. A személyváltozásokra vonatkozó értelmező szabályozások szerint keresetkiterjesztés: a felperes más által indított perbe történő belépése vagy további alperes perbevonása, ide nem értve, ha a perbelépés vagy perbevonás jogutódlás miatt következik be.¹³ Ennek részletszabályait a perrendtartás külön rendelkezései tartalmazzák¹⁴, a hiánypótláson alapuló perbe vonás ehhez képest is önálló jogintézmény. Ugyanezzel a levezetéssel a meg nem engedett keresethalmazat orvoslása nem is keresetváltoztatás, lévén önálló jogintézmény; a keresetváltoztatást a Pp. a perindítási szakban nem is szabályozza. Az ezen alapuló hiánypótlási felhívás célja az eljárási szabályok szerint nem megfelelő alperes perlése miatt – vagy meg nem engedett személyi vagy tárgyi keresethalmazat miatt – a helyes, az eljárási szabályok szerint passzív perbeli legitimációval rendelkező alperes perbe vonásával – vagy a tilos keresethalmazat megszüntetésével – a keresetlevél perfelvételre alkalmassá tétele. Ezért, amennyiben az eljárási szabályok szerint a keresetlevél így terjeszthető elő, úgy a bíróság nem mellőzheti a hiánypótlási felhívást és ezt követően utasíthatja csak vissza a keresetlevelet (illetve a kereset közlése után szüntetheti meg az eljárást). Ha pedig az elsőfokú bíróság nem hívta fel a felperest, hogy a keresetlevél ebbéli hiányait pótolja, az elsőfokú eljárás szabályait az ügy érdemére kihatóan lényegesen megsértette. Mivel pedig ez a felhívás kizárólag a szabályszerűen

előterjesztett keresetnek az elsőfokú eljárásban történő közlése előtt tehető meg, az eljárási szabálysértés a másodfokú eljárásban nem orvosolható, ezért – erre irányuló fellebbezés alapján – az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésének van helye. Ez az értelmezés tehát nem teszi függővé a hiba orvoslását attól, hogy a másodfokú eljárásban van-e helye keresetváltoztatásnak, mivel a keresetlevél perfelvételre alkalmatlanságának utólagos észlelése folytán meghíusult hiánypótlást eleve nem sorolja ebbe a körbe. Ekként fel nem merülhet a másodfokú eljárásban kivételesen megengedett keresetváltoztatás szabályainak az alkalmazása és ennek elérése érdekében a bíróság anyagi pervezetése.¹⁵ Ennek a megközelítésnek a kritikája pedig abban áll, hogy az eljárási szabálysértést csak a fellebbezési kérelem és ellenkérelem korlátai között tudja a bíróság figyelembe venni, amennyiben a felek – akár a bíróság észlelése és a felek tudomására hozatala alapján – erre nem hivatkoznak, úgy az ítélet hatályon kívül helyezésének nem is lehet helye. Másrészt a hatályon kívül helyezés folytán az új eljárást vagy a perfelvételt vagy az érdemi tárgyalási szakról kell lefolytatni, ha azonban a másodfokú bíróság a keresetlevél perfelvételre alkalmasságának vizsgálatára kötelezi a bíróságot, azzal a perfelvételi szak kezdete előtti cselekményeket írja elő.¹⁶

Annak az elvi alapnak a megkülönböztetése mellett, hogy a keresetlevél elsőfokú eljárásban még orvosolható hiányosságait a másodfokú eljárásban eleve nem lehet pótolni vagy a korrigálás a keresetváltoztatás szabályai szerint megtörténhet-e, alappal vethetik fel a jogkereső felek, hogy nincs meg a szabályozásban az az egyértelmű korrekciós lehetőség, amellyel a másodfokú bíróság ezeket a hibákat orvosolni tudná – a fél szempontjából előzmény nélküli „meglepetés” megszüntetés nyilvánvalóan az érdekeivel ellentétes (még azzal együtt is, hogy a perindítás joghatásai fennmaradnak, ha a felperes a megszüntető határozat jogerőre emelkedésétől számított harminc napon belül a keresetlevelet újra előterjeszti¹⁷); de a kizárólag a fél kérelmére alkalmazható hatályon kívül helyezés sem feltétlenül megfelelő megoldás, lévén nem elvárható a féltől, hogy a másodfokú bíróság az esetlegesen számára kedvező elsőfokú bíróságétól eltérő jogi álláspontját előre lássa. A tisztességes eljárás követelménye jogalkotói beavatkozást tenne szükségessé: vagy az anyagi pervezetés kiterjesztő szabályozásában vagy új, nem mérlegelhető kötelező hatályon kívül helyezési ok bevezetése által. Mindenesetre a vázolt problémák jól mutatja a feszültséget a másodfokú bíróság szerepe és a tisztességes eljárás követelménye messzemenő biztosításának elvárása között.

Figyelemre méltó, a tisztességes eljárás és a perkoncentráció követelményét is alapul vevő megoldás jelent meg a Pécsi Ítéletábra Polgári Kollégiuma szakmai tanácskozása során kialakított – a bíróságokra nem kötelező – álláspont szerint, amely értelmében a meg nem engedett pertársaságot vagy keresethalmazatot a felperes a másodfokú eljárásban is megszüntetheti úgy, hogy valamelyik alperessel szemben a keresetétől eláll, illetőleg a halmazatban álló valamelyik keresetétől eláll; ezért a másodfokú bíróságnak a felperest fel kell hívnia, hogy szüntesse meg – elállással – a meg nem engedett keresethalmazatot vagy

13 Pp. 7. § (1) bek. 10. pont.

14 Pp. 52–54. §.

15 Debreceni Ítéletábra Pf.I.20.186/2021/7., közzétéve: BDT2021. 4380.

16 Pp. 386. § (2) bek. d) pont.

17 Pp. 243. § (1) bek.

pertársaságot. Jogkövetkezményként arra kell figyelmeztetni, hogy amennyiben a felhívásnak nem tesz eleget, vagy az alperes a keresetelálláshoz nem járul hozzá, a másodfokú bíróság az eljárást megszünteti, és az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi.¹⁸ Mindezzel együtt a kellő megoldást a jogalkotó vagy a jogegység megteremtésére alkalmas eszköz szolgáltatathatna.

5. KIVÉTELEK A JOGVITA KERETEINEK MEGVÁLTOZTATHATÓSÁGA ALÓL – KERESET- ÉS ELLENKÉRELEM-VÁLTOZTATÁS A MÁSODFOKÚ ELJÁRÁSBAN

A tisztességes eljárás követelményének érvényesülése és a szükségtelen perújítás elkerülése érdekében a perrendtartás is indokoltan tartja a kereset másodfokú eljárásban történő megváltoztatásának a tilalma alól meghatározott kivételeket engedni. Ezeket azonban rendkívül szűk körű szabályozással teszi, megalapozva ezzel az értelmezési kihívásokat.

A kereset megváltoztatásának másodfokú eljárásban történő főszabály szerinti tilalma alól a törvény két kivételt enged. Az egyik kivétel a kereset megváltoztatását a fellebbezésben kivételesen állítható új tényekkel összefüggésben engedi meg. Eszerint a fellebbezésben új tény állítására akkor kerülhet sor, ha az új tény a fél önhibáján kívüli okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott a fellebbező fél tudomására vagy következett be, feltéve, hogy az elbírálás esetén rá nézve kedvezőbb ítélet eredményezhetett volna – és a kereset megváltoztatásának akkor van helye, ha az az így állított új ténnyel áll közvetlen okozati összefüggésben. A másik kivétel szerint a kereset megváltoztatható a hibás elsőfokú anyagi pervezetés hibáinak korrigálása folytán – amelyre szükség is van, lévén a tapasztalatok szerint továbbra is a hatályon kívül helyezések jelentős hányadának oka az elsőfokú bíróság nem megfelelő anyagi pervezetése¹⁹ –: így, ha az elsőfokú bíróság a felekkel előzetesen nem közölte az ítéletben hivatalból figyelembe vett tényt vagy a felektől eltérő jogszabály értelmezését, illetve a kérelemről jogszabály alapján való eltérési szándékát, továbbá ha a másodfokú bíróság közöl a felekkel általa hivatalból észlelt tényt vagy a felektől és az elsőfokú bíróságtól is eltérő jogértelmezést, illetve a kérelemről jogszabály alapján való eltérés szükségességét.²⁰

Sajátos következményre vezetett ebben a körben a Pp. novella módosítása, amely 2021. január 1-jétől nemcsak a hibás elsőfokú anyagi pervezetés hibáinak korrigálása folytán, hanem az új tény előadása alapján is megengedi a másodfokú eljárásban a keresetnek mind a kérelem, mind a jogállítás részében való megváltoztatását, ellentétben a Pp. 2018. január 1. és 2020. december 31. közötti szövegével, amely határozottan

csak – az akkor még a kereset részét képező – tényállítás megváltoztatását engedte, de ezzel összefüggésben nem adott lehetőséget a kereseti kérelem és a jogállítás megváltoztatására. Az új szabályozás lehetett tudatos visszatérés az 1952-es Pp. modelljéhez, de nem zárható ki, hogy a keresetváltoztatás módosított fogalmából következő új szabályanyag túlzott bővítést jelent és olyan alapon is kinyitotta a keresetváltoztatás lehetőségét, amelyet a jogalkotó esetleg nem is szándékozott. Ez utóbbi mellett szól, hogy egyidejűleg nem határozott meg határidőt az új tényállítással összefüggő kereset- és ellenkérelem-változtatásra, nyitva hagyva az értelmezési lehetőséget, hogy erre kizárólag az új tény előadásával egyidejűleg van lehetőség vagy pedig az elsőfokú eljárásra utaló szabály folytán a változtatásra okot adó tényről történő tudomásszerzéstől számított tizenöt napon belül. Összevetve mindezt a tanulmányban az új tények másodfokú eljárásban előadhatósága körében felvetett kritikával, amely szerint átgondolandó, hogy az új tények előadását indokolatlanul csak a fellebbező félnek és időben korlátozva csak a fellebbezésben engedi a törvény, ezáltal a kereset- és ellenkérelem-változtatást ezen az alapon ugyancsak indokolatlanul csak a fellebbező félnek engedi – megállapítható, hogy az így létrejött szabályozás fenntartása szakmai vitára adhat alapot.

A bírói gyakorlat már az 1952-es Pp. hatálya alatt számos esetben kísérelte meg értelmezni a keresetváltoztatás megengedhetőségét. A korábbi modell a kereset másodfokú eljárásban történő megváltoztatásának általános, kivételt nem tűrő tilalmát mondta ki – annak hangsúlyozásával, hogy az 1952-es Pp. még az egyelemű keresetfogalmat ismerte, azt a petitummal azonosította. Ugyanakkor a folyamatos jogalkalmazói gondolkodást igazolja, hogy a keresetváltoztatás megengedhetőségével az akkori jogszabályi környezetben is számos közzétett határozat foglalkozott, a teljesség igénye nélkül ennek alapján elvi döntés mondta ki, hogy kizárt az eredetileg nem érvényesített kötbérvétel iránti igény előterjesztése²¹; a közös tulajdon megszüntetése iránti perben a többlehasználati díj iránti igény előterjesztése²²; ezzel szemben megengedett a másodfokú eljárásban a keresetváltoztatás, ha a jogosult az eredetileg választott szavatossági elállás helyett utóbb árleszállítást követel, a kötelezett hibás teljesítése miatt²³.

A megváltoztatott kereset és ellenkérelem fogalom, valamint a másodfokú eljárásban történő változtatás eltérő rendezése újra csak jelentős kihívás elé állította az ítélkezést. Megfigyelhető, hogy gyakran az elsőfokú ítéletből ismerik fel a felek a kereset vagy az ellenkérelem – igényérvényesítésük szempontjából fennálló – hiányosságait, amelyet megkísérlelnék a fellebbezésben pótolni. A következetes jogalkalmazói értelmezés határozottan kívánja akadályozni a jogvita kereteinek tiltott feloldására irányuló kísérleteket. A megváltozott szabályozási modell óta hozott kapcsolódó határozatokból egy megfelelő jogfejlesztő bírósági megközelítés bontakozik ki. Az egyik releváns jogvita során – az elsőfokú helyes anyagi pervezetési cselekmények mellett is – csak az elsőfokú ítéletben ismerte fel a fél, hogy pervesztességéhez

18 Pécsi Ítélőtábla Polgári Kollégiumának 2021. március 12. napján tartott ülésén elfogadott álláspont, a bíróságok belső hálózatán elérhető, nem nyilvános szakmai anyag.

19 CSEKE Ivett: Anyagi pervezetés a deliktualis kártérítési perekben. *Polgári jog*, 2024/5–6. 154., <https://jogaszvilag.hu/szakma/anyagi-pervezetes-a-deliktualis-karteritesi-perekben/> [letöltve: 2025. 12. 22.]

20 Pp. 373. § (3)–(5) bek.

21 Legfelsőbb Bíróság Gf.IV.31.926/1977. – közzétéve: BH1978. 494.

22 Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.24.115/1998. – közzétéve: BH2000. 545., EBH2000. 208.

23 Legfelsőbb Bíróság Gf.I.30.126/1992. – közzétéve: BH 1994. 46.

vezetett a joghoz kötöttség folytán az általa tévesen megjelölt érvényesített jog; a helytálló jogot pedig először a fellebbezésében kívánta megjelölni. Ezt a változtatást azonban a másodfokú bíróság nem engedte és rámutatott: a bíróság az egész peres eljárás alatt az érvényesíteni kívánt joghoz, ezenfelül a másodfokú bíróság a fellebbezési eljárásban a fellebbezési kérelem korlátaihoz is kötve van; ezért a másodfokú bíróság – ide nem értve a jogállítást másodfokú eljárásban megengedett megváltoztatását – az elsőfokú ítéletet nem bírálhatja felül a keresettel érvényesített jogtól eltérő, a fellebbezésben megjelölt jogalapon.²⁴ Hasonlóan a hiányosságok késői felismerésének jogkövetkezményeit vonta le egy másik döntés, amelynek az volt az alapja, hogy az alperes az elsőfokú eljárásban nem terjesztett elő ellenkérelmet és védekezését először a fellebbezésében kívánta megváltoztatni. Ehhez kapcsolódóan hangsúlyozta helyesen az a döntés, hogy az elsőfokú eljárás során elmulasztott ellenkérelem pótlására a fellebbezési eljárásban nincs eljárásjogi lehetőség. Ellenkérelem előterjesztése hiányában pedig a félnek nincs eljárásjogi joga arra, hogy az ellenkérelem-változtatás – fellebbezési eljárásban biztosított kivételes – lehetőségével éljen.²⁵ Ugyanakkor – igazodva a jogszabályi rendelkezésekhez – a másodfokú eljárásban megengedett az ellenkérelem-változtatás előterjesztése, ha a fél azt az elsőfokú bíróság által elmulasztott anyagi pervezetés hiánya miatt terjeszti elő.²⁶

6. KIVÉTELEK A JOGVITA KERETEINEK MEGVÁLTOZTATHATÓSÁGA ALÓL – UTÓLAGOS BIZONYÍTÁS A MÁSODFOKÚ ELJÁRÁSBAN

A keresetváltoztatáshoz hasonlóan korlátozott a másodfokú eljárásban lefolytatható utólagos bizonyítás. Ennek a törvény három esetkörét engedi meg. Egyrészt a fél akkor terjeszthet elő új bizonyítási indítványt, illetve bocsáthat rendelkezésre további bizonyítási eszközt, ha az utólagos tudomásszerzésre, keletkezésre alapított új tényállítás bizonyítására szolgál. Másrészt a másodfokú eljárásban előterjeszthető új bizonyítási indítvány, rendelkezésre bocsátható új bizonyítási eszköz, ha az a fél keresete, ellenkérelme alapjául korábban hivatkozott tény bizonyítására szolgál, feltéve, hogy az *önhibáján kívüli* okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott tudomására vagy keletkezett. Harmadrészt a fél a kereset megváltoztatására jogosító, az elsőfokú *anyagi pervezetés* hibáinak korrigálására irányuló utólagos bizonyítást ajánlhat fel.²⁷

A törvényi rendelkezések azonban azáltal, hogy nem rendezik egyértelműen az elsőfokú eljárások szabályainak alkalmazhatóságát, számos kérdést nyitva hagynak. Nem tűnik egyértelműnek, hogy az utólagos bizonyítás további, az elsőfokú eljárás érdemi tárgyalási szakában szabályozott esetkörei²⁸ a másodfokú eljárásban alkalmazhatók-e, és nincsenek ren-

delkezések a feltételek fennállása esetén az indítványok előterjesztésének határidejére. Az utaló szabály alkalmazhatósága elsősorban azért jelenthet gyakorlati problémát, mert a fellebbezési eljárásra irányadó rendelkezések nem foglalják magukban az utólagos „ellen”-bizonyítás lehetőségét, továbbá az utólagos bizonyításra lehetőséget biztosító anyagi pervezetés szűkebb körű, mint az elsőfokú eljárásban gyakorolható anyagi pervezetés²⁹ (nem tartalmazza a hiányos, nem kellően részletezett vagy ellentmondó perfelvételi nyilatkozatok hibáinak kijavítására irányuló, valamint a feleket a bizonyíték rendelkezésre bocsátásáról, a bizonyítás indítványozása elmulasztásáról, a bizonyítás esetleges sikertelenségének következményéről tájékoztatást magában foglaló anyagi pervezetési cselekményeket). A másodfokú eljárásban lefolytatható utólagos bizonyításhoz kapcsolódóan pedig a perjogi rendelkezések határidőket egyáltalán nem határoznak meg.

A jogalkotói szándék az utólagos bizonyítás esetkörei tekintetében a másodfokú eljárás rendeltetése alapján, a rendszertani értelmezés segítségével kikövetkeztethető. Ekként az vezethető le, hogy a fellebbezési eljárásban *kizárólag* a másodfokú eljárás szabályai között rögzített okokból van helye utólagos bizonyításnak, az utólagos bizonyításnak az elsőfokú eljárásra irányadó, ettől eltérő feltételek esetén nincs helye. Ennek az oka, hogy a jogalkotó eltérően kívánta szabályozni a jogvita kereteinek a megváltoztathatóságát az elsőfokú eljárás érdemi tárgyalási szakában és – *szigorúbban, a fellebbezési kérelem és ellenkérelem kereteihez kötődően* – a per másodfokú eljárási szakaszában. Ebből következően a fellebbezési eljárásban utólagos bizonyításnak általában nincs helye. A fél csak akkor terjeszthet elő új bizonyítási indítványt, illetve bocsáthat rendelkezésre további bizonyítási eszközt, ha a fellebbezésben – ennek elfogadása esetén: a teljes másodfokú eljárásban – olyan új tényt állít, amely önhibáján kívüli okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott a fellebbező fél tudomására vagy következett be, feltéve, hogy az elbírálás esetén rá nézve kedvezőbb ítéletet eredményezhetett volna, az állított új tény bizonyítására; ha a keresete, ellenkérelme alapjául korábban hivatkozott tény bizonyítására szolgál, feltéve, hogy az önhibáján kívüli okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott a tudomására vagy keletkezett; ha az elsőfokú bíróság a felekkel előzetesen nem közölte az ítéletben hivatalból figyelembe vett tényt vagy a felektől eltérő jogszabály értelmezését, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérési szándékát; valamint ha a másodfokú bíróság közöl a felekkel általa hivatalból észlelt tényt vagy a felektől és az elsőfokú bíróságtól is eltérő jogértelmezést, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérés szükségességét. Mindehhez kapcsolódóan, ha a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság anyagi pervezetésével nem ért egyet, úgy törvényi felülbírálati jogkörét gyakorolhatja, amely a fél nyilatkozatától és az elsőfokú eljárás szükség szerinti kiegészítésétől függően az ügy érdemében döntésre vagy az ítélet hatályon kívül helyezésére vezethet, de ez utóbbi nem az utólagos bizonyítás esetköre, hanem az anyagi jogi felülbírálat részeként az elsőfokú anyagi pervezetés elvégzése és az ezzel összefüggő intézkedések megtétele.

24 Kúria Gfv.III.30.285/2023/5. – közzétéve: BH2024. 139.

25 Fővárosi Ítéltábla 4.Pf.20.260/2023/4. – közzétéve: BDT2023. 4718.

26 Fővárosi Ítéltábla 4.Pf.20.260/2023/4. – közzétéve: BDT2023. 4718.

27 Pp. 373. § (3)–(5) bek.

28 Pp. 220. §.

29 Pp. 237. §.

Önmagában ez a szabályozás arra utal, hogy a jogalkotó az elsőfokú eljárásban és a másodfokú eljárásban gyakorolható utólagos bizonyítást határozottan elkülöníteni törekedett. Ezt erősíti a Kúria egyik felülvizsgálati határozatának indokolása, amely azon az alapon helyezte hatályon kívül a jogerős ítéletet és utasította az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára, mert az ügyleti akarat teljes körű feltárása az anyagi pervezetés elmulasztására visszavezethetően a bizonyítás hiányossága miatt elmaradt, a másodfokú bíróság ezért jogszabálysértő módon rótt a felperes terhére a fellebbezésben előterjesztett utólagos bizonyítás szabályának a megsértését. Ennek indoka az volt, hogy a másodfokú bíróság akkor járt volna el a jogszabályoknak megfelelően, ha a felekkel közli az elsőfokú bíróságtól eltérő – a jogerős ítélet alapját képező – jogértelmezését; mivel ez nem történt meg, az utólagos bizonyítás tilalma a másodfokú bíróság anyagi pervezetésének hiányában az adott esetben nem érvényesülhetett.³⁰ Ez a következtetés összhangban áll a kizárólag a másodfokú eljárás szabályai között rögzített okokból engedett utólagos bizonyítással, hiszen olyan anyagi pervezetés hiányára hivatkozva alapozza meg azt, amelyet a másodfokú eljárási szabályok ismernek.

Bizonytalanságra adhat okot továbbá, hogy normaszinten hiányoznak az utólagos bizonyítás gyakorolhatóságának időbeli korlátai – amelynek megállapítása a perkoncentráció érvényesülésének egyértelmű követelménye.

Ekként: a perrendtartás nem tartalmazza, hogy milyen határidőben van helye a másodfokú eljárásban bizonyítási indítvány előterjesztésének, bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásának *az eredetileg hivatkozott tényekre alapított* utólagos bizonyítás körében. Elképzelhető olyan válasz, amely szerint az elsőfokú eljárásra utaló szabály folytán az elsőfokú eljárás vonatkozó rendelkezését kell értelemszerűen alkalmazni³¹, amely szerint a fél a bizonyítási indítványt vagy bizonyítékot az arról történő tudomásszerzéstől számított tizenöt napon belül terjesztheti elő, egyidejűleg köteles a tudomásszerzés időpontját és az önhiba hiányát valószínűsíteni. Olyan megközelítés is felvethető, hogy a keresete, ellenkérelme alapjául korábban hivatkozott tény bizonyítására szolgáló, eredetileg hivatkozott tény bizonyítására új bizonyítási indítványt, további bizonyítási eszközt – feltéve, hogy az önhibáján kívüli okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott a tudomására vagy keletkezett – a fél legkésőbb a fellebbezésében, csatlakozó fellebbezésében, fellebbezési ellenkérelmében terjeszthet elő. Ennek oka az lehet, hogy a másodfokú eljárásra irányadó releváns rendelkezésekből az állapítható meg³², hogy a feleknek a jogvita kereteinek a meghaladását eredményező cselekményeit a perrendtartás a másodfokú eljárásban történő első nyilatkozatukra kívánta korlátozni, az ezt követően előterjesztett indítvány a másodfokú eljárás lényegével ellentétes, a perkoncentráció érvényesülését akadályozná. Felmerülhet továbbá egy harmadik válaszlehetőség is: mivel a perrendtartás nem ír elő törvényi határidőt, úgy a másodfokú tárgyalás berekesztéséig, illetve a másodfokú határozat meghozataláig van helye a másodfokú

eljárásban bizonyítási indítvány előterjesztésének, bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásának az eredetileg hivatkozott tényekre alapított utólagos bizonyítás körében.

Hasonlóan nem tartalmaz előírást a perrendtartás arra sem, hogy *az eredetileg nem hivatkozott tényre* utólagos tudomásszerzés vagy utólagos bekövetkezés folytán az utólagos bizonyítás körében meddig van helye bizonyítási indítvány előterjesztésének, bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásának. A válasz attól is függ, hogy helyes-e az új tények előadhatóságát kizárólag a fellebbezésre korlátozni. A szűkítő értelmezéshez igazodóan olyan válasz fogalmazható meg, amely szerint a fellebbezésben hivatkozott tényekre legkésőbb a fellebbezésben kell előterjeszteni bizonyítási indítványt, rendelkezésre bocsátani bizonyítási eszközt – egyidejűleg a tényállítást érintően kötelező a tudomásszerzés időpontját és az önhiba hiányát valószínűsíteni. Ennek az értelmezésnek az indoka, hogy a törvényi rendelkezés attól függetlenül az utólagos tudomásszerzésre vagy bekövetkezésre alapítottan a fellebbezésben engedi meg a korábban nem hivatkozott új tény állítását, hogy az mikor következett be vagy arról a fellebbező fél mikor szerzett tudomást (így akár egy nappal a fellebbezés előterjesztése előtt), nem indokolt ezért a kapcsolódó utólagos bizonyításra további határidőt engedélyezni. Amennyiben azonban a jogalkalmazás elmozdul az új tények másodfokú eljárásban történő előadhatósága felé, ahhoz az a megoldás illeszthető, amely szerint a fellebbezésben, illetve a másodfokú eljárásban hivatkozott új tények bizonyítására értelemszerűen alkalmazni kell az elsőfokú eljárás kapcsolódó szabályát, amely alapján a fél a bizonyítási indítványt vagy bizonyítékot az új tényállítás közlésétől vagy az új tényállítás tudomására jutásától számított tizenöt napon belül terjesztheti elő.³³ Végül pedig abból kiindulva, hogy a másodfokú eljárás szabályai között nincs határidő, ugyanakkor a perkoncentráció érvényesülése érdekében nyilvánvalóan keretek közé kell szorítani ennek a kivételes jogosultságnak a gyakorolhatóságát, az a válasz tűnik a leginkább helyesnek, amely szerint másodfokú eljárásban bizonyítási indítvány előterjesztésének, bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásának a fellebbezésben (a másodfokú eljárásban) hivatkozott tényekre alapított utólagos bizonyítás körében a másodfokú bíróság által meghatározott határidőben van helye.

Szintén adós marad a kódex azzal a rendelkezéssel, hogy milyen határidőben van helye a másodfokú eljárásban bizonyítási indítvány előterjesztésének, bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásának *az elsőfokú hibás anyagi pervezetésre alapított* utólagos bizonyítás körében. Kifejezett ilyen tartalmú előírás hiányában egyrészt felvethető, hogy a másodfokú eljárási speciális szabály szövegezésének egyértelmű, kivételt meg nem engedő rendelkezése folytán ha az elsőfokú bíróság a felekkel előzetesen nem közölte az ítéletben hivatalból figyelembe vett tényt vagy a felektől eltérő jogszabály értelmezését, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérési szándékát, a fél legkésőbb a fellebbezésben, a csatlakozó fellebbezésben vagy a fellebbezési ellenkérelmében ajánlhat fel utólagos bizonyítást. Ezzel szemben indokolhatóan látszódnak egy olyan megközelítés is, amely azon alapul, hogy a magánjogi jogviták tisztességes eljárás elvén

30 Kúria Pfv.V.21.046/2023/12. – közzétéve: BH2024. 133.

31 Pp. 220. § (2) bek.

32 Pp. 373. § (2) és (4) bek.

33 Pp. 220. § (5) bek. b) pont.

nyugvó rendezését és az anyagi jogok hatékony érvényre jutását a kiterjesztő értelmezés segíti elő: ennek értelmében nincs akadálya annak, hogy ha a fél a másodfokú eljárás valamely cselekménye – az ellenérdekű fél nyilatkozata, a bíróság intézkedése – folytán a fellebbezés, a csatlakozó fellebbezés vagy a fellebbezési ellenkérelem előterjesztését követően ismeri fel, hogy az elsőfokú bíróság a felekkel előzetesen nem közölte az ítéletben hivatalból figyelembe vett tényt vagy a felektől eltérő jogszabály értelmezését, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérési szándékát, úgy – az elsőfokú eljárási szabály analógiaképpen történő alkalmazásával³⁴ – a felismeréstől számított tizenöt napon belül, a felismerés időpontjának és az önhiba hiányának valószínűsítése mellett utólagos bizonyítást ajánlhat fel.

Végül arra sem ad választ a jogszabály, hogy milyen határidőben van helye a másodfokú eljárásban bizonyítási indítvány előterjesztésének, bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásának a *másodfokú anyagi pervezetésre alapított* utólagos bizonyítás körében. Az elsőfokú eljárásra utaló szabályból levezethető egy olyan megoldási lehetőség, amely szerint ha a másodfokú bíróság közül a felekkel általa hivatalból észlelt tényt vagy a felektől és az elsőfokú bíróságtól is eltérő jogértelmezést, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérés szükségességét, az ezzel kapcsolatos utólagos bizonyításra alkalmazni kell az elsőfokú eljárásra irányadó rendelkezést,³⁵ amely alapján bizonyítási indítványt vagy bizonyítékot a fél a bíróság anyagi pervezetési cselekményének közlésétől számított tizenöt napon belül terjeszthet elő. Ha abból indulunk ki ugyanakkor, hogy a jogalkotó tudatosan nem határozott meg határidőt, ebben az esetben az a levezetés látszik helyesnek, amely szerint amennyiben a másodfokú bíróság anyagi pervezetést folytat, úgy maga határozza meg a bizonyítási indítvány előterjesztésének, bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásának határidejét a másodfokú anyagi pervezetésre alapított utólagos bizonyítás körében.

Összevetve a rendelkezési elv másodfokú eljárásban is határozott megvalósulását, a perkoncentrációnak a per egészében végig vitt következetes érvényesülését a felülbírálati jogkör lényegével és a másodfokú bíróság funkciójával, az az értelmezés látszik helytállóknak, amely szerint az utólagos bizonyítást a fellebbezés előterjesztése után jóval szűkebb körben megengedő jogalkotói szándék egyértelműen elkülöníti az elsőfokú eljárás érdemi tárgyalási szakában gyakorolható utólagos bizonyítást a másodfokú eljárásban gyakorolható utólagos bizonyítástól, annak eltérő feltételrendszerét és eltérő – nem a törvényben rendezett, hanem a jogintézmények lényegéből levezethető jogalkalmazói értelmezésből megállapítható – határidőket szabva. Ennek alapján a támogatható értelmezés szerint a fellebbezési eljárásban *kizárólag* a másodfokú eljárás szabályai között rögzített okokból van helye utólagos bizonyításnak; utólagos bizonyításnak az eredetileg hivatkozott tényekre a másodfokú tárgyalás berekesztéséig, illetve a másodfokú határozat meghozataláig; az utóbb (a fellebbezésben, illetve a másodfokú eljárásban) hivatkozott tényekre a másodfokú bíróság által meghatározott határidőben; az elsőfokú hibás anyagi pervezetésre alapítva legkésőbb

a fellebbezésben, a csatlakozó fellebbezésben vagy a fellebbezési ellenkérelemben; míg a másodfokú anyagi pervezetésre alapítva pedig a másodfokú bíróság által meghatározott határidőben van helye. Kérdéses persze, hogy nem lett volna-e szerencsésebb mindezeket nem egy minden pontjában akár vitatható bírói értelmezésre bízni, hanem erre nézve részletes szabályanyagot alkotni.

7. KIVÉTELEK A JOGVITA KERETEINEK MEGVÁLTOZTATHATÓSÁGA ALÓL – BESZÁMÍTÁS A MÁSODFOKÚ ELJÁRÁSBAN

A másodfokú eljárásban új viszontkereset előterjesztésének helye nem lehet, beszámítást pedig akkor lehet előterjeszteni, ha azt az ellenfél elismeri, vagy más perben hozott jogerős ítéleten alapul.³⁶ Ez a rendelkezés nem okoz jogalkalmazási nehézségeket, a bírói gyakorlat ezzel kapcsolatos problémákat nem jelzett.

Arra érdemes pusztán felhívni a figyelmet, hogy következetesen alkalmazkodik a perrendtartás a beszámítást eljárási cselekményként értékelendő határozott álláspontjához, szemben azokkal a levezetésekkel, amelyek szerint a beszámítás joga peres eljárásban történő gyakorlásának – így a másodfokú eljárásban gyakorolhatóságának – lehetősége nem igényel külön szabályozást, hiszen a beszámítás olyan anyagi jogi hatalmasság, amely egy anyagi jogi címzett és célzott jognyilatkozattal bármikor elvégezhető.³⁷ Ez utóbbi véleményhez igazodó szabályozást (illetve annak a hiányát) a jogalkotó azzal az indokkal vetette el, hogy az széttörte volna a per koncentrált lefolytatása érdekében alkalmazott perszerkezetet, szükségtelenül nyitotta volna meg a jogvita kereteit, amely vagy a hatályon kívül helyezések indokolatlan emelkedéséhez vagy a fellebbezési jog tényleges elvonásához vezetett volna. Ezért egyet lehet érteni azzal a jogalkotói döntéssel, amely immár nem engedi a beszámítást, ha a követelés esedékessége az elsőfokú ítélethozatalt követően járt le, mert ebben az esetben az első fokon nem tárgyalt kérdéseket is a másodfokú bíróság döntési körébe utalta volna, amely nyilvánvalóan ellentétes az új perrendtartási szerkezettel.

8. A JOGVITA MÁSODFOKÚ KERETEINEK MEGVÁLTOZTATHATÓSÁGA – A FELLEBBEZÉS MEGVÁLTOZTATHATÓSÁGA

Nem lenne teljes az elemzés, ha a témához szorosan kapcsolódó – azonos jogszabályhelyen rendezett – a perkoncentráció érvényesülése szempontjából legalább olyan fontos további kérdést, a fellebbezés megváltoztathatóságát ne tennénk

34 Pp. 220. § (5) bek. b) pont.

35 Pp. 220. § (5) bek. a) pont.

36 Pp. 374. §.

37 GYÖNGYÖSINÉ ANTÓK ÉVA: Fellebbezés, In: Varga István – Éless Tamás (szerk.): *Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*. Budapest, HVG-ORAC – Magyar Közlöny, 2016, 543.

vizsgálat tárgyává. A kapcsolat egyértelmű: ha a jogalkotó kinyitja a jogvita kereteit a másodfokú eljárásban, ez magával hozhatja az eredetileg előterjesztett fellebbezés módosításának szükségességét, lévén a jogvita kereteit megváltoztató nyilatkozatokkal az már esetlegesen nincs összhangban.

Annak ellenére, hogy a normaszövegből elsőként nem következik, a perrendtartás egyértelmű célja volt, hogy a másodfokú eljárás kereteit se lazítsa fel szükségtelenül, ezért a helyes kiindulópont az, hogy a fél számára a fellebbezésre, valamint az ellenfele számára a csatlakozó fellebbezésre és a fellebbezési ellenkérelemre biztosított törvényes határidőn belül kell ezekre a jogorvoslati eszközökre vonatkozó nyilatkozatokat megtenni, a másodfokú bíróságnak ezen nyilatkozatok keretei között kell elbírálnia a fellebbezést – a határidőn túli megváltoztatás egyértelműen ezt a másodfokú eljárásrendet nehezítené el, akadályozva a perkonzentráció érvényesülését.

Annak ellenére, hogy a tényleges jogalkotói cél a másodfokú keretek kivételes megváltoztatása, a szabályozásból mintha az ellenkezője következne, amikor úgy fogalmaz, hogy a fellebbezés (csatlakozó fellebbezés) a másodfokú határozat meghozataláig vagy tárgyalás tartása esetén a tárgyalás berekesztéséig általában megváltoztatható. Valójában azonban a további rendelkezésekből éppen a fordítottja következik: a kivételekből az következik, hogy a tényleges gyakorlati főszabály a fellebbezés – határidőn túli – megváltoztathatatlansága.

A formálisan általánosan biztosított fellebbezés megváltoztathatóságának ugyanis a jogszabály két korlátját állítja fel. *Egyrészt* a megváltoztatásra csak a fellebbezési (csatlakozó fellebbezési) kérelem és ellenkérelem korlátai között kerülhet sor, vagyis a fellebbezés – a részjogerő beállása folytán – utóbb nem terjeszthető ki a határidőn belül fellebbezéssel (csatlakozó fellebbezéssel) nem támadott határozati részre. Nincs akadálya azonban annak a fellebbezéssel (csatlakozó fellebbezéssel) érintett rész keretei közötti megváltoztatására, azaz hogy a fél az eredetihez képest kevesebb részben kérje az elsőfokú ítélet megváltoztatását.³⁸

Ez a korlátozás szoros összefüggésben áll a részjogerő és a csatlakozó fellebbezés előterjeszthetősége szabályozásával. A fellebbezési határidőt követően ugyanis a határozatnak a fellebbezéssel meg nem támadott része emelkedik jogerőre, amelyet a másodfokú bíróság kérelemre megállapíthat.³⁹ Pontosabban: erről csak a csatlakozó fellebbezésre biztosított határidő lejártá után dönthet, hiszen a csatlakozó fellebbezéssel az ítéletnek csak az a része támadható, amelyet a fellebbezés érintett – ezáltal a fellebbezéssel és a csatlakozó fellebbezéssel nem érintett rész csak a csatlakozó fellebbezés előterjesztése vagy a gyakorlására biztosított határidő eltelte után állapítható meg.⁴⁰

Nem tűnik azonban magától értetődőnek, hogy mit jelent a fellebbezéssel „érintett” rész. A Pp. tudatosan kívánt az 1952-es Pp. megoldásához képest más fogalmi kört használni: a korábbi peres kódex ugyanis úgy szólt, hogy ha a fellebbezés a per fő tárgyát nem érinti, a per fő tárgyára vonatko-

zón csatlakozó fellebbezésnek nincs helye⁴¹; míg a hatályos perrendtartás szerint már a fellebbezéssel érintett részben jelöli ki a csatlakozó fellebbezés határait. Míg azonban a per fő tárgyának meghatározása egyértelmű volt, egybeesett a fülvizsgálatból kizárt rendelkezésekkel – így nem a per fő tárgyat képezték az ítéletnek a kamatfizetésre, a perköltségre, a teljesítési határidőre, a részletfizetésre vonatkozó rendelkezései, valamint az indokolása⁴² – addig annak a meghatározása, hogy mi az ítélet „része”, korántsem egyértelmű, és felvetheti a szűkítő vagy kiterjesztő értelmezést is. Az ítélet „részét” a polgári perrendtartás nem definiálja, az a csatlakozó fellebbezés tekintetében nyilvánvalóan nem azonosítható az ítélet formai részeivel (bevezető rész, rendelkező rész, perorvoslati rész, indokolás és záró rész).⁴³ A csatlakozó fellebbezés per fő tárgya helyett az ítélet meghatározott részére kiterjedő fellebbezéshez igazításának okaira a Pp. törvényjavaslatának miniszteri indokolása külön nem tért ki, annyit tartalmazott, hogy a csatlakozó fellebbezés megengedése azon a megfontoláson alapul, hogy az elsőfokú ítélet rendelkezéseit magára nézve ugyan sérelmesnek tartó, de a per előbbi befejezése érdekében nem fellebbező félnek az elsőfokú ítélet megtámadására vonatkozó jogát fenn kell tartani arra az esetre, ha az elsőfokú ítélet jogerőre emelkedése az ellenfél fellebbezése folytán nem következett be. Mivel pedig a perrendtartás a csatlakozó fellebbezés megengedését egyértelműen kapcsolja a jogerőhöz, érdemes figyelemmel lenni a részjogerő szabályozásának alakulására is. Amíg ugyanis az 1952-es Pp. megoldása szerint, ha a fellebbezésre jogosult a határozatnak csak valamely része vagy valamely rendelkezése ellen élt fellebbezéssel (csatlakozó fellebbezéssel), a határozatnak a fellebbezéssel (csatlakozó fellebbezéssel) nem érintett része (rendelkezése) jogerőre emelkedett és a másodfokú bíróság kérelemre állapíthatta meg az ehhez fűződő részjogerőt⁴⁴; addig a Pp. értelmében, ha a fellebbezésre jogosult a határozatnak csak valamely része vagy rendelkezése ellen élt fellebbezéssel, a határozatnak a fellebbezéssel nem érintett része vagy rendelkezése jogerőre emelkedik és ehhez kapcsolódóan a másodfokú bíróság akár hivatalból is megállapíthatja a részjogerőt⁴⁵. A változás oka feltételezhetően, hogy a jogalkotó reagálni kívánt arra, hogy a 2018. január 1. napja előtti szabályozás elnehezítette a részjogerő megállapíthatóságát, hiszen ha a fellebbezés az elsőfokú ítéletnek csak egy részét érintette, be kellett várni a csatlakozó fellebbezés előterjesztésének határidejét, ebben az esetben az elsőfokú bíróság az iratok felterjesztését megelőzően még nem, de a másodfokú bíróság is csak a fellebbezési eljárás egy későbbi szakaszában rendelkezhetett a részjogerőről. A csatlakozó fellebbezés és a részjogerő megváltozott szabályozásához, ebből következően a fellebbezés megváltoztathatóságához kapcsolódóan nem lehet eltekinteni egyrészt attól az előírástól, amely szerint, ha az első fokon eljáró bíróság határozatának csak egyes személyekre vonatkozó vagy bizonyos tárgyú részei emelkedtek jogerőre, a bíróság a végzésben ezt is kifejezésre juttatja. Ez a rendelkezés megfelelően közvetíti, hogy

41 1952-es Pp. 244. § (1) bek.

42 1952-es Pp. 271. § (1) bek. c) és d) pont.

43 Pp. 346. §.

44 1952-es Pp. 256. § (2) bek., 278. § (4) bek.

45 Pp. 358. § (5) bek., 367. § (4) bek.

38 Pp. 375. § (1) bek.

39 Pp. 367. § (4) bek.

40 Pp. 372. § (1) bek.

az alaki jogerő beállhat részlegesen is, így egyszerű pertársaság esetén is, ha csak az egyik fél élt fellebbezéssel, vagy ha a fellebbezés csak a viszontkeresetre vonatkozik.⁴⁶ Ugyanakkor a „bizonyos tárgyú” részeire utalás már kellően általános ahhoz, hogy annak terjedelmére egyértelmű választ lehessen adni.

Mindezen új szabályozásból tehát nem következik vitathatatlanul a fellebbezés megváltoztathatóságának korlátját jelentő „fellebbezéssel nem érintett rész” egyértelmű köre, ezért azt a bírói gyakorlatnak kellett részletesen értelmeznie. A részjogerő és a csatlakozó fellebbezés meghatározásából, a jogvita másodfokú koncentrált elintézésének a követelményéből, az új szabályok nyelvtani értelmezéséből és a gyakorlati igényekből arra lehet következtetni, hogy a jogalkotó nem csupán finomhangolást végzett. Ezzel kapcsolatban irányadónak tekinthető az a másodfokú döntés, amely szerint amennyiben a fellebbezés nem érintette a per főtárgyát vagy egyszerű pertársaság esetén nem érintett egyes pertársakat, vagy – viszontkereset előterjesztése esetén – nem érintette a keresetet, viszontkeresetet, valamint tárgyi keresethalmazat esetén nem terjedt ki egyes kereseteket elbíráló rendelkezésre, úgy azokra a csatlakozó fellebbezés sem terjedhet ki, és a fellebbezési határidőn túl azokra mint fellebbezéssel nem érintett részre a fellebbezés sem terjeszthető ki.⁴⁷ Ugyanakkor megfontolandó a „fellebbezéssel érintett rész” jogszabályi pontosítása.

Másrészt: a fellebbezés egyes tartalmi elemeit – nevezetesen: azt az anyagi, illetve eljárási jogszabálysértést, amelyre a fellebbező a fellebbezését alapítja – nem lehet megváltoztatni, tehát a fellebbezés előterjesztését követően más jogszabálysértésekre nem lehet hivatkozni. Fontos, hogy ez a tartalmi korlátozás nem vonatkozik a fellebbezés további tartalmi elemeire: így nincs akadálya a másodfokú határozat meghozataláig vagy tárgyalás tartása esetén a tárgyalás berekesztéséig azon tartalom megváltoztatásának, hogy az elsőfokú ítélet kifogásolt rendelkezését vagy részét a másodfokú bíróság mennyiben és milyen okból változtassa meg, vagy helyezze hatályon kívül. Formálisan a harmadik kötelező tartalmi elem: a fellebbezéssel támadott ítélet száma, valamint az ítéletnek a fellebbezéssel támadott rendelkezése vagy része sem esik a tartalmi megváltoztatási tilalom alá, azonban ennek akadálya az előző korlát, hiszen ez a megváltoztatás kiterjesztés esetén nyilvánvalóan a fellebbezéssel nem érintett részre vonatkozna.⁴⁸

A fellebbezés tartalma megváltoztatásának ez utóbbi tilalma alól – és nem a fellebbezés a nem érintett részre kiterjesztésének a tilalma alól – enged kivételt a perrendtartás annyiban, hogy a fél a fellebbezést a másodfokú tárgyalás berekesztéséig akkor változtathatja meg mégis, ha az a másodfokú bíróság által a fél tudomására hozottak alapján megengedett, vagy engedélyezett kereset-, illetve ellenkérelem-változtatás, a másodfokú eljárásban előadható új tény állítása, valamint beszámítás folytán szükséges.⁴⁹

Ezek a kivételek jól igazodnak ahhoz a jogalkotói szándékhoz, hogy csak akkor kerülhessen sor a másodfokú eljárás

rendjének az eltérítésére, ha ez feltétlenül szükséges – cáfolhatatlan, hogy a kereset- vagy ellenkérelem-változtatás, az új tény előadása vagy a beszámítás módosíthatja a bíróság elé vitt jogvita tartalmát, ezért adott esetben a korábbi fellebbezési nyilatkozatok már nem tarthatók fenn. Ezek a kivételt teremtő szabályok azonban ugyancsak számos értelmezési kérdést vetnek fel.

Nincs arra vonatkozó törvényi kitétel, hogy a fellebbezés megváltoztatásának a joga az arra alapot adó körülménytől számított milyen határidőn belül lehetséges, és nincs olyan utaló szabály sem, amelyből bármilyen korlátozás következne. Ezért a jogszabályhely nyelvtani értelmezéséből csak az vezethető le, hogy a fellebbezés megengedett megváltoztatására a másodfokú határozat meghozataláig vagy tárgyalás tartása esetén a másodfokú tárgyalás berekesztéséig mindvégig helye van, még akkor is, ha ez a perkonzentráció elvével adott esetben szembekerülhet. Hiányosnak látszik viszont a perrendtartás abban, hogy amennyiben a fellebbező fél határidőn túl megváltoztatja a fellebbezését, akkor ez keletkeztet-e eljárási jogokat a fellebbező fél ellenfele számára. A fellebbezési ellenkérelmet vagy a csatlakozó fellebbezését a rendelkezésre álló határidőben természetesen az eredeti fellebbezésre tekintettel tette, ezért csak az lehet a helyes megközelítés, ha a másodfokú bíróság lehetőséget ad a megváltoztatott fellebbezésre új másodfokú nyilatkozat előterjesztésére – tételes szabályozás hiányában a bírói gyakorlatra tartozik azonban annak eldöntése, hogy a fellebbezés megváltoztatása megnyitja-e a fellebbezési ellenkérelem vagy a csatlakozó fellebbezés újból előterjesztésének a lehetőségét akkor is, ha a fellebbező fél ellenfele az eredeti fellebbezésre ilyen választ nem adott; vagy csupán a már előterjesztett fellebbezési ellenkérelem, illetve csatlakozó fellebbezés megváltoztatásának a jogát eredményezi. Mint ahogy az is értelmezési kérdés, hogy a bíróság a fellebbező fél ellenfele részére az eredeti fellebbezés során irányadó 15 napos határidőt biztosíthatja vagy szabályozás hiányában nincs köztöttsége a határidő meghatározása tekintetében. Mindezeket a felvetéseket a másodfokú bíróságok gyakorlata dogmatikailag nem meghatározhatóan, inkább a praktikus szempontokat alapul véve oldja meg, jogegységesítési törekvés eddig nem jelentkezett. Nem vethető el azonban a közeljövőben az ezzel kapcsolatos szabályozási új esetleges betöltése.

9. ÖSSZEZÉS

A jogkereső állampolgárok alanyi jogainak védelméhez, igényeinek érvényesítéséhez jól működő, hatékony, a történeti hagyományokra támaszkodó, egyben a modern kor kihívásaihoz is alkalmazkodó eljárási törvényi rendelkezések és azok megfelelő jogalkalmazói értelmezései is szükségesek. A polgári perrendtartás a magánjogi jogviták tisztességes eljárásban történő hatékony lefolytatását egy koncepcionálisan megújított, a jogvita kereteit az elsőfokú eljárás első szakának végén rögzítő osztott perszerkezet bevezetésével kívánta biztosítani. Kiemelt felelősség ezért, hogy a jogalkotó és a jogalkalmazó mennyiben engedi ezeknek a kereteknek az utólagos megváltoztatását úgy, hogy ezáltal sem a perkonzentráció, sem a tisztességes eljárás követelményei ne sérüljenek. A másodfokú eljárásban a kihívás különösen jelentős súllyal je-

46 Pp. 37. § b)–c), 359. § (2) bek.

47 Szegedi Ítéletábrla Gf.III.30.152/2021/7.

48 Pp. 375. § (1) bek.

49 Pp. 375. § (2) bek.

lentkezik – a helyes megközelítés megtalálása mind a bírósághoz forduló jogkereső felek, mind a jól működő jogalkalmazás érdeke, annak elemzése ezért is rendkívül fontos feladat.

Ahhoz, hogy a megújított és a jogalkalmazói visszajelzések alapján folyamatosan reformált perrendtartás be tudja váltani a hozzá fűzött elvárásokat: biztosítani tudja a koncentrált per megvalósulását, indokolt gyakorlatorientált módon elemezni a perjogi intézmények funkcióit és ezen funkciók érvényesülésének esetleges akadályait. Nincs abban vita, hogy a jogvita kereteinek a per viszonylag korai időszakában rögzülése alkalmas arra, hogy ezáltal a jogkereső feleknek

a gyors, hatékony elbíráláshoz való érdekei érvényesüljenek; mint ahogy abban sincs vita, hogy kivételesen ezek a keretek utólag felszabadíthatók azért, hogy ezáltal a jogkereső feleknek a tisztességes eljáráshoz fűződő jogai se sérüljenek. A kelő egyensúlyozás különösen nehéz feladat, és jól láthatók ennek gyakorlati nehézségei. Kijelenthető, hogy az ítélkezés igyekszik praktikus, de a jogalkotói célokat messzemenően tiszteletben tartó válaszokat adni. A felvázolt problémák gyakorlati jelentőségénél fogva a jövőben is a jogalkalmazás folyamatos szakmai elemzésére van szükség.

Tráser Julianna Sára*

Az Európai Unió Bírósága ítélezési gyakorlatának hatása a tagállami állampolgárság elvesztésére és megszerzésére vonatkozó nemzeti szabályok alkalmazására

1. BEVEZETÉS

Az uniós polgárság¹ fennállásának immár *több mint harmincéves története* során az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EUB, vagy Bíróság) *ítélkezési gyakorlatának jogfejlesztő hatása* e jogintézmény kapcsán több vonatkozásban is érvényesült. Egyfelől a Bíróság az uniós polgárokat megillető *részjogosítványok*² értelmezése keretében olyan mérföldkönek tekinthető ítéleteket³ hozott, amelyek pl. az uniós polgárokat a fogadó ország területén megillető tartózkodási jogot *az uniós polgárság szellemiségére tekintettel* a szabad mozgás jogát gyakorló személyek és családtagjaik érdekében és javára terjesztették ki.⁴ (Olyannyira, hogy *a Bíróság jogfejlesztő ítélezési gyakorlata* az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz

való jogáról szóló irányelv⁵ esetében *ténylegesen a kodifikáció alapjául is szolgált.*⁶)

Másfelől a Bíróság az uniós polgárság alapját képező *tagállami állampolgárság elvesztésének – és legújabban megszerzésének – nemzeti jogszabályokban rögzített feltételeit is az uniós jog hatálya alá vonta*. Ezáltal a tagállami szuverenitás egy klasszikus területe⁷ került a Bíróság vizsgálati körébe. Fontos hangsúlyozni, hogy az Európai Unió Bíróságának alább ismertetendő ítéletei *pro forma nem* az állam azon jogát kérdőjelezzik meg uniós jogi alapon, hogy az állam kit tekint saját állampolgárának, hanem pusztán *e jog gyakorlásának uniós jogi korlátait határozzák meg*, és írják elő a tagállamok számára *az állampolgársági döntések meghozatalakor az uniós polgári jogállásból fakadó jogok gyakorolhatóságát érintő következmények figyelembevételének kötelezettségét*. E tagál-

* Főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet Nemzetközi és Uniós Jogi Kutatási Főosztály, sara.julianna.traser@mfi.gov.hu

1 A hatályos uniós szerződések és a másodlagos jogforrások szóhasználatának megfelelően az Unió esetében az államiság hiányára tekintettel csak a *polgárság* kifejezés használható.

2 Lásd az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata, HL C 326., 2012.10.26., 47–390. o., a továbbiakban: EUMSZ) 20–24. cikkeit.

3 Az uniós polgárokat megillető jogok közül az egyén szempontjából talán a legkézzelfoghatóbbnak tekinthető *szabad mozgás és tartózkodás jogára* vonatkozó jogfejlesztő ítélezési gyakorlat vázlatos áttekintéséről lásd GYENEY Laura: „*Európai uniós polgárság*” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (EU-jog rovat, rovat szerkesztő: VÁRNAY Ernő, VÁRJU Márton, HORVÁTHY Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/europai-unios-polgarsag> (2020).

4 A Bíróság jogfejlesztő gyakorlata érintette a szabad mozgás és tartózkodás jogának jellegét, tartalmát, formai előírásait, a tartózkodási jog jogosultjainak körét, valamint a származékos tartózkodási joggal rendelkező személyek jogait, vagy e személyek tartózkodási jogának önállóságát.

5 Az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2004/38/EK irányelv (2004. április 29.), HL L 158., 2004.4.30., 77–123. o.

6 Lásd a 2004/38/EK irányelvhez készített *magyarító dokumentum* egyes cikkeinél az EUB korábbi ítélezési gyakorlatára történő *explicit hivatkozást*: COM/2001/0257 final – COD 2001/0111, Explanatory memorandum – Proposal for a European Parliament and Council Directive on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States. HL C 270E., 2001.9.25., 150–160. o. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:52001PC0257>.

7 Hasonló jogfejlődés figyelhető meg a tagállami gyakorlati mozgásterületének szűkülése vonatkozásában pl. a pénzügyi felügyeleti hatáskörök uniós szabályozása esetén. Erről lásd Sereg Péter: *Az Európai Unió pénzügyi felügyeleti rendszerének szervezeti felépítése*, in: *Miskolci Jogi Szemle*, 14. évfolyam, 2. szám, 2019., 131–153. o.

lami hatáskör gyakorlásának uniós jogi meghatározottsága azonban mégis a következménnyel járhat, hogy a tagállam által meghozott állampolgársági döntéseknek az uniós jogból fakadó jogok érvényesíthetősége érdekében felülvizsgálhatóknak kell lenniük. (Részletesen lásd alább az ítékezési gyakorlat bemutatásánál.)

Az EUB meghatározása szerint „a tagállamok állampolgárainak alapvető jogállása”-ként⁸ tételezett uniós polgárság jellemzőit és az e jogintézményt övező vitákat a jelen cikk nem kívánja bemutatni (pusztán az uniós polgárságból fakadó jogok rövid ismertetésére kerül majd sor). A tanulmány így kizárólag az állampolgársági döntésekre vonatkozó tagállami hatáskör gyakorlásának EUB által kijelölt (jelenlegi) határainak ismertetésére vállalkozik.

2. AZ UNIÓS POLGÁRSÁG TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSÉNEK RÖVID BEMUTATÁSA

Az uniós polgárság „újszerű, alkotmányjogilag nem könnyen megragadható”⁹ jogintézményét az Európai Unióról szóló Maastrichti Szerződés (MUSZ¹⁰) 8. cikke vezette be a tagállami állampolgárok jogai és érdekei védelmének megerősítése érdekében.¹¹ A MUSZ által adott, és a hatályos Szerződésekben is szereplő megfogalmazás szerint „*Uniós polgár mindenki, aki valamely tagállam állampolgára*”. Az az elvi jelentőségű tétel, hogy az uniós polgárság alapját jelentő tagállami állampolgárság szabályainak meghatározására továbbra is a tagállamok jogosultak, pusztán a MUSZ-hoz csatolt, *jogi kötőerővel nem rendelkező* 2. sz. Nyilatkozatban¹² került kimondásra. Azt a kérdést tehát, hogy egy személy rendelkezik-e egy tagállam állampolgárságával, a nyilatkozat értelmében *kizárólag az érintett tagállam nemzeti joga alapján kell eldönteni*. A Bíróság közelmúltbeli esetjoga azonban ezt az alapvető tételt keretezi át az uniós jogból fakadó jogok gyakorlásának érvényesíthetőségére tekintettel.

Az uniós polgárság intézményével kapcsolatos tagállami idegenkedés és félelmek kezelése érdekében¹³ az 1997-es Amszterdami Szerződésnek¹⁴ a – MUSZ 8. cikk (1) bekezdé-

sét módosító – 9. cikke a hatályos Szerződésekhez hasonlóan¹⁵ az előbbieket mellett ugyanakkor már azt is rögzítette, hogy „*Az uniós polgárság kiegészíti és nem helyettesíti a nemzeti állampolgárságot*”. Az uniós polgárság *kiegészítő jellegére vonatkozó alapvetést* a hatályos Európai Unióról szóló Szerződés¹⁶ 9. cikke is megerősíti a demokratikus elvekre vonatkozó rendelkezések között.

Jóllehet az EUMSZ 20. cikk (2) bekezdése értelmében az uniós polgárokat megilletik a Szerződések által rájuk ruházott *jogok* és terhelik az azokban előírt *kötelezettségek*, a hatályos rendelkezések jelenleg azonban egyoldalúan pusztán *többletjogokkal* ruházzák fel a tagállami állampolgárokat. Noha jelen cikk nem az uniós polgárság intézményének jelentőségét vagy újszerűségét kívánja bemutatni, a teljesség kedvéért azonban álljanak itt az uniós polgárságból fakadó jogosítványok is, amelyek gyakorlati érvényesülését, valamint az uniós polgárság intézményének fejlődését az Európai Bizottság az EUB ítékezési gyakorlatára is tekintettel háromévente értékeli.¹⁷ A többletjogok¹⁸ a gyakorlatban elsősorban az Európai Unió tagállamainak területén történő *szabad mozgásra és tartózkodásra vonatkozó jogot*, valamint *politikai jogokat* jelentenek. (Ez utóbbiak között találjuk az európai parlamenti és helyhatósági választások alkalmával az aktív és passzív választójog lakóhely szerinti tagállamban történő gyakorlásának lehetőségét, valamint az uniós polgárokat harmadik országokban megillető *diplomáciai és konzuli védelemre* való jogosultságot. Diplomáciai és konzuli védelem akkor kérhető a saját államtól eltérő uniós tagállamtól, ha az érintett uniós polgár állampolgársága szerinti tagállam az adott harmadik országban nem rendelkezik képvisellel. A politikai jogok között említendő továbbá az Európai Parlamenthez és az Európai Ombudsmanhoz benyújtható *petíciós jog*, valamint az európai polgári kezdeményezés benyújtásának lehetősége is.)

Az Európai Unió Alapjogi Chartája a polgárok jogai között a fentiekén túl a *megfelelő ügyintézéshez* való jogot és a *dokumentumokhoz való hozzáférés* jogát is rögzíti.¹⁹ Emellett ugyanakkor az EUB az *uniós gazdasági szabadságokat* és egyes tagállami szociális juttatásokat is az uniós polgárságon alapuló jogosultság felől közelít meg.²⁰

E rövid kitérő után visszatérve tehát az állampolgársági szabályok megállapítása tagállami jog kérdésére: a tagállam-

8 Lásd a C-184/99. sz. Grzelczyk-ügyben 2001. szeptember 21-én hozott ítélet 31. pontját és a C-413/99. sz., Baumbast és R. ügyben 2002. szeptember 17-én hozott ítélet 82. pontját.

9 VÁRNAY Ernő–PAPP Mónika: *Magyarázat az Európai Unió jogáról*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2023. 42. o.

10 Treaty on European Union, OJ C 191, 29.7.1992, pp. 1–112.

11 MUSZ B. cikk 3. bekezdés.

12 Maastrichti Unió Szerződéshez fűzött 2. sz. Nyilatkozat a tagállami állampolgárságról (Declaration on nationality of a Member State), elérhető: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu/fina_1/dcl_2/sign/eng. A nyilatkozat szövege az alábbi: „The Conference declares that, wherever in the Treaty establishing the European Community reference is made to nationals of the Member States, the question whether an individual possesses the nationality of a Member State shall be settled solely by reference to the national law of the Member State concerned. Member States may declare, for information, who are to be considered their nationals for Community purposes by way of a declaration lodged with the Presidency and may amend any such declaration when necessary.”

13 Lásd J. H. H. Weilert idézi ROSTEK, Karolina; DAVIES, Gareth: The impact of Union citizenship on national citizenship policies. *European Integration online Papers* (EIoP) Vol. 10 (2006) N° 5. 6. o. Elérhető: <http://eiop.or.at/eiop/texte/2006-005a.htm>

14 Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, OJ C 340, 10.11.1997., 1–144. o.

15 A két szerződés szövege annyiban tér el egymástól, hogy az EUMSZ 20. cikk (1) bekezdésének hatályos *‘shall be additional to’* kifejezése helyett az Amszterdami Szerződés 9. cikkében a *‘complement’* szó szerepelt.

16 Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata, HL C 202., 2016.6.7., 1–388. o.

17 A legutóbbi jelentés 2023 decemberében készült, lásd COM(2023) 931 végleges, a Bizottság jelentése az EUMSZ 25. cikke alapján a hatékony uniós polgárság előmozdításáról – 2020–2023, 2023.12.6.

18 A szabad mozgás és tartózkodás jogát az EUMSZ 21. cikke; a helyhatósági és az európai parlamenti választásokon való aktív és passzív választójogot az EUMSZ 22. cikke; a harmadik országok területén – saját képviselő hiányában – diplomáciai és konzuli védelemhez való jogot az EUMSZ 23. cikke; az európai polgári kezdeményezést, a petíciós jogot, valamint az európai ombudsmanhoz való fordulás jogát pedig az EUMSZ 24. cikke tartalmazza.

19 Lásd az Európai Unió Alapjogi Chartája, HL C 202., 2016.6.7., 389–405. o., 41. és 42. cikkek.

20 VÁRNAY–PAPP i. m. 231. o.

mok ezen hatásköre az *uniós polgárságnak* a Maastrichti Szerződés 1992-ben bevezetett intézményével *elméletben nem módosult*, de az EUB későbbi ítélkezési gyakorlata nyomán az állampolgárság elvesztésével és megszerzésével kapcsolatos hatáskörök tagállami gyakorlása *uniós jogi keretek közé szorult*. Olyannyira, hogy a tagállami állampolgársággal kapcsolatos döntésekre vonatkozó hatáskör gyakorlásának uniós joggal való összeegyeztethetőségének vizsgálatához *immár az uniós jog hivatkozhatóságának általános feltétele, a határon átnyúló elem megléte sem abszolút követelmény*.²¹

Az uniós jog alkalmazhatóságával szemben az EUB ítélkezési gyakorlatában támasztott *általános feltétel* ugyanis az, hogy az uniós jogból fakadó többletjogokra – legáltalánosabban az állampolgárságon alapuló megkülönböztetés tilalmára – történő hivatkozás a szabad mozgás jogának a tagállamok területén történő korábbi gyakorlása, azaz a *határon átnyúló elem megléte* esetén lehetséges.²² Az uniós polgári jogállás – és így az uniós jog relevanciájának – hivatkozhatósága a tagállami állampolgárság elvesztésével és megszerzésével kapcsolatos EUB ítélkezési gyakorlatban azonban már *nem feltétlenül követeli meg a határon átnyúló elem meglétét*,²³ ami az uniós jogi megközelítés szempontjából *nóvumot jelent*.

3. A TAGÁLLAMI ÁLLAMPOLGÁRSÁG ELVESZTÉSÉRE VONATKOZÓ NEMZETI SZABÁLYOK UNIÓS JOGI ÖSSZEFÜGGÉSEI AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGÁNAK ESETJOGÁBAN

Az Európai Unió és a tagállamok viszonylatában a Szerződések és az esetjog alapján a *tagállami állampolgársággal* kapcsolatban főszabály szerint két alaptétel érvényesül. Egyfelől a tagállamok szuverenitásából – és annak kölcsönös tiszteletben tartásából – fakadóan a *tagállamok jogosultak meghatározni az állampolgárság megszerzésének és elvesztésének feltételeit* (lásd MUSZ-hoz csatolt 2. sz. Nyilatkozat), másfelől a tagállamoknak kölcsönösen *el kell ismerniük egymás jogát a saját állampolgáraikkal kapcsolatos szabályok megállapítására*,²⁴ és így nem kérdőjelezhetik meg a másik tagállam által

megadott állampolgárságot, ami szintén a szuverenitás kölcsönös elismerésének és tiszteletben tartásának követelményéhez vezet vissza.

A közösségi integráció tehát az *állampolgárság megadása és elvesztése feltételei meghatározásának tagállami jogát és hatáskörét nem érinti, e jog gyakorlásának módját azonban – az EUB alábbi esetjoga fényében – igen, ugyanis attól, hogy „valamely kérdés a tagállamok hatáskörébe tartozik, [e tény] nem akadályozza meg, hogy az uniós jog hatálya alá tartozó helyzetekben a vonatkozó nemzeti szabályoknak ez utóbbit tiszteletben kell tartaniuk*”.²⁵

A tagállamok állampolgársági ügyekben fennálló *hatáskörének gyakorlásával szemben* az Európai Unió Bírósága abban az esetben állít uniós jogi korlátot, azaz a tagállami állampolgárság megszerzésére vagy elvesztésére vonatkozó tagállami döntés akkor tekinthető az uniós jog hatálya alá tartozó helyzetnek, ha a *tagállami állampolgárság elvesztése az uniós polgárság, és így a szabad mozgáshoz való jog (hipotetikus) elvesztését is eredményezi*.²⁶ Az uniós polgári jogállás elvesztése ugyanis jellegénél és következményeinél fogva az uniós jog hatálya alá tartozik.²⁷ Ilyen esetekben a tagállamok a hatáskörüket csak úgy gyakorolhatják, hogy az uniós jogból fakadó jogok hatékony érvényesülésére is tekintettel vannak, azaz „... a tagállamoknak – az állampolgárság terén meglévő hatáskörüket gyakorlása során – tiszteletben kell tartaniuk az uniós jogot”.²⁸

Az alábbiakban bemutatásra kerülő ítéletek egyértelművé teszik, hogy a tagállami állampolgárság *elvesztésére* vonatkozó nemzeti szabályok megállapításának hatásköréhez az EUB *eljárési garanciákat fűz, és az állampolgársági döntés felülvizsgálatát, adott esetben pedig az állampolgárság ex tunc hatályú visszaállíthatóságát is előírja*, továbbá az uniós polgári jogállást az *Alapjogi Chartára való hivatkozással* is kiegészíti.

21 A szabad mozgás korábbi gyakorlásával kapcsolatos összefüggés EUB általi elengedéséről lásd KONSTADINIDES, Theodore: European Citizenship in a Constitutional Context: where the ‘social’ coexists with the ‘market’. SIEPS, *European Policy Analysis*, November 2022. 8. o.; VAN DER MEI, Anne Pieter: EU Citizenship and Loss of Member State Nationality. *European Papers*, Vol. 3, 2018. No. 3., 1321. o.; valamint GYENEY i. m. [13].

22 Lásd pl. GYENEY i. m. [6].

23 A tagállami állampolgárság megszerzése vonatkozásában lásd alább a C-181/23. sz., *Európai Bizottság kontra Máltai Köztársaság* ügyben 2025. április 29-én hozott ítéletet (a továbbiakban: *Európai Bizottság kontra Máltai Köztársaság*), amelynek tárgya a máltai állampolgárság harmadik országbeli állampolgárok általi megszerzése volt. (A tagállami gyakorlatot az Európai Bizottság kötelezettségzegési eljárás keretében vitatta.) A tagállami állampolgárság *elvesztése* kapcsán lásd alább pl. a *Tjebbes* ügyet, amelyben az EUB szintén *egy belső jogi helyzetben* értelmezte az uniós jogot harmadik országban született holland állampolgárok holland állampolgárságának *ex lege* elvesztése miatt.

24 Lásd a C-369/90. sz. *Mario Vicente Micheletti és társai és Delegación del Gobierno en Cantabria* ügyben 1992. július 7-én hozott ítélet (a továbbiakban Micheletti ügy) 14. pontját: „Thus, once the persons concerned

have produced one of the documents mentioned in Directive 73/148 in order to establish their status as nationals of a Member State, the other Member States are not entitled to challenge that status on the ground that the persons concerned might also have the nationality of a non-member country which, under the legislation of the host Member State, overrides that of the Member State.” Ebben az ügyben azonban nem a tagállami állampolgársági szabályok megállapításának jogszerűsége volt a kérdés, hanem egy személy tagállami állampolgárságának más tagállam általi elismerése, amellyel kapcsolatban a tagállamok nem rendelkeznek hatáskörrel. A tagállami állampolgárság kölcsönös elismeréséről lásd COURTS, Stephen: *On Mutual Recognition and the Possibilities of a “Single European Polity”*: The Opinion of AG Collins in Case C-181/23 *Commission v Malta*. *European Papers*, Vol. 9, 2024, No 2, pp. 818–829.

25 Lásd ennek konzekvens kinyilvánítását az EUB állandó ítélkezési gyakorlatában, pl. a C 689/21. sz. *Udlændinge og Integrationsministeriet* ügyben 2023. szeptember 5-én hozott ítélet (a továbbiakban: *Udlændinge og Integrationsministeriet* ügy) 28. pontjában és az ott idézett ítélkezési gyakorlat szerint.

26 Lásd a C 221/17. sz., *M. G. Tjebbes és társai és a Minister van Buitenlandse Zaken* ügyben 2019. március 12-én hozott ítélet 32. pontját: „... jellegénél és következményeinél fogva az uniós jog hatálya alá tartozik az olyan, egyetlen tagállam állampolgárságával rendelkező, az alapügy felpereseihez hasonló uniós polgár helyzete, aki e tagállam állampolgárságának elvesztését követően az EUMSZ 20. cikkben biztosított jogállás, valamint az azzal összefüggő jogok elvesztésével szembesül.”

27 COM(2023) 931 végleges (lásd fent) 11. o.

28 Lásd a C-135/08. sz. *Janko Rottmann és Freistaat Bayern* ügyben (a továbbiakban: *Rottmann ügy*) 2010. március 2-án hozott ítélet 42. és 45. pontját.

3.1. A TAGÁLLAMI ÁLLAMPOLGÁRSÁG ELVESZTÉSÉRE VONATKOZÓ NEMZETI SZABÁLYOK MEGÁLLAPÍTÁSÁRA IRÁNYULÓ TAGÁLLAMI HATÁSKÖR GYAKORLÁSÁNAK UNIÓS JOGI VIZSGÁLATA AZ EUB ÍTÉLKEZÉSI GYAKORLATÁBAN

Egy tagállam állampolgárságával rendelkező személy a Szerződések rendelkezéseiből kifolyólag automatikusan uniós polgár is, az uniós polgársága azonban nem önálló, hanem járulékos jellegű, azaz a nemzeti állampolgárságot csak kiegészíti, és nem helyettesíti azt [lásd az EUMSZ 20. cikk (1) bekezdését]. Ebből fakadóan, ha egy tagállami állampolgár, aki nem rendelkezik egy másik tagállam állampolgárságával (azaz nem kettős, vagy többes állampolgár,²⁹ vagy ha igen, úgy a további állampolgársága nem az Unió valamely tagállamához köthető) elveszti az uniós polgári jogállásának alapját képező tagállami állampolgárságát, úgy automatikusan az uniós polgárságát is elveszti. Az érintett személy uniós polgársága önállóan nem maradhat fenn, és tagállami állampolgárság nélkül az e státusból fakadó többletjogokat sem gyakorolhatja. A tagállami állampolgárság elvesztése nyomán az uniós polgárságból fakadó jogok gyakorlását érintő eddigi EUB-ítéletek a szerző álláspontja szerint jelenleg négy csoportba sorolhatók (lásd alább).

3.1.1. HONOSÍTÁS VISSZAMENŐLEGES HATÁLYÚ VISSZAVONÁSA

Az uniós polgárság – hontalanná válás nyomán történő – elvesztése volt a tárgya az EUB Rottmann-ügyben hozott ítéletének, amelyben a Bíróság elsőként foglalkozott a tagállami állampolgárságtól való megfosztás uniós polgári jogállást érintő következményeivel. A konkrét ügyben J. Rottmann osztrák állampolgár a foglalkozás körében elkövetett súlyos család gyanúja miatt megindított nyomozás folyamán az uniós polgárságból fakadó szabad mozgás jogával élve Németországba költözött. Ott rövidesen német állampolgárságért folyamodott, amelyet honosítással megkapott, de a honosítási eljárás során elmulasztotta közölni, hogy Ausztriában elfogatóparancsot adtak ki ellene. A németországi honosítás – az osztrák jognak megfelelően – J. Rottmann osztrák állampolgárságának elvesztését vonta maga után. Tekintettel azonban arra, hogy J. Rottmann a német állampolgárságot csalárd módon szerezte meg, az illetékes német hatóság a honosítást visszamenőleges hatállyal visszavonta, aminek következtében Rottmann úr hontalanná vált. Az EUB-nak az ügyben arról kellett állást foglalnia, hogy a honosítási döntés visszavonása ellentétes-e az uniós joggal akkor, ha az állampolgársági döntés visszavonása az érintett személyt megfosztja az uniós polgári jogállásától és az azzal összefüggő jogok gyakorolhatóságától.

29 Ha egy tagállami állampolgár egy harmadik ország állampolgárságával is rendelkezik, úgy e személyt az uniós jog szempontjából uniós polgárnak – és nem harmadik országbeli állampolgárnak – kell tekinteni. Az érintett így az uniós polgárságból fakadó jogait gyakorolhatja. E kérdés állt Micheletti ügy középpontjában is.

Az EUB az előterjesztett kérdés és a tényállás kapcsán megállapította, hogy önmagában az uniós polgárság elvesztésének lehetősége „nem védi meg” az egyént a tagállami állampolgárság elvesztésétől. Ugyanakkor a Bíróság kimondta, hogy a tagállami állampolgárság elvesztésének kérdése, amennyiben az az uniós polgárság elvesztését is eredményezi, úgy az uniós jog hatálya alá tartozik, ezáltal a tagállamoknak az uniós jogból fakadó kötelezettségeikre ez esetben is figyelemmel kell lenniük.³⁰ A honosítás tagállami visszavonása tehát nem volt ellentétes az uniós joggal, még akkor sem, ha az hontalansághoz és az uniós polgárság elvesztéséhez vezetett. Ugyanakkor mivel a nemzeti hatóság állampolgárságot visszavonó határozata az uniós polgársági státuszra és az abból fakadó jogok gyakorlására is kihat, az EUB értékelése szerint az állampolgárságot visszavonó határozat kapcsán mindig vizsgálni kell az arányosság elvének tiszteletben tartását. Ez a konkrét esetben annak megítélését is jelenti, hogy a honosítás visszavonására irányuló határozat hatálybalépése előtt az érdekelt személy részére kell-e észszerű időt biztosítani a származási tagállam állampolgársága visszaszerzésének megkísérlésére.³¹

3.1.2. HONOSÍTÁSÁRA VONATKOZÓ BIZTOSÍTÉK VISSZAVONÁSA

A Wiener Landesregierung ügy³² a még meg nem szerzett, de kilátásba helyezett állampolgárság várományának elvesztését érintette. Az ügyben egy Ausztriában élő észt állampolgár folyamodott osztrák állampolgárságért, amelynek megszerzéséhez az osztrák hatóságok annak fejében adták meg részére a honosítására vonatkozó biztosítékot, hogy a kérelmező az osztrák állampolgársági törvényre tekintettel lemond a másik, jelen esetben észt állampolgárságáról. A kérelmező az észt állampolgárságáról lemondva hontalanná vált, ami – várakozásai szerint – azonban csak ideiglenes állapot lett volna. Mindeközben az osztrák hatóságok a kérelmező által elkövetett kisebb súlyú, de számos közigazgatási szabálysértés³³ miatt közrendi és közbiztonsági okra hivatkozva megvonták az érintett észt holtól az állampolgársági biztosítékot. A Bíróság az esettel kapcsolatban megállapította, hogy az egyébként közigazgatási bírsággal szankcionált szabálysértések elkövetése és ennek nyomán a honosítási biztosíték visszavonása nem tekinthető arányosnak az elkövetett szabálysértések súlyával. Az EUB arra is felhívta a figyelmet, hogy ha a honosítás már megtörtént volna, úgy az észt kérelmező által elkövetett szabálysértések nem eredményezték volna a honosítás visszavonását, így Ausztria e szabálysértésekre a honosítási biztosíték visszavonásának indokaként sem hivatkozhatna. Következésképpen az elkövetett szabálysértések nem jelentenek olyan

30 Ibid. 42. pont.

31 Ibid. 55–59. pontok.

32 C-118/20. sz., JY és Wiener Landesregierung ügyben 2022. január 18-án hozott ítélet (a továbbiakban: Wiener Landesregierung ügy).

33 A szabálysértések (műszaki érvényességet igazoló matrica gépjárművére való felhelyezésének elmulasztása, ittas vezetés) elkövetésére részben az állampolgárság megszerzésére vonatkozó biztosíték megadását megelőzően került sor. Lásd az ítélet 17. pontját.

veszélyt a közrendre és a közbiztonságra, amely az uniós polgári jogállás végleges elvesztését indokolhatja.³⁴

A Bíróság a konkrét esetben azt is kimondta, hogy ha a leendő állampolgárság szerinti ország az állampolgárság megszerzéséhez a másik ország állampolgárságáról való lemondást írja elő, akkor az érintett általi lemondást – és így az uniós polgárságról való lemondást – *nem lehet a személy részéről önkéntesnek tekinteni*. Az érintett tagállamoknak pedig együtt kell működniük annak érdekében, hogy az egyén számára az uniós jogból fakadó jogok hatékony érvényesülését biztosítsák, amely kötelezettség elsősorban a leendő állampolgárság szerinti tagállam hatóságainak a honosítási biztosíték megadásának visszavonása esetén arról is meg kell győződnie, hogy az érintett személy helyzetére gyakorolt következményeket is figyelembe véve az adott intézkedés arányosnak tekinthető-e. A Bíróság értékelése szerint a közúti közlekedésről szóló törvénybe ütköző közigazgatási szabálysértésekre alapozott, állampolgárságra kiható döntés esetén az arányosság követelménye nem teljesül.

3.1.3. ÁLLAMPOLGÁRSÁG EX LEGE TÖRTÉNŐ ELVESZTÉSE

(i.) A Tjebbes-ügyben négy, huzamosan külföldön (azaz harmadik országban: Kanada, Svájc, Irán) tartózkodó kettős állampolgár veszítette el holland állampolgárságát, tekintettel arra, hogy a holland állampolgársági törvény értelmében tízéves, megszakítás nélküli Hollandián és az Európai Unión kívüli szokásos tartózkodás esetén a törvény erejénél fogva beáll a holland állampolgárság elvesztése, ami a szülők érintettsége esetén a kiskorú gyermekek vonatkozásában is érvényesül. (Amennyiben az érintett személy az említett tízéves időszakon belül holland állampolgárságot igazoló okmány, vagy úti okmány kiállítását kéri, úgy e tény az állampolgárság elvesztését kizárja.)

Ítéletében az EUB elismerte annak jogszerűségét, hogy „egy tagállam védeni kívánja a közötte és állampolgárai között meglévő, szolidaritáson és hűségen alapuló, különös kapcsolatot, valamint az állampolgársági jogviszony alapját képező jogok és kötelezettségek kölcsönösségét”,³⁵ ezért úgy ítélte meg, hogy a holland állampolgársági törvény jogszerűen követeli meg az országgal fennálló *tényleges kapcsolat meglétét*. A Bíróság ugyanakkor fenntartotta, hogy a tagállami állampolgárság elvesztésének az egyénre és adott esetben a családtagjaira gyakorolt uniós jogi következményeit ilyenkor is vizsgálni kell, azaz az eljáró hatóságoknak értékelniük kell, hogy az állampolgárság elvesztése az uniós jogra tekintettel, olyan következményekkel jár-e, amelyek a nemzeti jogalkotó által követett célhoz képest aránytalan módon hatnának az érintettek családi és szakmai életének alakulására (arányossági teszt).³⁷

Az eljáró nemzeti hatóságoknak és bíróságoknak tehát „módjában kell, hogy álljon, hogy járulékos jelleggel vizsgálják az állampolgárság elvesztésének következményeit, és adott

esetben *ex tunc* hatállyal visszaállítsák az érintett személy állampolgárságát.³⁸ Az ügyben tehát az EUB a tagállami hatóságok számára szigorú arányossági elemzést, és az állampolgársággal összefüggő döntések uniós jogi következményeire tekintettel történő egyedi felülvizsgálatát írja elő. A Bíróság ítéletében az Alapjogi Chartának a gyermek mindenek felett álló érdekére vonatkozó rendelkezéseinek figyelembevételére is felszólította az eljáró nemzeti hatóságokat.

(ii.) Ugyancsak *ex lege* elvesztett állampolgárság volt a tárgya a Stadt Duisburg és társai egyesített ügyeknek³⁹ is, amelyekben öt korábban török állampolgár 1999-ben honosítással német állampolgárságot szerzett, ennek érdekében azonban a német törvények értelmében le kellett mondaniuk török állampolgárságukról. A német állampolgárság megszerzését követően azonban az érintett személyek röviddel később kezdeményezték a török állampolgárság visszaszerzését, amelyet ismételt meg is kaptak. A német állampolgársági törvény 2000. január elsején életbe lépett módosítása értelmében ugyanakkor a török állampolgárság visszaszerzése a német állampolgárság automatikus elvesztését eredményezte. (Amennyiben azonban az érintettek előzetesen kérvényezték volna a német hatóságoktól a német állampolgárság megtartását, úgy az állampolgárság elvesztése nem következett volna be.)

Az EUB ebben az ügyben is elismerte a honosítással szerzett (német) állampolgárság automatikus elvesztésére irányuló német állampolgársági törvény rendelkezéseinek jogszerűségét,⁴⁰ azonban a korábbi esetjogra tekintettel szintén előírta a német hatóságoknak, hogy tegyék lehetővé az uniós polgárság elvesztésének az érintett személyre gyakorolt következményei arányosságának egyedi vizsgálatát. A Bíróság a honosítással megszerzett, de később elvesztett állampolgárság fenntartásának, vagy *ex tunc* hatályú helyreállításának lehetőségét, valamint az Alapjogi Chartában biztosított jogokkal való összhang biztosítását ez esetben is előírta a tagállami hatóságoknak.⁴¹

(iii.) A korábban *ex lege* elvesztett tagállami állampolgárság *ex tunc* hatályú visszaállíthatóságát és az egyedi körülményekre vonatkozó arányossági vizsgálatot írt elő a Bíróság az Udlændinge- og Integrationsministeriet⁴² ügyben is, amelyben a dán jog azon rendelkezését vizsgálta, amelynek értelmében a 22. életév betöltését megelőzően benyújtott kérelem hiányában a dán állampolgárság a törvény erejénél fogva megszűnik, kivéve, ha a megszűnés hontalanságot eredményezne. Az adott ügyben az Amerikai Egyesült Államokban élő és Dániával tényleges kapcsolatot fenn nem tartó dán–amerikai kettős állampolgár csak a 22. életévének betöltését követően nyújtotta be a kért nyilatkozatot a dán hatóságoknak az állampolgárság fenntartásáról, amelyet a hatóságok elutasítottak.

Értékelésében a Bíróság a dán állampolgársági jogszabály vitatott rendelkezését *nem tartotta az uniós joggal ellentétesnek*, de szintén előírta, hogy ha „valamely tagállam állampolgárságának elvesztése [...] az uniós polgári jogállás, valamint

34 Wiener Landesregierung ügy 70–73. pontok.

35 Ibid. 51. pont.

36 Ibid. 33. pont.

37 Ibid. 40. pont.

38 Ibid. 39–42. pontok.

39 C-684/22–C-686/22. sz., S. Ö. és a Stadt Duisburg és társai egyesített ügyekben 2024. április 25-én hozott ítélet.

40 Ibid. 41. pont.

41 Ibid. 44. és 47. pontok.

42 C-689/21 sz., Udlændinge- og Integrationsministeriet ügyben 2023. szeptember 5-én hozott ítélet.

az ahhoz kapcsolódó jogok elvesztését vonja maga után, [úgy] a hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóságoknak és bíróságoknak módjukban kell, hogy álljon, hogy megvizsgálják az állampolgárság ezen elvesztésének az uniós jogra tekintettel fennálló következményeit, és adott esetben *lehetővé tegyék e személy számára az állampolgárságának fenntartását* vagy *ex tunc* hatállyal történő helyreállítását.⁴³

A Bíróság az ügyben az *Európai Unió Alapjogi Chartájára is hivatkozott*, miszerint a nemzeti bíróságoknak meg kell bizonyosodniuk afelől, hogy az állampolgárság *ex lege* elvesztése összhangban van a Charta 7. cikke által biztosított családi élet tiszteletben tartásához való joggal is.

3.1.4. AZ UNIÓS POLGÁRSÁG BREXIT NYOMÁN TÖRTÉNŐ ELVESZTÉSE

A Bíróság a brexit kapcsán több olyan ügygel is szembeült, amelyekben a brit állampolgárok korábbi uniós polgárságából fakadó jogainak az országuk Európai Unióból történő kilépése miatti elvesztésének jogszerűségéről kellett döntenie. Jóllehet a Szerződések rendelkezéseiből és a Rottmann-ügyben kidogozott alaptételből egyértelműen következik, hogy az uniós polgárság csak járulékos jellegű, és mint ilyen, tagállami állampolgárság nélkül az egyén számára önállóan nem biztosíthat jogokat, ezt azonban egy francia bíróság előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés keretében (EP kontra Préfet du Gers ügy⁴⁴), valamint magánszemélyek *a Tanácsnak a kilépési megállapodás megkötéséről szóló határozatának megsemmisítésére* irányuló kereseteikben⁴⁵ mégis vizsgálat tárgyává tették. A Bíróság e téren ugyanakkor *nem vezetett be jogfejlesztő értelmezést, bár a korábbi ítélezési gyakorlatától részben eltért* (lásd alább). A hivatkozott ügyekben a Bíróság a megsemmisítési kereseteket elutasította, és ismételten kimondta, hogy az uniós polgári jogállás és ennek következtében az e jogálláshoz kapcsolódó jogok elvesztése az Egyesült Királyság Európai Unióból történő kilépésére irányuló egyedi és szuverén döntésének automatikus következménye, nem pedig a kilépésről rendelkező megállapodásé vagy a vitatott tanácsi határozaté, így a kérdés nem vizsgálható.⁴⁶

Az említett megsemmisítési keresetekben *az uniós polgárságból fakadó jogok általánosságban hivatkozott elvesztéséhez képest* az EP kontra Préfet du Gers ügyben az EUB annyiban konkrétan vizsgált, miszerint az ügy tárgyát egy brit állampolgárnak, *a nem francia állampolgár uniós polgárok külön választói névjegyzékéből történő törlése*, és így az uniós jogból fakadó passzív választójoga gyakorolhatóságának kérdése

képezte. EP egy francia állampolgárral kötött házasságot, és közel negyven éve élt már Franciaországban, ahol állampolgárságot nem kért és nem is kapott, így nem rendelkezett a francia állampolgárokat megillető szavazati joggal. A brit jogszabályok értelmében azonban az országból való távollétének huzamos időtartama miatt EP már az Egyesült Királyságban sem volt jogosult részt venni a választásokon. Az Egyesült Királyság Unióból történő kilépését követően EP-t Franciaországban törölték a vonatkozó külön választói névjegyzékből. A határozat megtámadásának felülvizsgálata keretében eljáró nemzeti bíróság úgy értékelte, hogy a brit kilépési megállapodás alkalmazása *aránytalan mértékben sérti EP választáshoz való alapvető jogát*.⁴⁷

Értékelésében az EUB ugyanakkor nem osztotta a nemzeti bíróság álláspontját, és így egyrészt megerősítette, hogy az a körülmény, hogy valamely korábban uniós polgár magánszemély *gyakorolta a más tagállam területén a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogát*, nem teszi lehetővé számára, hogy megtartsa az uniós polgári jogállást és az abból fakadó jogokat, ha a származási államának az Unióból való kilépését követően már nem rendelkezik valamely tagállam állampolgárságával.⁴⁸ Az EUB ez esetben *az arányosság kérdését nem tartotta vizsgálhatónak*,⁴⁹ *amivel azonban eltért az állampolgárság elvesztésének más esetei kapcsán kidogozott saját doktrínájától*. Míg ugyanis *(i.)* a tagállami állampolgárság elvesztésével kapcsolatos egyedi hatósági döntések, vagy azok bírósági felülvizsgálata során az eljáró hatóságok számára az EUB egyébként előírja az állampolgárság elvesztésének az érintett személyre gyakorolt következményeinek vizsgálatát, addig *(ii.)* az Egyesült Királyság kilépése nyomán elvesztett uniós polgárság esetén viszont nem állapít meg ilyen követelményt, mivel az állampolgárság elvesztése a korábbi tagállam szuverén döntésének automatikus következményeként értékelhető. E tekintetben tehát a Bíróság értelmezésében a két helyzet *[(i. és ii.)]* alapvetően eltér, követelményeik egymásra kölcsönösen nem alkalmazhatók.⁵⁰

3.2. A TAGÁLLAMI ÁLLAMPOLGÁRSÁG ELVESZTÉSÉNEK GYAKORLATI KÖVETKEZMÉNYEI AZ UNIÓS JOGBAN BIZTOSÍTOTT SZABAD MOZGÁS ÉS TARTÓZKODÁS JOGA SZEMPONTJÁBÓL

A tagállami állampolgárságon alapuló uniós polgárságból fakadó jogok kapcsán az állampolgárok számára – még a passzív választójog gyakorlásával összefüggésben is – a szabad mozgás és tartózkodás jogának van talán a legkézenfekvőbb gyakorlati jelentősége, így érdemes lehet vázlatosan megvizsgálni az uniós polgári jogállás elvesztésének *a tartózkodási jogra gyakorolt következményeit*.

(i.) Eszerint amennyiben egy kettős, vagy többes állampolgár legalább két uniós tagállam állampolgárságával is

43 Lásd Legfontosabb ítéletek válogatása 2023, Európai Unió Bírósága. Kutatási és Dokumentációs Igazgatóság 2024. február. 71. oldal. Elérhető: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2024-04/selection_grands_arrets_2023_hu.pdf. A dán hatóságok egyébként az ítélet nyomán módosították a saját eljárásukat, lásd <https://tyskland.um.dk/nyheder/eu-domstolen>.

44 C-673/20. sz. EP kontra Préfet du Gers és Institut national de la statistique et des études économiques (INSEE) ügyben 2022. június 9-én hozott ítélet (a továbbiakban: Préfet du Gers ügy).

45 Lásd a C-499/21. P sz., *Silver és társai kontra Tanács*; a C-501/21. P sz. *Shindler és társai kontra Tanács*; valamint a C-502/21. P sz. *David Price és kontra Tanács* ügyekben 2023. június 15-én hozott ítéleteket.

46 Lásd erről még COM(2023) 931 végleges (lásd fent) 11. o.

47 *Préfet du Gers* ügy 36. pont.

48 *Ibid.* 52. pont.

49 Ilyen „... körülmények között sem a tagállamok hatáskörrel rendelkező hatóságai, sem azok bíróságai nem kötelezhetők arra, hogy az arányosság elvére tekintettel egyedileg megvizsgálják az uniós polgári jogállás elvesztése által az érintett személyre gyakorolt következményeket.” lásd *Préfet du Gers* ügy 31. pont.

50 *Ibid.* 62. pont.

rendelkezik, amelyből az egyiket elveszti ugyan, de a másik tagállami állampolgársága fennmarad, úgy az uniós polgári státuszát nem veszíti el, és az uniós polgárságból fakadó jogok, beleértve a másik tagállam területén való szabad mozgás és tartózkodás jogát, továbbra is megilletik őt.

A fent ismertetett Wiener Landesregierung ügy az állampolgárság várományosának magatartásával összefüggésben a *közrendi és közbiztonsági kifogások* hivatkozhatóságának kérdését is felvetette. A hatályos uniós jogban az uniós polgárok alapvető jogosítványaként megjelenő *szabad mozgáshoz való jog* – azaz valamely tagállam területére történő beutazás és az ott történő tartózkodás – bizonyos esetekben korlátozható: erre nézve az általános felhatalmazást az EUMSZ 21. cikke teremti meg, az irányadó másodlagos jogforrás pedig az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló 2004/38/EK irányelv. A kiutasítás, mint közrendi intézkedés alkalmazásának feltételei az *uniós polgárok esetében a legszigorúbbak*: az adott országban történő ötéves huzamos tartózkodást követően csak súlyos közrendi és közbiztonsági okból⁵¹ kerülhet sor kiutasításra, míg tíz év huzamos tartózkodást követően főszabály szerint az uniós polgárok és családtagjaik nem utasíthatók ki, kivéve, ha azt a közbiztonság tagállamok által meghatározott nyomós oka indokolja.⁵²

(ii.) Amennyiben azonban egy tagállami állampolgársággal rendelkező személy (aki ez esetben akár kettős, vagy többes állampolgár is lehet, ha a további állampolgársága harmadik országbeli, tehát az uniós jog szempontjából nem releváns) veszíti el a tagállami állampolgárságát, és az nem kerül visszaállításra, úgy e személy a továbbiakban az uniós polgárságból fakadó jogainak gyakorlására sem hivatkozhat (lásd pl. a fent ismertetett Préfet du Gers ügyet). Az érintett személyt az uniós jog alkalmazása szempontjából harmadik országbeli személynek kell tekinteni, akinek a tartózkodási feltételeire külön irányelvek lesznek alkalmazandók,⁵³ amelyek pl. *közrendi kérdésekben a kiutasítás lehetőségét tekintve szintén differenciálnak* attól függően, hogy az érintett milyen hosszú ideje tartózkodik a fogadó ország területén, illetve *milyen jogcímen teszi ezt* (önálló, vagy származékos, pl. eltartott családtag). *Huzamos tartózkodási joggal rendelkező harmadik országbeli állampolgárok kiutasítása* közrendi és közbiztonsági okokra hivatkozással az uniós polgárookra vonatkozóan

51 Az EUB a közrendnek és a közbiztonságnak az uniós jogi *sui generis* fogalmát dolgozta ki. Eszerint a közrendre és a közbiztonságra történő hivatkozást szigorúan kell értelmezni, és *egy uniós polgár és családtagja csak akkor utasítható ki a fogadó országból, ha valódi, közvetlen és kellően súlyos veszélyt jelent, amely érinti a társadalom valamely alapvető érdekét, vagy sérti az adott ország közbiztonságát*. A kiutasítási határozatnak kizárólag az érintett egyén személyes magatartásán kell alapulnia, korábbi büntető ítéletek önmagukban nem alapozhatják meg a kiutasítást, és az gazdasági megfontolásokon (fogadó ország szociális ellátórendszerére nehezedő súly) sem alapulhat. Lásd erről az 2004/38/EK irányelv 27. cikkét, amely szintén az EUB korábbi esetjogának kodifikálását jelenti.

52 Lásd a 2004/38/EK irányelv 28. cikkét.

53 Lásd ezek felsorolását a harmadik országbeli állampolgárok beutazására és tartózkodására vonatkozó általános szabályokról szóló 2023. évi XC. törvény 292. §-ában. A két legfontosabb irányelv e tekintetben a családtagjainak jogáról szóló, 2003. szeptember 22-i 2003/86/EK irányelv, valamint a harmadik országok huzamos tartózkodási engedéllyel rendelkező állampolgárainak jogállásáról szóló, 2003. november 25-i 2003/109/EK irányelv.

megállapított feltételek esetén lehetséges, de a tagállamoknak az érdemi jogorvoslat lehetőségét biztosítaniuk kell.⁵⁴

Az uniós polgárságot keletkeztető tagállami állampolgárság elvesztését követően az *uniós polgárnak egy harmadik ország állampolgárságával rendelkező (akár eltartott) családtagja, vagy leszármazója szintén csak kivételes esetekben utasítható ki*, és a tagállami hatóságoknak ilyen esetekben is figyelembe kell venniük a gyermek mindenekfelett álló érdekét és a családi élet egységének szempontját.⁵⁵

4. AZ UNIÓS JOG ALKALMAZÁSÁNAK EGY ÚJONNAN „MEGTALÁLT” TERÜLETE: A TAGÁLLAMI ÁLLAMPOLGÁRSÁG MEGSZERZÉSÉRE VONATKOZÓ NEMZETI SZABÁLYOK UNIÓS JOG ALÁ RENDELÉSE

A tagállami állampolgárság megszerzésére vonatkozó tagállami hatáskör gyakorlásának uniós jogi korlátaira nézve az EUB az első és eddigi egyetlen alkalommal, az Európai Bizottság által Máltával szemben az ún. „arany útlevél” odaítélése ügyében indított kötelezettségszegési eljárásban nyilvánított véleményt.⁵⁶ A kötelezettségszegési eljárás alapját az képezte, hogy Málta a máltai állampolgárságot *viszterhes ügyleti jellegű befektetői állampolgárság* kijánlása⁵⁷ által az *országgal való tényleges kapcsolat előírása nélkül*, meghatározott összeg befizetése, adományozása, vagy bizonyos értékű lakóingatlan megvásárlása, illetve bérleti díjának megfizetése esetén⁵⁸ adta meg főként orosz és belarusz állampolgároknak. Ráadásul Málta a programot kifejezetten az uniós polgárságból fakadó szabad mozgás és tartózkodás joga gyakorlásának lehetőségével hirdette és népszerűsítette.⁵⁹ (A máltai befektetői állampolgársági program, amelyet a kötelezettségszegési eljárás tárgyát képező 2020-as program módosított, 2014 óta létezik. Az Európai Bizottság Málta mellett korábban Ciprust⁶⁰ és Bulgáriát is vizsgálta⁶¹ az általuk fenntartott befektetői állam-

54 2003/109/EK irányelv 12. cikk.

55 2003/86/EK irányelv 9. preambulumbekkezdés és 5. cikk (5) bekezdés, valamint 2003/109/EK irányelv 20. preambulumbekkezdés.

56 Lásd a C-181/23. sz. *Európai Bizottság kontra Máltai Köztársaság* ügyben 2025. április 29-én kötelezettségszegési eljárásban hozott ítélet tárgya a máltai állampolgárság közvetlen befektetéssel nyújtott kivételes szolgáltatokra tekintettel történő honosítás útján való megszerzésének lehetőségéről.

57 Lásd a 2020. június 28-án elfogadott 2020. évi Maltese Citizenship (Amendment No. 2) Act.

58 A feltételek pontos összefoglalását lásd *Európai Bizottság kontra Máltai Köztársaság* ügy 102. pont.

59 Lásd Collins főtanácsnok *Európai Bizottság kontra Máltai Köztársaság* ügyben tett indítványának 22. pontját: „A program népszerűsítésére feljogosított ügynökök által közzétett promóciós anyagok a máltai állampolgárság megszerzésének egyik előnyeként azt a lehetőséget hirdetik, hogy a honosított állampolgár egy másik tagállamban vagy egy schengeni társult államban telepedhet le.”

60 Lásd *Investor citizenship schemes: European Commission opens infringement proceedings against Cyprus and Malta for “selling” EU citizenship*. Európai Bizottság sajtóközlemény, 2020. 10. 20. Elérhető: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1925.

61 Lásd erről a Bizottság vonatkozó jelentését: COM(2019) 12 final, Report from the Commission: Investor Citizenship and Residence Schemes in the European Union, 23.1.2019.

polgársági programok miatt, az eljárásokat azonban a Bizottság e két ország esetében – a befektetői állampolgársági programok leállítására miatt⁶² – nem léptette tovább.)

Jogi szempontból az ügy több érdekes aspektust is tartalmaz. *Egyfelől* az ügy tárgya az Európai Unió Bírósága által korábban nem vizsgált szabályozási területet von az EU-jog hatálya alá. Eszerint a MUSZ-hoz csatolt 2. sz. Nyilatkozatban (lásd fent) foglalt egyértelműsítés, miszerint „[a]zt a kérdést, hogy egy személy rendelkezik-e egy tagállam állampolgárságával, kizárólag az érintett tagállam nemzeti jogára hivatkozva kell eldönteni”, relativizálódik. Ennek oka, hogy a Bíróság immár a tagállami állampolgárság megadására (és nem pusztán a korábbi esetjog szerinti állampolgárság elvesztésének eseteire) vonatkozó tagállami hatáskörre nézve is megállapítja azt, hogy e hatáskört az uniós jog tiszteletben tartásával kell gyakorolni.⁶³

Másfelől a tagállami állampolgársági szabályozás uniós jogi összeegyeztethetlenségét (azaz a tagállami kötelezettségesség tényét) az EUB az uniós polgárság létrehozásáról rendelkező EUMSZ 20. cikk mellett alapvetően egy kiegészítő jellegű elvi jogalapra, a tagállamok lojális együttműködési kötelezettségének és az uniós polgárság Szerződések szerinti eszméjének megsértésére alapozva állapította meg. 2025. áprilisi meghozatala óta az ítélet jelentős szakirodalmi visszhangot váltott ki, de a Bíróság érvelését és a kötelezettségesség tényére vonatkozó jogi következtetését vélhetően több szerző találja aggályosnak,⁶⁴ mint ahányan védelmükbe veszik⁶⁵ azt. A kritikák többek között azon alapulnak, hogy a Bíróság a lojális együttműködés kötelezettségének megsértését *anélkül állapítja meg, hogy tisztázná azt, hogy az uniós jog mely célkitűzése került valójában veszélybe,*⁶⁶ és érvelése végső soron homályos, és jogilag gyenge lábakon áll.⁶⁷

Harmadrészt az ügy azért is lehet figyelemre méltó, mivel az EUB ítélkezési gyakorlatában azon kifejezetten ritka esetek közé tartozik, amikor a főtanácsnok és az EUB álláspontja, valamint egy jogkérdésnek a főtanácsnok és az EUB általi uniós jogi megítélése teljesen eltér egymástól. Jelen esetben az ügyben eljáró Collins főtanácsnok indítványában a Bizott-

ság keresetének elutasítását (!) javasolta⁶⁸ a Bíróságnak, mivel értékelése szerint a tagállamok állampolgársági jogra vonatkozó belső jogi szabályozásával szemben *jelenleg nincs olyan elvárás,*⁶⁹ amely alapján az állampolgárság megadása érdekében bármilyen konkrét előírást, tehát például az állampolgárságot megadó országgal fennálló *tényleges kapcsolat meglétét meg lehetne követelni a tagállamoktól.*⁷⁰ Ezzel szemben a Bíróság a tagállami állampolgárság megadásának áruba bocsátáshoz hasonló visszerthes ügyleti jellegű eljárást az uniós polgárságra és a lojális együttműködés kötelezettségére vonatkozó szerződési cikkekből eredő kötelezettségek megsértéseként értékelte, hasonlóan a Bizottság által képviselt állásponthoz, amely szerint Málta a befektetői állampolgársági programmal veszélyeztette és aláasta az uniós polgárság lényegét és integritását.⁷¹

4.1. A BIZOTTSÁG KONTRA MÁLTA ÜGYBEN HOZOTT ÍTÉLET LEHETSÉGES UNIÓS JOGI KÖVETKEZMÉNYEI

Tekintettel arra, hogy a Bíróság ítélete a máltai befektetési állampolgársági programról kötelezettségesség eljárásban született, érdemes felvetni annak gyakorlati következményeit a tagállam, illetve – ez esetben – az állampolgárságot ilyen módon megszerző személyek vonatkozásában is. Egy kötelezettségesség eljárás keretében hozott ítéletben az EUB pusztán a kötelezettségesség, azaz az uniós jog adott rendelkezése megsértésének tényét állapíthatja meg, de a megfelelés módját nem írhatja elő a tagállam számára. A tagállam által az ítéletnek való megfelelés érdekében hozott intézkedéseket az *Európai Bizottság vizsgálja meg,* és amennyiben úgy találja, hogy a tagállam nem teszi meg az EUB ítéletében foglaltak teljesítéséhez szükséges intézkedéseket, úgy ismételtan a Bírósághoz fordul-

62 ZABROCKA, Magdalena: *The sale of EU Citizenship and the 'Law' behind it*, Statelessness & Citizenship Review, Vol 5 No 1 (2023), <https://doi.org/10.35715/SCR5001.114>.

63 *Európai Bizottság kontra Máltai Köztársaság* ügy 81. pont.

64 Lásd pl. VAN DEN BRINK, Martijn: *Why bother with legal reasoning?: The CJEU Judgment in Commission v Malta (Citizenship by Investment)*, VerfBlog, 2025/5/05, <https://verfassungsblog.de/why-bother-with-legal-reasoning/>, DOI: [10.59704/7facd9bb1128174c](https://doi.org/10.59704/7facd9bb1128174c) [a továbbiakban: VAN DEN BRINK (2025a)]; KOCHENOV, Dimitry: *Op-Ed: "Never mind the Law, again: Commission v. Malta (C-181/23)"*, EULAW Live, 2025. 04. 30, elérhető: <https://eulawlive.com/op-ed-never-mind-the-law-again-commission-v-malta-c-181-23/>; PEERS, Steve: *Pirates of the Mediterranean meet judges of the Kircheng: the CJEU rules on Malta's investor citizenship law*, EU Law Analysis, 2025. 04. 30. Elérhető: <https://eulawanalysis.blogspot.com/2025/04/pirates-of-mediterranean-meet-judges-of.html>.

65 Lásd pl. WAGNER, Lorin-Johannes: *Fury and Surprise Anchored in Dogmas and Myths: Reflections on Commission v. Malta and its Discontents*, VerfBlog, 2025/5/26, <https://verfassungsblog.de/fury-and-surprise-anchored-in-dogmas-and-myths/>, DOI: [10.59704/52ed07d8d88ab3be](https://doi.org/10.59704/52ed07d8d88ab3be); SPIEKER, Luke Dimitrios: *It's solidarity, stupid!: In defence of Commission v Malta*, VerfBlog, 2025/5/07, <https://verfassungsblog.de/its-solidarity-stupid/>, DOI: [10.59704/1c01a5b4a98d6cb3](https://doi.org/10.59704/1c01a5b4a98d6cb3).

66 VAN DEN BRINK (2025a) i. m.

67 A kritikai kommentárok áttekintéséről lásd SPIEKER i. m.

68 A főtanácsnoki indítvány uniós jogi érvelésének helyességének értékeléséről lásd VAN DEN BRINK, Martijn: *Concise, Clear, and Convincing: The Opinion of Advocate General Collins in Commission v Malta (Citizenship for Sale)*, VerfBlog, 2024/10/09, <https://verfassungsblog.de/concise-clear-and-convincing/>, DOI: [10.59704/b04965681d86f7f1](https://doi.org/10.59704/b04965681d86f7f1).

69 Itt kell megjegyezni, hogy az uniós jog e tekintetben részben eltér a nemzetközi jog *Nottebohm-ügyben* kialakított doktrínájától. A hágai Nemzetközi Bíróság 1955-ös *Nottebohm-ügyben* hozott ítéletében rögzítette a diplomáciai védelem feltételét, mely szerint az állampolgárság csak akkor ad jogot védelemre, ha az állampolgárság az egyénnek az állampolgársága szerinti államhoz fűződő *bensőséges kapcsolatot (genuine link)* fejezi ki. Ezt erősíti meg Collins főtanácsnok is az *Európai Bizottság kontra Máltai Köztársaság* ügyre vonatkozó indítványának 57. pontjában, lásd „Az uniós joggal összefüggésben a 2. sz. Nyilatkozat és a Micheletti ítéletből következő ítélkezési gyakorlat megakadályozza a tagállamokat abban, hogy ne ismerjék el valamely másik tagállam állampolgárságának megadását, amit úgy tűnik, hogy a *Nottebohm-ítélet* támogat.”

70 Lásd Collins főtanácsnok *Európai Bizottság kontra Máltai Köztársaság* ügyben tett indítványának 57. pontját. Eszerint: „Az uniós jog szerinti, más tagállamok által nyújtott állampolgárság elismerésére vonatkozó kötelezettség az egyes tagállamok szuverenitásának kölcsönös elismerését és tiszteletben tartását jelenti, nem pedig olyan eszköz, amely aláasta a tagállamok e területen fennálló kizárólagos hatáskörét. Az ellenkező megállapítás megszüntetné a Szerződésekben a nemzeti és az uniós polgárság között gondosan kialakított egyensúlyt, és a tagállamok hatáskörének teljes mértékben jogellenes csorbítását jelentené olyan rendkívül érzékeny területen, amely tekintetében a tagállamok egyértelműen úgy döntöttek, hogy kizárólagos ellenőrzésük alatt tartanak.”

71 *Európai Bizottság kontra Máltai Köztársaság* ügy 46. pont.

hat. E második – tartalmi megfelelést érintő – kötelezettség-szegési eljárásban a Bíróság a tagállamot *átalányösszeg vagy kényszerítő bírság* fizetésére kötelezheti.⁷²

Amennyiben a máltai kormány a befektetői állampolgársági programját megszünteti,⁷³ úgy várhatóan második kötelezettség-szegési eljárás megindítására nem kerül sor. Ugyanakkor egy enél sokkal érdekesebb jogi probléma még felmerülhet, nevezetesen az, hogy mi lesz a befektetői állampolgársági program révén „arany útlevél” szerzett állampolgárok *állampolgárságának jövőbeli sorsa*. Egyes szerzők felvetik ugyanis, hogy mivel *Málta nem kérte a Bíróságtól az ítélet időbeli hatályának korlátozását és azt, hogy a döntés hatálya ne érintse a már odaítélt állampolgárságokat*, az ítélet *ex tunc* hatállyal rendelkezhet.⁷⁴ Bár ennek gyakorlati megvalósulása kevésbé valószínű⁷⁵ – elméletben megnyitja a nemzeti hatóságok és bíróságok előtt azt a lehetőséget is, hogy megtagadják bizonyos máltai állampolgárok jogainak elismerését.⁷⁶ Ha egy ilyen drasztikus lehetőségre várhatóan nem is kell készülni, mindenesetre a Bizottság diszkrecionális jogkörébe tartozik annak eldöntése, hogy mikor tekinti úgy, hogy Málta megfelel a Bíróság ítéletéből fakadó követelményeknek – amely döntés, mint láttuk, elvi jellegű, lakonikus és kevésbé világos jogi érvelést tartalmazott. Különösen releváns lehetne ez a kérdés akkor, ha a Bizottság a Bíróság által a jogsértés alapjaként hivatkozott *lojális együttműködési kötelezettségnek való megfelelés gyakorlati formáját* kérné számon az érintett tagállamon.

5. KÖVETKEZTETÉSEK

Az állampolgársági szabályok megállapításának tagállami joga az 1992-ben a Maastrichti Szerződéssel bevezetett *uniós polgárság* intézményével *elméletben* nem módosult, az Európai Unió Bíróságának ítélezési gyakorlata azonban a tagállami autonómia főszabályát mind a tagállami állampolgárság elvesztése, mind az állampolgárság megszerzése feltételeinek megállapítására vonatkozó tagállami hatáskör tekintetében *az uniós jog hatálya alá vonja*. Előbbi akkor, ha a tagállami állampolgárság elvesztése egyúttal az uniós polgársági státusz és az abból fakadó jogosítványok elvesztését is eredményezi,

utóbbit pedig akkor, ha – az eddigi egyetlen ilyen bírósági ügy konkrét példájának megfelelően – a visszterhes ügyleti jellegű befektetői állampolgársági program fenntartásával a tagállam az uniós polgári jogállás megadását e jogállásnak a Szerződésekből eredő eszméjével összeegyeztethetetlen módon gyakorlatilag áruba bocsátja.⁷⁷

Az uniós jog alkalmazásából fakadó jogkövetkezmények tekintetében az EUB álláspontja a tagállami állampolgárság – és ebből fakadóan az uniós polgárság – *elvesztése* kapcsán egységes: a tagállamnak biztosítania kell az uniós jog hatékony érvényesülését, amelynek a tagállam úgy felelhet meg, ha az érintett személy számára lehetővé teszi az állampolgárságot visszavonó hatósági döntés felülvizsgálatát. A felülvizsgálat keretében a hatóságnak *egyéni szempontokat* kell figyelembe vennie, és mérlegelnie kell, hogy az uniós polgárság elvesztésével is járó tagállami állampolgárságtól való megfosztás az adott ügyben *arányos következménynek* tekinthető-e. Amennyiben az arányosság követelménye nem teljesül, úgy az adott tagállamnak lehetővé kell tennie az állampolgárság *fenntartását*, vagy adott esetben *annak ex tunc hatályú visszaállítását*. Ertérő megítélés alá esett ugyanakkor az uniós polgári jogállásukat és ebből fakadó jogosítványaikat a brexit miatt elvesztett személyek helyzete, akiknél a „jogfosztás” jogkövetkezményei arányosságának kérdése a Bíróság szerint nem vizsgálható.

A tagállami állampolgárság *megszerzésére* vonatkozó nemzeti szabályok uniós jog hatálya alá vonására nézve eddig egy bírósági döntés született, amelyben a Bíróság kifejezetten a visszterhes ügyleti jellegű máltai befektetői állampolgársági program uniós joggal való összeegyeztethetőségét vizsgálta, és amellyel összefüggésben *a lojális együttműködés kötelezettségének megsértését állapította meg*. E döntés közvetetten akár a befektetői programon keresztül állampolgárságot szerzett személyek állampolgárságára is hatással lehet, ami azt jelzi, hogy *állampolgársági kérdésekben már nincs egyértelmű határvonal a tagállamok hatáskörének kezdete és az EU hatáskörének vége között*.⁷⁸

⁷² Lásd az EUMSZ 260. cikk (2) bekezdését.

⁷³ Sajtóhírek alapján a máltai kormány hosszas mérlegelést követően leállítani tervezi az „arany útlevélnek” is nevezett befektetői állampolgársági programját, lásd <https://chasebuchanan.com/malta-golden-passport-citizenship-by-investment/>.

⁷⁴ COX, Simon: *The EU Free Market Does Not Extend to Citizenship*, *VerfBlog*, 2025/4/30, <https://verfassungsblog.de/the-eu-free-market-does-not-extend-to-citizenship/> DOI: [10.59704/e5a2cf23f56712bd](https://doi.org/10.59704/e5a2cf23f56712bd).

⁷⁵ Amint azt M. van den Brink megjegyzi, a tagállami állampolgárság elvesztése nyomán hozott EUB-ítéletek valójában érdemben nem voltak kihatással az érintett személyek állampolgárságának visszanyerésére, így J. Rottmann hontalan maradt, a Tjebbes-ügy nyomán pedig csak minimálisan módosultak a holland állampolgársági szabályok. Lásd VAN DEN BRINK, Martijn: *3½ Myths about EU law on Citizenship for Sale: EU Law and Investor Citizenship*, *VerfBlog*, 2024/5/07, <https://verfassungsblog.de/3%2c%bd-myths/>, DOI: [10.59704/c38ca9bf4cfe30e3](https://doi.org/10.59704/c38ca9bf4cfe30e3).

⁷⁶ O'NEILL, Ruairi: *The Silent Engine of European Citizenship*, *VerfBlog*, 2025/5/07, <https://verfassungsblog.de/the-silent-engine-of-european-citizenship/>, DOI: [10.59704/baab1d27969e0426](https://doi.org/10.59704/baab1d27969e0426).

⁷⁷ *Európai Bizottság kontra Máltai Köztársaság* ügy 100. pont.

⁷⁸ ZABROCKA i. m.

Szőke Péter*

Aktív eutanázia Európában. A Benelux országok és az Ibériai-félsziget szabályozása

ÖSSZEFOGLALÓ

Az írás az Európai Unió öt tagállamának (Hollandia, Belgium, Luxemburg, Spanyolország és Portugália) aktív eutanáziára vonatkozó szabályozását vizsgálja. Mind az öt jogrendszer a büntethetőség feltételes kizárásának útját választotta az aktív eutanázia és az öngyilkosságban való orvosi közreműködés esetében. A holland, a belga és a luxemburgi szabályozás felfogásában nagyon hasonló, de a kiskorúak eutanáziájának megítélésében lényeges eltérések vannak. Hollandia a 12 év feletti kiskorúak eutanáziáját a szülőknek az eljárásba történő bevonásával megengedi. Belgium a korhatár helyett szubjektív, a kiskorú belátási képességének feltételéhez kötötte, de csak terminális prognózis esetére. Luxemburg semmilyen esetre sem dekriminalizálta a kiskorúak eutanáziáját. Mindhárom Benelux állam utólagos felülvizsgálati rendszert működtet, ahol bizottság ellenőrzi a törvényi feltételeknek megfelelést, és ennek hiányában értesíti az ügyészséget. Spanyolországban és Portugáliában a jogalkotó főként az önrendelkezési jog kibontakoztatására hivatkozva tette lehetővé az aktív eutanáziát. A 2021-ben elfogadott spanyol törvény bevezeti a „halálba segítesz” való jogot. A Benelux államokkal ellentétben előzetes jóváhagyást ír elő. Emiatt a bíróságok beavatkozásának tágabb tere nyílik, mert a bizottságok negatív határozatát közigazgatási bíróságnál lehet megtámadni. A törvény csak nagykorúaknak engedi meg a beavatkozást. Bár a kérelmet a beteg mindhárom országban bármikor visszavonhatja, Spanyolországban a betegnek közvetlenül a beavatkozás előtt is kifejezetten újra bele kell egyeznie a beavatkozásba. Portugáliában már több törvényjavaslat is született, a legutóbbi, elfogadott portugál eutanáziatörvény még nem léphetett hatályba az alkotmánybíróság visszatérő normakontrollja miatt. A legutóbbi, az alkotmánybíróság által szintén vizsgált törvény összevonva szabályozza a halálba segítség két módozatát, az öngyilkosságban közreműködést és az aktív eutanáziát. Egyedülálló módon alkalmazza a szubsidiaritás elvét: eutanázia csak akkor engedhető meg, ha a beteg fizikai képtelensége miatt az öngyilkosságban való orvosi közreműködés lehetetlen. Mind az öt vizsgált szabályozás megköveteli a beteg önkéntes, komoly és megfontolt kérését, valamint a gyógyíthatatlan betegségből vagy idült, kilátástalan állapotból eredő elviselhetetlen szenvedés meglétét. Ugyancsak mindenhol elismerik az egészségügyi személyzet lelkiismereti szabadságát az eutanáziában való közreműködés megtagadására.

A JOGON INNEN ÉS TÚL: BEVEZETŐ MEGFONTOLÁSOK

Az eutanázia szabályozásával kapcsolatos viták szükségképpen nem lehetnek csupán jogi-szakmai viták. Az *ultima ratio* szükségképpen metafizikai. Ezen az sem segít, ha valaki magának a metafizikai síknak a létét is tagadja vagy figyelmen kívül hagyja. A vita az emberi élet eredetének és mibenlétének meghatározásával indul, és azzal is ér véget. A vallásoknak, a filozófiának és az etikának a tételes jogon innen és túl is voltak és vannak válaszai az étellel kapcsolatos végső kérdésekre.

Az eutanázia problémaköre rokon a halálbüntetés és az abortusz kérdésével. Mindhárom az élet periferiáját érinti: az első kettő az emberi élet végén, a harmadik a kezdetén avatkozik be, ma már egyre inkább jogilag szabályozott módon. (Hisz ne felejtjük el, hogy eutanáziát és abortuszt korábban is

végeztek, akár törvényen kívül is, szabályozatlan módon.) Mindháromban közös, hogy valaki, akár a jogalkotó úgy dönt, hogy ezekben a helyzetekben nyomósabb érvek és érdekek fűződnek ahhoz, hogy az adott élet kihunyjon, mint hogy kifejlődjön, illetve spontán vagy természetes módon érjen majd egyszer véget. Különböznek viszont a tekintetben egymástól, hogy ki kezdeményezi az élet megszakítását. A halálra ítélt esetében az állam. Az abortusz esetében általában az anya, tehát itt sem az érintett, azaz a magzat (akit a jogrendszerek általában nem, vagy csak korlátozottan ismernek el személyként, azaz az élethez fűződő és egyéb jogok alanyaként) választ. Az eutanázia esetében azonban megköveteli a jog, hogy saját életének befejezéséről maga a jogalany döntsön, és döntésének végrehajtásához az intézmények legfeljebb aktív vagy passzív segítséget nyújtanak.

A döntésnek az érintett kezébe adása látszólag enyhít az erkölcsi dilemmán, amely az eutanázia legalizálását jó néhány országban egyelőre fékezi vagy egyenesen megakadályozza. Számolni kell a vallások szerepével, amelyekre egyes alkotmányok vagy jogrendszerek legalább mint hagyományra itt-ott hivatkoznak. Márpedig a három ábrahámiai vallás szerint

* Szőke Péter, kutató, Közjogi Kutatási Főosztály, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet.

az élet szerzője Isten, és – hogy ezzel az analógiával éljünk – a *copyright*, a szerzői jog még arra sem száll át, aki az adott életet éli. Kompromisszumot kevésbé tűrő megfogalmazás fűződik II. János Pál pápához: az élet szent a fogantatástól a természetes halálig,¹ amiből társadalmi és közéleti cselekvés is következik: „... a törvények és az állami intézmények semmiképp se sértsék az élethez való jogot – egészen a fogantatástól a természetes halálig –, hanem oltalmazzák és mozdítsák elő azt.”² Jelen cikk azonban nem teológiai vagy etikai, hanem jogi tárgyú. Ám még ha el is tekintünk a vallásos kérdésfeltevéstől, az eutanázia legalizálásának a jogalany önrendelkezési jogára alapozása is felvethet bizonyos aggályokat. Egy beteg, idős, akár magatehetetlen ember mindig tud-e megfontoltan élni döntési szabadságával? A cselekvő és belátási képesség meglétének elbírálására a jog általában kidolgozta a maga eszközeit. Itt azonban máshoz nem hasonlítható jognyilatkozatot kell tenni életről vagy halálról. A jogalany döntése pedig nemcsak egészségi állapotától, hanem a felé irányuló elvárásoktól is függhet. Aki súlyos betegen is szeretve érzi magát, akinek a társadalom azt üzeni, hogy az ő törekény életének is van értelme, és mindent megtesz szenvedéseinek enyhítése érdekében, kevésbé lesz hajlamos a „kegyes halált” választani, mint az, akivel azt éreztetik, hogy mindenkinek terhére van. Az illető így akár szerettei javát keresve is dönthet úgy, hogy jobb, ha kilép a maga és az ő életükből. A jog válasza élet-halál kérdésre – mint minden kérdésre – az adott kultúrában születik. Civilizációnk jellegét pedig nagyban meghatározza, milyen értéket tulajdonítunk az élet gyengébb, kevésbé produktív szakaszainak, állapotainak; izoláljuk-e a betegséget és a halált, vagy szembenézünk vele a lehető legigényesebb, legkorszerűbb kezelésekkal, ápolással, gondoskodással. Ettől függ, hogy a társadalom erőforrásait az élet vagy a halál méltóságának előmozdítására koncentrálja-e.

E hosszú bevezető után a következő néhány oldalon röviden arra vállalkozom, hogy bemutassam az eutanázia szabályozását az Európai Unió öt tagállamában. A témát leszűkítettem fogalmilag és földrajzilag egyaránt. Az EU-nak azt az öt tagállamát választottam, amelyekben (majdnem) törvénybe iktatták az aktív eutanáziát, és nem tárgyalom azokat a tagállamokat, amelyekben a kegyes halál passzív formáját legalizálták. Érdekes lenne kitekinteni a világ más tájaira, mert az – aktív – eutanázia néhány más országban is része a jogrendnek.³ Ennél is önkényesebbnek tűnhet, hogy azokat az EU-tagállamokat is figyelmen kívül hagytam, ahol az aktív eutanázia ugyan bűncselekmény maradt, de az öngyilkosságban közreműködést depónalizáltak: Németország és Ausztria, és az EU-n kívüli, de egyazon kultúrkörhöz tartozó Svájc ilyen.

Az eutanáziának természetesen nincs általánosan elfogadott jogi definíciója. Maga a kifejezés két görög szó összetétele: *eu* (εὖ), azaz „jó” és *thanatos* (θάνατος), azaz „halál”. A fogalom és a gyakorlat is láthatólag egyidős az európai civilizációval, miközben megítélése változott és változik.⁴

1 Address of His Holiness John Paul II to the Bishops of Australia on their „ad limina” visit Saturday, 9 October 1993. 4.
2 II. János Pál, *Evangelium vitae*, 93.
3 A számtalan internetes forrás közül egy, amely jó áttekintést ad: <https://euthanasia.com/page10.html>
4 Carlo Focanelli, *Euthanasia*, Max Planck Encyclopedias of International Law [MPIL], Oxford Public International Law, 1. <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e793> [Letöltve: 2025. 08. 08.]

Aktív eutanáziáról akkor beszélünk, amikor valaki olyan intézkedést tesz, amely egy másik személy életének szándékos és közvetlen befejezésére irányul az illető szenvedése enyhítésének céljából. Jellemzően egészségügyi szakember által végrehajtott, szándékosan halálos cselekmény (pl. injekció beadása). A passzív eutanázia lényege az életet meghosszabbító orvosi kezelések megtagadása vagy visszavonása, s ezáltal a személy természetes halálának lehetővé tétele. A halált nem közvetlen intézkedés, hanem az életfenntartó kezelések (pl. gépi lélegeztetés, táplálás) leállítása vagy elmaradása okozza. Az aktív eutanáziától is különbözik a magyar Btk.-ból⁵ is ismert öngyilkosságban való közreműködés. Ilyenkor az öngyilkosságot elkövetni akaró személynek valaki más – akár egy egészségügyi szakember – biztosítja a szükséges eszközöket (pl. gyógyszert) az életének befejezéséhez, de a végső cselekményt maga hajtja végre. Példa erre, mikor az orvos halálos adagú gyógyszert ír fel, amelyet a beteg saját maga vesz be.⁶ Az eutanáziának még egyéb fajtáit is megkülönböztethetjük: gazdasági, szándékos vagy szándékolatlan, genetikai, közvetlen stb. eutanázia.⁷

Az öngyilkosságban történő közreműködést kevesebb, az aktív eutanáziát több, a passzív eutanáziát ennél is több ország vonja ki a büntetőjogi felelősség alól.

AZ EUTANÁZIA ÚTTÖRŐJE: HOLLANDIA⁸

A holland szabályozás bemutatásával kezdeni azért indokolt, mert a világon az első ország volt, amely az eutanázia elkövetői számára már 2002-ben feltételes büntetlenséget biztosított, másrészt a szabályozás, a statisztikák és a közvélemény hozzáállása miatt ma is eutanázia-nagyhatalomnak tekinthető. A holland Btk. két releváns tényállást tartalmaz az élet elleni bűncselekményekről szóló fejezetében. Az egyik az aktív eutanáziát rendeli büntetni. Eszerint „aki más életének annak kifejezett és komoly kívánságára véget vet, tizenkét évig terjedő szabadságvesztéssel vagy... pénzbírsággal büntetendő”.⁹ A cselekmény azonban nem büntethető, ha olyan orvos követi el, aki az eutanáziáról és az öngyilkosságban való közreműködésről szóló törvényben meghatározott feltételek szerint jár el, és a vonatkozó egyéb jogszabályoknak megfelelően értesíti az illetékes törvényszéki orvosszakértőt. A Btk. ennél enyhébb büntetési tételekkel fenyegeti azt, aki mást öngyilkosságra bujtogat.¹⁰ A büntetethetőség kizárásának feltételeire az előző szakaszban foglaltakat rendeli megfelelően alkalmazni. Egyik tényállásnak sem fogalmi eleme, hogy a cselekmény célja a szenvedés megrövidítése legyen; sőt nem is tesz említést az eutanáziát kérő szenvedéséről, betegségéről stb. Ezekre a büntetőjogi felelősség alóli mentességet biztosító külön euta-

[com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e793](https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e793) [Letöltve: 2025. 08. 08.]

5 162. §.

6 <https://prolifeurope.org/get-informed/euthanasia-vs-assisted-suicide-whats-the-difference/> [Letöltve: 2025. 08. 16.]

7 Focanelli, 2.

8 A holland kormány holnapján közérthető útmutató található az eutanáziához vezető út lépéseiről és jogi háttéréről, FAQ szerűen: <https://www.government.nl/topics/euthanasia/is-euthanasia-allowed> [Letöltve: 2025. 08. 19.]

9 293. cikk.

10 294. cikk.

názatiörvény tér ki, amelyet 2001-ben fogadott el a holland törvényhozás, és amely 2002. április 1-jén lépett hatályba.¹¹ A törvény preambulumban rögzített célja éppen ez: büntethetőséget kizáró ok beillesztése a Btk.-ba azon orvosok számára, akik kérelemre „életvégi beavatkozást” vagy öngyilkosságban való „segítségnyújtást” végeznek, feltéve, hogy betartják a törvényben meghatározott gondossági követelményeket; a törvény célja továbbá eljárás létrehozása a beavatkozás bejelentésére és a döntéssel kapcsolatos felülvizsgálatra.

Ahhoz, hogy a gondossági követelményeknek (zorgvuldigheidseisen) megfeleljen, az orvosnak meg kell győződnie arról, hogy 1. a kérést önként, alapos megfontolás után – nem feltétlenül írásban! – fogalmazta meg a beteg; 2. a beteg kilátástalan és elviselhetetlen szenvedés állapotában volt; 3. tájékoztatta a beteget helyzetéről és kilátásairól; 4. nincs észszerű más megoldás; 5. legalább egy másik, független orvossal is konzultált, aki megvizsgálta a beteget, és írásban nyilatkozott a fenti gondossági követelményekről az életvégi beavatkozást vagy az öngyilkosságban való segítségnyújtást orvosilag gondos (zorgvuldig) módon végezte el.¹²

A jogszabály kitér a különleges esetekre is. Így lehetővé teszi előzetes, írásbeli rendelkező nyilatkozat megtételét arra az esetre és időre, ha és amikor a beteg már nem képes akaratát kifejezni. A nyilatkozat tétele tizenhat éves kortól, cselekvőképesség birtokában lehetséges. Az orvosnak a fent említett gondossági követelmények szerint kell eljárnia.¹³ Itt azonban felmerül, hogy mi történik akkor, ha a páciens esetleg meggondolja magát, de – éppen mert az ehhez szükséges kompetenciát elvesztette – már nem tudja megváltoztatni korábbi jognyilatkozatát. A holland legfelsőbb bíróság idevágó ítéletet¹⁴ hozott 2020-ban. A büntetőper a Btk. aktív eutanáziát büntetni rendelő szakasza alapján indult. A vádlott orvos olyan, Alzheimer-kórban szenvedő betegen hajtott végre aktív eutanáziát, aki korábban ezt kérő előzetes nyilatkozatot tett. A beavatkozás időpontjában már olyan állapotban volt, hogy korábbi nyilatkozatát sem megerősíteni, sem visszavonni nem tudta, de ellenállást tanúsított, amikor a halálos injekciót be akarták neki adni. Ezt azonban az orvos „reflexív” reakciónak, nem pedig tudatos akaratnyilvánításnak értékelte. A felmentő ítéletet a legfelsőbb bíróság is jóváhagyta azzal az indokolással, hogy az orvosnak a beteget elsősorban a nyilatkozat megtételkor jellemző tudatállapota és belátási képessége szerint kell vizsgálnia; ennek a feltételnek eleget téve, valamint a beteg hozzátartozóinak nyilatkozatait is figyelembe véve hajtotta végre az eutanáziát. A legfelsőbb bíróság fontos értelmezést is adott: a büntethetőség alól mentesítő kétféle záradék közül az eutanáziatörvény 2. szakasz 1. bekezdésében szereplő „szabad és megfontolt kérés” (vrijwillig en weloverwogen verzoek) kérelem szigorúbb feltételt állít a Btk. 293. szakaszánál: „kifejezett és komoly kívánság” (uitdrukkelijk en ernstig verlangen).

Különösen vitatott a kiskorúak eutanáziája. A törvény értelmében 16 és 18 év közötti beteg esetében az orvos eleget tehet a kérésnek, ha a kiskorú képes észszerűen mérlegelni

az érdekeit, és a szülő(k) vagy a gyám részt vettek a döntéshozatalban. Ez a korcsoport – miközben nagyobb súlyú polgári ügyekben nem járhat el törvényes képviselője beleegyezése nélkül¹⁵ – életének kioltásáért sikerrel folyamodhat.¹⁶ A 12 és 16 év közötti beteg esetében ugyanezek a szabályok érvényesek azzal, hogy itt a törvényes képviselőnek nemcsak véleménynyilvánítási, hanem egyetértési joga van az eljárásban.¹⁷

A törvény felülvizsgáló bizottságokat állít fel a beavatkozások jogszerűségének utólagos (!) vizsgálatára. Vagyis nem ezek a bizottságok döntenek az eutanázia vagy a támogatott öngyilkosság végrehajthatóságáról, hanem csak utólag nyilatkoznak arról, hogy a feltételeknek megfelelően történt-e minden, és így mintegy tanúsítják, hogy a büntethetőséget kizáró ok fennáll. Páratlan számú tagból állnak, akik közül legalább egy jogi szakértő, egy orvos és egy etikai vagy értelmezési kérdésekben jártas szakértő.¹⁸ A bizottság indokolással ellátott véleményét küld az orvosnak. Ha úgy találja, hogy az orvos nem a követelményeknek megfelelően járt el, értesíti az ügyészséget.¹⁹ A törvény a továbbiakban szabályozza a bizottságok jogállásával, eljárásával, titokvédelemmel, az esetek nyilvántartásával és a statisztikák nyilvántartásával kapcsolatos kérdéseket. A bizottságok a kormányznak, ez utóbbi pedig a törvényhozásnak tesz éves jelentést az esetekről, azok főbb jellemzőiről.²⁰

Tanulásgként levonhatjuk, hogy a holland törvényi szabályozás alig tesz különbséget aktív eutanázia és öngyilkosságban közreműködés között. Tizenkét év felett mindkettőt megengedi, de a cselekvőképességet megköveteli legalább a beavatkozást kérő – akár előzetes – nyilatkozata időpontjában. Nem köti előzetes engedélyhez, csupán utólagos felülvizsgálathoz. Fontos, hogy a halálba segítéshez nem fűződik jog, az orvos pedig nem köteles a beavatkozást elvégezni.²¹ (A portugál példán látjuk majd, hogy ott az alkotmánybíróság a jogként való elismerés felé tett egy lépést.)

Az eutanáziatörvény hatálya nem terjed ki a 12 évesnél fiatalabb gyermekekre. Rájuk irányelvek és szakmaetikai kódexek vonatkoznak, és persze a Btk. fent idézett szakaszai, amennyiben életüket nem ezeknek megfelelően oltották ki. Az egy évnél kisebb gyerekek az ún. groningeni protokoll²² hatálya alá esnek. Ezt az iránymutatást a holland gyermekgyógyászok szövetsége fogadta el 2005-ben. A protokollt azokra a csecsemőkre lehet alkalmazni, akik „kilátástalan és elviselhetetlen” szenvedést állnak ki, de akik egyébként intenzív terápia nélkül is életben maradnának. (Egyébként passzív eutanáziáról beszélhetnénk, amelyre más szabályok vonatkoznak.) Példaként említik a nyitott gerinccel született

11 Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding <https://wetten.overheid.nl/BWBR0012410/2021-10-01/0> [Letöltve: 2025. 8. 19.]

12 2. cikk 1. bek. a)–e) albek.

13 Uo. 2. bek.

14 ECLI:NL:HR:2020:712 <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:HR:2020:712> [Letöltve: 2025. 08. 21.]

15 Holland Ptk. 1:234 cikk <http://www.dutchcivilaw.com/civilcodebook01.htm> [Letöltve: 2025. 08. 23.]

16 Uo. 3. bek.

17 Uo. 4. bek.

18 4. cikk.

19 9. cikk 1., 2. bek.

20 17. cikk.

21 Ez következik a törvény szövegéből, és a kormány honlapján szereplő, idézett tájékoztató anyag tisztázza is.

22 NVK-leidraad Zorgvuldigheidseisen rond actieve levensbeëindiging bij pasgeborenen met een ernstige aandoening https://assets.nvk.nl/p/491522/Documents/nvk-leidraad%20zorgvuldigheidseisen%20actieve%20levensbeëindiging%20pasgeborenen%20met%20een%20ernstige%20aandoening-2021-362f342b-e85b-4f55-909d-90a1a7453507.pdf?utm_source=copilot.com [Letöltve: 2026. 05. 14.]

gyerekeket.²³ Az eutanáziához a teljes körű orvosi tájékoztatást követő, dokumentált beleegyezés szükséges mindkét szülő részéről. Az orvosnak más, tőle független orvosokkal is konzultálnia kell. Személyesen, megfelelő gondossággal kell elvégeznie az életet kioltó beavatkozást, és a halál beálltáig a beteg mellett kell maradnia. A beavatkozást itt is utólag terjesztik az eutanázia törvényben szabályozotthoz hasonló összetételű bizottság elé. A protokoll egyéb garanciákat is tartalmaz: a szülők következetes kérése és beleegyezése, amely a tájékoztatás tényleges megértésén alapul; az orvosi teamen belüli konszenzus; a halál okát nem lehet „természetesnek” feltüntetni, vagyis dokumentálni kell az eutanáziát; az illetékes halottkémet lehetőleg előzetesen, de utólag mindenképpen, haladéktalanul tájékoztatni kell; meg kell őrizni az alkalmazott gyógyszer csomagolását. Fontos megjegyezni, hogy a büntetlenséget az orvos számára erre a korcsoportra nézve nem törvény, hanem az ügyészi és bírói gyakorlat biztosítja, amelyik legfeljebb a groningeni protokollnak történő megfelelést vizsgálja.

Ezt a helyzetet korrigálja bizonyos fokig egy 2024. februári miniszteri rendelet,²⁴ amely közös normába foglalja a késői terhességmegszakítás, a csecsemőkön és a tizenkét évnél kisebb gyermekeken végzett eutanázia szabályait. A megközelítés azonban nem változik: a jogalkotó (szabályozó) nem a büntető anyagi jog, hanem orvosetikai oldalról közelít. A büntető igazságszolgáltatás dolga továbbra is az, hogy amennyiben az orvos elkövető ezeknek az elveknek megfelelően járt el, akkor büntetlenséget biztosítson számára. A fő kritériumok itt is a kilátástalan és elviselhetetlen szenvedés, valamint a megfelelően gondos eljárás mindhárom korcsoport tekintetében. Az értékelő bizottság utólag vizsgálja az ezeknek történő megfelelést. Nemleges esetben a felettes hatóságokhoz fordul. Az értékelő bizottság négy orvusból, egy büntetőjogászból (aki a bizottság elnöke), egy etikai szakértőből és helyetteseiből áll. A rendelet további jogállási, összeférhetetlenségi és eljárási kérdéseket is megállapít. A rendelet az újszülöttek (egy éves kor alattiak) esetében lényegében a groningeni protokoll követelményeit ismétli meg. A rendeletet kibocsátó (ifjúsági és sport-, valamint igazságügyi és belbiztonsági) miniszterek évente jelentenek a törvényhozásnak a rendelet alkalmazásáról.

Míg a csecsemők esetében a beteg egyetértése fel sem mérülhet, addig az egy és tizenkét év közötti gyerekeknél az életkor előrehaladtával és a belátási képesség növekedésével további súlyos aggályokat támaszt, ha az eutanáziát beleegyezése nélkül hajtják végre. A rendelet csak a szülők (törvényes képviselő) beleegyezését szabja feltételül, a gyermek akaratáról hallgat. A holland kormány honlapján²⁵ ugyanakkor az áll, hogy a beavatkozást „lehetőleg a gyermek beleegyezésével” kell elvégezni.

23 Egy személyes megjegyzés: ismerek egy ilyen szindrómával született fiatalembert. Mankóval és családjá, barátai segítségével teljes életet él. Banki ügyintéző, szabadidejében pedig nála rosszabb állapotban lévő időseket és betegeket látogat.

24 Regeling beoordelingscommissie late zwangerschapsafbreking en levensbeëindiging bij pasgeborenen en kinderen 1–12 jaar Geraadpleegd op 06-02-2024. Geldend van 01-02-2024 t/m heden <https://www.lzalpkcommissie.nl/documenten/2024/februari/6/regeling> [Letöltve: 2025. 08. 23.]

25 <https://www.government.nl/topics/euthanasia/termination-of-life-for-terminally-ill-children-aged-1-to-12> [Letöltve: 2025. 08. 23.]

Hollandiában egyébként is létezik az élet beleegyezés nélküli megszakításának gyakorlata. Ilyen a látens eutanázia, amelyet nem jelentenek be, és így nem kerülnek a felülvizsgálati bizottságok látókörébe. A holland kormány öt évente tanulmányt rendel a halálba segítések különböző fajtáinak alakulásáról. A 2021-ben megjelent tanulmány²⁶ szerint abban az évben 9800 „halálba segítés” történt, amelyből 9038 eutanázia, 245 támogatott öngyilkosság, 517 pedig a beteg (áldozat) kifejezett hozzájárulása nélkül történt, amit gyakran a LAWER (Life-Ending Acts Without Explicit Request) angol rövidítéssel jelölnek. Ez a halálba segítések 5,2, az összes haláleset 0,3 százalékát jelentette abban az évben.²⁷ Ez utóbbi elgondolkodtató: kb. minden háromezredik ember úgy halt meg, hogy valaki a kérése vagy beleegyezése nélkül részesítette „kegyes” halálban. Az aktív eutanáziák száma a 2002-es kétezerről 2024-re tízezerre nőtt.²⁸ Az eutanázia legalizálásának bírálói szerint Hollandia elindult lefelé a lejtőn, amit egy-egy bizarr eset is szemléltet: eutanáziát végeztek anorexia, autizmus, idült fáradtság, demencia vagy pszichiátriai állapot miatt fizikailag egyébként egészséges betegeken.²⁹ Vannak törekvések az eutanázia szabályainak további lazítására, újabb és újabb páciensi és végrehajtói kategóriákra történő kiterjesztésére. Ha ezek sikerrel járnak, akkor az „elviselhetetlen és kilátástalan szenvedés” kritériuma is eleshet.³⁰ Az eutanáziára vonatkozó büntetőjogi felelősséget nagyon nehéz érvényesíteni, mert a folyamat nagy része az orvosi titoktartás és az orvos és páciense közötti bizalmas kapcsolat leple alatt zajlik. A rejtett nyomásgyakorlást szinte lehetetlen utólag kimutatni, ami a beteg szabad döntéshozatalát teszi kétségessé.³¹

KISKORÚAK EUTANÁZIÁJA: BELGIUM

A belga szabályozás időben szorosan követte a hollandot, így ez az ország a világon másodikként depónalizálta az aktív halálba segítést. Felfogásában is hasonló, néhány fontos különbséggel.

A hatályos belga Btk.-ban az eutanázia tényállása nem szerepel. Az aktív eutanáziának egy 2002 májusában elfogadott,

26 Deaths by medical end-of-life decision; age, cause of death <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/en/dataset/81655ENG/table> [Letöltve: 2025. 08. 21.]

27 Alex Schadenberg, *Netherlands: 517 people died by euthanasia without request in 2021* (blog), 2025. július 14. <https://alexschadenberg.blogspot.com/2025/07/netherlands-517-people-were-killed-by.html> [Letöltve: 2025. 08. 21.]

28 <https://alexschadenberg.blogspot.com/2025/04/lessons-from-netherlands-2024.html> [Letöltve: 2025. 08. 23.]

29 A holland eseteket és statisztikákat különös részletességgel közli: <http://www.euthanasia.com/page18.html> [Letöltve: 2025. 08. 23.]

30 Alex Schadenberg (blog), *A record number of euthanasia Netherlands deaths in 2022. 288 dementia euthanasia deaths, Euthanasia Prevention Coalition*, 2023. április 5. <https://alexschadenberg.blogspot.com/2023/04/a-record-number-of-euthanasia.html> [Letöltve: 2025. 08. 23.]

31 Euthanasia ‘impossible to police’ for law-breaking, *Law Society Gazette Ireland*, <https://www.lawsociety.ie/gazette/top-stories/2023/september/euthanasia-impossible-to-police-for-law-breaking> [Letöltve: 2025. 08. 23.] A cikk interjújt Theo Boer bioetika professzor következtetéseit közli, aki hosszú ideig volt a holland eutanázia eseteket vizsgáló bizottságok egyik vezető szakértője.

és az év júniusában hatályba lépett külön törvény³² biztosított büntetlenséget, bizonyos feltételekkel. Amennyiben e feltételek nem teljesülnek, a Btk.³³ emberölésre vonatkozó meghatározott szakaszait kell alkalmazni: szándékos emberölés,³⁴ előre kitervelt emberölés (assassinat),³⁵ halálos mérgezés.³⁶ Ugyancsak alkalmazható lehet a segítségnyújtás elmulasztása tényállás két alakzata.³⁷ A belga törvényhozás azonban 2024-ben új, 2026. április 8-án hatályba lépő büntetőkodeket³⁸ fogadott el, amely a releváns büntetőrendelkezéseket összhangba hozza az alábbiakban ismertetendő eutanázia törvénnyel. Bekerült az öngyilkosságra felbujtás (incitation), és annak különféle minősített tényállásai.³⁹ Minősítő körülmény például, ha az áldozat a sérülékenység állapotában (situation de vulnérabilité) van.⁴⁰ Ez azért érdekes, mert a halálba segítés általában idős, beteg, fogyatékos emberek esetében merül fel „igényként”. Ellentétben a holland Btk.-val, itt nem szerepel a büntetlenséget bizonyos feltételekkel biztosító körülmény. A belga jogalkotó azért kényszerült ezt a tényállást egyáltalán kodifikálni, mert ezzel az eszközzel is fel akart lépni az öngyilkosságok számának ijesztő növekedése ellen. Az öngyilkosságra ösztönzés azonban nem azonos az öngyilkosságban közreműködéssel. Az ösztönzés lehet pszichés (meggyőzni valakit arról, hogy az öngyilkosság a „megoldás”) vagy tárgyi (fegyvert adni valakinek a kezébe). Ezt a magatartást alapesetben – a már érintett, minősített esetektől eltérően – nem feltétlenül szabadságvesztéssel fenyegeti a törvény: a bíró pénzbüntetés kiszabásával is megelégedhet. (A részben már érintett minősítő esetektől eltekintve.) Ezt a tényállást azonban a jogalkotó szándéka szerint nem lehet ráhúzni sem az öngyilkosságban közreműködésre, sem az eutanáziára. A törvényjavaslat előkészítő anyagaiban a következő áll: „Az az eset, amikor az öngyilkos személy maga kéri az öngyilkossághoz szükséges segítséget, és alapos megfontolás után maga hozza meg a döntést, hogy véget vet az életének, nem tartozik a rendelkezés hatálya alá. Ilyen esetben ugyanis csak öngyilkosságban való segítségnyújtásról van szó, ami nem minősül bűncselekménynek.”⁴¹ Úgy tűnik tehát, hogy a rendelkezés valódi célja inkább az egyén saját akaratának, mintsem életének védelme.⁴²

32 28 MAI 2002. – Loi relative à l'euthanasie. Numéro: 2002009590 [Letöltve: 2025. 09. 08.] https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/article.pl?language=fr&numac_search=2002009590

33 8 juin 1867. – Code pénal (Note : Voir la loi du 10 juillet 1996 portant abolition de la peine de mort et modifiant les peines criminelles, notamment l'article 3, 1996-07-10/42) <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1867/06/08/1867060850/justel> [Letöltve: 2025. 08. 24.]

34 393. cikk.

35 394. cikk.

36 397. cikk.

37 422bis, 422ter cikkek. Lásd még Focarelli idézett cikkét, aki ezt a két cikket is említi, de helytelenül azt állítja, hogy ezek az öngyilkosságban közreműködést rendelik büntetni.

38 29 FEVRIER 2024. – Loi introduisant le livre Ier du Code pénal <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/2024/02/29/2024002052/justel> A különös részt tartalmazó második könyv: 29 FEVRIER 2024. – Loi introduisant le livre II du Code pénal <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/2024/02/29/2024002088/justel> [Mindkettő letöltve: 2025. 08. 24.]

39 Új Btk. 109., 110., 111. cikkek.

40 110. cikk 1. bek.

41 Proposition de loi instaurant un nouveau Code pénal (livres Ier et 2) DOC 55 1011/001 297. o. <https://www.lachambre.be/FLWB/PDF/55/1011/55K1011001.pdf> [Letöltve: 2025. 08. 24.]

42 Institut Européen de Bioéthique <https://www.ieb-eib.org/fr/actualite/fin-de-vie/euthanasie-et-suicide-assiste/incrimination-de-l-incitation->

Anniban itt is hasonló a helyzet a holland szabályozáshoz, hogy az aktív eutanázia büntetlenségét végső soron az belga eutanázia törvény garantálhatja, de itt a büntetőjogi tényállást nem a Btk., hanem – amint látni fogjuk – az eutanázia törvény definiálja. Definíciója szerint eutanáziának minősül az érintett személy kérésére az érintett személyen kívül más személy által végzett szándékos, az élet befejezésére irányuló cselekmény.⁴³ A törvény felsorolja a büntetőjogi felelősség alól mentesítő körülményeket. Ezek szerint nem követ el bűncselekményt az eutanáziát végrehajtó orvos – amiből máris következik, hogy eutanáziát csak orvos végezhet büntetlenül –, ha meggyőződött arról, hogy a páciens nagykorú vagy nagykorúsított kiskorú (mineur émancipé),⁴⁴ cselekvőképes, vagy belátási képességgel rendelkező kiskorú, és a kérés időpontjában tudatánál van. Itt érdemes megállni egy pillanatra. A törvény e rendelkezéseinek hatálya eredetileg csak nagykorúakra és nagykorúsított kiskorúakra terjedt ki. 2014-ben azonban törvénnyel⁴⁵ úgy módosították, hogy azzal lényegében eltörölték a korhatárhoz és a jogálláshoz kötöttséget. Szubjektivizálták: elég annak megállapítása, hogy a kiskorú megfelelő ítélőképességgel (capacité de discernement⁴⁶) rendelkezik, és a kérelem időpontjában tudatánál van.

Az eutanázia iránti kérelemnek önkéntesnek, megfontoltnak, ismétlődőnek és külső nyomástól mentesnek kell lennie. Feltétel, hogy nagykorú vagy nagykorúsított kiskorú páciens esetében a betegség gyógyíthatatlan, baleseti vagy patológiás eredetű, súlyos és klinikailag kilátástalan (sans issue) legyen, s hogy a beteg állandó, elviselhetetlen fizikai vagy pszichikai szenvedést éljen át, amelyet nem lehet enyhíteni. A nem nagykorúsított, belátási képességgel rendelkező kiskorú páciens esetében ezenfelül az is szükséges, hogy a betegség a prognózis szerint rövid időn belül halálhoz vezessen. Azt azonban nem határozza meg a norma, mi tekintendő rövid időnek. Az orvosnak be kell tartania a törvényben előírt feltételeket és eljárásokat.⁴⁷ Az tehát az eddigiekből is látható, hogy a büntetőjogi felelősség alól csak orvos mentesülhet.

Az orvosnak mindezeknek megfelelő, részletesen szabályozott eljárást kell követnie. Tájékoztatnia kell a beteget egészségi állapotáról, életkilátásairól, meg kell beszélnie vele az eutanázia iránti kérelmét, a még lehetséges terápiás, valamint a palliatív ellátás nyújtotta lehetőségeket. Meg kell győződnie arról, hogy nincs más észszerű megoldás, és a páciens kívánsága teljesen önkéntes, befolyásolástól mentes elhatározáson alapszik. Több, észszerű időközönként tartott beszélgetéssel kell a fentiekre meggyőződni. Konzultálnia kell legalább egy másik orvossal a betegség súlyos és gyógyíthatatlan jellegéről, valamint a fizikai vagy pszichikai szenvedés állandó, elviselhetetlen és csillapíthatatlan voltáról. A konzultáló or-

[au-suicide-le-legislateur-belge-en-exclut-l-aide-au-suicide-et-l-euthanasie-2220.html](https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/2014/03/21/2014032150M_F.pdf) [Letöltve: 2025. 08. 25.]

43 „...l'acte, pratiqué par un tiers, qui met intentionnellement fin à la vie d'une personne à la demande de celle-ci”. 2. cikk

44 Az emancipált (nagykorúsított) kiskorú kifejezést a belga polgári törvénykönyv definiálja: Leginkább a nagykorúvá válás kifejezéssel fordítható. Házasságkötéssel vagy bírói határozattal szerezhető meg. 476–486. cikkek. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ejustice.just.fgov.be/img_l/pdf/1804/03/21/1804032150M_F.pdf

45 LOI du 28-02-2014 publié le 12-03-2014.

46 Szó szerint: „megkülönböztetés”.

47 3. cikk.

vosnak függetlennek és szakmailag felkészültnek kell lennie. A páciens tájékoztatni kell a konzultáció eredményeiről. Ha van ápolócsapat, meg kell beszélnie velük a páciens kérését, s ha az utóbbi kívánja, akkor az általa megnevezett hozzátartozókkal is. Meg kell győződnie arról, hogy a páciensnek volt lehetősége beszélni a kívánságáról azokkal a személyekkel, akikkel találkozni kívánt.

Nem nagykorúsított kiskorú páciens esetén ezenfelül konzultálni kell egy gyermekpszichiáterrel vagy pszichológussal, aki meggyőződik a kiskorú belátási képességéről, és ezt írásban igazolja. Az orvos tájékoztatja a páciens és törvényes képviselőit, és meggyőződik a törvényes képviselők hozzájárulásáról.

Amint említettük, a nem nagykorúsított kiskorú esetében eutanázia csak akkor maradhat büntetlen, ha a beteg életkilátásai nagyon rövidek. A többiek esetében is vannak kiegészítő feltételek, ha a halál nem várható rövid időn belül. Ezekben az esetekben nem elég egy, hanem két orvossal, pszichiáterrel vagy az érintett betegség szakértőjével is konzultálni kell. A konzultációra felkért második orvos megismeri az orvosi dokumentációt, megvizsgálja a beteget, meggyőződik arról, hogy a fizikai vagy pszichés szenvedés állandó, elviselhetetlen és nem enyhíthető, valamint arról, hogy a kérelem önkéntes, átgondolt és ismételt. Jelentést készít megállapításairól. Ennek a második orvosnak függetlennek kell lennie mind a betegtől, mind annak kezelőorvosától, mind pedig az elsőként megkeresett orvostól. A kezelőorvos tájékoztatja a beteget a konzultáció eredményéről. Legalább egy hónapnak el kell telnie a beteg írásbeli kérelme és az eutanázia között.

Általános, minden eutanáziára kiterjedő feltétel, hogy írásban kérjék. A páciens erre képtelensége esetén egy általa választott, nagykorú személy (aki anyagilag nincs érdekelve a halálában) rögzíti írásban az orvos jelenlétében, feltüntetve az okokat. Az iratot a betegkartonhoz csatolják. A beteg bármikor visszavonhatja kérelmét. Miután az orvos feldolgozta a beteg kérelmét, az érintett személyeknek – aki a betegen kívül lehet a hozzátartozó is – pszichológiai kísérés lehetőségét kínálják fel.⁴⁸

A törvény kitér a gyógyszerészekre is. A gyógyszerész mentesül a büntetőjogi felelősség alól, ha az eutanáziához használt szert az orvos fentieknek megfelelő eljárásban kiadott receptje alapján adja ki. A gyógyszerész személyesen adja át a szert az orvosnak. A törvény biztosítja a pszichológus és egyéb szakértők büntetlenségét is, akik a szabályos eljárásban szabályosan vesznek részt.⁴⁹

A holland szabályozáshoz hasonlóan ez a törvény is tartalmazza az előzetes életvégi nyilatkozat lehetőségét. Bármely cselekvőképes nagykorú vagy nagykorúsított kiskorú tehet előzetes nyilatkozatot arra az esetre, ha a jövőben már nem tudná kinyilvánítani akaratát. Ez a nyilatkozat akkor lesz alkalmazható, ha orvos megállapítja, hogy a beteg súlyos és gyógyíthatatlan betegségben szenved, öntudatlan, állapota pedig a tudomány jelenlegi állása szerint visszafordíthatatlan. A nyilatkozatnak írásban, két nagykorú tanú jelenlétében kell készülnie, és a beteg megnevezhet egy vagy több bizalmi személyt. Ezek szerepe abban áll, hogy amikor a nyilatkozatban

szereplő állapot bekövetkezik, a beteg akaratát ők közlik a kezelőorvossal. A bizalmi személyek között a nyilatkozattévó sorrendet állíthat föl. A jogalkotó számolt ugyanis azzal a lehetőséggel, hogy valamelyik bizalmi személy nem tudja, vagy nem akar érvényt szerezni a nyilatkozatnak, akár mert úgy látja, hogy a feltételek nem állnak fenn, akár mert lelkiismereti okokból mégsem vállalja a lépést. Ilyenkor a listán következő bizalmi személy lép a helyébe. A beteg kezelőorvosa, a konzultáció végett megkeresett orvos és a beteg ápolója nem jelölhető meg bizalmi személyként. A nyilatkozat határozatlan ideig érvényes, és bármikor visszavonható vagy módosítható. Egy orvos nem elég a nyilatkozat végrehajtásához: szükséges egy másik orvossal történő konzultáció az állapot visszafordíthatatlanságáról.

Ha az előzetes nyilatkozatot tenni kívánó személy fizikailag tartósan képtelen nyilatkozat megírására és aláírására, akaratát írásban rögzítheti egy általa választott nagykorú személy, de a fenti szigorú eljárási, összeférhetlenségi és alaki feltételekkel. A nyilatkozat határozatlan ideig, azaz visszavonásig érvényes.

Az orvos, aki előzetes nyilatkozat alapján a fent ismertetett garanciák mellett eutanáziát hajt végre, nem követ el bűncselekményt, ha megállapítja, hogy a beteg súlyos, gyógyíthatatlan baleseti vagy kóros állapotban van, nincs tudatánál, és ez a helyzet a tudomány jelenlegi állása szerint visszafordíthatatlan. Egy másik orvossal való konzultáció itt is kötelező, a fent ismertetett kritériumokkal; a konzultáció eredményét a bizalmi személlyel osztja meg a kezelőorvos. Egyszóval a beteg tájékoztatáshoz való jogát inentől kezdve már a bizalmi személy gyakorolja; ő beszél a beteg közeli hozzátartozóival is. (Akiknek persze nincs vétőjoga.)

Előzetes nyilatkozatot bármikor lehet tenni. Írásban kell megfogalmazni két nagykorú tanú jelenlétében, akik közül legalább az egyiknek nem fűződik anyagi érdeke a beteg halálához.⁵⁰

Szintén a holland szabályozáshoz hasonlóan, a felülvizsgálat itt is utólag történik. A törvény az eutanázia alkalmazásának ellenőrzésére és értékelésére felállította a Szövetségi Ellenőrző és Értékelő Bizottságot (Commission fédérale de contrôle et d'évaluation, CFCE). Az eutanáziát végző orvos négy munkanapon belül ennek nyújtja be a dokumentációt, a bizottságnak pedig két hónapja van arra, hogy nyilatkozzon. Ha úgy találja, hogy a beavatkozás nem felelt meg a törvényi feltételeknek, az aktát az ügyészséghez teszi át. A bizottság tizenhat, orvosokból, jogászokból, illetve gyógyíthatatlan betegekkel foglalkozó egyéb szakemberekből áll. Kétévente anonimizált jelentést készít a törvényhozásnak, amely statisztikai adatokat, a törvény alkalmazásának értékelését és jogszabályi ajánlásokat tartalmaz.⁵¹

Az eutanáziát végző orvos számára királyi rendelettel díjazás (!) állapítható meg, amelyet a társadalombiztosítás áll.⁵² Az orvos, aki az eutanáziát az alapvető anyagi jogi feltételek (pl. szenvedés jellege, páciens állapota) megsértésével végzi,

50 4. cikk.

51 5–9. cikkek.

52 13/1., 13/2. cikkek. A királyi rendelet egyelőre tervezet állapotában van, a belga kormány honlapján található információ szerint: <https://news.belgium.be/fr/insertion-dune-prestation-relative-leuthanasie-dans-la-nomenclature-des-prestations-de-sante> [Letöltve: 2025. 09. 22.]

48 3. cikk.

49 3-bis, 3-ter cikkek.

10–15 évig terjedő börtönbüntetéssel sújtható. Az eljárási feltételek (pl. konzultációk) megsértéséért 8 naptól 3 évig terjedő szabadságvesztéssel és/vagy 26–1000 eurós pénzbüntetéssel sújtható.⁵³

A különleges rendelkezések között kapott helyet az eutanázia megtagadása eseteinek szabályozása. Belgiumban sem fűződik alanyi jog az eutanáziához. A kérelmek és az előzetes nyilatkozatok nem kötelező érvényűek. Egyetlen orvos sem köteles eutanáziát végezni, és senki más sem köteles részt venni benne. Az orvos lelkiismereti és szakmai okból egyaránt megtagadhatja a beavatkozás elvégzését. Az előbbi esetben hét napon belül tájékoztatnia kell a beteget, illetve – előzetes nyilatkozat esetén – a bizalmi személyt, meg kell indokolnia döntését, és más orvoshoz kell irányítania őket. Ilyen esetben is át kell adnia nekik egy eutanáziához való joggal foglalkozó központ vagy egyesület elérhetőségeit, és a páciens kérésére négy napon belül továbbítania kell a beteg kártyáját az általa kijelölt orvosnak.⁵⁴ Ez utóbbi felveti azt a kérdést, vajon teljesnek tekinthető-e az orvos és a többi közreműködő lelkiismereti szabadsága, hiszen a továbbírányítás is egyfajta közreműködésnek tekinthető egy olyan folyamatban, amely az orvos lelkiismerete szerint mindenestül vállalhatatlan, vagy egyenesen gyilkossággal azonos. Ugyancsak morális aggályokat vehet föl, hogy a törvény szerint az anyagi és eljárási feltételeknek megfelelő eutanázia esetén a halál okaként természetes halált kell bejegyezni, ennek összes polgári (különösen öröklési, biztosítási) jogkövetkezményével.⁵⁵ Így lehetséges az is, hogy a „kegyes” halálban elhunytak szerveiket átültetés céljaira felajánlják, és azokat fel is használják. Ez felveti azt a kérdést, vajon nem fogja-e ez erősíteni az eutanázia gyakorlásának utilitarista vonásait.⁵⁶

Belgiumban sem hiányoznak a polémiaik. Egyedül 2022-ről 2023-ra tizenöt százalékkal nőtt az eutanáziák száma. Az összes haláletet arányában ez 2,5-ről 3,1 százalékra történő növekedést jelent.⁵⁷ Az aktív eutanázia 2003-ban történt legalizálása óta az esetek száma húsz év alatt 235-ről 3423-ra nőtt. Növekszik azoknak az eseteknek a száma, amelyeket nem fizikai, hanem pszichikai szenvedéssel indokoltak, és azoké is, amelyekben a prognózis szerint a halál nem állt küszöbön.⁵⁸

53 13/3. cikk. A belga alkotmánybíróság egy 2022-es ítéletében kifogásolta, hogy az eutanáziatörvény eljárási jogsértésekhez ugyanolyan súlyos jogkövetkezményeket fűzött, mint az anyagi szabályok megsértéséhez. Az itt ismertetett határozat azonban ezt már korigálta.

54 14. cikk.

55 15. cikk.

56 Wesley J. Smith, *Euthanasia Turning Suicidal People into 'Kill and Harvest' Natural Resource*, National Review, National Review online on December 13, 2024. <https://www.nationalreview.com/corner/euthanasia-turning-suicidal-people-into-kill-and-harvest-natural-resource/> [Letöltve: 2025. 09. 23.]

57 A belga szövetségi közegészségügyi, élelmiszerbiztonsági és környezetvédelmi szolgálat tájékoztatása szerint: Communiqué de presse CFCEE - Chiffres de l'année 2023 <https://organesdeconcertation.sante.belgique.be/fr/documents/communiqu%C3%A9-de-presse-cfcee-chiffres-de-lannee-2023> [Letöltve: 2025. 09. 23.]

58 Érdekes statisztikákat érdekes bontásban közöl az Euthanasia Prevention Center, de cikkünk jogi, és nem szociológiai vagy etikai elemzés, ezért ezekre nem térhetünk ki. Alex Schadenberg, *Belgian 2023 euthanasia report. Euthanasia for psychiatric reasons almost doubled*, <https://alexschadenberg.blogspot.com/2024/04/belgium-2023-euthanasia-report.html> [Letöltve: 2025. 09. 23.]

Belgiumhoz kapcsolódik az első és eddig egyetlen strasbourgi ítélet eutanáziaügyben. A Mortier kontra Belgium ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) egy negyven éve depresszióban szenvedő asszonyon végrehajtott eutanázia jogszerűségét vizsgálta. A panaszt az elhunyt fia nyújtotta be, aki egyebek között az Emberi Jogok Európai Egyezményének (EJEE) 2., az élethez való jogot kinyilvánító cikkére hivatkozott. Az EJEB megállapította, hogy bár az élethez való jogból nem vezethető le a halálhoz való jog, az eutanázia feltételekhez kötött depónalizálása önmagában nem ellentétes az egyezményvel, feltéve, hogy megfelelő és elegendő biztosítékok állnak rendelkezésre a visszaélések megelőzésére. A bíróság elismerte, hogy az életvégi döntésekkel kapcsolatos kérdésekben a tagállamok széles mérlegelési jogkörrel rendelkeznek. Anyagi jogi szempontból az EJEB nem találta megalapozottnak a beadványt, azaz úgy ítélte meg, hogy az elhunyt élethez való joga nem sérült, mert a belga jog szigorú garanciákat tartalmaz, és ezeket az eutanázia elvégzésekor figyelembe vették. Megállapította ugyanakkor az eljárási jogsértést, amikor az utólagos felülvizsgálat rendszerét vizsgálva két súlyos hiányosságot talált. Az ellenőrző és értékelő bizottság függetlensége csorbát szenvedett, amennyiben az eutanáziát végrehajtó orvos is tagja volt, és részt vett abban a döntéshozatalban, amely a saját maga által végzett eutanázia jogszerűségét vizsgálta. A bíróság kifogásolta, hogy a szabályozás nem zárja ki ezt a fajta összeférhetetlenséget. Ez a rendszerhiba sérti az élethez való jog eljárási követelményeit. A másik jogsértés a belga állam részéről a büntetőeljárás elhúzása volt.⁵⁹

A belga rendszert számos bírálattal éri, elsősorban életvédelmi oldalról. Ezeket jól összefoglalja egy 2021-ben megjelent, a genti egyetemi klinika három kutatója által jegyzett tanulmány,⁶⁰ akik nagyban támaszkodnak a CFCE 2020–2021. évi jelentésére.⁶¹ Megállapítják, hogy nem csupán a törvény változásai terjesztik ki egyre tágabb körökre az eutanázia alkalmazhatóságát, hanem a – részben ellenőrizetlen – gyakorlat is ebbe az irányba mutat. Nagyarányú a látencia: az esetek negyven százalékát – becslések szerint – nem is jelentik a CFCE-nek. A jogosultsági kritériumok táguló értelmezése is aggályokat, időnként a *contra legem* értelmezés gyanúját veti föl. Nincsenek – talán nem is lehetnek – egységes szempontok annak eldöntésére, hogy az eutanázia kérése valóban szabadon, minden külső befolyástól mentesen történt-e. Hasonló a helyzet a gyógyíthatatlansággal mint kritériummal. A CFCE akkor is elfogadja a beavatkozást, ha a betegség azért volt gyógyíthatatlan, mert a beteg visszautasította a kezelést, például elviselhetetlen mellékhatásokra hivatkozva. Ez a körülmény

59 A magán- és családi élet tiszteltetéséhez való jog sem sérült. Mert bár az elhunyt fiát nem vonták be az eutanázia folyamatába, a belga törvény ezt csak a beteg kifejezett kívánsága esetére írja elő. Jelen esetben az anya – megromlott kapcsolatuk miatt – többször is elutasította ezt. Orvosai javaslatára végül küldött egy e-mailt, amire a fia láthatóan nem válaszolt. *Mortier v. Belgium* – 78017/17 Judgment 4.10.2022 [Section III]

60 Kasper Raus-Ber Vanderhaegen-Sigrid Sterckx, *Euthanasia in Belgium: Shortcomings of the Law and Its Application and of the Monitoring of Practice*, *The Journal of Medicine and Philosophy*, Oxford University Press, 46: 80–107, 2021 <https://drive.google.com/file/d/19nbzO3fymxfox2li0W2txjUyl8rCeLHz/view> [Letöltve: 2025. 09. 23.]

61 Commission fédérale de Contrôle et d'Évaluation de l'Euthanasie: *Dixième rapport aux Chambres législatives (années 2020-2021)* https://wfrtds.org/wp-content/uploads/2022/12/10_rapport-euthanasie_2020-2021_fr.pdf [Letöltve: 2025. 10. 02.]

az eredetileg objektívnek szánt törvényi kritériumot némileg szubjektívvé változtatja. A törvény a pszichikai szenvedést is legitím indokként kezeli, ami tág értelmezést tesz lehetővé, hiszen ezeknél a fajta betegségeknel nehéz megállapítani a gyógyíthatatlanságot. A pszichiátriai szakmai irányelvek szerint minden lehetséges kezelést ki kell próbálni, mielőtt egy állapotot gyógyíthatatlannak minősítenek. A gyakorlatban viszont gyakran megelégednek a lehetőségek megvitatásával, és a javasolt legalább egyéves várakozási időt az esetek többségében nem tartják be. Egyre több az eutanázia a nem daganatos betegek, a 80 év feletiek, valamint a polipatológiában (több betegség együttes fennállása) szenvedők körében. Felmerül a gyanú, hogy ezt a kategóriát olykor az életuntság leplezésére használják, ami a törvény szerint nem elfogadható indok. Az eljárási garanciák sem érvényesülnek maradéktalanul. A törvény előírja egy vagy két független orvos bevonását az eljárásba. A gyakorlatban azonban ez a rendszer gyenge. Polipatológia esetén például a beteget nem feltétlenül vizsgálja meg szakorvos – hiszen melyik kórképet kellene kiemelni? –, hanem a háziorvost specialistának tekinthetik. Pszichiátriai problémákkal is küzdő beteg esetében így az eutanáziát pszichiáter bevonása nélkül is elvégezhetik. A szakvélemény sem kötelező érvényű. A konzultált orvosok véleménye nem köti a kezelőorvost (kivéve kiskorúak esetében). A kezelőorvos akkor is elvégezheti az eutanáziát, ha a bevont szakértők negatív véleményt adtak. Emiatt a konzultáció inkább csak támogató mechanizmus, mintsem valódi ellenőrzés. Előfordult, hogy negatív szakvélemény ellenére, sőt néha konzultáció nélkül is elvégezték az eutanáziát.

Az utólagos kontroll (bizottsági felülvizsgálat) is hiányosságokat mutat. Minden eutanáziát jelenteni kell ugyan a CFCE-nek, amelynek feladata ellenőrizni a törvényi feltételek betartását. A bizottság kétharmados többségének szavazata szükséges ahhoz, hogy az esetleges törvénysértést megállapítsák, s az aktát az ügyészséghez továbbítsák. A hivatkozott tanulmány és a törvény hatálybalépése között eltelt 18 évben mindössze egyetlen esetben került erre sor. A látencia, azaz a be nem jelentett esetek aránya egyharmadra becsülhető.

A jelentési űrlap is nehezíti az ítéletalkotást. A kezelőorvos és a beteg neve ugyan szerepel rajta, de a konzultált orvosé nem, így a bizottság nem tudja ellenőrizni a konzultált orvosok függetlenségét. Emellett fennáll az összeférhetlenség kockázata, mivel a bizottság tagjai maguk is gyakorló orvosok, és előfordulhat, hogy saját esetüket bírálják el. (Amint erre a fent hivatkozott strasbourgi ítélet is rámutatott.) Az űrlaphoz nem kell csatolni a konzultált orvosok eredeti jelentését, csupán a kezelőorvos összefoglalóját, így a bizottság kénytelen megbízni annak pontosságában.

A jelentés problémásnak látja az orvosi túlsúlyt a CFCE összetételében. A tagok legalább fele orvos, márpedig az ügyészség bekapcsolásához kétharmados többség kell. Ez azt jelenti, hogy az orvosok vétője gyakorlatilag elejét veheti bármilyen ügyészi eljárásnak. Ugyancsak az átláthatóság rovására megy, hogy a bizottság maga tesz különbséget lényeges és nem lényeges eljárási szabályok között; jóváhagy olyan eseteket is, ahol például a kötelező egy hónapos várakozási időt nem tartották be. Ezzel a bizottság a jogalkotói és bírói ellenőrzést megkerülve újraértelmezi a törvényt.

KISTESTVÉR A NAGYOBBAK NYOMÁBAN: LUXEMBURG

Nyilván nem véletlen – hanem a földrajzi és kulturális hasonlóságnak betudható –, hogy a nagyhercegség volt a harmadik ország az Európai Unióban és egyben a világon, amelyik a „kegyes” halált bizonyos feltételekkel legalizálta. Jogtörténeti érdekesség, hogy az eutanáziatörvény⁶² hatálybalépését 2008-ban Henrik nagyherceg csaknem megakadályozta: lelkiismereti okokra hivatkozva megtagadta a törvény aláírását.⁶³ Az alkotmányos válságot az akkori miniszterelnök, J. C. Juncker⁶⁴ javaslatára a képviselőház alkotmánymódosítással oldotta meg. Ennek lényege, hogy a luxemburgi törvények érvényességéhez és hatálybalépéséhez eddig szükséges szentesítés és kihirdetés (sanctionne et promulge) helyett innentől kezdve elég volt a pusztá kihirdetés (promulge), ami elvileg nem fejez ki belső egyetértést az uralkodó részéről.⁶⁵ (Arra ez nem ad magyarázatot, hogy mi akadályozza meg a nagyherceget abban, hogy tetszésével nem találkozó jogszabály kihirdetését visszautasítsa.)

A luxemburgi Btk.⁶⁶ a belgához hasonló megközelítést alkalmaz azzal a lényeges eltéréssel, hogy az öngyilkosságban való közreműködést (assistance au suicide) is szabályozza és – ugyancsak meghatározott korlátok között és feltételek mellett – dekriminalizálja. Az öngyilkosságban való közreműködés büntetlenségét ugyanazon feltételek teljesülése biztosítja, mint az eutanáziáét, azzal a különbséggel, hogy az öngyilkosságban közreműködés vonatkozásában az előzetes rendelkezés jogintézménye értelemszerűen hiányzik. A luxemburgi Btk. nem nevesíti az eutanáziát. Ehelyett az élet és személy elleni bűncselekmények körében szabályozott, szándékos emberölésként definiált gyilkosság (meurtre) különböző tényállásait tartalmazó alfejezet (sécion)⁶⁷ végére toldottak be egy büntetőjogi felelősség alól mentesítő záradékot⁶⁸ az eutanáziatörvénnyel összefüggésben, egy 2009. március 16-án elfogadott törvénymódosítással. Ennek értelmében nem tartozik az említett cikkek hatálya alá az a cselekmény, ha egy orvos eleget tesz az eutanázia vagy az öngyilkosságban való közreműködésre irányuló kérelemnek, feltéve, hogy betartja a 2009. március 16-án az eutanázia és az öngyilkosságban közreműködés tárgyában elfogadott törvényben foglalt lényeges

62 Loi du 16 mars 2009 sur l'euthanasie et l'assistance au suicide. <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2009/03/16/n2/jo> [Letöltve: 2025. 10. 10.]

63 Luxtoday <https://luxtoday.lu/en/knowledge/information-on-requesting-euthanasia-in-luxembourg> [Letöltve: 2025. 10. 10.]

64 Az Európai Bizottság későbbi elnöke. Juncker nyilatkozatát l. itt: Déclaration du Premier ministre sur les implications institutionnelles en cas de refus du Grand-Duc de donner son aval à une éventuelle loi sur le droit de mourir en dignité <https://gouvernement.lu/fr/actualites/toutes-actualites/gouvernement/2024/2Bfr%2Bactualites%2Btoutes-actualites%2Barticles%2B2008%2B12-decembre%2B02-juncker-declaration.html> [Letöltve: 2025. 10. 10.]

65 Loi du 12 mars 2009 portant révision de l'article 34 de la Constitution <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/constitution/1868/10/17/n1/consolidation/20230701?extendedTimeline=true> [Letöltve: 2025. 10. 10.]

66 Code pénal <https://legilux.public.lu/filestore/eli/etat/leg/code-penal/20250804/fr/pdf/eli-etat-leg-code-penal-20250804-fr-pdf.pdf> [Letöltve: 2025. 10. 10.]

67 393–397. cikkek.

68 397–1. cikk.

feltételeket. A tényállások, amelyek alól így mentesül az orvos: szándékos emberölés; előre megfontolt szándékból elkövetett gyilkosság (assassinat); apagyilkosság (parricide), azaz a szülő vagy valamely törvényes felmenő meggyilkolása; gyermekgyilkosság (infanticide), amelyet a gyermek születésekor vagy közvetlenül utána követnek el vele szemben; halálos mérgezés.

A luxemburgi eutanáziatörvény a másik két Benelux-törvényhez hasonló elveken nyugszik, és hasonló szabályozást tartalmaz. Szembeötlő különbség ugyanakkor, hogy a luxemburgi törvény nemcsak a büntető-, hanem a polgári felelősség alól is mentesít. Konkrétan így fogalmaz: „Nem büntethető és nem szolgálhat kártérítés iránt indított polgári peres eljárás alapjául, ha egy orvos eutanázia vagy öngyilkosságban való közreműködés iránti kérelemnek tesz eleget”⁶⁹ amennyiben a meghatározott, alapvető feltételek teljesülnek. Az eutanázia meghatározása szerint orvos által végrehajtott olyan cselekmény, amely szándékosan véget vet egy ember életének, annak kifejezett és önkéntes (volontaire) kérésére. Az öngyilkosságban közreműködés tényállása abban különbözik ettől, hogy itt a beavatkozást kérő vet véget a saját életének, az orvos közreműködésével, de a közreműködést ugyanúgy kifejezetten és önként kell kérnie.⁷⁰ Sem orvos, sem más nem kötelezhető eutanázia elvégzésére vagy öngyilkosságban közreműködésre. Elutasító döntéséről a beteget vagy a beteg által megjelölt, annak bizalmát élvező személyt 24 órán belül tájékoztatni köteles, megjelölve indokait, és át kell adnia a beteg kártyáját az általa vagy a bizalmi személy által megjelölt másik orvosnak.⁷¹

A büntetlenséghez az orvosnak meg kell arról győződnie, hogy az alábbi négy feltétel teljesül:

1. A beteg nagykorú, cselekvőképes és a kérelem pillanatában tudatánál van.

2. A kérelem önkéntes, átgondolt és adott esetben ismételt, továbbá nem külső nyomás eredménye.

3. A beteg – a belgához hasonló törvényi megfogalmazás szerint – „klinikai állapota kilátástalan” (*situation médicale sans issue*), és állandó, elviselhetetlen fizikai vagy pszichikai szenvedésről számol be, a javulás esélye nélkül.

4. A beteg eutanázia iránti kérését írásban rögzítették.⁷²

A belga törvényhez nagyon hasonló eljárási követelményeket is teljesíteni kell. Az orvosnak minden esetben be kell tartania az alábbi formai és eljárási követelményeket, mielőtt eutanáziát végezne vagy öngyilkosságban működne közre. Tájékoztatnia kell a beteget egészségi állapotáról, életkilátásairól, meg kell beszélnie vele a palliatív ellátás lehetőségeit, meggyőződve arról, hogy a beteg kérése önkéntes, és hogy számára a jelenlegi helyzetben nincs más elfogadható megoldás. Több konzultációt kell folytatnia vele, észszerű időközönként, hogy megbizonyosodjon a szenvedés fennállásáról és arról, hogy a beteg a kérelmet ismételten megfogalmazza. Konzultálnia kell egy másik, független orvossal a betegség súlyos és gyógyíthatatlan jellegéről, a szenvedés állandó és elviselhetetlen voltáról, valamint a javulási esély hiányáról. A konzultáló orvosnak pártatlannak és az adott betegség szakértőjének kell lennie, aki megállapításait jelentésbe foglalja. Az eredményről tájékoztat-

ni kell a beteget.⁷³ Hacsak a beteg nem ellenzi, az orvos konzultál az ápolószeméllyel és a beteg által megjelölt bizalmi személlyel a beteg állapotának alakulásáról. Minden mozzanatot feljegyez a beteg kártyáján. A betegnek alkalmat kell biztosítani arra, hogy szabadon beszélhessen elhatározásáról azokkal, akikkel akar. Az orvosnak pedig tájékozódnia kell az Országos Ellenőrző és Értékelő Bizottságnál (Commission Nationale de Contrôle et d'Évaluation) afelől, vajon a beteg helyezte-e ott letétbe eutanáziával kapcsolatos rendelkezést. A luxemburgi törvény is lehetővé teszi ugyanis az előzetes, életvégi rendelkezést. Bármely nagykorú és cselekvőképes személy – arra az esetre, ha már nem tudná kifejezni akaratát – írásban rögzítheti az életvégi rendelkezéseiben azokat a körülményeket és feltételeket, amelyek mellett eutanáziát kíván, ha az orvos megállapítja, hogy baleset vagy betegség folytán súlyos, gyógyíthatatlan és öntudatlan állapotban van, és ez az állapot a tudomány pillanatnyi állása szerint visszafordíthatatlan. Az előzetes életvégi nyilatkozat érvényességéhez és az eutanázia végrehajtásához nem szükséges, hogy a betegnek elviselhetetlen szenvedésben legyen része. A nyilatkozattevő előre meghatározhatja a temetés módját, szertartását. Kijelölhet egy nagykorú személyt, aki a kezelőorvost tájékoztatja utolsó nyilatkozataiban kifejezett akaratáról. A nyilatkozat nincs különösebb alakiságokhoz kötve: a törvény csupán írásos formát és saját kezű aláírást követel meg az érvényességhez. (A luxemburgi öröklési jogban ismert három végrendeletfajta⁷⁴ közül a legkevésbé szigorú formának felel meg.) Amikor azonban a nyilatkozni kívánó betegsége miatt fizikailag képtelen írásbeli nyilatkozatot tenni, akkor két tanú előtt egy általa választott nagykorú személyt is meghatalmazhat erre, megjelölve és orvosi igazolással alátámasztva a meghatalmazás indokát. Amennyiben az orvos előzetes életvégi nyilatkozat alapján vet véget a beteg életének, nem büntethető, ha a részben már ismertetett együttes feltételek fennállnak: súlyos és gyógyíthatatlan állapot betegség vagy baleset miatt; a beteg nincs öntudatánál; állapota visszafordíthatatlan a tudomány pillanatnyi állása szerint.⁷⁵ A másik két Benelux államhoz hasonlóan itt is utólag kell a bizottság tudomására hozni az eutanáziát. A bizottság kilenc tagból áll, akik közül három orvos, három jogász, egy valamilyen más egészségügyi szakmát képvisel, két tag pedig betegek jogainak védelmével foglalkozik. A törvény meghatározza a bizottság mandátumát, a tagok kinevezésének rendjét, az összeférhetlenségi és eljárási szabályokat.⁷⁶

A törvény felsorolja az orvos általi bejelentés kötelező tartalmi elemeit. Ezek azoknak az adatoknak, körülményeknek a megadását kéri az orvostól, amelyekből kiderül, hogy a beavatkozást a törvényben meghatározott valamennyi formai és tartalmi követelménynek megfelelően hajtották-e végre.⁷⁷ Az eljárásból egyébként kiténik, hogy bár le nem fektetett, mégis erős vélelem szól az eljáró orvos és a végrehajtott eutanázia jogszerűsége mellett. Ha a bizottság úgy ítéli meg, hogy a törvény eljárási feltételei nem teljesültek, akkor ezt közli

69 2. cikk 1. bek.

70 1. cikk.

71 15. cikk.

72 2. cikk 1. bek.

73 2. cikk 2–3. bek.

74 <https://guichet.public.lu/fr/citoyens/sante/fin-vie/testament-dernieres-volontes/succession-avec-testament.html> [Letöltve: 2025. 12. 04.]

75 4. cikk.

76 6. cikk.

77 7. cikk.

a kezelőorvossal, a teljes aktát pedig az orvosi kamarának esetleges fegyelmi eljárás lefolytatása végett küldi meg. Amennyiben viszont úgy találja, hogy a tartalmi feltételek (szabad akaratnyilvánítás, kilátástalan kórkép, elviselhetetlen szenvedés stb.) szenvedtek csorbát, akkor az ügyet átteszi az ügyészséghez.⁷⁸ A bizottság két évente jelentést tesz a luxemburgi képviselőháznak, amely rendszeresen vitákat rendez az eutanázia és az elősegített öngyilkosságok alakulásáról. Fontos, hogy az egész eljárás a személyes adatok titokban tartásával zajlik. Már az ellenőrző és értékelő bizottság is csak akkor ismerheti meg a személyes adatokat, ha valamilyen szabálytalanság gyanúja merült fel és ennek megfelelő határozatot hozott.⁷⁹ A legfontosabb különbség a belga joghoz képest az, hogy Luxemburg a kiskorúak eutanáziáját semmilyen esetre sem depönalizálta. Az eutanázia gyakorisága Luxemburgban is meredek emelkedést mutat. A bizottság pedig nem tartja tabunak a kiskorúak eutanáziáját sem.⁸⁰

A luxemburgi törvény is biztosítja az orvos és az egészségügyi személyzet lelkiismereti szabadságát.⁸¹ Egyetlen orvos vagy más személy sem kötelezhető arra, hogy eutanáziában vagy öngyilkosságban működjön közre. Ennek megtagadása esetén köteles 24 órán belül tájékoztatni a beteget és/vagy a bizalmi személyt (ha van ilyen), megjelölve a döntés okait.⁸² Kérésre köteles a kartonját egy általa megjelölt orvosnak átadni. Kérdés ezek után, hogy a lelkiismereti szabadság csak az egyént illeti-e meg, vagy az intézményt is. Az ellenőrző és értékelő bizottság 2021–2022. évi jelentésében foglalt ajánlások tovább erősítik az eutanáziához való hozzáférést: javasolják például annak a belga szabálynak az átvételét, miszerint a beavatkozást megtagadó orvos köteles megadni a betegnek egy olyan orvos vagy egészségügyi intézmény elérhetőségét, aki majd végrehajtja azt. Vagyis a lelkiismereti szabadságával élő orvostól is tevékenyebb közreműködést várnának a rendszer működtetésében, mint a jelenlegi szabályozás, amely csak azt írja elő, hogy az orvos kérésre továbbítsa a beteg kartonját egy általa megjelölt orvosnak. Azt is ajánlja a bizottság, hogy annak az intézménynek a vezetése, ahol a beteg tartózkodik, köteles legyen hatékony eljárást bevezetni annak érdekében, hogy mindenképpen találjanak egy olyan orvost, aki elvégzi az eutanáziát.⁸³

A POSTERIORI HELYETT A PRIORI: SPANYOLORSZÁG

Az itteni jogalkotó is a depönalizáció útját választotta. A spanyol Btk.⁸⁴ 143. cikke tartalmazta és ma is tartalmazza az öngyilkosságban közreműködés tényállását és annak különböző alakzatait, amelyek magukban foglalják az eutanáziát is. Az öngyilkosságra ösztönzés is büntetendő, ha – a joggyakorlat szerint⁸⁵ – legalább annak kísérletéhez vezet. Súlyosabb a büntetés tevőleges közreműködés, még súlyosabb közvetlenül a halál bekövetkeztéig tartó közreműködés esetén. A 2021-ben elfogadott spanyol eutanáziatörvény⁸⁶ azután ezt a cikket egészítette ki két, 4. és 5. bekezdéssel. Az előbbi enyhébb büntetést rendel arra az esetre, ha valaki „súlyos, krónikus és mozgásképtelenné tévő betegségben vagy súlyos és gyógyíthatatlan betegségben szenvedő, állandó és elviselhetetlen fizikai vagy lelki szenvedésekkel küzdő személy halálát okozó vagy abban aktívan közreműködő cselekményt hajt végre, az érintett személy kifejezett, komoly és egyértelmű kérésére”. A következő bekezdés pedig büntetlenséget biztosít az eutanáziatörvényben meghatározott eseteire és feltételekkel.

A spanyol eutanáziatörvény preambuluma szerint a törvény elfogadásának oka és célja az, hogy „választ adjon az eutanázia iránti társadalmi igényre (demanda sostenida de la sociedad)”. A törvény bevezeti a „halálba segítség” (prestación de ayuda para morir) egyéni jogát a spanyol jogrendbe. Az eutanázia a törvény értelmében olyan közvetlen és szándékos cselekvés, amely egyetlen és azonnali ok-okozati összefüggés révén idézi elő egy másik személy halálát. Ez a cselekvés a beteg tájékozott, kifejezett és ismételt kérésére történik, olyan szenvedés összefüggésében, amelyet gyógyíthatatlan betegség vagy a beteg által elfogadhatatlannak minősített állapot okoz, és amelyet más eszközökkel nem lehetett enyhíteni. Két módját szabályozza. 1. Egészségügyi szakember adja be a halált okozó szert (sustancia) közvetlenül a betegnek, vagy 2. csak hozzájuttatja ehhez, és a beteg maga adja be magának. Ez lényegében nem különbözik az öngyilkosságban való közreműködés tényállásától, amelynek bizonyos eseteit ez a törvény kiveszi a Btk. hatálya alól.⁸⁷ Ezeknek a cselekményeknek akkor biztosít büntetlenséget, ha „eutanáziás kontextusban” (contexto eutanásico) hajtják végre őket, vagyis ha az érintett állapotát a súlyos, krónikus és fogyatékoságot okozó (imposibilitante) szenvedés jellemzi, vagy súlyos és gyógyíthatatlan betegségben szenved, amely elviselhetetlen fizikai vagy pszichikai szenvedést okoz. Feltűnő, hogy a spanyol törvény a Benelux államok párhuzamos rendelkezéseikhez képest részletesebb, azaz kevésbé bízza a bírói gyakorlatra annak eldöntését, fennállt-e ténylegesen az eutanáziás kontextus. A „súlyos, krónikus és fogyatékoságot okozó betegség olyan állapot,

78 8. cikk.

79 8., 9. cikkek.

80 Commission Nationale de Contrôle et d'Évaluation de l'application de la loi du 16 mars 2009 sur l'euthanasie et l'assistance au suicide Septième rapport à l'attention de la Chambre des Députés (Années 2021 et 2022) <https://santeseu.public.lu/dam-assets/fr/publications/r/rapport-loi-euthanasie-2021-2022/rapport-loi-euthanasie-2021-2022.pdf> [Letöltve: 2025. 12. 04.] A jelentés a kiskorúak eutanáziáját azért ajánlja megvitatni, mert Belgium is bevezette. Euthanasia Prevention Colalition, Luxembourg Euthanasia Update, April 26, 2021 <https://alexschadenberg.blogspot.com/2021/04/luxembourg-euthanasia-update-56.html> [Letöltve: 2025. 12. 04.]

81 15. cikk.

82 Ezt az indokolási kötelezettséget a portugál alkotmánybíróság elvetette, amint látni fogjuk.

83 Jelentés 20., 21. o.

84 Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal <https://www.boe.es/buscar/pdf/1995/BOE-A-1995-25444-consolidado.pdf> [Letöltve: 2025. 12. 04.]

85 Lásd a Legfelsőbb Bíróság STS 1387/2009, 30 de Diciembre de 2009 sz. ítéletét.

86 Ley Orgánica 3/2021, de 24 de marzo, de regulación de la eutanasia <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2021-4628&p=20210325&tn=1> [Letöltve: 2025. 12. 04.]

87 3. cikk 1. bek. g) albek. 1–2. pont.

amely közvetlenül kihat a fizikai önállóságra és a mindennapi tevékenységekre, így a beteg nem képes önellátásra, valamint az önkifejezésre és a kapcsolatteremtésre, és amely a beteg számára állandó és elviselhetetlen fizikai vagy pszichés szenvedéssel jár, és biztos vagy nagy valószínűséggel fennáll, hogy ezek a korlátozások időben tartósak maradnak, gyógyulás vagy észrevehető javulás nélkül. Jelentheti a gépi berendezésektől való teljes függést is”. A súlyos és gyógyíthatatlan betegség pedig „természeténél fogva állandó és elviselhetetlen fizikai vagy pszichikai szenvedést okoz, a beteg számára az elviselhetőségig való enyhülés lehetősége nélkül, korlátozott életkilátással, fokozódó törekenység mellett”.⁸⁸

Feltétel a nagykorúság (a cselekvőképesség és az éber tudatállapot mellett), azaz a spanyol jog nem engedi meg a kiskorúak eutanáziáját. Csak spanyol állampolgár, vagy Spanyolországban legalább egyéves tartózkodási engedéllyel rendelkező kérheti – nyilván ezzel a rendelkezéssel akarják elejét venni az eutanáziaturizmusnak. Feltétel, hogy a páciensnek írásban rendelkezésre álljon a tájékoztatás a teljes klinikai folyamatról, az alternatívákról és a még meglévő mozgásteréről, beleértve az integrált palliatív ellátáshoz való hozzáférés lehetőségét is. Két írásbeli kérelmet kell benyújtani, legalább tizenöt nap távolságban, biztosítva, hogy a kérés ne külső nyomás eredménye legyen. Ha az orvos a belátási képesség közelgő elvesztését prognosztizálja, ettől a határidőtől el lehet térni. A betegnek beavatkozás előtt még újra beleegyezését kell adnia, amit följegyeznek a kórlapon.⁸⁹ Ez a garanciális elem a Benelux törvényekből hiányzik – ott csupán a kérelem visszavonásának lehetősége áll fenn, ami viszont a beteg, és nem az orvos kezébe helyezi azt a féket, amelyet az utolsó pillanatban még behúzhat. Amint a fentiekben láttuk, jogvita származhat abból, ha utólag harmadik fél kétségbe vonja az elhunyt akaratnyilatkozatának érvényességét az eutanázia pillanatában. Ettől még a beteget megilleti a jog, hogy kérelmét bármikor visszavonja, vagy a beavatkozást elhalassza.⁹⁰

A spanyol törvény is ismeri az előzetes életvégi rendelkezés intézményét (testamento vital). Ha a beteg már nincs teljes mértékben tudatánál, és nem képes szabadon és önként beleegyezését adni, de korábban megfelelő előzetes rendelkezéseket tartalmazó nyilatkozatot írt alá, akkor a halálba segítés biztosítható számára a nyilatkozatában foglaltak szerint.⁹¹

Az eljárási és garanciális szabályok – némely ponton lényegesen – eltérnek az eddig ismert országokétól. A kezelőorvos (médico responsable) a kérelem beérkezése után két napon belül elkezdi a döntési folyamatot (proceso deliberativo) a páciens diagnózisáról és a terápiás lehetőségekről, megbizonyosodva afelől, hogy a beteg mindent megértett. Ezt követi a már említett második kérelem, majd konzulens specialista megkeresése, aki nem tagja a beteget addig kezelő teamnek, és aki tíz napon belül igazolja a feltételek teljesülését.⁹² Spanyolországban is létezik a korábbi példákból már ismert értékelő és ellenőrző bizottság, eltérő jogosítványokkal. Egyrészt a páciens, akinek halálba segítés iránti kérelmére a konzulens orvos negatív véleményt adott, ehhez a testülethez fellebbezhet –

ilyesmire az előbbi országokban nincs lehetőség, vagyis ott az orvosi verdikt dönt. Másrészt Spanyolországban a bizottság nem utólag, hanem előre ellenőrzi a feltételek teljesülését.⁹³ Nemcsak országos, hanem regionális szinteken is működnek: legalább hét tagból (orvosok, ápolók, jogászok) állnak.⁹⁴ Amennyiben azt állapítja meg, hogy a feltételek nem állnak fenn, elutasítja a kérelmet. Elutasító határozata ellen közigazgatási bíróságnál lehet jogorvoslattal élni.⁹⁵ Megengedő határozata ellen azonban nincs jogorvoslat, amivel a törvény ki nem mondja, de kifejezi, hogy az eutanáziához már-már alanyi jog fűződik, amellyel szemben nagyon nehéz másvalaki jogát érvényesíteni. Ez a bírói joggyakorlatban is megmutatkozik, amint az is, hogy ezen a kvázi abszolútumon meg-megpróbálnak áttörni. (Lásd alább.)

A spanyol eutanáziatörvény rendelkezik arról is, hogy ezt a beavatkozást az állami egészségügy finanszírozza.⁹⁶ A Benelux államokban is hasonló a helyzet, de ott ezt az általános társadalombiztosítási jogszabályok szerint kell elbírálni.⁹⁷

Az egészségügyi személyzet tagjait itt is megilleti a jog, hogy lelkiismereti okból megtagadják a közreműködést. Ezt a döntést előre, írásban kell közölni. Az egészségügyi hatóságok bizalmas nyilvántartást vezetnek az e jogokkal élő szakemberekről a szolgáltatás megfelelő biztosítása érdekében.⁹⁸

A spanyol joggyakorlatból érdemes néhány tanulságos esetet röviden idézni.

A spanyol alkotmánybíróság 2023-ban kétszer is nyilatkozott a törvényről. Az első ítélet⁹⁹ parlamenti képviselők egy csoportjának beadványa nyomán született. Álláspontjuk szerint a törvény sérti az élethez való jogot, a lelkiismereti szabadságot, elfogadását pedig eljárási hibák kísérték. Az alkotmánybíróság a beadványt elutasította. Az ítélet doktrinális szempontból fontos, amennyiben értelmezi az élethez való jogot. A testület elveti azt a felfogást, miszerint az élethez való jog abszolút lenne, ami feltétel nélküli védelmi kötelezettséget róna az államra akár a jogosult egyén akaratával szemben is. Leszögezte, hogy a saját haláláról való rendelkezés alkotmányos joga „eutanáziás kontextusban” az emberi méltóságból, a személyiség szabad fejlődéséből, valamint a testi és erkölcsi integritáshoz való alapvető, szintén alkotmányos jogokból ered. A beadványt megfogalmazók hiányosnak tartották a törvény garanciális elemeit, különösen a kiszolgáltatott személyek védelme terén. Úgy vélték, hogy a törvény nem fogalmaz kellő

93 8. cikk 4., 5. bek.

94 17. cikk.

95 10. cikk 5. bek.

96 13. cikk 1. bek.

97 Belgiumban csak 2025. november 1-jétől fedezi a kötelező egészségbiztosítás az eutanáziát: Belgium's mandatory health insurance to cover euthanasia costs <https://www.eunews.it/en/2025/10/28/belgiums-mandatory-health-insurance-to-cover-euthanasia-costs/> [Letöltve: 2025. 12. 04.] Hollandiára nézve: <https://www.government.nl/topics/euthanasia/is-euthanasia-allowed#anker-10-euthanasia-and-non-residents> [Letöltve: 2025. 12. 04.] Luxemburgban ez kifejezetten sehol nem szerepel, de a jogszerűen elvégzett orvosi beavatkozásokra kiterjed az állami egészségfinanszírozás a társadalombiztosítási kódex első könyve alapján. Code de la sécurité sociale <https://igss.gouvernement.lu/dam-assets/publications/code-de-la-s%C3%A9curit%C3%A9-sociale/css2024.pdf> [Letöltve: 2025. 12. 04.]

98 16. cikk.

99 Sentencia 19/2023, de 22 de marzo de 2023

<https://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/29654> [Letöltve: 2025. 12. 05.]

88 3. cikk b)–c) bek.

89 5. cikk 1. bek. a)–c) albek.

90 6. cikk 2. bek.

91 5. cikk 2. bek., 9. cikk.

92 8. cikk 3. bek.

pontossággal. A bíróság viszont nem osztotta ezt az értékelést. (A fentiekben mi is szoltunk arról, hogy a spanyol törvény értelmező rendelkezései a Benelux államokhoz képest nagyobb terjedelműek és részletesebbek.) A beadvány azt is kifogásolta, hogy a törvény csak a kérelem bizottság általi elutasításának megtámadását teszi lehetővé. A bíróság ezzel szemben megállapította, hogy bár a törvény erről hallgat, az eutanáziát megengedő határozatok sem zárhatók ki a közigazgatási bírói felülvizsgálat alól az általános szabályok alapján, miszerint bírói felülvizsgálatot bárki kezdeményezhet közigazgatási aktussal szemben, aki jogos érdeket igazol, például a kérelem hibás teljesítésére vagy a páciens akarati hibáira hivatkozva. Az alkotmánybírák lelkiismereti okokból az eutanáziában közreműködést megtagadó egészségügyi személyzet regisztrálását sem tartották a lelkiismereti szabadság alkotmányellenes korlátozásának. A regiszter célja a szolgáltatás megfelelő, hatékony és összehangolt nyújtásának biztosítása, ami közérdek.

Egy következő, még ugyancsak 2023. évi beadványra hozott határozatában az alkotmánybíróság épít az előzőre, tekintettel a két beadvány közti nagyfokú átfedésre. A jogalkotási eljárásban vétett hibákon kívül itt is felmerült, hogy a törvény sérti az élethez és a lelkiismereti szabadsághoz való jogot, valamint a fogyatékkal élő személyek jogait is. Az eutanázia alkotmányos alapja az ítélet szerint nem az élethez, hanem az önrendelkezéshez (autodeterminación) való jog. Ez a jog pedig a méltóság, a személyiség szabad fejlődéséhez, valamint a testi és erkölcsi integritáshoz való jogból vezethető le. A beadvány azzal érvelt, hogy az alkotmány 15. cikke, amely az élethez való jogot biztosítja, feltétlen kötelezettséget ró az államra az öngyilkosság megelőzésére és az emberi személy életben tartására akár annak saját akaratával szemben is. Az alkotmánybíróság ezt az okfejtést elutasította: az élethez való jog nem értelmezhető úgy, mint „az életben maradás alkotmányos kötelezettsége”. Ugyancsak elegendőnek találta a törvény által alkalmazott garanciákat, mint amelyek biztosítják a beteg döntési szabadságát, megalapozottságát a kellő tájékoztatás révén, valamint tudatosságát, amivel az állam pozitív életvédelmi kötelezettsége teljesül. Az alkotmánybírák elvetették a pszichiáter vagy pszichológus kötelező bevonásának hiányát kifogásoló érveket is, mivel a rendszer (kezelő- és konzulens orvos, valamint bizottság) kellően összetett módon vizsgálja a páciens belátási és ítéllétezőségét. A beadványt megfogalmazók kérték a lelkiismereti szabadság sérelmének megállapítását is. Kifogásolták továbbá, hogy a törvény nem teszi lehetővé, hogy jogi személyek (pl. felekezeti tulajdonban vagy kezelésben lévő kórházak) gyakorolják a beavatkozás lelkiismereti okokból történő megtagadásának jogát. Ez azt a problémát is felveti, amelyet az életvédők már a Benelux-szabályozás kapcsán is sérelmeztek: ha ti. a lelkiismereti szabadság szigorúan egyéni, akkor nem lehet igazán hatékony, mert az egyén továbbra is arra kötelezhető, hogy a rendszer működését legalább ne akadályozza, miközben a lelkiismerete által diktált kategorikus imperatívusz szerint az emberi élet kioltását feltétlenül meg kell akadályozni. Az alkotmánybíróság a lelkiismereti szabadságra hivatkozók regisztrációjával kapcsolatban arra hivatkozott, hogy erre az eutanázia mint „szolgáltatás” hatékonysága miatt van szükség. A lelkiismereti szabadság pedig belső meggyőződéshez kötődik, így jogi személyekre nem lehet kiterjeszteni; másrészt pedig, mivel

a jogi személyek akarata különböző meggyőződésű természetes személyek meggyőződésének valamilyen eredője, ez veszélyeztetné az egészségügyi ellátás hatékonyságát.¹⁰⁰

Egy ügyben felmerülhetett a *contra legem* bírói értelmezés gyanúja. Az eutanáziatörvény nem ad jogot a nagykorú beteg hozzátartozójának arra, hogy az eljárásban részt vegyen. Egy apa mégis megpróbálta megtámadni a bizottság jóváhagyó határozatát, és így megakadályozni nagykorú lánya halálba segítését. Az elsőfokú bíróság nem fogadta be a keresetét. A katalán legfelsőbb bíróság ezt a határozatot felülbírálván mégis megállapította, hogy bár „a kérdés nincs szabályozva”, az apának joga van részt venni az eljárásban. Az érdemi ítéletben ugyanakkor nem adott helyt az apa kérésének, mondván, hogy a bizottság helyesen állapította meg a feltételek fennálltát.¹⁰¹ Jelenlegi kutatásunk szerint azonban ez ellen a határozat ellen Katalónia tartomány felülvizsgálati kérelemmel élt a spanyol legfelsőbb bíróságnál¹⁰² – a hozzátartozók joga nagyon élesen vetődik fel, a végleges ítélet elvi jelentőségű és precedens erejű lesz. Korábban hasonló ügyben ugyancsak a barcelonai bíróság elutasította a családok jogorvoslati kérelmét azzal az indoklással, hogy a bizottság pozitív szakvéleménye elegendő jogi alap az eutanázia végrehajtásához, és a család tiltakozása nem akadályozhatja meg a beteg önrendelkezési jogának érvényesülését. Az ítélet hangsúlyozta: a spanyol eutanáziatörvény a beteg jogát védi, és a bíróság csak akkor avatkozhatna be, ha a bizottság negatív véleményt adott volna.¹⁰³

Ez az elv annyira erős, hogy nemcsak a család, hanem akár a büntetőeljárás érdekeivel szemben is érvényesíthető. Egy férfi, aki ellen **büntetőeljárás** volt folyamatban, benyújtotta kérelmét eutanáziára. A hozzátartozók és az ügyész a bíróságtól a folyamat felfüggesztését kérték, amíg a büntetőeljárás be nem fejeződik. A bíróság azonban nem adott helyt a kérelemnek, mert a spanyol eutanáziatörvény alapján a beteg önrendelkezési joga elsőbbséget élvez.¹⁰⁴

100 Sentencia 94/2023, de 12 de septiembre de 2023 <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Centro-de-Documentacion-Judicial-CENDOJ-/Jurisprudencia/Sentencias-de-actualidad/Otros-Organos-Tribunal-Constitucional/Tribunal-Constitucional--Derecho-a-la-vida-y-a-la-integridad-fisica-y-moral--constitucionalidad-de-la-regulacion-legal-del-derecho-a-la-autodeterminacion-respecto-de-la-propia-muerte-en-contextos-eutanasicos--STC-19-2023---Votos-particulares> [Letöltve: 2025. 12. 05.]

101 STSJC 4626/2025 <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder-Judicial/Tribunales-Superiores-de-Justicia/TSJ-Cataluna/Oficina-de-Comunicacion/Archivo-de-notas-de-prensa/El-TSJ-de-Cataluna-avala-la-eutanasia-solicitada-por-una-paciente-y-reconoce-el-derecho-de-su-padre-a-ser-parte-en-el-procedimiento> [Letöltve: 2025. 12. 04.]

102 <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Foro-Justicia-y-Discapacidad/Legislacion-y-Jurisprudencia-destacada/Jurisprudencia-destacada/ATS--Sala-de-lo-Contencioso-Administrativo--05-11-2025--Rec--4557-2025---La-Sala-de-lo-Contencioso-Administrativo-del-Tribunal-Supremo-ha-admitido-a-tramite-el-recurso-de-casacion-presentado-por-la-Generalitat-de-Cataluna-contr-a-una-sentencia-del-Tribunal-Superior-de-Justicia-de-dicha-comunidad-que-reconocia-que-un-padre-tenia-interes-legitimo-para-recurrir-judicialmente-la-concesion-de-la-eutanasia-a-su-hijo-varon-mayor-de-edad-con-plenas-capacidades-para-decidir-sobre-su-vida> [Letöltve: 2025. 12. 04.]

103 <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder-Judicial/Noticias-Judiciales/Un-juzgado-de-Barcelona-resuelve-a-favor-aplicacion-eutanasia-a-un-paciente-con-informe-positivo-de-la-comision-sanitaria> [Letöltve: 2025. 12. 04.]

104 <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder-Judicial/Noticias-Judiciales/Una-magistrada-de-Tarragona-no-interrumpe-el-proceso->

Egy olyan ítéletet is találtunk, amely egy „eutanáziás kontextuson” kívüli halálba segítés tárgyában született 2021-ben, de már az eutanáziatörvény hatálybalépése után. Egy férfi halálba segítette sclerosis multiplexben szenvedő feleségét, annak ismételt kérésére. Az ügyészség emberölés miatt vádat emelt, de mire ítéletre került volna a sor, az említett törvény hatályba lépett. A bíróság felmentő ítéletet hozott, mert az ügyészség visszavonta a vádat az új törvényre hivatkozva, jóllehet a depönalizáció azon feltétele nem teljesült, miszerint a halálba segítést orvosnak vagy egészségügyi szakembernek kell végzenie. A felmentő ítélet indokolása úgy szólt, hogy a férj szándéka nem emberölésre, hanem a feleség önrendelkezési joga érvényesülésének segítésére irányult.¹⁰⁵

PORTUGÁLIA

Ez az ország annyiban különleges, hogy az eutanáziát legalizáló törvényjavaslatok rendre fennakadnak az alkotmánybíróság szűrőjén, így bár Portugáliában van a parlament által elfogadott és a köztársasági elnök által kihirdetett eutanáziatörvény, az mégsem léphetett hatályba.

Az első, 2021. január 29-én elfogadott törvényt az államfő előzetes normakontrollra (*fiscalização preventiva da constitucionalidade*) megküldte az alkotmánybíróságnak, mert úgy találta, hogy a szövegben használt terminológia részben nem felel meg a pontosság és meghatározottság követelményeinek (*critérios de precisão ou determinabilidade*), ami ellentétes a jogállamisággal, különösen, amikor alapvető jogok érvényesülése vagy sérelme a tét. Az alkotmánybíróság azonban már ebben az ítéletben megnyitotta az utat az eutanázia előtt, amikor úgy ítélte, hogy az emberi élet sérthetlenségének elve és az élethez való alkotmányos jog nem képez feltétlen akadályt az orvosilag elősegített halál szabályozásával szemben. A jogalkotó nem köteles a szenvedő ember autonómiájával ellentétesen cselekedni; az élet abszolút és kivétel nélküli védelme ugyanis „hajlamos arra, hogy a szenvedő személy méltóságával ellentétes módon feláldozza az egyéni autonómiát”, és az élethez való jogot „fájdalmas teljesítési kötelezettséggé” változtassa. A bírák az alábbi elvi álláspontra helyezkedtek: „Nem élet és halál, ... hanem a különböző halálmódok közötti választás lehetőségéről van szó: hosszú és fájdalmas vagy gyors és békés halál ... figyelembe véve a szenvedés értelmetlenségét ... biztos kimenetel esetén ... nem számít, hogy ... a halálba segítés halálos készítmények önadagolása vagy mások által történő beadása útján valósul-e meg, ... feltéve, hogy a döntés tudatosan, minden nyomástól mentesen, a diagnózis, a prognózis és a terápiák vagy a palliatív ellátás területén rendelkezésre álló alternatívák előzetes ismeretében született”.¹⁰⁶ Ezzel megnyílt az út az aktív eutanázia előtt Portugáliában is. A bizonyodalmak azonban folytatódtak.

[de-eutanasia-solicitado-por-un-investigado-en-un-procedimiento-abierto](#) [Letöltve: 2025. 12. 05.]

105 <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder-Judicial/Noticias-Judiciales/Un-juzgado-penal-de-Madrid-absuelve-al-hombre-que-ayuda-a-morir-a-su-esposa-enferma-terminal-siguiendo-su-voluntad>

106 Acórdão N.º 123/2021 <https://www.tribunalconstitucional.pt/tc/acordaos/20210123.html> [Letöltve: 2025. 12. 04.]

A második törvény ellen az eutanáziát egyébként ellenző de Sousa köztársasági elnök politikai vétót emelt, mivel ennek a szövegnek a fogalomhasználatát is bizonytalannak ítélte.¹⁰⁷ A harmadik változatot viszont ismét az alkotmánybíróság elé utalta. Elsősorban azt kifogásolta, hogy a tervezet nem követelte meg a betegség „halálos”, csak a – szerinte homályos tartalmú – súlyos és gyógyíthatatlan jellegét, jóllehet az alkotmánybíróság előző ítéletéből az következett volna. A testület azonban ezzel a kifogással nem foglalkozott, azaz lényegében ejtette saját korábbi álláspontját (alighanem azért, mert közben a bíróság összetétele megváltozott). Ehelyett ismét bizonytalan normatartalom miatt állapította meg az alkotmányellenességet. Az eutanázia büntetlenségéhez a törvénytervezet „nagy intenzitású (de grande intensidade) fizikai, pszichológiai és lelki szenvedést (sofrimento físico, psicológico e espiritual)” követelt meg; az alkotmánybíróság pedig nem találta egyértelműnek, hogy e három jellemző alternatív vagy konjunktív feltételt jelent-e.¹⁰⁸ Mindez a jogértelmezés változását is jelenti, amely a súlyos sérülések és betegségek esetén történő halálba segítés kérdését a törvényhozó diszkrecionális jogköréből átemeli az alapvető jogok kategóriájába.¹⁰⁹ E fordulat nélkül akkor az itt vizsgált országok közül Portugália lenne az egyetlen, amelyekben lényegében csak terminális állapotú betegek kérhetnének eutanáziát.

A negyedik¹¹⁰ törvénysszövegnek már csak néhány – igaz, kulcsfontosságú – rendelkezése akadt fenn az alkotmánybíróság szűrőjén –, ám ez is elégnek bizonyult ahhoz, hogy ne léphessen hatályba.¹¹¹ Ennek szemlélete és alkalmazott megoldásai hasonlóvá teszik az eddig ismertetett példákhoz. Együtt szabályozza az öngyilkosságba segítést és az eutanáziát. A törvény célja, hogy szabályozza azokat a különleges feltételeket, amelyek mellett az orvosilag elősegített halál (morte medicamente assistida) nem büntethető, és ennek megfelelően módosítja a Btk.-t. Az orvosilag elősegített halál az érintett saját döntése alapján bekövetkező halál, amelyet az önrendelkezéshez és a személyiség szabad fejlődéséhez fűződő alapjog gyakorlásával valósítanak meg, egészségügyi szakemberek közreműködésével. Ennek két módja van. Ez egyik az öngyilkosságban való orvosi közreműködés (suicídio medicamente assistido), amikor a halált okozó szereket az érintett magad adja be magának, orvosi felügyelet mellett. A másik az eutanázia, amikor a szert az orvos vagy erre felhatalmazott egészségügyi szakember adja be.¹¹²

107 Alex Schadenberg, Portugal's Parliament passes its fourth euthanasia bill. Is this bill also unconstitutional?, *Euthanasia Prevention Center*, April 5, 2023 <https://alexschadenberg.blogspot.com/2023/04/portugals-parliament-passes-its-fourth.html>

108 Acórdão 5/2023 <https://www.tribunalconstitucional.pt/tc/acordaos/20230005.html> [Letöltve: 2025. 12. 04.]

109 Teresa Violante, From the Legislature's Margin of Discretion to a Fundamental Right: The Long Road to Assisted Dying in Portugal, *Diritti Comparati*, 21 marzo 2023 <https://www.diritticomparati.it/from-the-legislatures-margin-of-discretion-to-a-fundamental-right-the-long-road-to-assisted-dying-in-portugal/> [Letöltve: 2025. 12. 04.]

110 Lei n.º 22/2023 de 25 de maio Regula as condições em que a morte medicamente assistida não é punível e altera o Código Penal. <https://files.diariodarepublica.pt/1s/2023/05/10100/0001000020.pdf> [Letöltve: 2025. 12. 04.]

111 Acórdão n.º 307/2025 <https://files.diariodarepublica.pt/1s/2025/06/10800/0000900170.pdf> [Letöltve: 2025. 12. 04.]

112 2. cikk 1., 2., 3. bek.

Orvosi halálba segítésnek minősül, és esik a büntetlenséget biztosító eutanázia törvény hatálya alá az abban való közreműködés az alábbi, együttes feltételek mellett: 1. Nagykorú személy tényleges, ismételt, komoly, szabad és megfontolt akaratnyilvánítása; 2. súlyos szenvedés, végleges, rendkívül súlyos sérülés vagy súlyos, gyógyíthatatlan betegség folytán; 3. orvos vagy más egészségügyi szakember közreműködésével valósul meg.¹¹³ Csak portugál állampolgár vagy az ország területén legálisan tartózkodó külföldi kérheti.

Az e cikkben vizsgált országok közül egyedül a portugál törvény alkalmazza a szubszidiaritás elvét: eutanázia csak akkor engedhető meg, ha az orvosilag elősegített öngyilkosság a beteg fizikai képtelensége miatt lehetetlen.¹¹⁴

Súlyos és gyógyíthatatlan betegség (*doença grave e incurável*) alatt a törvény életveszélyes, előrehaladott, *progređiáló*, gyógyíthatatlan és visszafordíthatatlan betegséget ért, amely nagy intenzitású szenvedést okoz. Rendkívül súlyos, végleges sérülés (*lesão definitiva de gravidade extrema*) akkor következik be, ha súlyos, végleges és nagyfokú rokkantságot okoz, amely révén a beteg harmadik féltől vagy gépi támogatástól függővé válik a mindennapi életvitel során, és ez az állapot nagy valószínűséggel tartósan fennmarad a gyógyulás vagy jelentős javulás esélye nélkül. Szendvedés kritériuma: „nagy intenzitású” a szenvedés, ha betegségből vagy sérülésből ered, tartós, folyamatos vagy állandó, és az érintett tűrhetetlennek tartja.¹¹⁵

Az eljárás többlépcsős és olyan garanciákat tartalmaz, amelyek célja a beteg szabad akaratának és a klinikai feltételeknek a többszöri megerősítése. A kérelmet – írásban – a kezelőorvosnak (*médico orientador*) terjeszti elő. A beteg számára biztosítani kell klinikai pszichológussal való konzultációt, kivéve, ha azt kifejezetten elutasítja. A kezelőorvos 20 munkanapon belül indokolt véleményt ad arról, hogy a beteg megfelel-e a követelményeknek, és teljeskörűen tájékoztatja őt a palliatív ellátás lehetőségeiről.¹¹⁶ A kezelőorvos másik, független szakorvos véleményét is kikéri a klinikai állapotról és a prognózisról.¹¹⁷ A pszichológus mellett pszichiáter véleménye is kötelező, ha a kezelőorvosnak vagy a szakorvosnak kétségei merülnek fel a páciens döntési képességével kapcsolatban.¹¹⁸ A portugál rendszerben is van értékelő és ellenőrző bizottság (*Comissão de Verificação e Avaliação*), amely a spanyolhoz hasonlóan előzetes véleményt ad.¹¹⁹ A kérelem benyújtásától a tényleges halál bekövetkezéséig minimum két hónapnak kell eltelnie. A kérelem bármely szakaszban szabadon visszavonható.¹²⁰ A beteg élete kioltásának helyszínét is megválaszthatja: főszabály szerint erre felhatalmazással rendelkező állami vagy magán egészségügyi intézmény lehet, vagy ettől eltérő, de orvosilag alkalmasként igazolt hely.¹²¹

Az egészségügyi szakembernek lelkiismereti okokból itt is joga van megtagadni a közreműködést. Ezt közölnie kell a beteggel, valamint az illetékes egészségügyi intézménnyel és a szakmai kamarával is, de döntését nem köteles megindokolni.¹²²

A törvény a portugál Btk.¹²³ három tényállásához büntetlenségi záradékot illeszt: az áldozat kérésére elkövetett emberölés; az öngyilkosságra felbujtás és abban való közreműködés; öngyilkosság népszerűsítése nem büntethető, amennyiben a cselekményt a szóban forgó törvénynek megfelelően hajtják végre.¹²⁴

Az állami egészségügyi felügyeletnek¹²⁵ a törvény fontos szerepet juttat a folyamat ellenőrzésében. A kezelőorvos az ellenőrző és értékelő bizottság által jóváhagyott kérelmet a betegdossziéval együtt elküldi a felügyeletnek, amelynek jogában áll közvetlenül, személyes jelenlét útján felügyelni a beteg döntésének végrehajtását. Törvénysértés esetén felfüggeszti vagy törli a folyamatban lévő eljárást.¹²⁶ Lényeges, hogy bár a törvény nem rendelkezik a bizottság és a felügyelet véleménye, illetve határozata elleni jogorvoslatról, az alkotmánybíróság alább idézett ítélete megállapítja, hogy az általános szabályok szerint ezekkel szemben bírói felülvizsgálatnak van helye.

A hivatkozott alkotmánybírói ítélet a törvény több elemének alkotmányellenességét állapította meg ebben az esetben is. Jóllehet a testület nem találta alkotmányba ütközőnek a halálba segítést és annak két módját, a bírák kifogásolták a koherencia hiányát: a nyelvi következetlenségek sértik a jogbiztonság elvét és a normavilágosság követelményét (*violando o princípio da determinabilidade das leis*). Az ellentmondás – még konkrétan – a szubszidiaritás elvének bevezetése és a beteg választási joga között feszül, mely utóbbit a törvény többször is rögzíti. Így alkotmányellenes, hogy a kezelőorvos határozza meg az alkalmazandó módozatot (*combina o método a utilizar*); a különleges klinikai nyilvántartás tartalmazza „a beteg döntését az orvosilag elősegített halál módozatáról”; az orvosoknak tájékoztatniuk kell a beteget a módozatokról, hogy megalapozottan „választhasson és dönthessen” (miközben a szubszidiaritási szabály miatt ez nem lehetséges). A bírák nem tartották elégségesnek az eljárási garanciákat sem az élethez való jog védelmében. A probléma lényege, hogy a törvény előírta ugyan egy második, megfelelően szakosodott orvos véleményének kikérését, de nem írta elő az ő számára, hogy előzetesen személyesen vizsgálja meg a beteget, vagy ismerje a kórtörténetét. Az alkotmánybíróság szerint ez kritikus pont, mivel a kezelőorvost a beteg választja, és nem feltétlenül szakértője a betegségének – ezért a második orvos szerepe döntő. A személyes találkozás esetleges hiánya gyengíti a szakorvosi vélemény hitelességét, ami az élethez való jog védelmének elégtelenségét eredményezi. Ebből következően a törvény központi elemét, az orvosi halálba segítésnek büntetlenséget biztosító 3 cikk 1. bekezdését is alkotmányellenesnek nyilvánította. Ehhez képest szinte másodlagos, hogy a lelkiismereti okból

113 3. cikk.

114 3. cikk.

115 2. cikk d)–f) pont.

116 4. cikk 5., 6., 9. bek.

117 6. cikk 1. bek.

118 7. cikk 1. bek.

119 8. cikk 1. bek., 26. cikk.

120 12. cikk.

121 13. cikk.

122 21. cikk.

123 Código penal, <https://diariodarepublica.pt/dr/legislacao-consolidada/decreto-lei/1995-34437675>.

124 28. cikk, valamint Btk. 134., 135., 139. cikk.

125 Inspeção-Geral das Atividades em Saúde.

126 Lásd a tv. IV. fejezetét.

történő megtagadás (*objecção de consciência*) korlátozásainak némelyikét is kifogásolták a bírák. A gondot az jelentette, hogy a lelkiismereti okból megtagadó egészségügyi szakembernek a megtagadás közlésénél meg kellett volna adnia a betegnek döntése saját indítékait. Az ítélet szerint azonban ez az előírás szükségtelen és aránytalan beavatkozást jelentene a szakember belső szférájába.

Össességében az alkotmánybíróság *pro forma* nem semmisítette meg a köztársasági elnök által aláírt és szabályosan kihirdetett törvényt, de ténylegesen alkalmazhatatlanná tette, és a jogalkotót újbóli beavatkozásra kényszerítette. Jelen állás szerint tehát a portugál eutanáziatörvény nincs hatályban.

Solymosi-Szekeres Bernadett*

Jogalkotási döntéspontok a reprodukciós egészség egyes lehetséges munkajogi vetületei kapcsán

ABSZTRAKT

A modern munkajogok hagyományosan nem foglalkoznak a női test sajátosságaival, leszámítva a várandósság és a szülés, szoptatás állapotait. Mégis, a női reprodukciós egészség többet jelent e két fogalomnál, így például a menstruáció és az ahhoz kapcsolódó tünetek is beletartoznak. A menstruáció szociális és munkajogi támogatására globálisan, főleg Ázsiában, de már a spanyol és portugál jogrendszerben is a menstruációs szabadságot találhatjuk meg, amelyet minden érintett jogalkotó eltérő koncepcióval alakított ki. A tanulmányban azt a kérdést járom körbe, hogy egy ilyen jellegű szabályozás bevezetése indokolt-e a nemek közötti egyenlőség, illetve az egészséghez való jog szempontjából, és ha igen, akkor annak szabályozása előtt a nemzeti jogalkotónak milyen kritikus pontokat kell vizsgálnia ahhoz, hogy megfelelő jogi normarendszert alakíthasson ki a foglalkoztatáspolitikai eszköztárában.

KULCSSZAVAK: menstruáció, menstruációs szabadság, egészséghez való jog, reprodukciós egészség, nemek közötti egyenlőség, jogalkotás

ABSTRACT

Modern labor laws traditionally do not address the specific characteristics of the female body, except for pregnancy, childbirth, and breastfeeding. However, female reproductive health encompasses more than these two concepts; it also includes menstruation and related symptoms. Social and labor law support for menstruation can be found globally, mainly in Asia, but also in the Spanish and Portuguese legal systems, where menstrual leave has been established, with each legislator developing a different concept for the legal instrument. In this study, I explore the question of whether the introduction of such regulations is justified from the perspective of gender equality and the right to health, and if so, what critical issues national legislators need to consider before regulating it in order to develop an appropriate legal framework within their employment policy toolkit.

KEYWORDS: menstruation, menstrual leave, right to health, reproductive health, gender equality, legislation

1. BEVEZETÉS

A munkajogi szabályozás alapvetései, annak különösen a munkavégzés fizikális aspektusait érintő területe alapvetően a férfitestet vette, veszi alapul, hiszen a nők tömeges munkaerőpiaci szereplése a férfiakhoz képest csak jóval később, főként az első világháborúval kezdődött meg. Ennél fogva a munkajogi szabályok, a munkahelyi egészség és biztonság követelményei, az azt szolgáló eszközök organikusan elsősorban a férfiak egészségügyi és fizikális paramétereire koncentráltak. A nők munkahelyi helyzetére ez rendkívül

hátrányosan hat, amely problematikus helyzetet tovább fokoz az a körülmény, hogy a nők reprodukciós egészségének kutatása, különösen annak összefüggései kapcsán a munkahelyi egészség és biztonság kérdéseivel, gyerekcipőben jár. Ráadásul a szakpolitikák Európában csak a közelmúltban kezdtek el újra figyelni a női munkavégzésnek a reprodukciós egészséget érintő, kritikus háromszögének teljes spektrumára, az angol MMM kifejezés (menstruation, motherhood, menopause) mindhárom elemére, azaz az anyaság mellett a menstruációra és a menopauzára is. Ez az egyre növekvő, de még így is kezdeti stádiumban járó fejlődés mutat rá arra, hogy feltűnően hiányos a MMM alapos vizsgálata a foglalkozás-egészségügyi és munkajogi kutatásokban. Jelen kutatás a női reprodukciós egészséget alkotó három M közül a menstruációval kíván elmélyültebben foglalkozni. A menstruáció,

* Egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Agrár- és Munkajogi Tanszék, bernadett.solymosi-szekeres@uni-miskolc.hu

mint a reprodukciós egészség egyik fő alkotóeleme, jelenleg nem értékelt a magyar munkajog szempontjából általában, noha néhány ország (főleg az ázsiai országok, illetve Európában 2023-tól Spanyolország, 2025-től pedig Portugália), illetve kevés munkáltató már igyekszik a kérdés kezelésére a menstruációs szabadság (menstruációs szabadnap) jogintézményének létrehozásával. Csak néhány olyan országot tudunk megnevezni, ahol legalább a menstruáció jogilag figyelembe vett körülmény a munkavállalók jogai tekintetében, azonban ezek a példák sok szempontból nagyon különbözőek. Jelen cikk megpróbálja megtalálni a hasonlóságokat, és így egy közös álláspontot a menstruáció munka-, illetve szociális jogi kezeléséről. E kutatásnak az a célja, hogy ha a magyar jogalkotó is feladatul tűzi ki a női reprodukciós egészség ilyen irányú támogatását, akkor a jogtudományi kutatás oldaláról megfelelő támogatást kaphasson, felhívva a figyelmet a szükséges jogalkotási döntési pontokra és azok kihívásaira.

Ehhez azonban először azt kell látni, hogy a menstruáció egy természetes biológiai folyamat, amely azonban diszkriminációt vagy megbélyegzést okozhat az érintett személyek számára. A menstruáció által a menstruáló személyekre nehezedő teher több szempontból is problémát jelent, amely tudományos figyelmet igényel a megfelelő jogszabályok megalapozása érdekében. Ennek alapján a jövőbeli jogalkotók és munkáltatók munkájának segítése érdekében, hogy a női munkavállalók reprodukciós egészségének előmozdításában megfelelően közreműködhessenek, ez a tanulmány két elméleti és – bizonyos szempontból – gyakorlati kérdést vizsgál. Ennek megfelelően az első kérdés, amelyet meg kell vizsgálni, az, hogy a menstruáció munkavégzéshez fűződő jogi előmozdítása, a menstruációs szabadság bevezetésének szükségessége és az esetleges jogszabályok indokolása összekapcsolható-e az esélyegyenlőség és a nemek közötti egyenlőség alapvető jogával, vagy inkább az egészséghez való joggal függ össze? E kérdés a jogalkotási tevékenység megalapozásában, indokolásában játszik szerepet, de hatással van a konkrét jogi szabályozás részleteire is. A második nagy kérdés a szabályozás mikéntjét érinti: mi a megfelelő jogi szabályrendszer, a menstruációs szabadság jogi kerete: a rendes szabadság kategóriája a rekreáció céljából, vagy a betegséggel kapcsolatos betegszabadság a megfelelő háttér a menstruációs szabadsághoz? Érdemes esetleg a munkajogon túl, a szociális jogban gondolkodni, áttéve a hangsúlyt a táppénz szabályaira?

Mivel e két kérdéskör összefügg, ezért érdemes ezeket szisztematikusan megfontolni. Ezeknek a kérdéseknek a megfontolása azért fontos, mert – amint az a külföldi nemzeti példákból látható majd – a különböző szabályozások nem egységesek, és ez a sokféleség akár a szabályozás célját is megghiúsíthatja. Ezért a vizsgálatban fontosnak tartjuk a nemzetközi példákból való kiindulást, így eltávolodva az elméleti szinttől, és rávilágítva arra, hogy ezen kérdések megvitatásának, jogi diskurzus folytatásának aktualitása vitathatatlan, különösen, ha egy újabb ország, akár Magyarország kívánna támogatni a fenntartható munkavégzést ezen szempontból is. Ezen vizsgálat érdekében elsőként nemzetközi jog-összehasonlítást végzünk, majd kvalitatív kutatómódszertan alkalmazásával elemezzük és értékeljük az alapul fekvő jogi kérdéseket.

2. KÜLFÖLDI JOGSZABÁLYOK A MENSTRUÁCIÓS SZABADSÁGRÓL

A menstruációs szabadságot először 1922-ben vezették be a Szovjetunióban: a gyári munkások havonta 2-3 nap szabadságot vehettek ki. Ezt a lehetőséget azonban később megszüntették, és 2013-ban, amikor ismét politikai vita tárgyává vált, egyértelműen kisebbségben voltak azok, akik a visszaállítását támogatták volna.¹

A menstruációs szabadságra vonatkozó, jogrendszerben szabályozott példákat alapvetően Európán kívül kell keresni. Ha a jogi lehetőségeket vizsgáljuk, akkor Japán, Dél-Korea, Indonézia, Tajvan és Zambia, valamint kínai tartományok² említhetők, illetve a közelmúltban Spanyolország és Portugália rendelkezett a menstruációról. Ezeket a példákat azonban két kategóriába sorolhatjuk: az egyik az olyan típusú távollét, ahol annak alapja a társadalombiztosításban található meg, míg máshol jellemzően a munkajogra épül a szabályozás. Természetesen a nemzetközi példák más szempontok szerint is csoportosíthatók, például aszerint, hogy a munkavállalónak garantáltak-e a juttatások a menstruációhoz kapcsolódó, meghatározott jelenségek esetén, így a távollét több típusra osztható: fizetett és fizetés nélküli menstruációs szabadság.

A téma kapcsán a teljesség igénye nélkül három teljesen eltérő szabályozás kerül bemutatásra, érzékeltetve az egyediesítési lehetőségeket, a jogalkotási döntési pontokat. Először is a legrégebbi létező jogszabállyal érdemes kezdeni, a japán menstruációs szabadsággal.

Japán a globális történelemben Szovjetunió után másodikként, 1947-ben vezette be a menstruációs szabadság jogintézményét. A jogalkotás háttérében alulról jövő szervezkedés áll. 1928-ban a Tokiói Városi Autóbusz Társaság női kalauzai egész nap nem férhettek hozzá a mosdókhoz. Ennek eredményeként az egészségügyi betét cseréjének lehetőségét is megszüntette. Emiatt ezek a női munkavállalók lehetetlennek érezték a munkájuk elvégzését. Ennek hatására a szakszervezetek női lobbistái kiharcolták a fizetett menstruációs szabadságra vonatkozó jogszabály megalkotását.³ Kiemelendő tehát, hogy egy alulról jövő kezdeményezés hatására alakult ki e szabályozás, méghozzá a női dolgozók összefogásának köszönhetően.⁴

Japánban tehát 1947 óta törvényi szintű (munkajogi) védelmet biztosítanak a menstruáló nők számára a japán munkaügyi normákról szóló törvény rendelkezései szerint.⁵ A törvény

1 KÁLMÁN Judit: Nők foglalkoztatási helyzetére ható szakpolitikák Európában. In: FAZEKAS Károly – SZABÓ-MORVAI Ágnes (szerk.): *Közlelkép. Nők a munkaerőpiacon*. Budapest, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet, 2018. 79–87.

2 Katie FOSTER: Chinese Province Grants Women Two Days 'Period Leave' a Month, *Independent*, <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/chinaperiod-leave-ningxia-womentwodays-a-month-menstruation-a7197921.html> (letöltve: 2025. 11. 27.).

3 Hilary H. PRICE: Periodic Leave: An Analysis of Menstrual Leave as a Legal Workplace Benefit. *Oklahoma Law Review*, 74, 2022, 2. 189.

4 Marian BAIRD, Elizabeth HILL, Sydney COLUSSI: Mapping Menstrual Leave Legislation and Policy Historically and Globally: A Labor Entitlement to Reinforce, Remedy, or Revolutionize Gender Equality at Work? *Comparative Labor Law & Policy Journal*, 42, 2020, 1. 196.

5 1947. évi 49. törvény „Labour Standards Act”. ASBOTH Beatrix: Menstruációs szabadság – példák a nagyvilágból. <https://hu.euronews.com/2022/05/26/menstruacios-szabadsag-peldak-a-nagyvilagbol> (letöltve: 2024. 10. 10.).

68. cikkének rendelkezése szerint a fájdalmas menstruációtól szenvedő vagy a menstruációs fájdalmat súlyosbító munkát végző nők számára lehetősége van a „seirikyuka” (szó szerint „fiziológiai szabadság”) igénybevételére. E szabadság egy természetes vagy biológiai jogosultság, ami alapján a munkáltatónak pedig *figyelembe kell vennie* a menstruációs időszakot.⁶

A jogszabály nem határozza meg a lehetséges szabadnapok számát, továbbá a munkáltatók mérlegelési jogkörrel rendelkeznek arra vonatkozóan, hogy a szabadságot a japán jogrendszernek megfelelően naptári napra, fél napra vagy akár egy órára adják ki.⁷ A munkáltatók mérlegelési jogköre a kérdésben igen sokrétű, hiszen a jogszabály szövegéből az következik, hogy erre az időszakra nem jár díjazás, ugyanis az adott munkáltató egyedileg dönthet arról, hogy a menstruációs szabadság napjai fizetett szabadságnak minősülnek-e, vagy sem. A japán szabályozás történelmi jellegének köszönhetően már hatásvizsgálat is megtalálható a jogintézmény kapcsán, amely azonban sajnos elkeserítő képet mutat. A japán munkaügyi minisztérium 2020-as adatai szerint ugyanis a vállalatok 30%-a biztosítja önkéntesen a teljes vagy részleges fizetést a menstruációs szabadságot igénybe vevő munkavállalóknak. Meghökentő eredménye a kutatásnak, hogy az érintett munkavállaló nők mindössze 0,9%-a él a menstruációs szabadság lehetőségével.⁸ Emögött az a társadalmi környezet állhat, amely esetlegesen megbélyegzéssel tekint a menstruáció folyamatára és az azzal érintett nőkre. Ez a körülmény, eredmény felhívja a figyelmet a jogintézmények társadalmi hatásvizsgálatának fontosságára. Sajnos ugyanis a menstruációs szabadságot igénybe vevő nőknek olyan negatív következményekkel kellett szembenéznük a munkahelyükön, mint a munkáltatók általi megkülönböztetés és zaklatás.⁹ Számos peres eljárás született amiatt, hogy az érintett női munkavállalók nem kapták meg azokat a juttatásokat, amelyek a folyamatos jelenlétért jártak arra tekintettel, hogy a fent idézett törvény értelmében jogszerűen menstruációs szabadságot vettek ki.¹⁰

Tekintettel a jogintézmény több évtizedes múltjára, a témában fennálló kevésszámú, nemzetközi szakirodalom egy része a japán rendszerre vonatkozik. Dan a japán rendszer vizsgálatára alapján felhívja a figyelmet annak szociális partnerek által megfogalmazott kritikájára. A japán szakszervezetek ugyanis a fentiek ellenére hangsúlyozták, hogy a menstruációs szabadságot nem csak fájdalmas menstruáció esetén kell biztosítani, hanem abban az esetben is, ha a menstruáció tünetmentes, mivel a menstruációs szabadság célja a nők termékenységének védelme.¹¹ A számos kritika és gyakorlati nehézség hatására a japán munkaügyi minisztérium erőfeszíté-

seket tett a szabályozás eltörlésére, Honda-Howard és Homma szerint válaszul a munkahelyi nemi megkülönböztetés fokozódására.¹² Ezen törekvések ellenére a japán menstruációs szabadság a mai napig hatályban maradt, élő jogintézmény.

Jelen évtizedben pedig két európai uniós ország rendelkezett elsőként Európában a menstruációs szabadságról, amely nem más, mint Spanyolország és Portugália. Spanyolország, az első európai koncepció eltért a többi országtól, ugyanis a menstruációs szabadságot a társadalombiztosítás keretein belül kezeli. A menstruációs szabadság szabályozását Spanyolországban a 2023. február 28-i 1/2023. sz. törvény tartalmazza, amely módosítja a szexuális és reprodukív egészségről, valamint a terhesség önkéntes megszakításáról szóló, március 3-i 10/2010. sz. törvényt, és 2023. június 1-jei hatállyal lépett hatályba. A menstruációs szabadságra vonatkozó szabályozás így az általános társadalombiztosítási törvényben került elhelyezésre, annak e fent nevesített törvénnyel módosított 169–176. cikkeiben. Itt egy új szakasz kerül be a betegség miatti keresőképtelenségről szóló korábbi szabályozásba, amely kimondja, hogy a táppénz különleges, betegségből fakadó típusának tekintendő az az átmeneti munkaképtelenség, amely során a nő másodlagos munkaképtelenséget okozó menstruációval küzd, amelyben egészségügyi ellátásban részesül az egészségbiztosítási ellátórendszerben.¹³ A jogszabály indokolása kifejti, hogy az időleges munkaképtelenség különleges helyzeteihez kapcsolódó kockázati események körébe tartozik a menstruációhoz fűződő (másodlagos) dysmenorrhoea.¹⁴ Emiatt ilyen körülmény fennállása esetén a táppénzre válik jogosulttá az a nő, aki másodlagos dysmenorrhoeával küzd, amely mögött tehát egyéb nőgyógyászati probléma áll, így például endometriózis, mióma, kismencedei gyulladásos betegség, adenomiózis, endometrium polipok, policisztás petefészek, vagy a menstruációs vér kiáramlásának bármilyen típusú nehézsége, amely többek között olyan tünetekkel járhat, mint a dyspareunia, dysuria, meddőség vagy a normálisnál erősebb vérzés.¹⁵ Az új szabályozás alapján a menstruációs szabadság igénybevételéhez szükséges tehát a munkavégzési képesség ideiglenes megszűnése, az egészségügyi ellátásra vonatkozó orvosi rendelkezés, illetve bizonyos rendelkezésekből arra lehet következtetni, hogy a speciális egészségügyi állapotot nőgyógyász szakorvosnak kell diagnosztizálnia. Ez eltér a rendes betegség szabadság és táppénz szabályaitól, amelyek alapján egyébként a háziorvos igazolása is elegendő.¹⁶ Emellett, ugyan a menstruációs szabadság a betegség miatti keresőképtelenség esetén belül került szabályozásra, további eltérő körülmények is fennállnak, így például az, hogy a szakorvos a kapcsolódó igazolást egy évig tartó hatállyal kiállíthatja, így nem szükséges a rosszullét minden előfordulása, tehát minden menstruáció esetén igazolást bemutatni a munkáltató részére. További eltérés az általános tápp-

6 A jogszabály szövege angol nyelven a következő: „When a woman for whom work during menstrual periods would be especially difficult has requested to leave, the Employer shall not have said woman work on days of said menstrual period”. BAIRD – HILL – COLUSSI i. m. 195. Ez saját fordításban a következő magyar nyelven: „Ha egy nő, aki számára a menstruáció alatt különösen nehéz lenne dolgozni, szabadságot kíván igénybe venni, akkor a munkáltató az említett menstruációs napokon nem végeztesse munkát az említett nővel.”

7 BAIRD – HILL – COLUSSI i. m. 196.

8 ASBOTH i. m.

9 BAIRD – HILL – COLUSSI i. m. 196, PRICE i. m. 189.

10 BAIRD – HILL – COLUSSI: i. m. 196.

11 Alice J. DAN: The Law and Women's Bodies: The Case of Menstruation Leave in Japan. *Healthcare for Women International*, 1986/1–2. 13.

12 BAIRD – HILL – COLUSSI i. m. 196, DAN i. m. 9–11.

13 Lidia DE LA IGLESIA AZA – SOLYMOSI-SZEKERES Bernadett: La menstruación en el entorno laboral. *Lan Harremanak*, 2024/51. 58–89.

14 Mariagiulia BERNARDI – Lucia LAZZERI – Federica PERELLI – Fernando M. REIS – Felice PETRAGLIA: (2017) Dysmenorrhea and related disorders. *F1000Research*, 2017, 6. 1645. <https://doi.org/10.12688/f1000research.11682.1>.

15 DE LA IGLESIA AZA – SOLYMOSI-SZEKERES i. m. 58–89.

16 DE LA IGLESIA AZA – SOLYMOSI-SZEKERES i. m. 58–89.

pénz-számítástól, hogy a díjazás, az első naptól kezdve 75%-a az átlagkeresetet jelentő számítási alaprak.¹⁷

Portugália a második európai ország, amely rendelkezik menstruációs szabadságról. 2025. április 26-tól ugyanis azon munkavállalók, akik súlyos és erős menstruációs fájdalmat élnek át, amelyet endometriózis vagy adenomiózis idéz elő, jogosulttá válnak havi három nap munkáltató által fizetett szabadságra, összesen akár évi 36 napra. E szabályozás szűkebb a spanyol szabályozás személyi hatályánál, hiszen csak azokra a munkavállalókra terjed ki, akiket diagnosztizáltak e két nőgyógyászati kórkép valamelyikével. E diagnózis orvosi igazolással bizonyítható a Law 32/2025 szerint,¹⁸ amely e szabályozást tartalmazza, noha elég egyszer e diagnózisról igazolást szerezni a szabadság igénybevételéhez.¹⁹ A szabályozás maga munkajogi természetű, hiszen e törvény a portugál munka törvénykönyvét módosítja, abban bevezetve a 252-B szakaszt.²⁰ A portugál szabályozás fontos eljárási kérdésekre is kitér, ugyanis a munkáltatóknak szükség szerint felül kell vizsgálniuk és frissíteniük kell szabadságra vonatkozó szabályzataikat és eljárásaikat, hogy azok ne okozzák a szabadságot igénybe vevő munkavállalókkal szembeni esetleges diszkriminációt vagy megbélyegzést, hiszen a jogosultság érvényesítéséhez szükséges egészségügyi adat biztosítása, amelyet így a munkáltatónak bizalmasan kell kezelnie.²¹

Ezeknek a szabályozásoknak a vizsgálata előtt meg kell említenünk, hogy sok olyan országban, ahol nincs nemzeti politika a menstruáció kezelésére a munkahelyen, a munkáltatók intézkedéseket hozhatnak a munkavállalók menstruációs egészségének támogatására. A szociális partnerek egyre inkább foglalkoznak a menstruáció kérdésével. Egyre több munkáltató vezet be a szervezetén belül olyan politikákat, amelyek menstruációval kapcsolatos pihenőidőt biztosítanak. Például a Zomato, egy indiai ételszállítási startup, évente tíz fizetett szabadnapot biztosít kifejezetten menstruációra. Szintén Indiában egy Gozoop nevű digitális kommunikációs ügynökség bevezette a menstruációs intézkedést, amelynek alapján a munkavállalók menstruációjuk idején havonta egy napot otthonról dolgozhatnak.²² Ez egy speciális megközelítés a menstruációs egészség támogatásában, mivel nem teszi lehetővé a pihenőidőt, mindössze a munkavégzés helyét érintően ad kedvezményt.

A fenti példák a menstruáció kapcsán mutatják, hogy a menstruáció igenis fontos tényező a munkajogi, szociális jogi jogfejlesztő tevékenység szempontjából, azonban nincs egységesség a szabályok részleteit tekintve. A számos részlet mellett ki kell emelni, hogy különbség vehető észre a mögöttes motivációk kapcsán. Egy ilyen jogi rendelkezés bevezetése indokolható a reprodukciós egészség támogatásának érvével (például spanyol szabályozás), amely fókuszba helyezi a menstruációt a munkahelyi egészség és biztonság védelmének lencséjében. A menstruáció emellett értékelhető gender-specifikus kérdésként is a munkajog területén (Vietnám), amely az anyák, nők védelmét támogatja (Dél-Korea, Zambia), ám nem hagyható figyelmen kívül ennek hatása, amely a születésszámmal függhet össze, így demográfiai vetülete is értékelendő (Tajvan).²³ Fontos érvet fogalmaz meg Spanyolország, amikor a fájdalom nélküli munkához való jogot hangsúlyozza.²⁴ Mindezek alapján felmerülnek különböző kérdések, ha egy jogalkotó szeretné megfelelően támogatni a munkavállalók menstruációs egészségét. Ezen kérdések közül azt az alapvető sarokpontot tárgyalja meg a jelen tanulmány, hogy mely alapjogi vetület kapcsolható a menstruációs szabadság, mint munkajogi jogintézmény mögé. Ez a jogalkotói döntés ugyanis meghatározhatja a rendszerszintű kialakítását a menstruációs szabadságnak.

Ezen különbségek észlelése alapján egy ilyen jogalkotói tevékenység előtt meg kell vizsgálni, hogy a menstruáció munkajogi előmozdítása, a menstruációs szabadság bevezetésének szükségessége és az esetleges jogszabályok indokolása összekapcsolható-e az esélyegyenlőség és a nemek közötti egyenlőség alapvető jogával, vagy inkább az egészséghez való jogra kívánja a jogalkotó azt alapozni?

3. DÖNTÉSI PONTOK AZ ALAPJOGI VETÜLETEK KAPCSÁN AZ EGÉSZSÉGHEZ VALÓ JOG ÉS A NEMEK KÖZÖTTI EGYENLŐ BÁNÁSMÓD ALAPELVE VISZONYLATÁBAN

A menstruáció munkajogi szabályozása kapcsán meg kell vizsgálni annak esetleges kapcsolatát az egészséghez való joggal, illetve, mivel a menstruáció a női testet érinti, az egyenlő bánásmóddhoz való joggal. E két alapjog élesen elkülönül egymástól, mégis a menstruáció szabályozása körében összefonódnak. A nemek közötti egyenlőség ugyanis az egészséghez való jog részeként is értelmezhető, valamint fordítva is igaz, az egészséghez való jog megvalósítása a nemek közötti egyenlőség megvalósításához is szükséges.

Ha a menstruáció jogi szabályozását az egészséghez való jog hálójába tesszük, az látható, hogy annak helye van ezen

17 Daniel PEREZ DEL PRADO: *Women's Health and Labour Law*. Fukuoka, 2024.

18 Lei n.º 32/2025, de 27 de março. <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/lei/32-2025-912653920> (letöltve: 2025.05.24.).

19 Selima CRUM – Amanda SUN: Portugal introduces paid menstrual leave for endometriosis and adenomyosis. <https://global.lockton.com/us/en/news-insights/portugal-introduces-paid-menstrual-leave-for-endometriosis-and-adenomyosis> (letöltve: 2025.05.15.).

20 Dorina BOSITS: Debunking Taboos in the Workplace? Portuguese Reforms Supporting “Menstrual Leave” and its Constitutional Context. <https://constitutionaldiscourse.com/debunking-taboos-in-the-workplace-portuguese-reforms-supporting-menstrual-leave-and-its-constitutional-context/> (letöltve: 2025.07.22.).

21 Crum – Sun i. m.

22 Rachel B. LEVITT – Jessica L. BARNACK-TAVLARIS: Addressing Menstruation in the Workplace: The Menstrual Leave Debate. In: Chris BOBEL – Inga T. WINKLER – Breanne FAHS – Katie Ann HASSON – Elizabeth ARVEDA KISSLING – Tomi-Ann ROBERTS (szerk.): *The Palgrave Handbook of Critical Menstruation Studies*. Singapore, Palgrave Macmillan, 561–577; https://doi.org/10.1007/978-981-15-0614-7_43. 570.

23 SOLYMOSI-SZEKERES Bernadett: *Menstruáció és munkajog a reprodukciós egészség és a nemek közti egyenlőség viszonyában*. Miskolc, Bíbor, 2025. <https://doi.org/10.53707/2025.sszb.mmmrenkev>.

24 Bernadett SOLYMOSI-SZEKERES: A Global Analysis of Menstruation-Friendly Working Practices Through an Evaluation of International Examples. *Review of European and Comparative Law*, 2025, 60, 1. 27–47. <https://doi.org/10.31743/recl.18086>.

alapjogon belül, abból levezethető állami kötelezettség a szabályozásra. „Az egészséghez való jog elsősorban szociális jogként (az egészség védelméhez való jogként) jelenik meg az emberi jogi dokumentumokban és a nemzeti alkotmányokban, amely – más szociális jogokkal együtt – az államok számára szabályozási és szolgáltatási kötelezettséget teremt”,²⁵ jegyzi meg Zakariás. A WHO által meghatározott fogalom szerint az egészség nem más, mint a teljes testi, lelki és szociális jólét állapota, nem pusztán a betegség vagy fogyatékoság hiánya (Egészségügyi Világszervezet Alkotmányának Preambuluma, 1946). Az egészség tehát nem csak az egészségügyi problémáktól mentes állapotot foglalja magában, így a fogalom komplex értelmezésében kiemelkedő helyet elfoglaló definíció, a reprodukciós egészség fogalma is hasonlóan összetett. WHO Alapokmányának preambulumban²⁶ található az az egészségfogalom, miszerint az a testi, szellemi és szociális teljes jólét állapota, és nem csak betegség vagy fogyatékoság hiányából áll, és ami alapvető viszonyítási pontként szolgál az egészséghez való jog védelmi körének meghatározása során. E fogalomban a szociális biztonság is benne foglaltatik az egyén testi-lelki épségét meghatározó körülmények mellett, így a teljes jólétre törekszik.²⁷ „Ennek a tágan értelmezett egészségi állapotnak az elérését az Alapokmány preambuluma emberi jogként határozta meg: az elérhető legjobb egészségi állapot élvezete minden emberi lény alapvető jogainak egyikét alkotja.”²⁸ Az ENSZ (2019) kiemeli, hogy a menstruációval kapcsolatos sztereotípiák által keltett megbélyegzés és szégyenérzet súlyos hatással van a nők és lányok emberi jogainak minden aspektusára, beleértve az egyenlőséghez, az egészséghez, a lakhatáshoz, a vízhez, a higiéniahoz, az oktatáshoz, a vallás- és meggyőződésszabadsághoz, a biztonságos és egészséges munkakörülményekhez, valamint a kulturális életben és a közéletben való megkülönböztetés nélküli részvételhez való alapvető emberi jogukat is.²⁹ Az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa pedig arra szólít fel, hogy a menstruációt ne pusztán higiéniai,³⁰ hanem egészségügyi és emberi jogi kérdésként ismerjék el.³¹ 2018-ban pedig az ENSZ Nők Helyzetével Foglalkozó Bizottsága ajánlásokat tett arra vonatkozóan, hogy tegyenek lépéseket egy olyan kultúra előmozdítására, amelyben a menstruációt egészségesnek és természetesnek ismerik el, és amelyben a lányokat nem bélyegzik meg ezen az alapon.³² A munkahelyi

menstruációs tudatosság hiánya egyébként is tükrözi a nők korlátozott részvételét a döntéshozatalban és a prioritások meghatározásában.³³

Az egészség tehát alapvető emberi jog, amelynek tág fogalmi rendszerében a menstruáció is szabályozandó körülménynek tekinthető. Ezek után arra kell fényt deríteni, hogy megalkozható-e a menstruáció munkajogi vagy szociális jogi támogatása a nemek közötti egyenlőség elvárásán. Álláspontom szerint erre egyértelmű igen a válasz. Számos szakirodalom és jogalkotás a menstruációs szabadság, a menstruáció (munka)jogi kérdésköre kapcsán a nemek közötti egyenlőséghez kapcsolja a vizsgálódásának hátterét, így annak részletezése elkerülhetetlen.³⁴ Különösen igaz ez amiatt, hogy a menstruációról való jogalkotási hallgatás akár sértheti is a nemek közötti egyenlőség elvárását, az alábbiak alapján.

Annak ellenére, hogy a menstruáció és a menstruációs ciklus „egyidős az emberiséggel”, a női lét szerves része, a fogamzóképeség testamentuma, mégis kevés helyen, kevés nemzetközi irodalomban találkozunk a menstruáció kérdéskörével, még akkor is, ha az adott forrás a nemek közötti egyenlőségre és különbségekre fókuszál is. Pedig, a menstruáció látható és rendszeres emlékeztetője a nemi különbségeknek.³⁵ A menstruációval kapcsolatos szégyenérzet, megbélyegzés és féltetajékoztatás súlyos emberi jogi problémákhoz vezet a nők és lányok számára.³⁶ Az érintett személyek számára ez a megbélyegzés súlyos következményekkel jár. Sokszor olyan diszkriminatív kulturális normákkal vagy gyakorlatokkal szembesülnek, amelyek megnehezítik már a megfelelő higiénia fenntartását is, nem beszélve a további kérdésekről.³⁷ Ez az egyszerű biológiai tény akadályozza a nemek közötti egyenlőséget, és ennek következtében a nők és lányok alapvető emberi jogainak megtagadásához vezet.³⁸ Mégis, annak ellenére, hogy a női lakosságot természetesen jellemzi a menstruáció, és életük során hatalmas kihívásokkal és korlátozások-

sion on the Status of Women. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/62/CSW-Conclusions-62-EN.PDF> (letöltve: 2025. 05. 25.).

- 25 ZAKARIÁS Kinga: Az egészséghez való alapjog és az egészségügyi ellátáshoz való jog, *Glossa Iuridica*, 2023, 10, 6. 18.
- 26 E dokumentumot Magyarországon az Egészségügyi Világszervezet Alapokmányának törvénybe iktatásáról szóló 1948. évi XII. törvény hirdette ki.
- 27 ZAKARIÁS i. m. 10.
- 28 ZAKARIÁS i. m. 10.
- 29 UNITED NATIONS: *International Women's Day, 8 March 2019*. <https://www.ohchr.org/en/news/2019/03/international-womens-day-8-march-2019> (letöltve: 2025.05.25.).
- 30 A menstruációs higiénia is számos nemzeti politika vonatkozik világszerte. G. YOGAPRIYA: *Global insights on menstrual leave policy and hygiene*. Preprint. <https://www.researchgate.net/publication/371864280> (letöltve: 2024. 02. 23.), 10.
- 31 HUMAN RIGHTS COUNCIL: *Menstrual Hygiene Management, Human Rights and Gender Equality*, A/HCR/47/l.2. <https://www.ohchr.org/en/statements/2022/06/high-commissioner-human-rights-statement-menstrual-health> (letöltve: 2024.01.18.).
- 32 UNITED NATIONS: *Challenges and Opportunities in Achieving Gender Equality and the Empowerment of Rural Women and Girls*. UN Commis-

- 33 Natalie PICKERING – Lucy MOFFAT: 'Out of Order': the double burden of menstrual etiquette and the subtle exclusion of women from public space in Scotland, *Sociological Review*, 2019, 67, 4. 766–787.
- 34 Mario RELJANOVIĆ – Jovanna RAJIĆ ČALIĆ: *Menstrual Leave And Gender Equality. Strani pravni zivot*, 2024/68. 1. https://doi.org/10.56461/SPZ_24101KJ.
- 35 Sally KING: *Menstrual Leave: Good Intention, Poor Solution*. In: Juliet HASSARD – Luis D. TORRES (szerk.): *Aligning Perspectives in Gender Mainstreaming*. Switzerland: Springer Cham, 2020. https://doi.org/10.1007/978-3-030-53269-7_9. 151–176. 160.
- 36 Az emberi jogok globálisan elismert jogok minden egyén számára az emberi méltóság biztosítása érdekében. Céljuk, hogy választ adjanak arra a kérdésre, hogyan alakítható együttélésünk az egyén lehető legnagyobb szabadságával, és hogyan teremthető egyensúly az egyének egymás közötti és a közérdekek közötti érdekei között. A szabadság, az egyenlőség és az emberi méltóság eszméje központi szerepet játszik, csakúgy, mint az egyének jogokkal való felruházása, amelyek megvédik őket a hatalommal való visszaéléstől és a kizsákmányolástól. Az emberi jogokat a fenntartható béke, biztonság és fejlődés feltételének tekintik. Az emberi jogok célja minden emberi lény méltóságának védelme. Bernhard STRASSMAYR: *Menstruation as a Human Right – Discrimination through Hygiene Products in Austria*. 2022, Tézis. 9.
- 37 HUMAN RIGHTS WATCH: *Understanding Menstrual Hygiene Management And Human Rights*. https://www.hrw.org/sites/default/files/news_attachments/mhm_practitioner_guide_web.pdf (letöltve: 2022. 05. 14.).
- 38 Strassmayr i.m. 3.

kal kell szembenéznük, a menstruáció kérdését még mindig nem kezelik globálisan különálló emberi jogként. Mindössze más emberi jogokból levezetve találhatunk támogatást, így szóba kerülhet az ivóvízhez való hozzáférés és a tisztálkodáshoz való jog, mint emberi jog is.³⁹ Pedig ez a globális tabusítás alássa az érintettek jólétét, és kiszolgáltatottá teszi őket a nemi megkülönböztetésnek, a gyermekházasságnak, a kirekesztésnek, az erőszaknak, a szegénységnek és a kezeletlen egészségügyi problémáknak.⁴⁰

Mindezek alapján egyértelmű, hogy rendkívül fontos a menstruáció támogatása a munkavégzés kapcsán, hiszen azt mind az egészséghez való jog, mind a nemek közötti egyenlőség alapelve támogatja. Elképzelhető és elvárható az, hogy a munkavállaló nők reprodukciós egészségének minden szegmense, így a menstruáció is figyelembevételre kerüljön a munkavállalót védő szabályok, így például a pihenőidő szabályai között, akár a menstruációs szabadság, szabadnapok formájában. Természetesen más támogatási formák is elképzelhetők, azonban jelen tanulmány kizárólag erre a jogintézményre fókuszál, több okból is. Egyrészt azért, mert a menstruációs szabadság több külföldi országban, így például Japánban és Spanyolországban is létező nemzeti szabályozásban élő jogintézmény, így munkavállalók millióit érinti. Másrészt azért, mert a munkajog egyik alapvető jellegzetessége, a kötelező pihenőidők egyik legerősebb formája a szabadnap, így a legprogresszívebb támogatási formának ez tekinthető az egyéb, főleg rugalmasítási törekvések mellett.

Amennyiben a meglévő nemzetközi példákat vesszük sorra, megfigyelhetjük, hogy a kormányok és a munkáltatók által a menstruációs szabadságra adott indokolás sok tekintetben tükrözi a szülési és szülői szabadságra vagy akár a gyermekgondozásra vonatkozó politikák kidolgozásához használt érveket,⁴¹ amelyeknek a nemek közötti egyenlőségre gyakorolt hatásáról kiterjedt szakirodalom áll rendelkezésre.⁴² Mindazonáltal azon a véleményen vagyok, hogy ennél jóval összetettebb kérdéskörrel beszélhetünk a menstruáció szabályozása körében, különösen a menstruáció tabu jellege miatt. A menstruációt övező stigma a menstruáció kezelését a nő magánügyévé teszi. Azonban a menstruáció, ha bekerül a társadalmi diskurzusba, akár a jogalkotási előkészítő tevékenység során, például társadalmi párbeszédre keresztül, teljesen más dimenziót kap, és nem lesz tovább „magánügy”,⁴³ és ezáltal nem kizárólag a menstruációtól és annak egyéb tüneteitől (erős fájdalom, vérzés, rosszullet) szenvedő nő „magánügye” e problémával való megbirkózás. Tehát a menstruációs stigma megtö-

rése feltétlenül a nemek közötti egyenlőséget erősíti az egészséghez való jog előmozdítása révén. A menstruációs stigma megtörését eredményező jogi szabályozás megszünteti a menstruáció individualizált, „egyéni” problémaként történő felfogását, és a közegészségügy részévé teszi azt, hasonlóan az elhízáshoz vagy a mentális egészséghez.⁴⁴

Ezek alapján arra a megállapításra juthatnánk, hogy a menstruáció munkajogi szabályozása a nőkre tekintettel lévő munkahely újrafogalmazásának szerves részét képezi, hiszen a munkaerő női részének specifikus igényeit érinti.⁴⁵ Így egy ilyen jellegű érvelés is megállja a helyét egy új szakpolitika kialakítása során.⁴⁶

4. MUNKAJOGI ÉS SZOCIÁLIS JOGI SZABÁLYOZÁSI KÉRDÉSEK

A tanulmány nem törekszik mélyreható elemzésre, hiszen annak elvégzése monografikus szinten indokolt.⁴⁷ A következő gondolatok alapvetően a versenyszféra területén értékelik a menstruációs szabadság lehetséges kereteit, ennél fogva alapvetően a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.) szabályozása a munkajogban a mérvadó.

Bármilyen formát is öltön a menstruációs szabadság, azt a célt kell követnie, hogy megvalósuljon egy ismétlődő, egyenként rövid távú, fizetett időszak a munkavégzési és rendelkezésre állási kötelezettség alól mentesülve, hiszen a menstruációhoz kapcsolódó problémák is periodikusan, rövid időre lépnek fel, és a munkától való távollétet teszik szükségessé.⁴⁸ Fontos továbbá, hogy a kedvezmény ne legyen függővé téve a munkaviszony sajátosságaitól, mint például a részmunkaidős jellegétől, vagy meghatározott munkaviszonyban töltött időtől, vagy akár a kedvezményt adó munkáltató méretétől.

Bizonyos országokban, így például Dél-Afrikában vagy Angliában, Németországban, ahol nincs meglévő önálló szabályozás a menstruációs szabadságra, az érintett nők betegszabadságot vesznek ki, amikor a menstruációs fájdalom és más tünetek miatt nem képesek dolgozni. Angliában például a betegszabadság okai között a menstruációs diszfunkciót találhatjuk meg, amely egy, a nőgyógyászati okcsoportba tartozó okot jelent.⁴⁹ Ugyanakkor Thulapersad, Melican és Mountford is hangsúlyozza, hogy a menstruáció önmagában nem betegségnek minősül, ennél fogva problematikus a betegszabadság alkal-

39 2015-ben az ENSZ Közgyűlése kifejezetten külön jogként ismerte el a higiéniához való emberi jogot. STRASSMAYR i.m. 10; UNITED NATIONS: *Human Rights to Water and Sanitation*. <https://www.unwater.org/water-facts/human-rights/> (letöltve: 2022.05.14.). A menstruáció idején a WC-hez és vízhez való hozzáférés hiánya rendkívül súlyos, nehéz és káros tapasztalat a menstruáló személy életében.

40 STRASSMAYR i.m. 10; UNFPA.ORG: *Period shame, misinformation linked to serious human rights concerns*. <https://www.unfpa.org/news/period-shame-misinformation-linked-serious-human-rights-concerns> (letöltve: 2022. 05. 14.).

41 Lásd: Bernadett SOLYMOSI-SZEKERES: *A Global Analysis of Menstruation-Friendly Working Practices Through an Evaluation of International Examples*. *Review of European and Comparative Law*, 2025, 60, 1. 27–47. <https://doi.org/10.31743/recl.18086>.

42 BAIRD – HILL – COLUSSI i. m. 191.

43 PRICE i. m. 207.

44 KATHERINE SANG – JEN REMNANT – THOMAS CALVARD – KATRIONA MYHILL: *Blood Work: Managing Menstruation, Menopause and Gynaecological Health Conditions in the Workplace*. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2021, 18/4, 1951. <https://doi.org/10.3390/ijerph18041951>.

45 BAIRD – HILL – COLUSSI i. m. 189.

46 Bizonyos kutatások, például King pont ezen jogintézmény ellen emel hangot, számos érvet felsorakoztatva. KING i. m.

47 SOLYMOSI-SZEKERES Bernadett: *Menstruáció és munkajog a reprodukciós egészség és a nemek közti egyenlőség viszonyában*. Miskolc, Bibor, 2025. <https://doi.org/10.53707/2025.sszb.mmrenkev>.

48 PRICE i. m. 203.

49 UNIVERSITY OF EXETER (n.d.) *Sickness Absence Categories for Trent HR*. <https://www.exeter.ac.uk/staff/employment/leave/personal/sickness/sicknessabsencereasons/> (letöltve: 2025. 05. 25.).

mazása,⁵⁰ noha „jobb híján” mégis ez történik.⁵¹ A menstruációs szabadság kiemelkedő kutatója, Sally King is a menstruációs szabadságot a betegszabadság menstruációs-specifikus formájaként említi.⁵² Felmerül ennél fogva a kérdés, hogy ha lenne külön szabályozás, az kapcsolódhat-e a keresőképtelenség koncepciójához, amelyből a betegszabadság, mint szabályozási háttér merülne fel a menstruációs szabadság számára, vagy ehelyett a szabadság rendszerében kell azt elhelyezni?

Ennek kapcsán több érvt is át kell gondolnia a jogalkotónak. Át kell gondolnia, hogy mit kíván támogatni, a menstruációhoz kapcsolódó orvosilag igazolt rosszullétet, avagy szűkebb esetben diagnosztizált nőgyógyászati kórképet, például a fájdalmas menstruáció (dysmenorrhea) vagy endometriózis kapcsán, vagy tágabb módon fogja meg a nemek közötti egyenlőség szempontjából, és orvosi igazolás nélkül is engedélyezi a távollétet.

Ezek eldöntése alapozza meg azt, hogy a jogi keretrendszerben a keresőképtelenség fogalmát veszi-e alapul, amely a társadalombiztosításon belüli táppénzellátás alapfeltétele, avagy a betegség fogalmából indul ki, amely aztán kapcsolódhat a táppénzhez és a betegszabadsághoz is. Ezen fogalmi alapokon azonban a jogi stabilitás mellett egy szociológiai szempontú kritika hozható fel, azaz, hogy az orvosi igazolás megkövetelése (amely a jelenlegi fogalmi rendszerben e dogmatika része) rendkívül korlátozhatja a társadalom egy részét a támogatás igénybevételében, ezáltal indokolatlanul leszűkítve azt. Ennek ellenére a két uniós példa, a spanyol és a portugál jogrendszer is a táppénzen belül helyezte el a szabályozást, súlyos nőgyógyászati kórképeket megkövetelve, amely csak szakorvosi igazolással támasztható alá.

Ezzel szemben, ha pihenőidőkből, ezen belül a rendszer szabadságból indul ki a jogalkotó, a betegség és az orvosi igazolás nem válik fogalmi előfeltétellé. A pótszabadság koncepcióját találhatjuk a mai magyar munkáltatók gyakorlatában is,⁵³ amely alapján arra következtethetünk, hogy az érintett munkáltatók is ezen a logikán építik fel a szabályozásukat. Mégis, számos más ponton ez a szabályozás is részletesen átgondolandó. A szabadságot főszabály szerint nem a munkavállaló veszi ki, hanem azt a munkáltató adja ki, így a munkáltató döntéséhez igazodik alapvetően e jogintézmény, ám nem korlátok nélkül. Ilyen korlát például a kiadás előtt a munkavállaló véleményének előzetes meghallgatása, ám a munkáltató nem köteles a munkavállaló észrevételeinek megfelelően tervezni a szabadságok kiadása kapcsán. További korlát, hogy a munkáltató évente – kivéve a munkaviszony első három hónapját – hét munkanap szabadságot a munkavállaló kérésének megfelelő időpontban köteles kiadni. Ennek a hét napnak a kapcsán a munkavállalónak 15 nappal korábban jelzési kötelezettsége áll fenn arra vonatkozóan, hogy élni kíván e szabadsáppal. [Mt. 122. § (2) bek.]

50 Casimira MELICAN: Why we introduced a menstrual workplace policy, *Chalice Foundation*. <https://chalicefoundation.org.au/why-we-introduced-a-menstrual-workplace-policy/> (letöltve: 2025.11.28.).

51 Samukelisiwe CELE: *Research Findings May Boost Women's Rights to Menstrual Leave*. <https://www2.ukzn.ac.za/news/research-findings-may-boost-womens-rights-to-menstrual-leave/> (letöltve: 2025. 11. 28.).

52 KING i. m. 159.

53 SOLYMOSI-SZEKERES Bernadett: *Menstruáció és munkajog a reprodukciós egészség és a nemek közti egyenlőség viszonyában*. Miskolc, Bíbor, 2025. <https://doi.org/10.53707/2025.sszb.mmrenkey>.

A szabadsághoz való jog gyakorlása ennél fogva komoly kötelezettséget jelent a munkáltatóknak, hiszen a szabadság kiadására köteles munkáltató érdekében áll, valamint a foglalkoztatási kötelezettségének teljesítéséhez szükséges is, a folyamatos működés biztosítása. Ez ugyanakkor csak úgy lehetséges, ha az szervezete működéséhez megfelelő létszámú állomány áll rendelkezésére. Márpedig a munkáltató észszerűen csak annyi munkavállalót alkalmaz, amennyi szükséges, így akár egyetlen fő munkavállaló szabadságra történő távozása is kritikus lehet a munkáltató működése szempontjából. Ezt tükrözi az a szabályozás, amely alapján a munkáltató kivételesen fontos gazdasági érdek vagy a működését közvetlenül és súlyosan érintő ok esetén a szabadság kiadását elhalaszthatja, illetve a munkavállaló már megkezdett szabadságát megszakíthatja [Mt. 123. § (5) bekezdés b) pontja]. A menstruációs szabadságot mint pótszabadságot ezen esetben érdemes lenne ezen szabály kivételei között sorolni, amit nincs lehetősége a munkáltatónak sem elhalasztani, sem megszakítani.

A megszakítás tilalma mellett is a pótszabadság formájában történő megalkotása a menstruációs szabadság jogintézményének problematikus lehet a gyakorlatban, mivel a munkavállaló a 15 napos előre jelzési kötelezettséget nem tudja teljesíteni. Emellett amennyiben az észszerűen legkevesebb mértékkel, menstruációnként 1 nappal számolunk, azok kapcsán a munkavállaló rendelkezése kell, hogy fennálljon ahhoz, hogy a számára szükséges pillanatokban igényelhesse azt, így az átlagos 28 napos ciklusok esetén évente több, mint a törvényileg garantált 7 nap lesz olyan, amellyel a munkavállalónak rendelkeznie kellene a pótszabadsáppal a menstruációs szabadság keretein belül.⁵⁴ Ha a menstruációs szabadságot mégis pótszabadság formájában kellene kezelni, valamint, ha az előzetes tájékoztatási kötelezettség problémájától el is tekintenénk, szükséges lenne a munkavállalói rendelkezést e konkrét szabadsáppal is telepíteni. Azonban az előzetes tájékoztatási kötelezettség alapvető esszenciája a szabadság felett álló, munkavállalói rendelkezési jognak, amire tekintettel szintén nehézkes lenne a szabadság keretei közé illeszteni a menstruációs szabadság intézményét.

5. KÖVETKEZTETÉSEK

A menstruáció munkavégzéshez kapcsolódó támogatása egyre szélesebb mértékben megjelenik mind globálisan, mind az Európai Unióban. Erre tekintettel szükséges tisztában lenni azzal, hogy vizsgálандó-e az állami jogalkotás oldalán a menstruációs szabadság kialakítása a magyar munkajogban vagy szociális jogban. Ehhez megfontolt előkészítő tevékenységre van szükség, amelyhez e tanulmány is kíván hozzájárulni. Ennek kapcsán először néhány külföldi jogszabály bemutatása szolgált kiindulópontot, hiszen a külföldi jó és rossz gyakorlatok értelmezése elősegíthetik a magyar jogalkotási folyamatot. Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy nincs egységes megközelítés külföldön sem a szabályozásra,

54 Price úgy látja, hogy a havi három nap már inkább esik a megváltozott munkaképességből (fogyatékoságból) fakadó szabadság kategóriájába, mint a pihenést célzó szabadságok rendszerébe. PRICE i. m. 195.

különböző koncepciók is kidolgozhatóak és a jogrendbe illeszthetőek. Mindenképp az egyedi társadalomra szabott megoldásokban kell gondolkodni, hogy egy ilyen szabályozás megfelelő hatással járjon hosszú távon is. Ennek kapcsán át kell gondolni a szabályozás alapjogi indokoltságát, amelyet a tanulmány harmadik fejezetében végeztünk el. Látható, hogy mind a nemek közötti egyenlőség, mind az egészséghez való jog megfelelő alapjogi kiindulási alapot képezhet egy menstruációs szabadság-szakpolitika kidolgozása esetén. Végül meg kell fontolni az egyes konkrét szabályozási kérdése-

ket, mivel, ahogy az a fenti sorokban is kiderült, akár a társadalombiztosítás területén, akár a munkajog területén kívánná elhelyezni a jogalkotó e szabályozást, több ponton is döntési ponttal szembesül. Ez is alátámasztja azt a fontos következtetést, hogy ha a magyar jogalkotás dönt a menstruáció jogi támogatásáról, annak megfelelő, egyedi és átgondolt kereteket kell alkotnia, amelyek a téma érzékenysége miatt különösen alapos társadalmi előkészítést igényelnek.

Podonyi Katalin*

Új dimenziók a magyar közigazgatási eljárásjogban: digitalizáció, ügyfélélmény és mesterséges intelligencia-alapú jogalkalmazás

ABSZTRAKT

A magyar közigazgatási hatósági jogalkalmazás fejlődése az elmúlt évtizedekben alapjaiban alakult át a digitalizációs fordulat nyomán. Ennek során olyan impulzusok érték a jogalkotót, amelyek arra sarkallták, hogy az eddigi időszakhoz képest valami újat alkosson. A tanulmány elsőként megkísérli a közigazgatási hatósági eljárásjog-szabályozás eredménytermékeit számba venni azon szempont mentén, hogy melyek voltak a digitalizálódó közigazgatás korszerűsítését szolgáló fejlesztések, kifejezetten a hatóságok döntéshozatali folyamatára koncentrálva. Továbbá, ennek keretében elemzésre kerül az is, hogy ezen újítások mennyiben (voltak) képesek a hatékonyság és egyszerűsítés – az állampolgárok irányából érkező – elvárásait teljesíteni. Ezt követően külön elemzés alá kerülnek a jelenleg hatályos eljárásjogi kódex, az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény elektronikus ügyintézésre és infokommunikációs technológiákon alapuló jogintézményeinek alkalmazhatóságára vonatkozó szabályozási megoldásai. Munkám második részében kitérek a hatósági eljárás ügyféli oldalán biztosított ügyintézési lehetőségekre, melynek keretében azt járom körbe, hogy hogyan biztosított a teljes körű ügyintézés digitális állampolgárként. Végezetül, a jövőbe történő kitekintés keretében külön ismertetem a mesterséges intelligencia, mint eljárásjogi modernizációs és hatékonyságnövelő elem alkalmazásának hatósági eljárásjogot érintő és befolyásoló hatásait is.

KULCSSZAVAK: digitalizáció, hatósági döntéshozatal, elektronikus ügyintézés, digitális állampolgárság, mesterséges intelligencia

1. A DIGITÁLIS KÖZIGAZGATÁS MEGSZÜLETÉSÉRŐL

1.1. TECHNOLÓGIAI MODERNIZÁCIÓ ÉS KÖZIGAZGATÁSI ADAPTÁCIÓ: A DIGITÁLIS ÁLLAM KIHÍVÁSAI ÉS LEHETŐSÉGEI

Nem túlzás azt állítani, hogy a közigazgatás az a terület, amelynek a leggyorsabban szükséges reagálnia a változásra, hiszen a társadalom tagjainak jelentős része – közvetett vagy közvetlen módon – valamilyen formában kapcsolatba kerül vele élete során.¹ Magyary Zoltán a közigazgatás fogalmát az állam feladatai, az ezek ellátására létrehozott szervezet-

rendszer, továbbá ezen szervezeteken belüli eljárások és az azokat mozgató személyi apparátus kategóriái felől közelítette meg.² Azonban napjainkban a Magyary-féle közigazgatási modellt ki kell egészíteni egy további elemmel, mégpedig a technológiával, amely alapvetően határozza meg mind a közigazgatás külső megjelenését, mind annak belső működését.³ Egyrészt, az idő előrehaladtával és az infokommunikációs eszközök egyre szélesebb körben történő elterjedésével a közigazgatás világa is felgyorsult, ami a minél gyorsabb ügyintézés és döntéshozatal kialakításának követelményét hozta magával.⁴ Másrészt, a közigazgatás működése infokommunikációs alapokra került át, amelyben a digitális

2 MAGYARY Zoltán: *Magyar közigazgatás*, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest 1942. 39–41.

3 SÁNTHA György: „Utazás a digitális állam körül”. *E-közigazgatási úti beszámoló az elmúlt 10 évről*, Új magyar Közigazgatás, 2015/3. 160.

4 NAGY Sándor: *Valami új, valami régi – az elektronikus ügyintézés közigazgatási eljárásjogi törvényeinek tükrében*, Közigazgatási Eljárásjogi Közlemények 2022/2. 92.

* Doktorandusz, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola.

1 JÓZSA Zoltán: *A hatósági ügyintézés fejlődésének főbb állomásai*, Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás 7. évf. 3. sz. 2019. 42.

technológia már nemcsak egyszerű eszköze a közigazgatásnak, hanem a mindennapi működés kerete is. Például ma már természetes, hogy a határozatok és a jegyzőkönyvek szövegszerkesztő informatikai alkalmazásokkal készülnek el, majd elektronikus dokumentumként tárolódnak.⁵

Gyakran szembesülünk azzal a nehézséggel, hogy egy új és ismeretlen vagy kialakulófélben lévő technológiát – mint, amilyen például a big data jelenség, a dolgok internete vagy újabban a nyelvi alapú mesterségesintelligencia-modellek – nem, vagy csak kifejezetten lassan definiálnak normatív szinten, az alkalmazásra vonatkozó részletszabályok pedig akár évekkel is elmaradhatnak a technológia konkrét megjelenésétől.⁶ Az ezen problémával kapcsolatos legmeghatározóbb elmélet David Collingridge nevéhez fűződik.⁷ Az ún. Collingridge-dilemma lényege, hogy noha a kialakulóban lévő technológiákban rejlő innovációkból alapvetően társadalmi és egyéni előnyök eredeztethetők, korai szabályozásuk ezen előnyök érvényesülésére korlátozó hatással lehet, mivel a felhasználási lehetőségek szabályozási eszközökkel történő korlátozása vagy az igénybevételük előzetes engedélyhez kötése a potenciális felhasználók széles körét elriaszthatja a technológia használatától. Azonban a szabályozás hiánya a technológia feletti társadalmi kontroll elvesztésével járhat, ami pedig társadalmi és egyéni károk bekövetkezését is eredményezheti.⁸ Ebben a megközelítésben a jogalkotó és a jogtudomány legfontosabb feladata, hogy a szabályozás kialakítása során megtalálja a technológia fejlődését és elterjedését lényegesen nem gátló, ugyanakkor a társadalom és az egyének érdekeinek védelmére kellőképpen alkalmas megoldásokat.⁹ Azonban egy dinamikusan változó környezetben a szabályozás sokszor már akkorra meghaladottá válik, mire a jogalkotó egyáltalán megalkotja azt.¹⁰

A digitális közigazgatás kialakulását a technológiai fejlődésen túl az állami információigény és az információs társadalom megjelenése is segítette. Az információ napjaink egyik fő erőforrása, amely kulcsszerepet játszik a tervezési, döntéshozatali és ellenőrzési folyamatokban. A közigazgatási szervek, kiemelten a hatóságok, hatalmas mennyiségű információt gyűjtenek össze, hoznak létre, tárolnak, kezelnek a közfeladat-ellátás keretében, miközben egyre jobban függenek ezektől az információktól és az ezt szolgáló információs rendszerektől.¹¹ Másrészt a közigazgatás működésére a technológiai fejlődés mindig is hatással volt, a közigazgatás sohasem vonta ki magát a technológiai fejlődés vívmányainak alkalmazása alól. Az már más kérdés, hogy a technológiai fejlődés eredményei a magánigazgatáshoz képest mekkora időbeli késedelemmel jelentek

meg a közigazgatásban.¹² Ami viszont biztos, hogy a technológia változása a közigazgatási reformot eddig mindig magával hozta, megváltoztatva például a kommunikációt, az adatgazdálkodást, illetve átalakítva a döntéshozatalt a hatósági eljárásokban.¹³ Ugyanakkor az infokommunikációs eszközök közigazgatási térnyerésének van egy további komplex társadalmi oka is, mégpedig az, hogy a globalizált világban a társadalom egyre több tagja használ széles körben informatikai, infokommunikációs eszközöket a mindennapok során, és elvárásként fogalmazódik meg, hogy hasonló természetességgel legyenek használhatóak ezek az eszközök a közigazgatással történő interakciók során is.¹⁴

A szakirodalmi források a digitalizációnak alapvetően három fokozatát értelmezik: az első jelentésréteg az adatok digitális feldolgozása, a második réteg szerint a digitalizáció több az egyszerű adatfeldolgozásnál, mivel annak részeként a digitális technológiák beépülnek a szervezeti folyamatokba.¹⁵ Digitalizáció alatt értjük végezetül a digitális transzformációt is, amelynek eredményeképpen a szervezetek teljes mértékben digitális működésre térnek át, átrendezve ezáltal az egyes országok működési és termelési hatékonyságát.¹⁶ Ugyanakkor, függetlenül attól, hogy mely jelentésréteget vesszük alapul, megállapítható, hogy a digitalizáció kiindulópontját minden esetben a fizikai adathordozón megjelenő adat elektronikus, digitális formába történő átalakítása képezi. Tehát voltaképpen olyan IKT-alapú eszközöket és megoldásokat értünk alatta, amelyek célja a különféle szervezetek hatékonyságának és teljesítményének a javítása.¹⁷

1.2. A DIGITÁLIS KÖZIGAZGATÁS INFORMÁCIÓS ALAPJA, A HATÓSÁGI DÖNTÉSHOZATAL

A közigazgatás legfontosabb tulajdonsága a döntéshozatal. A döntés magának a közigazgatási tevékenységnek az eredménye. A döntést mindig információk szerzése és feldolgozása előzi meg, majd végrehajtás, illetve a végrehajtás ellenőrzése követi. A közigazgatási döntéshozatal jogi aktusokban nyilvánul meg, azok által váltja ki joghatását.¹⁸ Bármilyen döntés alapja a megfelelő, releváns információk rendelkezésre állása, és ezek elemzésével a megfelelő döntési alternatívák kidolgozása, majd az elemzett információk alapján a döntések előkészítése, majd a döntés meghozatala. Az elektronikus eszközökkel történő döntéstámogatás alapvető célja, hogy hozzájáruljon a racionális döntéshozatalhoz, és ezáltal növelje a döntéshozó által kitűzött céloknak megfelelő cselekvés teljesítésének a valószínűségét.¹⁹ A közigazgatás

5 SÁNTHA (2015.) i. m. 163.

6 MOLNÁR Péter: *A digitális közigazgatás szabályozási kérdései*, Közigazgatás Tudomány 2024/2. 112.

7 TÓTH András: *A technológia szabályozásának jogi kihívásai*, In: TÓTH András (szerk.): *Technológia jog. Új globális technológiák jogi kihívásai*, Patrocinium Kiadó, Budapest, 2016. 26.

8 Collingridge, David: *The social control of technology*, Cambridge University Press 2014.

9 TÓTH (2016.) i. m. 112.

10 CZÉKMANN Zsolt – CSEH Gergely: *Elektronikus Közzolgáltatások a SZEŰSZ-ök tükrében*, Publicationes Universitatis Miskolcinenis Series Juridica et Politica, Tomus XXXII. 2014. 138.

11 MUHA Lajos – KRASZNAY Csaba: *Az elektronikus információs rendszerek biztonságának menedzselése*, Nemzeti Közzolgálati Egyetem 2014. 9.

12 FÁBIÁN Adrián – STANKOVICS Petra: *A közigazgatási döntéshozatal támogatása elektronikus eszközökkel, külön tekintettel a hatósági eljárásra*, Közigazgatás Tudomány 2022/1. 72.

13 LŐRINCZ Lajos: *A hatékony állam*, Magyar Közigazgatás, 2005/8. 452.

14 FÁBIÁN–STANKOVICS (2022.) i. m. 73.

15 TÁTRAI Márk János – SZABÓ Zs. Roland: *Digitalizáció és életminőség*, Magyar Tudomány 181(2020)9. 1238–1239.

16 KOVÁCS Olivér: *Az ipar 4.0 komplexitása – I.*, Közgazdasági Szemle, 64(7–8). 2017. 828.

17 TÓTH (2016.) i. m. 114–116.

18 FÁBIÁN–STANKOVICS (2022.) i. m. 75–76.

19 KUN László: *Közigazgatás-fejlesztés és hatékonyság*, Nemzeti Közzolgálati Egyetem 2017. 7.

döntéstámogató rendszerei (a továbbiakban: DSS) lényegüket tekintve interaktív, elektronikus információs rendszerek, amelyek adatbázisok és modellek felhasználásával nyújtanak segítséget a beépített döntési szabályok és modellek felhasználásával, amelyeket a felhasználó módosíthat, de akár bővíthet is. A DSS rendszereknek a rendelkezésre álló adatokból az adott szituációt modellezve kell az emberi döntéshozóval együttműködve megoldási alternatívákat előállítani és értékelniük. Ezek lépései a következők: az információk összegyűjtése, a lehetséges kimenetek teljes halmazának feltárása, az elemekhez egy érték, ún. minősítés hozzárendelése, végül pedig a legjobbnak tűnő kimenet programozott kiválasztása. A gyakorlatban felmerülő kockázat viszont az adatok megbízhatóságával kapcsolatban felmerülő bizonytalanság, valamint azok értékelése is bonyolult lehet, ezért a döntéshozatalban nem nélkülözhető az emberi közreműködés.²⁰

1.3. AZ EGYSÉGES SZABÁLYOZÁS SZEREPE A KÖZIGAZGATÁSI NYILVÁNTARTÁSOK VONATKOZÁSÁBAN

1.3.1. AZ ÁLLAMI ÉS HATÓSÁGI NYILVÁNTARTÁSOK (KÖZ)HITELES JELLEGÉRŐL

A közigazgatási döntéshozatal hátterét álláspontom szerint az állami nyilvántartások biztosítják, segítve a megbízható információk tárolását, rendszerezését és beszerzését. A nyilvántartás lényegét tekintve egy statikus adathalmaz, előre meghatározott szempontok szerint összegyűjtött és rögzített információk együttese, amelyek dinamikáját az adatmozgás adja, mint az adatbejegyzés, az adatváltozás vagy az adattörlés.²¹ A nyilvántartások között szükséges elkülöníteni a normatív követelményekkel és jogállami garanciákkal körbehatárolt állami nyilvántartásokat a jogszabály által nem kötött igazgatási nyilvántartásoktól. Az állami nyilvántartások legfőbb ismérve, hogy a nyilvántartás minden jellemzőjét, így adatkörét, nyilvánosságát és a nyilvántartás vezetőjét, illetve a speciális adatvédelmi rendelkezéseket jogszabály állapítja meg. Ugyanígy, a nyilvántartásból történő adatszolgáltatás és tájékoztatási kötelezettség teljesítésének legfőbb szabályait is jogszabály határozza meg. Az állami nyilvántartások szerepe különösen fontossá vált a digitális közigazgatás korában, ahol az elektronikus adatkezelés és az informatikai rendszerek integrálása kulcsszerepet játszik a hatékonyság és a gyorsaság növelésében. Tehát egyfajta alapegységként, építőkövekként is értelmezhetjük őket. A nyilvántartásokból történő adatközlés, például egy hatósági bizonyítvány kibocsátása pedig egyfajta lenyomatot képez az adat adott időállapotáról és változásairól.²² Fontos azon-

ban fogalmi szinten az állami nyilvántartásokon belül, azoktól elkülönítetten kezelni a hatósági nyilvántartásokat, amelyek alapvetően az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) hatálya alá tartoznak.

A hatósági nyilvántartásokra vonatkozó alapelvek között találjuk a joghoz kötöttség mellett a közhitelesség és a valósághűség elveit, továbbá a teljesség és a célszerűség elveit, valamint a naprakészség követelményét.²³ Ezek közül szükségesnek tartom külön kiemelni a közhitelesség elvét. Az Alkotmánybíróság 15/1995. (III. 13.) AB határozata szerint a közhiteles nyilvántartásnak nyilvánosnak kell lennie, az abban szereplő adat, bejegyzett jog vagy tény ismerete mindenkitől elvárható. A közhitelesség alkotmányos jogok garanciájaként is funkcionálhat, ezért lényeges tartalma nem korlátozható. További követelmény a valósággal való egyezés, ami azonban csak korlátozottan érvényesül, ezért is van lehetőség az ellenbizonyításra, ugyanakkor azt a jogbiztonság érdekében időben korlátozottan lehet csak lehetővé tenni.²⁴ A Legfelsőbb Bíróság egy 2011-es végzése kimondta, hogy a közhitelesség egy nyilvántartás szempontjából azt jelenti, hogy a nyilvántartásba vehető adatok bejegyzése, módosítása és törlése kizárólag jogszabály által erre feljogosított szerv által, jogszabályban rögzített eljárásrend szerint és jogszabályban meghatározott okiratok alapján történhet, ezzel garantálva a nyilvántartás pontosságát, teljességét és megbízhatóságát. A végzésben került megállapításra az is, hogy a közhiteles nyilvántartásokban feltüntetett jogokat és tényeket, azok ellenkezőjének bizonyítása esetén is csak bírósági eljárásban lehet megváltoztatni.²⁵ Tehát, a közhiteles nyilvántartások a személyek és az állami érdekek védelmére dokumentálnak – vagy adott esetben hoznak létre – egy jogi helyzetet, tartalmukhoz jogilag szabályozott állami érdekek fűződnek. A közhiteles jellegüket – implicite vagy explicite – jogszabály mondja ki. Ezek esetében a nyilvántartásba vétel a megvalósult jogi helyzet védelmét alapozza meg. A bejegyzett adatokat mindenki köteles elfogadni, ugyanakkor van lehetőség ellenbizonyításra is. A bejegyzés megtagadása, módosítása, törlése hatósági határozatnak minősül, ellene jogorvoslattal lehet élni, azonban fontos, hogy a bejegyzett adatok valódiságához az ellenkező bizonyításáig vélelem fűződik.²⁶

A közhiteles nyilvántartások döntő többségét hatóságok vezetik, így a közhitelességre vonatkozó legelterjedtebb szabályozást az Ákr. tartalmazza. Az Ákr. logikája szerint kétségkívül a közigazgatási nyilvántartások közül a hatósági nyilvántartásoknak van alapvető szerepe, mivel az ilyen nyilvántartások vezetése, az oda történő bejegyzés vagy módosítás önmagában is speciális hatósági ügy. Ugyanis a hatósági nyilvántartásba történő bejegyzés vagy a bejegyzés törlése az ügyfél jogai és kötelezettségei tekintetében eredményez változást a jogkövetkezmények vonatkozásában.²⁷ Ez egyben a hatósági nyilvántartás vezetésének egyik feltétele is. A másik

20 FÁBIÁN–STANKOVICS (2022.) i. m. 80.

21 TORMA András: *Az információs társadalom közigazgatási jogi alapkérdései*, In: FAZEKAS Mihály – FICZERE Lajos (szerk.): *Magyar Közigazgatási Jog. Általános rész*, Osiris Kiadó, Budapest 2005.

22 GERENCSÉR Balázs Szabolcs – ILOSVAI András – KARACS Kristóf Imre – KURUNCZI Gábor – OLÁH András – SÜLYOK András Attila – TORNAI Kálmán – VARGA Ádám: *A digitális transzformáció hatásai a közigazgatási folyamatokra: lehetőségek és kihívások*, Közigazgatás Tudomány 2025/1. 33–34.

23 Uo. 34.

24 15/1995. (III. 13.) AB határozat, 88–90.

25 Gfv.X.30.004/2011/9.

26 GERENCSÉR–ILOSVAI–KARACS–KURUNCZI–OLÁH–SÜLYOK–TORNAI–VARGA (2025.) i. m. 35.; Ákr. 97. § (2) bekezdés.

27 PETRIK Ferenc (szerk.): *A közigazgatási eljárás szabályai, Kommentár a gyakorlat számára I.*, HVG-ORAC 2020. 213–214.

– vagylagos – esetkőr, amikor a nyilvántartás célja a benne foglalt adatok közhiteles igazolása, bizonyítása.²⁸ A közhitelesség következménye, hogy a nyilvántartásba bejegyzett adatokat az ellenkező bizonyításáig valódinak kell elfogadni. Míg a hatósági nyilvántartásból törölt adatokról pedig vélemezni kell, hogy nem állnak fenn. Ezek a vélelmek azonban megdönthetők, külön hatósági eljárásban biztosított a lehetőség az ellentétes helyzet bizonyítására.²⁹

1.3.2. A KÖZHITELESSÉG SZEREPÉNEK ÉS SZABÁLYOZÁSÁNAK ÚJRAGONDOLÁSA

Az elmúlt időszak kihívása volt a közhiteles nyilvántartások vonatkozásában, hogy hagyományosan nagyon sok olyan nyilvántartás alakult ki Magyarországon, amelyek egy része közhitelesnek mondta saját magát, míg a másik része ugyan nem mondta magát közhitelesnek, de úgy viselkedett, mint egy közhiteles nyilvántartás, anélkül, hogy a közhitelesség fogalma meg lett volna fogalmazva bárhol is normatív szinten. Sőt, előfordult olyan gyakorlat is, amely ugyanazt az adatot többféle közhiteles nyilvántartásban tartotta nyilván úgy, hogy ezek a nyilvántartások nem feltétlenül fedték le egymást. Tehát voltak olyan adatok, jogok, amelyek eltérhettek egymástól, attól függően, hogy melyik nyilvántartásban voltak nyilvántartva. Az állampolgárok számára így sokszor nehezen volt megállapítható, hogy milyen céllal és joghatással tartja nyilván az állam az adatokat. Egy hatékonyan és kiszámíthatóan működő hatósági rendszer felállításához mindenképpen rendezni volt szükséges ezt a problémát. Ennek hatására született a közhiteles nyilvántartásokkal kapcsolatban egy teljesen új szabályozás, mégpedig a közhitelességről és a közhiteles nyilvántartások egységes vezetéséről szóló 2024. évi LXXXII. törvény (a továbbiakban: Közhitelességről szóló törvény), amely 2025. január 1-jén lépett hatályba.

A Közhitelességről szóló törvény fő célkitűzése, hogy kialakításra kerüljön egy egységes és homogén szabályozás, valamint gyakorlat a közhitelesség fogalmára, szempontrendszerre és joghatásaira vonatkozóan. Így a közhitelesség nem kizárólag egy bizonyítási szabály lenne, hanem jogalkító és jogvédelmi hatása révén hidat képezne a nyilvántartott adatban megtestesülő jogi tény és az ahhoz társított anyagi joghatás között. Ennek köszönhetően a közhiteles nyilvántartások között rugalmas kapcsolat tud megvalósulni, amely segíti az integrált adatbázisok közötti gördülékeny adatkapcsolatot is. Egy konkrét közhitelesség fogalom kialakítása által kizárólag a Közhitelességről szóló törvénynek megfelelően nyilvántartott adat ruházható fel a közhitelesség joghatásával. Ezáltal az egyes nyilvántartások közhiteles minősítése egy konkrét törvényi alpra kerül áthelyezésre az adatkörök és az adattartalom alapján.³⁰ A Közhitelességről szóló törvény által megfogalmazott közhitelesség-fogalom szerint a közhitelesség nem jelenti a valósággal való egyezést, ugyanis éppen az a lényege, hogy akkor is kapcsolódhat anyagi jogi joghatás a közhiteles adathoz, ha az nem felel meg a valóságnak.

A közhitelesség joghatása az, ami létrehozza a közhiteles adat azon tulajdonságát, amely alapján a közbizalom elfogadja a közhiteles adatot a nyilvántartás szerinti adattartalommal. A közhitelesség két kiemelt részből épül fel. A tanúsító erő fejezi ki, hogy a közhiteles adatot helyesnek, létezőnek és ismertnek kell tekinteni, azonban a közhitelesség nem kizárólag bizonyító erővel bír. A jogvédelmi hatás a polgári jogi tárgyú nyilvántartások (pl. ingatlan-nyilvántartás) esetén kiemelt jelentőségű, ugyanis a nyilvántartás ezen tulajdonsága biztosítja a nyilvántartásban bízva jogot szerzők védelmét. A közjogi, közigazgatási működés szempontjából jelentős nyilvántartások esetén (pl. anyakönyvi nyilvántartás) a jogvédelmi hatás helyett a jogalkítás az elsődleges, mivel ilyenkor a közhiteles adat nem személyek, hanem az állam és állampolgár tekintetében releváns.³¹ A közhiteles adat joghatása lehet konstitutív, amikor a közhiteles nyilvántartás vezetéséhez kapcsolódik a státusza. Amennyiben a közhiteles nyilvántartás vezetésének célja a közhiteles adat igazolása – akár az állam szervei, akár harmadik személyek számára –, akkor a közhitelesség joghatása deklaratív. A deklaratív joghatáson belül szükséges megkülönböztetni a harmadik személyekkel szembeni joghatást, ugyanis a törvény alapján törvény eltérő rendelkezésének a hiányában a deklaratív joghatású közhiteles adat harmadik személyekkel szemben a közhiteles nyilvántartás vezetésével „konstituálódik”. Abban az esetben, ha a közhiteles adatot jogszabály tartalmazza, vagy más közhiteles adathoz fűződik a létezése, akkor a közhiteles nyilvántartás vezetésétől függetlenül mindenkivel szemben joghatással bír.³² A törvényjavaslat a közhitelesség tanúsító erejének két megdöntési esetét szabályozza. Az első eset a helyesbítési eljárás, amely a regisztratív eljárás alapjául szolgáló – anyagi jogilag helyes – kérelemmel, bírósági elrendeléssel, hatósági felhívással vagy jogszabállyal kapcsolatos hibából fakad. Ez eredhet abból, hogy a közhiteles nyilvántartás vezetésével összefüggő kezdeményezés és az alapjául szolgáló adat között eltérés van, vagy a közhiteles nyilvántartást vezető szerv nem a kezdeményezésnek megfelelően jegyezte be az adatot. A helyesbítési eljárás körébe vonható az az esetkőr is, amikor a közhiteles nyilvántartást vezető szerv tudomására jut, hogy a közhiteles nyilvántartás valamely közhiteles adata nem helyes, és saját hatáskörben helyesbíti azt. A közhitelesség tanúsító ereje megdöntésének másik útja az anyagi jogi eljárás, amikor az erre hatáskörrel rendelkező hatóság vagy bíróság a közhiteles adat tartalmát anyagi jogi alapon bírálja el. Ebben az esetben az anyagi jogi eljárás megindítójával szemben az eljárás tekintetében nem érvényesül a közhitelesség, ez kizárólag azon közhiteles adat tekintetében igaz, amelyre nézve dedikáltan folyik az eljárás. Például, egy ingatlannal kapcsolatos törlési per esetén a felperes vitathatja a bejegyzett tulajdonjogot az adásvételi szerződés érvénytelensége okán, de az ingatlan-nyilvántartás további közhiteles adatai tekintetében ebben a perben is érvényesül a közhitelesség.³³ Az egyes közhitelességi követelményeket főszabály szerint 2026. január 1-jétől kell alkalmazni.³⁴

28 Ákr. 97. § (1) bekezdés b) pont.

29 Ákr. 97. § (2) bekezdés.

30 2024. évi LXXXII. törvény Indokolás 1. §.

31 Közhitelességről szóló törvény 2. § (1) bekezdés.

32 Közhitelességről szóló törvény 3. §.

33 Közhitelességről szóló törvény 6. §.

34 Közhitelességről szóló törvény 18. § (1) bekezdés.

A közhiteles nyilvántartások jogi és intézményi megfelelőségének biztosítása érdekében a jogalkotó egy olyan keretrendszert hozott létre, amelynek a célja, hogy a közhitelesen nyilvántartott adatok tekintetében a jogrendszer egészében egységes követelmények érvényesüljenek. Ahhoz, hogy a közhiteles nyilvántartások reformja sikeres legyen, elengedhetetlen egy átfogó jogrendszeri felülvizsgálat, amelynek keretében egyértelmű meghatározásra kerül, hogy mely adatok esetében indokolt a közhitelesség, ez biztosítja egyrészt a párhuzamos közhiteles nyilvántartások megszüntetését, illetve azt, hogy a közhitelesség megszüntetésre kerüljön ott, ahol az nem indokolt.³⁵ Ezt a célt segíti elő az a felügyeleti mechanizmus, amelynek keretében a közhitelességhez kapcsolódó követelmények felügyeletére és érvényesítésére a Kormányrendeletben kijelölte – az igazságügyért felelős miniszter személyében – a közhitelesség biztosításáért felelős szervet.³⁶ E szerv feladata – többek között – a közhiteles nyilvántartások megfelelőségének vizsgálata és auditálása, valamint a közhitelességi követelmények teljesülésének tanúsítása.³⁷ A jogrendszeri felülvizsgálat jelentős jogszabály-harmonizációt igényel, ugyanis a közhitelesség biztosításáért felelős szerv által elvégzett felülvizsgálat és auditálás eredménye alapján ágazatonként számos jogszabály-módosítási, valamint – a szükségtelenné vált rendelkezések tekintetében – deregulációra irányuló javaslat kerül előterjesztésre.³⁸ Amennyiben valamely nyilvántartás nem felel meg a közhitelesség követelményeinek, és nem rendelkezik a közhitelesség biztosításáért felelős szerv által kiadott tanúsítvánnyal, úgy 2027. január 1-jén elveszíti közhiteles jellegét.³⁹

2. AZ ELEKTRONIKUS ÜGYINTÉZÉS JOGI KERETEI ÉS FEJLŐDÉSI IRÁNYAI A HATÉKONYSÁG ÉS ÜGYFÉLKÖZPONTÚSÁG TÜKRÉBEN

2.1. A DIGITALIZÁCIÓ HATÁSA A KÖZIGAZGATÁSI ÜGYINTÉZÉSRE: A SZABÁLYOZÁS ÉS A JOGALKALMAZÁSI GYAKORLAT EVOLÚCIÓJA

Az infokommunikációs technológiák eddig még nem tapasztalt ütemű fejlődéséből következően minden állam feladata, hogy állampolgárai igényeit a legkorszerűbb módon és keretek között kiszolgálja. Ennek eredményeként pedig a hatékonyság az ügyfélszolgálati és háttérügyintézési oldalon – többek között – az ügyintézési folyamatok egyszerűsítésében ölthet testet. Fontos azonban, hogy a lehetőségekhez képest nemcsak gyors, hatékony és egyszerű, akadálymentes ügyintézési lehetőség kerüljön biztosításra, hanem egyben a törvé-

nyesség valamennyi kritériumát is érvényre juttató.⁴⁰ A digitalizáció érvényesülését a továbbiakban az ügyintézés vonatkozásában vizsgáljuk meg. Ahhoz, hogy a szó legszorosabb értelmében véve elektronikus ügyintézésről (a továbbiakban: e-ügyintézés) beszéljünk, szükséges mind ügyféli, mind pedig szervezeti oldalról egy informatikai eszköz.⁴¹ Elsőként az elektronikus ügyintézés kulcsfontosságú szabályait és alapelveit – 2009-től elsőként, különálló fejezetben – a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXLI. törvény (a továbbiakban: Ket.) rögzítette. Az eljárási kódex általánosságban mondta ki, hogy törvény, kormányrendelet, önkormányzati rendelet eltérő rendelkezése hiányában a hatóság a közigazgatási hatósági ügyeket elektronikus úton is intézheti.⁴² Tehát a Ket. elektronikus ügyintézés alatt azon eljárási cselekmények halmazát értette, amelyek során az ügyfél vagy az ügyintézészt biztosító szerv elektronikus nyilatkozatot tesz, vagy az ügyintézészt biztosító szerv az ügyfél vagy más, ügyintézészt biztosító szerv nem elektronikus nyilatkozatát elektronikus nyilatkozattá alakítja át, és azt az eljárás során felhasználja.⁴³ A Ket. vezérelve szerint több igénybe vehető kapcsolattartási forma közül a hatóság a költségtakarékosság és a hatékonyság szempontjai alapján választ, előnyben részesítve az elektronikus utat.⁴⁴ Jogszabály eltérő rendelkezése hiányában a hatóság nem elektronikus kapcsolattartás esetén is jogosult az eljárást vagy annak eljárási cselekményeit elektronikus ügyintézés keretében lefolytatni.⁴⁵ Továbbá, az ügyfél a jogszabályban meghatározott feltételekkel jogosult elektronikus úton kapcsolatot tartani a hatósággal, kivéve, ha ez az adott kapcsolattartás vonatkozásában fogalmilag elképzelhetetlen.⁴⁶ Kötelees viszont az elektronikus kapcsolattartásra, ha ezt törvényi szinten adott ügyben, adott eljárási cselekmények tekintetében előírták.⁴⁷ Biztosított annak a lehetősége is, hogy a hatóság az ügyfél kifejezett kérelmére, és a kérelem elektronikus benyújtását követően elektronikusan tartsa vele a kapcsolatot.⁴⁸ A szabályozás tehát az ágazati szabályozásra, valamint a felek döntésére bízta az elektronikus út igénybevételét. A Ket. szabályozása az ügyintézészel kapcsolatos informatikai döntéseket pedig nagyrészt magára a hatóságra telepítette. A jogszabályi kereteken belül és a rendelkezésre álló informatikai eszköztárat figyelembe véve a hatóság határozza meg például, hogy milyen körben tesz lehetővé elektronikus kapcsolattartást; a konkrét eljárási cselekménynél mely kapcsolattartási formát alkalmazza; illetve saját belső működésében milyen körben alkalmaz elektronikus eszközöket.⁴⁹ A Ket. elektronikus ügyintézésre vonatkozó szabályozásának elsődleges célja, hogy az ügyfelek számára kedvező, jól használható eszközöket hozzon létre, és az ügyintézés mind-

35 A közhitelességről és a közhiteles nyilvántartások egységes vezetésével kapcsolatos feladatokról szóló 1415/2024. (XII. 20.) Korm. határozat 1. pont.

36 A közhitelesség biztosításáért felelős szerv feladatairól és eljárásáról szóló 407/2024. (XII. 20.) Korm. rendelet 2. §.

37 Közhitelességről szóló törvény 15. § (1)–(2) bekezdés.

38 A közhitelességről és a közhiteles nyilvántartások egységes vezetésével kapcsolatos feladatokról szóló 1415/2024. (XII. 20.) Korm. határozat 3. pont és 6. pont.

39 Közhitelességről szóló törvény 18. § (4) bekezdés.

40 CSATLÓS Erzsébet: *Az ügyfél és a hatósági döntéshozatal a digitalizáció korában*, Pro Futuro 2023/1. 75–76.

41 NAGY (2022.) 97.

42 Ket. 160. §.

43 BUDAI Balázs Benjamin: *Az e-közigazgatás elmélete*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2016. 57.

44 Ket. 28/A. § (3) bekezdés.

45 Ket. 160. § (2) bekezdés; 167/A. § (1) bekezdés.

46 Ket. 28/B. § (1) bekezdés.

47 Ket. 28/B. § (2) bekezdés.

48 Ket. 28/B. § (4) bekezdés.

49 Ket. 28/B. § (6) bekezdés; 28/C. § (1) bekezdés.

inkább az ügyfelek igényei szerint történjen. Ezen célkitűzés teljes körű érvényesülése érdekében biztosított, hogy az ügyfél minél teljesebben rendelkezhesen az eljárásai, az adatai felett, ideértve a kapcsolattartási mód szabad megválasztását is.⁵⁰ A törvény indokolása úgy fogalmaz, hogy a közigazgatás számítástechnikai bázisának fejlődése „[...] egyfelől lehetőséget nyújt az ügyfelek eljárási terheinek jelentős könnyítésére, másfelől segíti a hatóságok hivatalbóli eljárásindítását is”.⁵¹

Ugyanakkor Magyarországon generális jelleggel az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló 2015. évi CCXXII. törvény (a továbbiakban: Eüsztv.) teremtette meg az elektronikus ügyintézés és az elektronikus kapcsolattartás jogi keretrendszerét. Idővel a Ket. szabályai pedig – az elektronikus ügyintézés és kapcsolattartási formával együtt – megújulva átkerültek az Ákr-be. Az Ákr. több rendelkezésében is utal az elektronikus, infokommunikációs technológiákon alapuló eljárási jogintézményekre, azok alkalmazhatóságára, alkalmazandóságára. A kiindulópont a hatékonyság alapelve. Eszerint „a hatóság a hatékonyság érdekében úgy szervezi meg a tevékenységét, hogy az az eljárás valamennyi résztvevőjének a legkevesebb költséget okozza, és – a tényállás tisztázására vonatkozó követelmények sérelme nélkül, a fejlett technológiák alkalmazásával – az eljárás a lehető leggyorsabban lezárható legyen”.⁵² Ezzel összhangban az Eüsztv. kitér az elektronikus ügyintézés kapuját, sőt arra hatalmazza fel az ügyfeleket, hogy hatósági ügyeiket teljes mértékben elektronikusan bonyolítsák le.⁵³ Az ügyfelek számára biztosítottá vált, hogy a hatósági eljárás megindításához szükséges kérelmet, beadványt vagy egyéb dokumentumot elektronikus formában nyújtsák be. Ez történhetett például kormányzati portálokon keresztül vagy az erre a célra kialakított ügyfélkapu rendszeren keresztül.⁵⁴ A hatóságoknak lehetőségük – az elektronikus ügyintézés előírása esetén köteleességük⁵⁵ – volt az elektronikus dokumentumok fogadására, iktatására, továbbítására és tárolására, így a teljes eljárás egyes szakaszai elektronikus úton is lebonyolíthatók voltak. Az Eüsztv. az elektronikus ügyintézés fogalmát azonban nem határozta meg. Ezzel szemben rögzítette az elektronikus kapcsolattartás fogalmát, eszerint elektronikus a kapcsolattartás, ha az ügyfél vagy nyilatkozatát, vagy döntését elektronikus úton teszi meg.⁵⁶ Az elektronikus kapcsolattartás szabályozásában az Eüsztv. különbséget tesz a gazdálkodó szervezetek és a természetes személyek közt. A gazdálkodó szervezetek esetében az Eüsztv. kötelező elektronikus kapcsolattartást ír elő, azaz a gazdálkodó szervezetek kizárólag elektronikus úton intézhetik ügyeiket, és ebből eredően a hivatali rendszernek fel kell készülnie a tőlük érkező elektronikus iratok fogadására. Főszabályként érvényes, hogy minden gazdálkodó szervezet köteles bejelenteni hivatalos elérhetőségét az erre rendszeresített, úgynevezett rendelkezési nyilvántartásba,

ugyanis a kapcsolattartás során elsődlegesen ez a hivatalos elérhetőség szolgál.⁵⁷ Természetes személyek – főszabály szerint – nem kötelezhetőek elektronikus ügyintézésre, a szabályozás ezekben az esetekben az elektronikus kapcsolattartást az ügyfél kifejezett, ez irányú nyilatkozatához köti. Abban az esetben viszont, ha az ügyfél vállalja az elektronikus kapcsolattartást, és megadja hivatalos elérhetőségét, úgy számára ez a típusú kapcsolattartás lesz kötelező. Hasonló szabály érvényesül abban az esetben is, ha az ügyfél kérelmét elektronikusan terjesztette elő, ugyanis ebben az esetben a hatóság automatikusan jogosulttá válik az ügy további intézése folytán az elektronikus ügyintézésre, mivel ebben az esetben a kérelem elektronikus előterjesztése beleegyező nyilatkozatnak minősül. Ezekben az esetekben a természetes személy hivatalos elérhetőségének ugyanazoknak a feltételeknek kell eleget tennie, mint a gazdálkodó szervezetek elérhetősége esetében.⁵⁸

2.2. DIGITÁLIS TRANSZFORMÁCIÓ ÉS FELHASZNÁLÓKÖZPONTÚ KÖZIGAZGATÁS MAGYARORSZÁGON

2022 decemberében indult útnak a Nemzeti Digitális Állampolgárság Program (a továbbiakban: NDÁP) azon célkitűzéstől vezérelve, hogy felhasználóbarát alapokra helyezze a közigazgatást, és megteremtse az egyszerű, kényelmes és hatékony ügyintézés feltételeit az állampolgárok számára. Ugyanis az információs és kommunikációs technológiák fejlődése életünk gyökeres átalakulását hozza magával, ehhez azonban olyan megújuló stratégiai és szabályozási környezet szükséges, amely képes a gyors társadalmi és technológiai változások adaptálására. Az NDÁP ennek fényében irányoz elő egy olyan online rendszert, amely radikálisan leegyszerűsíti az állampolgár és a közigazgatás különböző szervei közt történő kommunikációt, és egyenlő mértékben járul hozzá mind az állampolgárok elégedettségéhez, mind a közigazgatási ügyintézés optimalizálásához.⁵⁹ Magyarországon azonban már számos hatékony digitalizációs kezdeményezés létezett ekkoriban, ami jelentősen javította az állampolgárok felhasználói élményét a digitális ügyintézési folyamatokban. Ilyen például – az egyik legnagyobb közigazgatási innovációnak számító – elektronikus személyi igazolvány (a továbbiakban: e-személyi). Az e-személyi jelenleg négy funkcióval van ellátva: e-azonosítás, e-aláírás, e-útiokmány, valamint e-közlekedési szolgáltatások. Az egyes funkciók azt a célt szolgálják, hogy bizonyos automatizálható folyamatokat kiváltsanak, és megkönnyítsék az állampolgárok mindennapjait.⁶⁰ Az NDÁP koncepciója alapvetően három pilléren áll: az állami adatvagyon hasznosításán, a felhőtechnológia kialakításán és a felhasználói élmény

50 Ket. 8. §.

51 2004. évi CXL. törvény Indokolás, Általános Indokolás IV. elérhetőség: <https://jogkodex.hu/doc/5282990> (hozzáférés dátuma: 2025. 08. 30.).

52 Ákr. 4. §.

53 Eüsztv. 8. § (1) bekezdés.

54 Eüsztv. 10. §.

55 Eüsztv. 9. § (1) bekezdés.

56 Eüsztv. 13. § (1) bekezdés.

57 Eüsztv. 14. § (1) bekezdés.

58 Eüsztv. 15. § (1) bekezdés, 16. § (1) bekezdés.

59 Nemzeti Digitális Állampolgárság Program, 2022. december elérhetőség: <https://www.dmu.gov.hu/cikkek/nemzeti-digitalis-allampolgarsag-program> (letöltés dátuma: 2025. 08. 05.).

60 ILOSVAI András: *Quo vadis, eID? A digitális állampolgárság fejlesztési irányai hazánkban*, In: 'A puro pura defluit aqua.' A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei. Tehetségpont (11). Pázmány Press, Budapest, 2023. 265–266.

megteremtésén.⁶¹ Az állami adatvagyon hasznosítása vonatkozásában a koncepció kiemelt célként jelöli meg az adatbázisok összekapcsolásának megvalósítását és az integrált adatfelvétel létrehozását, aminek következtében csak egyszer kell megadni az adatainkat, változás esetén pedig a rendszer azokat automatikusan szinkronizálja.⁶² A felhőtechnológia alkalmazása által az egyes szolgáltatások egységes keretszolgáltatásokon érhetőek el mind a közigazgatási szereplők, mind az állampolgárok számára. Ez lehetővé teszi, hogy az ügyfél-állampolgár ugyanazon felületen, azonos applikációval használhassa az e-azonosítást, e-aláírást, e-adatmegosztást, akár állami, akár piaci szolgáltatással kapcsolatban. Emellett a felhőszolgáltatás implementálásával a magyar állam képes egyszerűen központosítani az összes állami intézményben az IT-sz tenderket.⁶³ Az állampolgárok a harmadik pillérrel, a felhasználói élmény minőségével szembesülnek a leginkább. A felhasználói élmény növelése érdekében cél a közigazgatás mobiltelefonokra történő optimalizálása, amivel viszont szorosan együtt jár az a követelmény is, hogy mindehhez egy könnyen használható, ügyfélközpontú és életeményeken alapuló platformot kell kialakítani, ami egységes felületet biztosít és átláthatóvá teszi az ügyintézését. Hiszen az ügyek jelentős része az állampolgár élete során bekövetkezett történésekhez kapcsolható, jelentős részük okmányügyintézésben jelenik meg. Ebből fakadóan a koncepció is az okmányigénylések digitalizációját szorgalmazza.⁶⁴ Továbbá a koncepció négy alapszolgáltatás megvalósítását tűzi ki célul: az eSzemélyazonosítást, az ePosta és egyéb értesítések rendszerének kiépítését, az eDokumentumkezelést, valamint az eFizetést.⁶⁵

Az NDÁP megvalósítását szolgáló törvényi szintű szabályozás megalkotása a *digitális államról és a digitális szolgáltatások nyújtásának egyes szabályairól szóló 2023. évi CIII. törvény* (a továbbiakban: Dáptv.) által valósult meg, amely az állami digitalizációval, a digitális térben elérhető szolgáltatásnyújtással és szolgáltatás-igénybevétellel összefüggő alapvető szabályokat fekteti le, az állampolgárok számára egyszerű, kényelmes és hatékony online szolgáltatások nyújtása érdekében. Ennek keretében prioritásként kezeli a digitális technológiák által támogatott ügyintézés és szolgáltatásokat, elősegítve a technológiai fejlődést és a digitális transzformációt, valamint javítva az állampolgárok és a kormány közötti interakciót a digitális térben.⁶⁶ Ahhoz, hogy valaki digitális állampolgárrá válhasson, egy digitális állampolgársági azonosító szükséges, amellyel az azonosítást egy applikáción keresztül lehet megvalósítani.⁶⁷ A törvényben egy újfajta megoldásként jelent meg a digitális irattárca elképzelése, melynek lényege, hogy egy helyen legyen lehetőség tárolni az összes hivatalos igazolványt digitalizált és hitelesített formában.⁶⁸ A Ket. után az elektronikus ügyintézés fogalma normatív szinten a Dáptv.-ben került meghatározásra,

viszont indirekt módon. A Dáptv. 18. § (1) bekezdése a felhasználóknak, így különösen a digitális szolgáltatást biztosító szervezet feladat- és hatáskörébe tartozó ügyben ügyfélként, félként vagy az eljárás egyéb résztvevőjeként részt vevő jogalanyoknak a digitális szolgáltatásokat biztosító szervezet előtt az ügyei digitális térben történő intézése során tett ügyintézési cselekményeit tekinti elektronikus ügyintézésnek. A törvény hatálya kiterjed a digitális szolgáltatásokat igénybe vevő természetes személyekre és jogi személyekre; továbbá azon szervezetekre, amelyek törvényi kötelezettség alapján vagy önkéntesen digitális szolgáltatásokat nyújtanak; valamint a szolgáltatásokat megvalósító háttérintézményekre, például digitális keretszolgáltatások működtetőire és digitális állampolgársági szolgáltató szervezetekre is.⁶⁹

3. A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA, MINT ELJÁRÁSJOGI MODERNIZÁCIÓS ÉS HATÉKONYSÁGNÖVELŐ ELEM ALKALMAZÁSÁNAK HATÓSÁGI ELJÁRÁSJOGOT BEFOLYÁSOLÓ HATÁSAI

3.1. A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA FOGALMI KERETEI ÉS TÁRSADALMI JELENTŐSÉGE A KÖZIGAZGATÁS AUTOMATIZÁCIÓJÁBAN

Az elmúlt időszakban a technológiai fejlődés példa nélküli ütemben hódította meg és formálta át mindennapi életünket. Ezen technológiai fejlődés egyik legjelentősebb hajtóereje a számítástechnika automatizálása, amely fokozatosan átveszi, kiegészíti, illetve támogatja az emberi munkát az ismétlődő és standardizálható feladatokban. Napjainkban az automatizáció egyik legígéretesebb ágazata, és az egyik legjelentősebb hatást gyakorló tényezők egyikeként kibontakozó jelenség a mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI), amely a hatékony, de tisztességes hatósági ügyintézés szabályozásába teljesen új színt hoz be. Az MI-technológiák társadalmi és gazdasági jelentőségének felismerésére reagálva Magyarország is átfogó stratégiai keretet alakított ki az MI fejlesztésének és alkalmazásának támogatására. A Kormány 2020-ban elfogadta Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiáját (a továbbiakban: Stratégia), amely hosszú távú irányítúként szolgál az MI hazai fejlesztésének és alkalmazásának ösztönzésére. A Stratégia kiemelt célja, hogy Magyarország az MI alkalmazásában regionális szinten meghatározó szereplővé váljon, miközben biztosított marad az innováció és az alapjogvédelem közötti egyensúly. A Stratégia megvalósítását szolgálja a mesterséges intelligencia hazai stratégiai megerősítését és kiemelt fejlesztési területeit szolgáló intézkedésekről szóló kormányhatározat is, amely külön hangsúlyt helyez az állami működés digitalizációjára, az adatvagyon hasznosítására, valamint az MI-alapú megoldások közigazgatási alkalmazásának előmozdítására. Mindkét kezdeményezés egyaránt kiemeli, hogy az MI a közszolgáltatások ha-

61 Nemzeti Digitális Állampolgárság Program, 2022. december 5–6.

62 Uo. 29.

63 Uo. 45.

64 Uo. 60–62.

65 Uo. 14.

66 2023. évi CIII. törvény Indokolás 1. § elérhetőség: <https://njt.hu/jogszabaly/2023-103-K0-00> (hozzáférés dátuma: 2025. 08. 30.).

67 Dáptv. 10. § (2) bekezdés.

68 Dáptv. 59. §.

69 Dáptv. 2. § (2)–(3) bekezdések.

tékonyágának növelése, az ügyintézés gyorsítása és az állami döntéshozatal adatvezéreltebbé tétele szempontjából stratégiai jelentőségű technológia.⁷⁰

A technológiák eddig ugyanis csak megkönnyítették és meggyorsították a működést és a munkavégzést, de alapjaiban nem változtatták meg. Ennek a korszaknak a végét álláspontom szerint az MI térnyerése és alkalmazásának fokozódása hozta el. Az MI fokozatosan nyert teret a tudományos életben és ért el jelentős eredményeket. Majd 2022 novemberében elérte a fordulóponthoz az MI történetében, amiktől is a nagy nyelvi modellek számottevő változást hoztak az MI teljesítményében és a benne rejlő lehetőségekben. Ezek a modellek ugyanis hatalmas mennyiségű adatból képesek akár önállóan is tanulni, és képesek az emberhez hasonló minőségű következtések levonására és szövegek generálására.

Általánosan elfogadott az a nézet, miszerint az intelligencia elsődlegesen emberi tulajdonság. Ezért nem azonosíthatunk bármilyen mesterséges entitást az MI fogalmával, amely bizonyos feladatokat az embernél hatékonyabban vagy gyorsabban tud végrehajtani. A fogalomalkotásakor ezért arra a döntő elemre kell koncentrálnunk, amely elválasztja a hatékony munkavégzést az intelligenciától, és amelynek köszönhetően nincs szükség emberi beavatkozásra a tevékenység végzése során. Az intelligencia működésének első lépése az érzékelés és az észlelés, amelyet követ a megértés, majd a cselekvés. A cselekvés lehet sikeres vagy sikertelen, aminek következménye a sikeres cselekvések megismétlése, és a sikertelen cselekvések gátlását eredményező tanulás. Tehát az MI egy, az emberhez hasonlóan racionálisan cselekvő gép, amely képes arra, hogy környezetét megfelelően érzékelje, észleléseiből racionális következtetéseket vonjon le, majd ezt követően az elérhető legjobb teljesítményértékű cselekvéssel válaszoljon az adott észlelésre. A cselekvés eredményét ezután önállóan adaptálja, majd az arra adott válaszokból tanul, ami által fokozatosan javítja teljesítményét.

Az MI fogalmi megközelítése körében jelentős sokszínűség tapasztalható, azonban nincs általánosan elfogadott tudományos definíció. Jelenleg a legelterjedtebb megközelítés az MI fogalmának meghatározására annak racionális cselekvéséből indul ki, és arra fókuszál, hogy az MI az a gép, amely meghatározott cél elérésén dolgozik, aminek során az emberi elmét másolja, helyettesíti, adott esetben felülmúlja. A szakirodalom különbséget tesz kétféle MI között. A gyenge MI lényege, hogy a gépek képességei csak részben, a logikai, matematikai, nyelvi képességek tekintetében hasonlítanak az emberéhez. Az MI gyenge változata kizárólag szűken és pontosan behatárolt problémakör vagy feladat elvégzésére alkalmazható. Ugyanakkor mégis olyan képességekről beszélünk, amelyek által az embernél hatékonyabban képes elvégezni egy-egy feladatot. Ebbe a kategóriába tartozik az Apple Siri-je, de itt említhetjük az önvezető járműveket is. Ezzel szemben az erős MI-nek már ténylegesen emberi képességei vannak. Önálló tudata, jelentős mértékű önirányítása van, így különböző komplex feladatokat is képes önállóan megoldani, aminek során még tanul is, így olyan új ismereteket képes szerezni, amelyek még nem voltak ismertek a készítése során.

Ilyen erős képességekkel rendelkeznek az OpenAI ChatGPT-je vagy a Google Geminije. Ha egységesen elfogadott definíciót nem is, de főbb jellemzőket, sarokpontokat mégis meg lehet fogalmazni az MI-fogalom tekintetében:

- tevékenységük során a rendelkezésre álló adatok és információk alapján az elérhető legjobb eredmény érdekében racionálisan cselekszenek, mégpedig emberi beavatkozás nélkül;
- képesek a környezetükkel kommunikálni, és abból információkat nyerni, majd azokat feldolgozni;
- képesek a saját működésüket önállóan szabályozni és irányítani, adott esetben megváltoztatni.

3.2. ÁTLÁTHATÓSÁG ÉS ELFOGULATLANSÁG KÉRDÉSEI AZ ÖNÁLLÓ TANULÓ MESTERSÉGES INTELLIGENCIA RENDSZEREIBEN

Egy hagyományos számítógépes programot úgy terveztek, hogy determinisztikusan működjön. A felhasználó így azt várja el a programtól, hogy mindenféle kreatív ötlet nélkül, csakis azt a műveletet végezze el, amire utasítja, és pontosan úgy, ahogy az utasítás szól. Az MI-rendszerek azonban nem determinisztikusan működnek, mivel ezek a rendszerek a felhasználó által elvártól kevésbé átlátható és megmagyarázható módon adnak válaszokat. Sok esetben még az MI szakértői és fejlesztői sem tudják pontosan megjósolni és teljes részletességgel megmagyarázni az MI viselkedését. Ebből következően egy MI-rendszer egyfajta fekete dobozként értelmezhető, a felhasználó által adott bemeneti adatokra és utasításokra a rendszer nem ad mindig transzparens kimenetet.⁷¹ Tehát az öntanuló szoftver olyan szabályokat képes létrehozni és olyan tanulságokat képes levonni akár a hibás, akár a helyes döntésekből, amelyek eredetileg nem voltak az algoritmus részei. Azonban arra vonatkozóan, hogy a bemeneti adatokból hogyan képezték le a kimeneti adatokat, nem tudnak átlátható és értelmezhető indokolást adni.⁷² Az MI ezen tulajdonsága megnehezíti az ok-okozati összefüggések vizsgálatát, illetve magas kockázatot jelent az alapvető jogok érvényesülésére nézve is. Például gyakran nem lehet meghatározni, hogy egy MI-rendszer miért jutott egy adott eredményre, aminek következtében nehéz annak bizonyítása és értékelése is, hogy valakit igazságtalanul hátrányos helyzetbe hoztak-e ezek a rendszerek. A rendszerszintű átláthatóságnak ugyanis ki kell terjednie – többek között – az adatokra és az algoritmusokra vonatkozó olyan kérdésekre, mint például, hogy milyen információkat vesznek figyelembe a döntéshozatalban, hogyan választják ki az inputot, és hogyan vezet annak értékelése a döntéshozatali javaslatához.⁷³

Az MI jogalkalmazása esetén minden beadvány, irat csak kódolt adat formájában értelmezhető, ugyanis az MI működésének alaptétele, hogy kizárólag a rendelkezésre álló adatokból hozza meg a legoptimálisabb döntését. Ez azt is eredményezheti, hogy az MI olyan következtetésekre is képes jutni, ame-

70 A mesterséges intelligencia hazai stratégiai megerősítését és kiemelt fejlesztési területeit szolgáló intézkedésekről szóló 1406/2025. (XI. 4.) Korm. határozat.

71 BALOGH (2023.) i. m. 330–331.

72 Yoshua, BENGIO: *Deep learning*, Cambridge: MIT Press Ltd. 2017. 5–8.

73 PATYI András–VÁCZI Péter: *A jó közigazgatási eljárás alapjogi és alapvető szintű kihívásai a mesterséges intelligencia vonatkozásában*, Jog-Állam-Politika, 2025/1.35 49.

lyek fel sem merültek a jogalkalmazó gondolkodása során. Ebben az esetben az MI felülkerekedik az ember kognitív hátárain. Ugyanakkor a rendelkezésre álló adatok adott esetben az MI korlátoltságát is eredményezhetik, ugyanis általában véve egy-egy jogkérdés teljes körű elbírálásához különböző helyekről szükséges információt szerezni bizonyos részkerde-
sek vonatkozásában, azonban ezt az MI önállóan csak akkor képes felismerni, ha nem csak a betáplált adatok alapján, egy-
fajta zárt adatbázisból dolgozik.⁷⁴ Az MI döntéshozatala során egy meghatározott döntésre jut, amely azonban nem foglal magában indokolást arra vonatkozóan, hogy miért és milyen lépések által jutott a megadott következtetésre. Indokolás nélkül pedig a döntés legitimitása sem igazolható. Emellett az indokolás elmaradása a döntéssel szembeni jogorvoslathoz való jogot is kiüresíti.⁷⁵ Az emberközpontú, megbízható és alapjogkonform mesterséges intelligencia elterjedésének elő-
mozdítását szolgáló, az Európai Unió 2024/1689/EU rendelete (a továbbiakban: MI-rendelet) az átláthatóság és megmagya-
rázhatóság biztosítása érdekében előírja többek között az MI-
modellek fejlesztésére, tesztelésére és technikai dokumentáci-
ójára vonatkozó követelményeket – különösen a nagy kockázatú rendszerek esetében –, hogy az érintettek értelmezni tudják az MI-rendszer működését, döntéseinek alapját és azok jogszerűségét.⁷⁶

Az Ákr. 81. § (1) bekezdése kifejezetten előírja, hogy a közigazgatási hatóság köteles megindokolni a meghozott döntését, ami az eljárást jogerősen lezáró határozat egyik kötelező tartalmi eleme. Az indokolás nem csupán formai követelmény, hanem a döntés jogszerűségének alapját képezi, és egyúttal a tisztességes eljárás garanciális elemét jelentő jogorvoslathoz való jog érvényesülésének elengedhetetlen feltétele. Az indokolás teszi lehetővé annak megértését, hogy a döntéshozó hatóság milyen tényeket tárt fel az eljárás során, mely körülményeket vette figyelembe vagy hagyta figyelmen kívül, valamint mely jogszabályi rendelkezések alapján alakította ki álláspontját. Az Ákr. 5. § (2) bekezdése emellett rögzíti, hogy a hatóság köteles biztosítani az ügyfelek és más eljárási résztvevők számára jogaik és kötelezettségeik megismerésének lehetőségét, továbbá elő kell segítenie az ügyféli jogok gyakorlását az eljárás teljes időtartama alatt. Ez olyan eljárási garanciát jelent az érintettek számára, amely biztosítja, hogy a hatósági aktusokat megértsék, és ennek alapján tudatosan élhessenek jogorvoslati lehetőségeikkel.⁷⁷ Ez a követelmény értelemszerűen azokra az esetekre is kiterjed, amikor az érintettek MI által támogatott döntéssel szembesülnek. Amennyiben azonban az Ákr. szerinti hatósági döntéshozatalt technológiai és algoritmikus kör-

nyezetben értelmezzük, megállapítható, hogy a szabályozás alapvetően technológiaselemleges. Ennek következtében több lényeges kérdés is nyitva marad, például az, hogy egy MI-n alapuló rendszer miként tárja fel a tényállást, hogyan értékeli a bizonyítékokat, illetve miként képes mindezt a döntéssel érintett személyek számára érthető és átlátható módon bemutatni. Mindezek alapján megállapítható, hogy az MI-alapú döntéshozatal esetében az ügyfél hatékony jogorvoslathoz való joga fokozottan sérülékennyé válhat. Ennek oka, hogy a jogorvoslati fórumként eljáró bíróság sok esetben nem képes a döntés érdemi felülvizsgálatára, mivel annak működési logikája számára sem teljeskörűen értelmezhető vagy rekonstruálható. Ilyen helyzetekben a bíróság tipikusan a döntés hatályon kívül helyezésével és új eljárás lefolytatására kötelezéssel tud reagálni.

Az MI döntéshozatala esetén a másik legvitatottabb kérdéskör annak pártatlansága. Egyrészt az MI esetében nem értelmezhető például az, hogy mennyire fáradt, hogy milyen napszakban hoz döntést, de nem gyakorol befolyást az sem, hogy milyen érzései vannak, mi a személyes értékvalasztása. Éppen ellenkezőleg: az MI képes kiszűrni a jogalkalmazó döntése és indokolása közötti helytelen korrelációkat. Ugyanakkor az MI elfogultsága már néhány esetben megdőlt.⁷⁸ Az MI elfogultsága elsősorban az ún. bizonytalansági elfogultság okán érhető tetten, amely akkor merül fel, ha egy csoport alulreprezentált a mintában, és mivel az algoritmus kerüli a bizonytalanságot és az abból eredő kockázatokat, inkább olyan döntéseket hoz az előrejelzések alapján, amelyekben biztosabb. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az algoritmusok a többségi társadalomról szóló adatokat veszik alapul a tanulási folyamat során, és így a fejlesztők akarata ellenére elfogultságot fejlesztenek ki a többséghez tartozók irányába, amit azután az öntanulási folyamat tovább erősít, ha nincs olyan mechanizmus, amely a kisebbségi adatokra irányítaná a gép figyelmét.⁷⁹ Ezekben az esetekben a megkülönböztetés nem feltétlenül szándékos emberi döntés következménye, hanem az algoritmus működésének mellékterméke.

Az Európai Bizottság álláspontja szerint az elfogultság és a diszkrimináció minden társadalmi és gazdasági tevékenységben jelen lévő kockázat, így az emberi döntéshozatal sem mentes a hibáktól és a részrehajlástól. Az MI rendszereiben megjelenő hasonló torzítások azonban jóval szélesebb körű és intenzívebb hatást fejthetnek ki. Ennek felismeréseként az MI-rendelet tiltja azokat a mesterséges intelligencián alapuló alkalmazásokat, amelyek strukturális hátrányos megkülönböztetéshez vezethetnek vagy sérthetik az alapvető jogokat. Ilyen tiltott gyakorlat például a személyek viselkedése vagy személyes jellemzői alapján történő társadalmi pontozás, a bűnelkövetési valószínűség előrejelzésére irányuló rendszerek alkalmazása, valamint a valós idejű, távoli biometrikus azonosítás bizonyos formái. A nagy kockázatú MI-rendszerek esetében az MI-rendelet további szigorú követelményeket állapít meg, többek között a torzításmentes tanító adatok használatára, valamint a rendszerek bevezetése előtt elvégzendő és dokumen-

74 RE, Richard M.–SOLOW-NIEDERMAN, Alicia: *Developing Artificially Intelligent Justice*, Stanford Technology Law Review Vol. 2. No. 22. 2019. 255–256.

75 DYMITRUK, Maria: *The Right to a Fair Trial in Automated Civil Proceedings*, Masaryk University Journal of Law and Technology Vol. 13, No. 1. 2017. 40.

76 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról 13. cikk.

77 SEREG Péter: *Pénzügyi felügyelet Magyarországon*, Budapest, 2025., 85. o.

78 SOURDIN, Tania: *Judge v robot? Artificial intelligence and judicial decision-making*. University of New South Wales Law Journal, Vol. 41, No. 4. 2018. 1128–1129.

79 PATYI-VÁCZI (2025.) i. m. 45.

tált hatásvizsgálatra annak érdekében, hogy a potenciális hátrányos következmények megelőzhetőek legyenek.⁸⁰

Az Ákr. 2. § (2) bekezdés b) pontja ezzel összhangban ki mondja, hogy a közigazgatási hatóság az eljárás minden szakaszában köteles az ügyfeleket egyenlő bánásmódban részesíteni, függetlenül azok személyes jellemzőitől. Ebből az következik, hogy a hatósági döntéseknek semleges és objektív szempontok alapján kell megszületniük, kizárólag az adott ügy szempontjából releváns tények és körülmények figyelembevételével. Ennek része az is, hogy az azonos tényállású ügyeket azonos vagy legalábbis hasonló módon kell elbírálni. Álláspontom szerint az algoritmusok alkalmazásával meghozott döntések egyik legjelentősebb problémája az, hogy a diszkrimináció akár rejtett formában is megjelenhet. További nehézséget jelent, hogy még abban az esetben is nehéz bizonyítani a hátrányos megkülönböztetés okát, ha annak gyanúja felmerül, mivel az algoritmusok működése gyakran átláthatatlan, és egy algoritmikus rendszerek működésében nem járta személy számára nehezen értelmezhető. Ennek következtében az érintett személy sokszor nem képes teljeskörűen feltárni, illetve bizonyítani az őt ért hátrányt. Még akkor is felmerül további dilemma, ha a jogérvényesítés sikeres, kérdéses ugyanis, hogy a felelősség kit terhel: a szoftver fejlesztőjét, az üzemeltetőt vagy az adatokat szolgáltató szereplőt. Ezekre a kérdésekre a különböző jogrendszerek jelenleg is keresik a megfelelő választ.

3.3. JOGALKALMAZÓI MI-RENDSZEREK, ÉS AZOK HATÓSÁGI ELJÁRÁSRA VALÓ ADAPTÁCIÓJÁNAK LEHETŐSÉGEI

A kutatásom során azzal szembesültem, hogy a rendelkezésre álló források sokkal inkább a bírói, semmint a hatósági gyakorlatra vonatkozóan állnak rendelkezésre. Jelen állás szerint ugyanis a bírósági eljárásokban találhatóak az eddigiekben bevált, mintaként szolgáló jó gyakorlatok és szoftveralkalmazások. Álláspontom szerint – bizonyos eltérésekkel – a bírósági gyakorlatból levonható következtetések a hatósági eljárások gyakorlatára is vonatkoztathatóak. Úgy gondolom, hogy a bírósági munka során – akár támogató, akár önállóan működő megoldások – használata megfelelő kiindulópontot jelenthet a hatósági jogalkalmazó szervek számára is. A bírósági jogalkalmazás és a közigazgatási hatósági jogalkalmazás között természetesen vannak jelentős különbségek, azonban az MI alkalmazása terén mégis találhatóak átfedések és így átvihető megoldások: Mindkét területen alapvető jelentőséggel bír a jogszabályok értelmezése, a tényállás tisztázása, és az ezek alapján történő döntéshozatal. Ezen folyamat egyes részei (pl. precedenskeresés, jogszabály-értelmezési mintázatok felismerése) algoritmizálhatóak. De megemlíthető az is, hogy a döntések szöveges indokolása strukturált minták mentén történik, így az MI képes ezek sablonjait felismerni, annak tartalmára

javaslatot tenni, vagy akár előzetes indokolástervezeteket készíteni. Továbbá, hasonlóan működne a beadványok automatikus feldolgozása és a hiánypótlás generálása is. Tehát a közigazgatásban is gyakran sablonszerű, rövid időn belül többször előkerülő kérdések tárgyában születnek döntések, ahol az MI hatékony támogató eszközként funkcionálhat. Ugyanakkor a hatósági eljárások során számos nagyszámú, alapjaiban meg egyező vagy hasonló ügyek tömege dominál, ahol – bizonyos feltételek mellett – jelenleg is alkalmazott az automatizálás az automatikus döntéshozatali eljárás által.⁸¹

Az MI-alapú rendszereket a – kifejezetten a bírósági – jogalkalmazói munkában betöltött szerep alapján három kategóriába rendezhetjük:⁸²

1. *a jogalkalmazási munka részmuveleteit támogató szoftver:* Főleg a common law jogrendszerű országokban kiemelten fontos a megfelelő bírósági határozatok összegyűjtése egy adott ügyben, hiszen itt a bíróságok megelőző ítéletei a jog elsődleges forrásai.⁸³ Ugyanakkor a kontinentális jogszerekben is kiemelt fontosságú a joggyakorlat, illetve a releváns és hatályos jogi szabályozás, valamint jogirodalom megismerése a megfelelő döntés és az ahhoz tartozó érvrendszer kimunkálásához. Az MI-alapú jogi kutatószoftverek ezt a kutatási folyamatot hivatottak felgyorsítani.
2. *a döntés tartalmára javaslatot tevő szoftver:* Ebbe a kategóriába olyan szoftverek tartoznak, amelyek során az MI a döntést igénylő kérdéseket önállóan értékeli, majd elkészít arra vonatkozóan egy javaslatot, amelyet a döntéshozó jóváhagyhat, és azonos tartalommal átvehet; ugyanakkor meg is változtathatja, amennyiben egyes részeivel saját meggyőződése vagy az általa lefolytatott vizsgálat alapján nem ért egyet; vagy teljes mértékben elutasíthatja, és a saját eljárása alapján határozhat.⁸⁴
3. *döntéshozó:* Amikor az MI döntése teljes egészében átveszi a jogalkalmazó szerepét, az emberi közreműködés kiesik, kizárólag fellebbviteli fórumként gyakorolhat hatást a felek külön kérelme alapján.⁸⁵

Az UNESCO Global Judges' Initiative keretében végzett felmérés, amely több mint 36 000 igazságügyi szereplőt vontatott be több mint 160 országból, rámutatott arra, hogy egyre elterjedtebb az MI-eszközök használata a jogalkalmazás területén. A felmérésre válaszoló igazságügyi szereplők 93%-a azt válaszolta, hogy ismeri az MI-t és annak működését: 31% tartotta az MI-ről szóló ismereteit szakértői szintűnek, 41% közepes szintűként nyilatkozott az MI-ismereteiről, 20% minimálisnak vélte a tudását, és 7% ismerte el, hogy semmit sem tud a technológiai megoldásról. A felmérésre válaszoló igazságügyi szereplők 44%-a nyilatkozott úgy, hogy már

81 Ákr. 40. §.

82 KÁLMÁN Kinga – KISS Laura Olga – SZENTGÁL-TÓTH Boldizsár: *Mesterségesintelligencia-alapú szoftverek a világ bíróságain: gyakorlati tapasztalatok, perspektívák és kihívások*, In: TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *Jogi technológiák, digitális jogalkalmazás*, Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó 2021. 114.

83 Uo. 116.

84 HOMOKI Péter: *Miként lehet a szövegeneráló eszközöket a jogászai hivatások körében hasznosítani?* In: TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *Jogi technológiák, digitális jogalkalmazás*, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest 2021. 2–3.

85 Uo. 4.

80 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról 10. cikk és 27. cikk.

használt MI-eszközöket a munkával kapcsolatos tevékenységeikhez, ebből 41%-uk nyilatkozott úgy, hogy valamilyen, MI-alapú chatbotot használt. Az MI-alapú chatbotokat használók három fő feladatot végeztek: keresés (43%), dokumentum szerkesztése (28%), és ötletelés (14%). Arra a kérdésre, hogy milyen gyakran használnak MI-t a munkájuk során, a válaszadók 20%-a válaszolta azt, hogy csak néhány alkalommal használták MI-alapú rendszert, 13%-uk heti vagy havi rendszerességgel, 11%-uk pedig naponta. Azonban az igazságügyi szereplők csak nagyon kevés százaléka kap hozzáférést MI-eszközökhöz saját szervezetétől: a megkérdezettek 16%-a mondta, hogy szervezetük biztosítja számukra a hozzáférést, 71% ingyenes, míg 12% előfizetéses verziót használ. Ezek alapján arra következtethetünk, hogy a MI használata egyre gyakoribb a bíróságokon, de még nem terjedt el széles körben.⁸⁶

Az MI alkalmazása a jogalkalmazásban tehát rendkívül hatékony eszköz, elsődlegesen azért, mert lehetőséget nyújt egyszerre sok és összetett adat gyors és pontos feldolgozására, majd az eredmények alapján konklúzió megfogalmazására. A jelenlegi szabályozási és működési rendszerben véleményem szerint kizárólag a jogalkalmazói munkaterheket csökkentő célból, döntéstámogató eszközként vehető igénybe az MI-alapú szoftverek. Ennek keretében például ilyen szoftverekre bízható a korábbi joggyakorlat feltérképezése, a jogkérdés szempontjából igénybeveendő szabályozás behatárolása, illetve a releváns jogi inkonzisztenciát megvalósító kérdések beazonosítása. Jelenleg azonban olyan időszakon megyünk keresztül, amikor a hatályos normák még nem képesek teljeskörűen szabályozni az MI fejlesztését, felhasználását a társadalom egészére és az egyes egyénekre gyakorolt negatív hatásainak kezelése érdekében, miközben az új normák megalkotása még várat magára.⁸⁷ Ugyanakkor az megállapítható, hogy ahogyan az MI fejlődik, úgy fejlődik a közigazgatási döntéshozatalban való felhasználása is. A hatóságok egyre inkább felfedezik az MI-rendszerekben rejlő lehetőségeket a döntéshozatali folyamatok gördülékenyebb és pontosabb lefolytatására. Továbbá az is érezhető, hogy a közigazgatási eljárásra és szervezetre vonatkozó általános jogszabályok is egyre inkább kezdenek reflektálni az MI-ből eredő új kihívásokra.⁸⁸ Azonban kifejezetten ügyelni kell arra, hogy az MI által generált új kihívásokra adott átfogó, koordinált jogalkotói válasszal való késlekedés rendkívül káros és beláthatatlan következményekkel járhat a társadalomra és az egyénre nézve is, mivel az MI évről évre egyre jobban átszövi a mindennapjainkat az okoseszközökön, a közösségi média platformjain, az orvosláson, a közlekedésen és a közhatalmi döntéseken keresztül. A normák megalkotása során figyelembe kell venni azt is, hogy ne állítsunk indokolatlan akadályokat az MI fejlődése elé, ugyanakkor ezzel párhuzamosan alapelveként tekintünk 1. az MI-rendszerek átláthatóságára; 2. működésük egész életciklusára kiterjedő folyamatos, beavatkozásra képes emberi

felügyeletre; 3. a fejlesztők és a felhasználók felelősségének kérdésére az MI-rendszer által okozott károkért; és 4. az alapjogok tiszteletben tartására.⁸⁹

4. ÖSSZEGZÉS

A jó közigazgatási eljáráshoz való jog egyes összetevői általában vannak, illetve szükségképpen módosításra szorulnak az MI alkalmazásának előretörésével, paradigmaváltásról azonban még nem beszélhetünk.⁹⁰ Sokkal inkább egy olyan fejlődési folyamatról, amelyben a hagyományos eljárási garanciák új technológiai környezetben való értelmezése és érvényesítése válik szükségessé.

A digitális technológia mára a közigazgatás működésének meghatározó komponensévé vált, hiszen hiányában a közigazgatási működés hatékonyságával szemben támasztott követelmények már aligha értelmezhetők. Ennek következtében a digitális eszközök és megoldások egyre inkább a társadalmi bizalom és a hatékony, ügyfélközpontú állami működés legitimitációjának új alapját jelentik. A közigazgatás digitalizációja az elmúlt évtizedekben nem csupán az ügyintézés technikai feltételeit alakította át, hanem a hatósági döntéshozatal szervezeti és eljárási kereteire is jelentős hatást gyakorolt. Ez a tendencia különösen jól megfigyelhető a hatósági döntéshozatali folyamatokban, ahol a különböző döntéstámogató rendszerek működése megbízható és strukturált adatok rendelkezésre állását feltételezi. Ezt az adatbázist jelenleg elsősorban a közhiteles nyilvántartások biztosítják, amelyek ily módon a hatósági döntéshozatal egyik legfontosabb infrastruktúrájává váltak. Az állami adatvagyon és a közhiteles nyilvántartások ezért közvetlenül is képesek befolyásolni a jogalkalmazás folyamatát. A közigazgatás digitalizációjának további következménye, hogy az ügyfél saját eljárása feletti rendelkezési joga is megerősödött. Az érintettek ugyanis egyre nagyobb szabadsággal dönthetnek arról, hogy milyen módon lépnek kapcsolatba a hatóságokkal, így a személyes ügyintézés mellett az elektronikus kapcsolattartás különböző formái is széles körben elérhetővé váltak. Az elektronikus ügyintézés szabályozása tehát nem csupán az ügyintézés gyorsaságát és hatékonyságát szolgálja, hanem új alapokra helyezi az ügyfelek eljárási autonómiáját is.

A digitális közigazgatás jogi kereteinek megerősítését a Dáptv. teremtette meg, amely átfogó módon szabályozza a digitális állampolgári státuszt és a digitális ügyintézés rendszerét. A szabályozás új típusú jogi keretet alakított ki a közigazgatás számára azáltal, hogy a technológiai fejlődést közvetlen kapcsolatba hozta az állampolgári jogokkal és kötelezettségekkel, ezzel elősegítve a digitális társadalom és a digitális közigazgatás intézményi alapjainak megszilárdulását.

Az MI alkalmazása a jövőben tovább növelheti a közigazgatási eljárások hatékonyságát, különösen a nagy mennyiségű adaton alapuló döntéshozatal és a tömegesen előforduló ügyek feldolgozása terén. Ugyanakkor az algoritmikus rendszerek

86 UNESCO Global Judges' Initiative: survey on the use of AI systems by judicial operators, 2024.

87 SOLYMÁR Károly Balázs: *A fogalomhasznált egyes kérdései a mesterséges intelligenciáról szóló európai rendelettervezetben*. In: GLAVANITS, Judit (szerk.) *Fogyasztóbarát mesterséges intelligencia – a velünk élő AI egyes aktuális kérdései*, Győr: Universitas-Győr Nonprofit Kft. 2023. 11.

88 PATYI-VÁCZI (2025.) i. m. 56.

89 SMUHA, Nathalie: *From a 'Race to AI' to a 'Race to AI Regulation' – Regulatory Competition for Artificial Intelligence*, Law, Innovation and Technology Vol. 13. No. 1. 2021. 64–66.

90 PATYI-VÁCZI (2025.) 40.

alkalmazása számos eljárásjogi és alapjogi kérdést is felvet. Kiemelt jelentőséggel bír az algoritmikus döntéshozatal átláthatósága, az indokolási kötelezettség érvényesülése, a diszkriminációmentes elbírálás biztosítása, valamint a hatékony jogorvoslathoz való jog gyakorlati garantálása. Az algoritmusok működésének korlátozott megismerhetősége különösen problematikussá teheti a hatósági döntések érdemi ellenőrzését mind az ügyfelek, mind pedig a bírósági felülvizsgálat szempontjából. Ezen problémákra reagálva az európai szabályozási környezet – különösen az MI-rendelet – kockázatalapú megközelítéssel igyekszik keretek közé szorítani az MI alkalmazását, különös figyelmet fordítva az alapvető jogok védelmére és a diszkrimináció megelőzésére. Mindezek alapján megállapítható, hogy az MI a közigazgatási döntéshozatalban jelenleg elsősorban támogató eszközként képzelhető el. Alkalmazása csak megfelelő jogi és etikai garanciák mellett indokolható, továbbá az általa generált eredmények a jogalkalmazás során legfeljebb megdönthető vélelemként értékelhetők.

Összességében tehát a közigazgatás digitalizációja és az MI térnyerése nem pusztán technológiai, hanem egyben jogelméleti és jogpolitikai kihívást is jelent. A jövő közigazgatási fejlődése szempontjából kulcskérdés, hogy a technológiai innovációk miként illeszthetők össze a közigazgatási eljárás klasszikus garanciáival, biztosítva, hogy a hatékonysági szempontok erősödése mellett a jogállamiság alapelvei – különösen az átláthatóság, az egyenlő bánásmód és a jogorvoslathoz való jog – továbbra is maradéktalanul érvényesüljenek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

MAGYAR NYELVŰ MONOGRÁFIÁK ÉS FOLYÓIRATOK:

- BALOGH GYÖRGY ZSOLT: Az MI-rendszerek ellenőrzése, felügyelete és monitorozása, In: KOVÁCS Zoltán (szerk.): *A mesterséges intelligencia és egyéb felforgató technológiák hatásainak átfogó vizsgálata*, Budapest, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2023. elérhetőség: <https://s2prodstorage.blob.core.windows.net/s2cmsblob/Files/Kiadvanyok/Kenedli%20Tam%C3%A1s%20-%20Magyar%20S%C3%A1ndor%20-%20A%20mesters%C3%A9ges%20intelligencia%20hat%C3%A1sainak%20specifikus%20vizsg%C3%A1lata.pdf?sp=r&st=2025-03-25T09:37:58Z&se=2035-03-25T16:37:58Z&spr=https&sv=2024-11-04&sr=c&sig=PAOb3jtCphbbzRgBEutrTUH2uSjRNnF3G8dVaL8Y3Z0%3D#page=128>
- BUDAI BALÁZS BENJAMIN: *Az e-közigazgatás elmélete*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016.
- CSATLÓS ERZSÉBET: *Az ügyfél és a hatósági döntéshozatal a digitalizáció korában*, Pro Futuro 2023/1., elérhetőség: <https://doi.org/10.26521/profuturo/2023/1/13356>
- CZÉKMANN ZSOLT – CSEH GERGELY: *Elektronikus Közszolgáltatások a SZEÜSZ-ök tükrében*, Publiciones Universitatis Miskolcinenis Series Juridica et Politica, Tomus XXXII., 2014. elérhetőség: https://www.matarka.hu/koz/ISSN_0866-6032/tomus_32_2014/ISSN_0866-6032_tomus_32_2014_135-145.pdf
- CSEPELI GYÖRGY: *A mesterséges intelligencia emberi arca*, Scientia et Securitas 3:2., 2012. elérhetőség: <https://akjournals.com/view/journals/112/3/2/article-p113.xml>
- FÁBIÁN ADRIÁN – STANKOVICS PETRA: *A közigazgatási döntéshozatal támogatása elektronikus eszközökkel, külön tekintettel a hatósági eljárásra*, Közigazgatás Tudomány 2022/1., elérhetőség: <https://doi.org/10.54200/kt.v2i1.30>
- G. KARÁCSONY GERGELY: *Okoseszközök – okos jog? A mesterséges intelligencia szabályozási kérdései*, Budapest, Dialóg Campus, 2020. elérhetőség: <https://doi.org/10.1556/9789634549529>
- GERENCSÉR BALÁZS SZABOLCS – ILOSVAI ANDRÁS – KARACS KRISTÓF IMRE – KURUNCZI GÁBOR – OLÁH ANDRÁS – SÜLYOK ANDRÁS ATTILA – TORNAI KÁLMÁN – VARGA ÁDÁM: *A digitális transzformáció hatásai a közigazgatási folyamatokra: lehetőségek és kihívások*, Közigazgatás Tudomány 2025/1., elérhetőség: <https://doi.org/10.54200/kt.v5i1.93>
- HOMOKI PÉTER: *Miként lehet a szöveggeneráló eszközöket a jogászai hivatások körében hasznosítani?* In: TÖRÖK BERNÁT – ZÓDI ZSOLT (szerk.): *Jogi technológiák, digitális jogalkalmazás*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó 2021.
- ILOSVAI ANDRÁS: *Quo vadis, eID? A digitális állampolgárság fejlesztési irányai hazánkban*, In: 'A puro pura defluit aqua.' A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei. Tehetségpont (11). Pázmány Press, Budapest, 2023. elérhetőség: https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/2521/1/TP_11_16_Ilosvai.pdf
- JÓZSA ZOLTÁN: *A hatósági ügyintézés fejlődésének főbb állomásai*, Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás 7. évf. 3. sz., 2019. elérhetőség: <https://doi.org/10.32575/ppb.2019.3.3>
- KÁLMÁN KINGA: *Nyomokban kódokat tartalmazhat? A mesterséges intelligencia igazságszolgáltatásban történő alkalmazásának alkotmányjogi vonatkozásai a tisztességes eljáráshoz való jog tükrében*, MTA Law Working Papers 2021/2., elérhetőség: <https://jog.tk.elte.hu/mtalwp/nyomokban-kodokat-tartalmazhat-a-mesterseges-intelligencia-igazsagszolgalatasban-torteno-alkalmazasanak-alkotmanyjogi-vonatkozasai-a-tisztessages-eljarashoz-valo-jog-tukreben>
- KÁLMÁN KINGA – KISS LAURA – SZENTGÁL-TÓTH BOLDIZSÁR: *Mesterségesintelligencia-alapú szoftverek a világ bíróságain: gyakorlati tapasztalatok, perspektívák és kihívások*, In: TÖRÖK BERNÁT – ZÓDI ZSOLT (szerk.): *Jogi technológiák, digitális jogalkalmazás*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó 2021.
- KOVÁCS OLIVÉR: *Az ipar 4.0 komplexitása – I.*, *Közgazdasági Szemle* 64(7-8) 2017., elérhetőség: <http://dx.doi.org/10.18414/KSZ.2017.7-8.823>
- KOVÁCS ZOLTÁN – GURÁLY ROLAND: *A mesterséges intelligencia és egyéb felforgató technológiák hatásait vizsgáló munkacsoport eredményei*, In: KOVÁCS ZOLTÁN (szerk.): *A mesterséges intelligencia és egyéb felforgató technológiák hatásainak átfogó vizsgálata*, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2023. elérhetőség: https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/8708/1/kovacszoltan_guralyroland_7_26.pdf
- KUN LÁSZLÓ: *Közigazgatás-fejlesztés és hatékonyság*, Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2017.

- LŐRINCZ LAJOS: *A hatékony állam*, Magyar Közigazgatás 2005/8.
- MAGYARY ZOLTÁN: *Magyar Közigazgatás*, Budapest, Királyi magyar Egyetemi Nyomda 1942.
- MOLNÁR PÉTER: *A digitális közigazgatás szabályozási kérdései*, Közigazgatás Tudomány 2024/2., elérhetőség: <https://doi.org/10.54200/kt.v4i2.84>
- MUHA LAJOS – KRASZNYAI CSABA: *Az elektronikus információs rendszerek biztonságának menedzselése*, Budapest, Nemzeti Közszerkeleti Egyetem 2014.
- NAGY SÁNDOR: *Valami új, valami régi – az elektronikus ügyintézés közigazgatási eljárásjogi törvényeinek tükrében*, Közigazgatási Eljárásjogi Közlemények 2022/2., elérhetőség: <https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/36487/7/33780289.pdf>
- PATYI ANDRÁS – POLLÁK KITTI – FEKETE ORSOLYA: *A mesterséges intelligencia alkalmazásának néhány alapkérdése a közigazgatási eljárásjog szemszögéből*, Jog-Állam-Politika 2025/1.3., elérhetőség: <https://doi.org/10.58528/JAP.2025.17-1.3>
- PATYI ANDRÁS – VÁCZI PÉTER: *A jó közigazgatási eljárás alapjogi és alapelvi szintű kihívásai a mesterséges intelligencia vonatkozásában*, Jog-Állam-Politika, 2025/1., elérhetőség: <https://doi.org/10.58528/JAP.2025.17-1.35>
- PETRIK FERENC (szerk.): *A közigazgatási eljárás szabályai*, Kommentár a gyakorlat számára I., HVG-ORAC, 2020.
- SÁNTHA GYÖRGY: „Utazás a digitális állam körül”. *E-közigazgatási úti beszámoló az elmúlt 10 évről*, Új Magyar Közigazgatás, 2015/3., elérhetőség: https://kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK_2015/3/11_Forum_Utazas_a_digitalis_allam_korul.pdf
- SEREG PÉTER: *Pénzpiaci felügyelet Magyarországon*, Budapest, 2025.
- SOLYMÁR KÁROLY BALÁZS: *A fogalomhasználat egyes kérdései a mesterséges intelligenciáról szóló európai rendelettervezetben*, In: GLAVANITS JUDIT (szerk.): *Fogyasztóbarát mesterséges intelligencia – a velünk élő AI egyes aktuális kérdései*, Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft. 2023. elérhetőség: https://real.mtak.hu/185113/1/GLAVANITS_Judit_Fogyasztobarat_es_fenntarthato_MI_2024_0116.pdf
- STEFÁN IBOLYA: *A mesterséges intelligencia fogalmának polgári jogi értelmezése*, Pro Futuro, 10 évf. 1. sz. 2020., elérhetőség: <https://doi.org/10.26521/Profuturo/2020/1/7551>
- TÁTRAI MÁRK JÁNOS – SZABÓ ZS. ROLAND: *Digitalizáció és életminőség*, Magyar Tudomány 181(2020)9., elérhetőség: https://mersz.hu/object/matud202009_f46132_i1
- TORMA ANDRÁS: *Az információs társadalom közigazgatási jogi alapkérdései*, In: FAZEKAS MIHÁLY – FICZERE LAJOS (szerk.): *Magyar Közigazgatási Jog*. Általános rész, Budapest, Osiris kiadó 2005.
- TÓTH ANDRÁS: *A technológia szabályozásának jogi kihívásai*, In: TÓTH ANDRÁS (szerk.): *Technológia jog*. Új globális technológiák jogi kihívásai, Budapest, 2016. Patrocinium Kiadó, elérhetőség: https://www.researchgate.net/profile/Andras-Toth-10/publication/349252309_A_technologia_szabalyozasanak_jogi_kihivasai/links/6026ab6b45851589399ec9ad/A-technologia-szabalyozasanak-jogi-kihivasai.pdf
- TÓTH ANDRÁS: *A mesterséges intelligencia hatása a bíróságra*, Jogtudományi Szemle 129. évf. 3. sz. 2020., elérhetőség: https://real.mtak.hu/221070/1/FontesJuris202403-04_007_Nemeth_Zoltan.pdf
- ZÓDI ZSOLT: *A jog és a kód*, In: POLYÁL GÁBOR (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog: A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*, HVG-ORAC, 2020. elérhetőség: <https://pea.lib.pte.hu/server/api/core/bitstreams/bd4baae0-699b-441e-a94a-d8d956aab3c9/content?page=16>

IDEGEN NYELVŰ MONOGRÁFIÁK ÉS FOLYÓIRATOK:

- BOSTON, NICK: *SUPERINTELLIGENCE: Paths, dangers, strategies*, Oxford University Press 2014.
- COLLINGRIDGE, DAVID: *The social control of technology*, Cambridge University Press 2014.
- DYMITRUK, MARIA: *The Right to a Fair Trial in Automated Civil Proceedings*, Masaryk University Journal of Law and Technology Vol. 13. No. 1. 2017., elérhetőség: https://www.researchgate.net/publication/334137722_The_Right_to_a_Fair_Trial_in_Automated_Civil_Proceedings
- FINLAY, LINDA: *Championing “reflexivities”*. Qualitative Psychology Vol. 4. No. 2. 2017., elérhetőség: <https://psycnet.apa.org/fulltext/2016-51675-001.pdf>
- MINSKY, MARVIN: *Review of Computation: Finite and Infinite Machines*, IEEE Transactions on Information Theory Vol. 14. No. 2. 1968., elérhetőség: https://www.researchgate.net/publication/3081337_Review_of_'Computation_Finite_and_Infinite_Machines'_Minsky_Marvin_1967
- ANDRÁS, PATYI – KITTI, POLLÁK – ORSOLYA, FEKETE: *The application of artificial intelligence: basic questions and dilemmas with a particular regard to administrative procedures*, In: In: DRAŽOVÁ, PETRA; ŤAŽKÁ, VERONIKA (szerk.) Bratislavské právnické fórum 2024.: *Právo a technologie v 21. storoci optikou európskeho prava*, 2025. elérhetőség: https://dspace.uniba.sk/bitstream/handle/123456789/225/BPF_2024_pdv.pdf?sequence=3&isAllowed=y#page=68
- RE, RICHARD M. SOLOW – NIEDERMAN, ALICIA: *Developing Artificially Intelligence Justice*, Stanford Technology Law Review Vol. 2. No. 22. 2019., elérhetőség: https://law.stanford.edu/wp-content/uploads/2019/08/Re-Solow-Niederman_20190808.pdf
- REVOLIDIS, IOANNIS – DAHI ALAN: „The Peculiar Case of the Mushroom Picking Robot: Extra-contractual Liability in Robotics,” *Perspectives in Law, Business and Innovation*, In: MARCELO CORRALES & MARK FENWICK & NIKOLAUS FORGÓ (ed.), *Robotics, AI and the Future of Law*, Springer, 2018. elérhetőség: https://www.researchgate.net/publication/328706570_The_Peculiar_Case_of_the_Mushroom_Picking_Robot_Extra-contractual_Liability_in_Robotics
- SMUHA NATHALIE: *From a 'Race to AI' to a 'Race to AI' Regulation – Regulatory Competition for Artificial Intelligence*, Law, Innovation and Technology Vol. 13. No. 1. 2021., elérhetőség: https://www.researchgate.net/publication/350352977_From_a_'race_to_AI'_to_a_'race_to_AI_regulation'_regulatory_competition_for_artificial_intelligence

SOURDIN, TANIA: *Judge v robot? Artificial intelligence and judicial decision-making*, University of South Wales Law Journal Vol. 41. No. 4. 2018., elérhetőség: https://www.researchgate.net/publication/354534224_Judge_v_Robot_Artificial_Intelligence_and_Judicial_Decision-Making

YOSHUA, BENGIO: *Deep learning*, Cambridge, MIT Press Ltd. 2017.

MAGYAR ÉS UNIÓS JOGFORRÁSOK:

15/1995. (III. 13.) AB határozat

Gfv.X.30.004/2011/9.

Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény

A közhitelességről és a közhiteles nyilvántartások egységes vezetéséről szóló 2024. évi LXXXII. törvény

A közhitelességről és a közhiteles nyilvántartások egységes vezetésével kapcsolatos feladatokról szóló 1415/2024. (XII. 20.) Korm. határozat

A közhitelesség biztosításáért felelős szerv feladatairól és eljárásáról szóló 407/2024. (XII. 20.) Korm. rendelet

A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény

Az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló 2015. évi CCXXII. törvény

A digitális államról és a digitális szolgáltatások nyújtásának egyes szabályairól szóló 2023. évi CIII. törvény

A mesterséges intelligencia hazai stratégiai megerősítését és kiemelt fejlesztési területeit szolgáló intézkedésekről szóló 1406/2025. (XI. 4.) Korm. határozat

Communication from the Commission to European Parliament, European Council, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the

Regions on Artificial Intelligence for Europe, Brussels, 25.4.2018 COM(2018) 237. final

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról 10. cikk és 27. cikk

EGYÉB INTERNETES FORRÁSOK:

2024. évi LXXXII. törvény Indokolás 1. § elérhetőség: <https://njt.hu/jogszabaly/2024-82-K0-00.0> (hozzáférés dátuma: 2025. 08. 31.)

2004. évi CXL. törvény Indokolás, Általános Indokolás IV. elérhetőség: <https://jogkodex.hu/doc/5282990> (hozzáférés dátuma: 2025. 08. 30.)

Nemzeti Digitális Állampolgárság Program, 2022. december elérhetőség: <https://www.dmu.gov.hu/cikkek/nemzeti-digitalis-allampolgarsag-program> (letöltés dátuma: 2025. 08. 05.)

2023. évi CIII. törvény Indokolás 1. § elérhetőség: <https://njt.hu/jogszabaly/2023-103-K0-00> (hozzáférés dátuma: 2025. 08. 30.)

UNESCO *Global Judges' Initiative: survey on the use of AI systems by judicial operators*, 2024. elérhetőség: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000389786>

Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája (2025–2030) 31–32. Online: <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/c/c0/c0dfdbd37cfa520ae37361a168d244c85e7295af.pdf>

Sereg Péter*

A kriptoeszközök felügyeletének hazai szabályozása

ÖSSZEFOGLALÓ

A kriptoeszközök megjelenése újfajta kihívások elé állította mind a befektetőket, mind a nemzeti felügyeleti hatóságokat. Utóbbiak sokáig nem tudtak hatékonyan fellépni – megfelelő szabályozási környezet hiányában – a kriptoeszközök piacán a kereskedés átláthatóságának és a befektetők érdekeinek védelmében. Az Európai Unió ezért 2023-ban megalkotta a kriptoeszközökre vonatkozó rendeletet, amely alapján az egyes tagállamok is elkezdtek a hazai jogszabályok megalkotását erre a területre vonatkozóan. A Magyar Nemzeti Bank és a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága eljárásainak jogi környezetét 2025-ben a jogalkotó hozzáigazította a kriptoeszközök megjelenéséhez, amely felügyeleti szabályozás elemzését hivatott elvégezni jelen tanulmány.

KULCSSZAVAK: Magyar Nemzeti Bank, piacfelügyelet, kriptoeszköz, Bitcoin, Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága, ellenőrzés, engedélyezés

ABSTRACT

The emergence of crypto-assets has presented new challenges to both investors and national supervisory authorities. For a long time, the latter were unable to act effectively – due to the lack of an appropriate regulatory environment – in the crypto-asset market to protect the transparency of trading and the interests of investors. Therefore, the European Union created the regulation on crypto-assets in 2023, based on which individual member states also began to create domestic legislation in this area. In 2025, the legislator adapted the legal environment of the procedures of the Hungarian National Bank and the Supervisory Authority for Regulated Activities to the emergence of crypto-assets, which supervisory regulation is intended to be analyzed in this study.

KEYWORDS: Hungarian National Bank, market surveillance, crypto asset, Bitcoin, Regulated Activities Supervisory Authority, inspection, licensing

1. BEVEZETÉS

Mi sem jelzi jobban egy jogintézmény novumát, mint a szabályozási kérdéseket tartalmazó joganyag csekély mennyisége és dinamikusan változó jellege. Jelen pillanatban a kriptoeszközök hazai jogszabályi háttere ebben a fázisban tart, ez ugyanakkor nem teszi mozgásképtelenné az új kihívásokkal szemben a Magyar Nemzeti Bankot (a továbbiakban: MNB, Jegybank vagy Felügyelet).

A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény (a továbbiakban: Jegybanktörvény) mindösszesen négy helyen tartalmazza a kriptoeszköz kifejezést, a 39., a 40., a 90. és a 186. §-ában. Természetesen a terület szabályozási háttere ennél jóval komplexebb mind európai uniós, mind hazai szinten.

A nemzetközi trendeknek megfelelően Magyarország is megalkotta a saját kriptotörvényét, a kriptoeszközök piacáról szóló 2024. évi VII. törvényt (a továbbiakban: Kriptotv.), amely 2024. június 30-án lépett hatályba.¹ A huszonöt szakaszból álló törvény az európai uniós jognak való megfelelést szolgálja, hiszen sok helyen visszaul a kriptoeszközök piacáról, valamint az 1093/2010/EU és az 1095/2010/EU rendelet, továbbá a 2013/36/EU és az (EU) 2019/1937 irányelv módosításáról szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2023. május 31-i (EU) 2023/1114 rendeletére (a továbbiakban: MiCA).²

* Szakvizsgázott jogász, okleveles közgazdász, pénzügyi szakjogász, PhD, a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet elnöki tanácsadója, drseregpete@gmail.com

¹ A kriptoeszközök piacáról szóló 2024. évi VII. törvény (a továbbiakban: Kriptotv.) 14. §.; lásd még Kriptoeszközök és szolgáltatók – kérdések és válaszok (2024. május 7.) MNB tájékoztató <https://www.mnb.hu/letoltes/24-05-07-kriptoeszkozok-es-szolgáltatok-kerdesek-valaszok-final.pdf> Letöltés dátuma: 2026. január 29. (a továbbiakban: Kriptoeszközök MNB tájékoztatója), 1. o.

² Halász Zsolt: Kihívások a pénzügyi fogyasztóvédelem szabályozásában: Kriptoeszközök és ügyfélvédelem, Iustum Aequum Salutare, 1. szám, 2022. (a továbbiakban: Halász), 80. o.

A kriptoeszközökkel uniós szinten először foglalkozó,³ közel százhetven oldal terjedelmű MiCA⁴ olyan részletekbe menően szabályozó joganyaga a kriptoeszközök piacának, amely indokolatlanná tette annak hazai jog szerinti megismétlését, hiszen uniós rendeletként közvetlenül is hatályosul minden tagállamban további jogi aktus nélkül. Célja, hogy jogbiztonságot nyújtson a kriptoeszközök piacán, megteremtse a kriptoeszköz-kibocsátók engedélyezésére és felügyeletére vonatkozó uniós szabályokat, megőrizze a pénzügyi stabilitást, és a befektetők kockázatokkal szembeni védelme mellett fellendítse az innovációt.⁵ Ugyanakkor a MiCA nem végzi el az uniós pénzügyi jogi fogalmak harmonizált és egységes alkalmazását az összes uniós és EGT-tagállamban,⁶ ami így tagállami eltéréseknek ad teret.

Jelen tanulmánynak azonban elsődleges célja nem ezen jogforrás elemzése és bemutatása, hanem felügyeleti szempontból a Kriptotv. elmúlt másfél éves hatályosulásának és a Jegybank piacfelügyeleti tevékenységének vizsgálata. Ehhez szükségképpen elemzésem tárgyává kívánom tenni a Felügyelet kriptoeszközökkel kapcsolatos, nyilvánosan elérhető dokumentumait, melyen keresztül pontos képet kaphatunk a pénzügyi piacokon végbemenő hazai folyamatokról.

2. A KRIPTOESZKÖZÖK FELÜGYELETÉNEK TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁSA

A kriptoeszközök felügyeletére vonatkozó legfontosabb törvényi szabályok a Jegybanktv. ben, a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatóságáról szóló 2021. évi XXXII. törvényben (a továbbiakban: Sztftv.), a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (a továbbiakban: Btk.) és a Kriptotv. -ben találhatóak meg.

Jól látható a fenti törvények alapján, hogy a kriptoeszközökkel kapcsolatos felügyeleti, ellenőrzési, illetve igényérvényesítési feladatok Magyarországon három szereplő között oszlanak meg, hiszen egyrészt a Jegybank, másrészt a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága (a továbbiakban: SZTFH), harmadrészt a büntetőügyekben eljáró bíróságok is rendelkeznek ilyen típusú hatáskörrel. Gyors és eredményes szabályozási fejlődésen vagyunk túl, mivel 2021-

ben még egyetlen magyar hatóságnak sem volt hatásköre a kriptoeszközök felügyeletére.⁷

A jegybanki felügyeletet meghatározó Jegybanktv. ben mindösszesen négy jogszabályhelynél található meg a kriptoeszköz kifejezés, ezeket két csoportra lehet osztani aszerint, hogy a MiCA-ban foglaltak hazai végrehajtását, vagy a tevékenység végzése ellenőrzésének törvényi alapját teremtik-e meg.

A számbeli megoszlást tekintve a mérleg nyelve egyenlő, ugyanis az uniós jog végrehajtására való kijelölés és az ahhoz szükséges részletszabályok megállapítására vonatkozó felhatalmazó rendelkezés a Jegybanktv. 40. § (41) bekezdésében, illetve a 186. § (5) bekezdés 25. pontjában szabályozott. Ezen jogalkotási aktus megalkotására vonatkozó felhatalmazást tartalmazó törvényi rendelkezések további magyarázatot nem igényelnek, hiszen teljes mértékben kitöltik a jogalkotói szándékot.

A Jegybanktv. másik két szakasza a kriptoeszközök piaca ellenőrzési keretrendszerének alapjait határozza meg. Egyfelől kimondja, hogy az MNB a pénzügyi közvetítőrendszer felügyelete feladatának ellátása során ellátja a Kriptotv. hatálya alá tartozó szervezetek, személyek és tevékenységek felügyeletét.⁸ Másfelől meghatározza, hogy ezt az ellenőrzést melyik típusú eljárása keretében teszi meg a Felügyelet.

Ennek megfelelően a Kriptotv. 21. § (4) bekezdése módosította a Jegybanktv. 90. § (1) bekezdés a) pontját, amelynek értelmében 2024. június 30-tól az MNB piacfelügyeleti eljárást indít engedély nélkül végzett kriptoeszköz-szolgáltatás gyanúja esetén.⁹ Ugyanakkor a jogalkotó közel egy év után úgy értékelte, hogy ezen esetkör és fogalom túlságosan szűken meghatározott, ezért a pénzügyi közvetítőrendszert érintő törvények módosításáról szóló 2025. évi C. törvény 128. § (1) bekezdés c) pontjával szövegcsere-t hajtott végre a piacfelügyelet addigi fogalmában.

A módosítás eredményeképpen a korábban hatályos, a piacfelügyeleti eljárás megindítására okot adó magatartási formákat tartalmazó Jegybanktv. 90. § (1) bekezdés a) pontjában a „kriptoeszköz-szolgáltatás” szövegrész helyébe a „kriptoeszköz-szolgáltatás, eszközalapú token, illetve elektronikuspénz-token kibocsátói tevékenység” szöveg lépett 2025. december 24-ei hatállyal.¹⁰ A Jegybanktv. ugyanakkor több normatartalommal nem rendelkezik a kriptoeszközökre. Ezért a kriptoeszköz-szolgáltatás, az eszközalapú token-, illetve az elektronikuspénztoken-kibocsátói tevékenység fogalmaival kapcsolatban a Kriptotv. -t kell megvizsgálni, amely utaló szabályként visszautat a MiCA-ra.¹¹

3 Varga Zoltán – Figeczki Blanka: A digitális pénzügyek jövője az Európai Unióban, Gazdaság és Jog, XXIX. évfolyam, 10. szám, 2021. (a továbbiakban: Varga-Figeczki), 8. o.

4 A kriptoeszközök piacairól, valamint az 1093/2010/EU és az 1095/2010/EU rendelet, továbbá a 2013/36/EU és az (EU) 2019/1937 irányelv módosításáról szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2023. május 31-i (EU) 2023/1114 rendelet <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32023R1114> Letöltés dátuma: 2026. január 20. (a továbbiakban: MiCA); lásd még Orczifalvi-Kis Zsuzsanna: A kriptoeszköz-szolgáltatási tevékenység az Európai Unióban – a MiCA rendelet keretei, in: Jogi tanulmányok, Kiadja: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2024. (a továbbiakban: Orczifalvi-Kis), 392. o.

5 Varga-Figeczki, 9. o.; lásd még Orczifalvi-Kis, 392–393. o.; Halász, 80. o.

6 Dirk A. Zetsche – Filippo Annunziata – Douglas W. Arner – Ross P. Buckley: The Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA) and the EU Digital Finance Strategy. Oxford Business Law Blog, 2020. november 30.; <https://blogs.law.ox.ac.uk/business-law-blog/blog/2020/11/markets-crypto-assets-regulation-mica-and-eu-digital-finance-strategy> Letöltés dátuma: 2026. január 30.

7 Béli-Turányi Noémi Tímea: Bitcoin polgári jogi megítélése, és szabályozásának törekvései, in: Kriptoeszközök világa a jog és gazdaság szemszögéből konferenciakötet – válogatott tanulmányok, Pécs, 2021. (a továbbiakban: Béli-Turányi), 166. o.

8 A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény (a továbbiakban: Jegybanktv.) 4. § (9) bekezdése és 39. § (1) bekezdés t) pontja; lásd még Orczifalvi-Kis, 400. o.; Breszkovics Botond: Az elsődleges nyilvános érmekibocsátás előtti jogi teendők Európában, in: Kriptoeszközök világa a jog és gazdaság szemszögéből konferenciakötet – válogatott tanulmányok, Pécs, 2021. (a továbbiakban: Breszkovics), 141. o.

9 Kriptotv. 21. § (4) bekezdés

10 A pénzügyi közvetítőrendszert érintő törvények módosításáról szóló 2025. évi C. törvény 128. § (1) bekezdésének c) pontja, valamint 264. § (1) bekezdése; lásd még Halász, 81. o.

11 Kriptotv. 2. § 1., 2., 6. pontjai.

A rendelet szerint kriptoeszköz-szolgáltatás a kriptoeszközök elhelyezése, kriptoeszközök portfóliókezelése, kriptoeszközök ügyfelek számára történő letétkezelése és nyilvántartása, kriptoeszközök átváltása pénzre, vagy átváltása más kriptoeszközökre, a kriptoeszköz-kereskedési platform működtetése, a kriptoeszközökre vonatkozó tanácsadás, megbízások ügyfelek nevében történő végrehajtása, azok fogadása és továbbítása, valamint a kriptoeszköz-átküldési szolgáltatások ügyfelek nevében történő nyújtása.¹² A MiCA három plusz egy fajta kriptoeszközt különböztet meg, úgymint az eszközalapú token, elektronikuspénz-token, felhasználói token, és egyéb kriptoeszközt (például a Bitcoin).¹³ Utóbbi egy egységnyi fizetőeszköz-megjelölésre szolgál, amely szabadon átváltható törvényes fizetőeszközzé, vagy az Bitcoinná.¹⁴

Az eszközalapú token a kriptoeszközök olyan típusa, amely nem elektronikuspénz-token, és amely stabil érték fenntartására törekszik azáltal, hogy másik értékhez vagy joghoz, vagy ezek kombinációjához van kötve, beleértve egy vagy több hivatalos pénznemet is.¹⁵ Az „elektronikuspénz-token” vagy „e-pénz-token” ehhez képest a kriptoeszközök olyan típusa, amely stabil érték fenntartására hivatott azáltal, hogy egy hivatalos pénznem értékéhez kötött.¹⁶ A felhasználói token a kriptoeszközök olyan típusa, amelynek rendeltetése kizárólag a kibocsátója által nyújtott áruhoz vagy szolgáltatáshoz való hozzáférés biztosítása.¹⁷ A kibocsátó pedig az a természetes vagy jogi személy vagy más vállalkozás, aki vagy amely kriptoeszközöket bocsát ki.¹⁸

Az előbbi fogalmak tehát meghatározzák azt a személyi kört, amely az MNB által lefolytatható piacfelügyeleti eljárás alanya lehet ügyféli minőségben. A piacfelügyeleti eljárás az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) hatálya alól kivett speciális hatósági eljárása a Jegybanknak, amely során az Ákr.-ben rögzített általános szabályokhoz képest elsődlegesen a Jegybank-törvényben rögzített eltérő szabályok alkalmazandóak.¹⁹

A kriptoeszközök felügyeletének másik szereplője közigazgatási hatósági oldalról az SZTFH. Ezért, ha a Jegybank-törvény után az Sztftv.-t nézzük, abban – a Jegybank-törvényhez hasonlóan – szintén két típusú törvényi rendelkezést találunk, egyrészt részletszabályok megállapítására vonatkozó törvényi szintű felhatalmazó rendelkezést, másrészt felügyeleti feladatok ellátására vonatkozó jogszabályhelyeket.

Ennek megfelelően az SZTFH elnöke felhatalmazást kap arra, hogy megállapítsa „a Kriptotv. 9/A. § (1) bekezdése szerinti kivételeket, a kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltató engedélyezési eljárásának részletes szabályait, ideértve a kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltatás végzésének személyi, tárgyi, technikai, informatikai, biztonsági, valamint

gazdasági feltételeit, továbbá a Kriptotv. 12/C. § (2) bekezdése szerinti nyilvántartás személyes adatnak nem minősülő adattartalmára vonatkozó részletes szabályokat.”²⁰

Az SZTFH felügyeleti feladatait mindösszesen kettő, normatartalmi szempontból megegyező bekezdése tartalmazza az Sztftv.-nek. Ez alapján az SZTFH, mint önálló szabályozó szerv látja el a Kriptotv. szerinti kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltatók (a továbbiakban: kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltatók) felügyeletével kapcsolatos feladatokat.²¹ Ennek abból a szempontból van kiemelt jelentősége, hogy kriptoeszközt csak kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltató által kibocsátott megfelelőségi nyilatkozat alapján lehet pénzre vagy más kriptoeszközre átváltani.²²

De ki minősülhet ilyen szolgáltatónak? A Kriptotv. szerint az a jogi személy, aki e tevékenység végzésére engedéllyel rendelkezik.²³ Ebből rögtön az következik, hogy a természetes személyek ki vannak zárva az alanyi körből fogalmi szinten. A kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltatók engedélyt az SZTFH meghatározott tartalmi elemekkel rendelkező kérelem alapján adja ki, amelynek részletes szabályait az SZTFH elnöke rendeletben határozza meg.²⁴

Az SZTFH felügyeleti és hatósági ellenőrzési feladata során naprakész információkat tartalmazó nyilvántartást vezet a kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltatókról, oda adatot jegez be vagy töröl, visszavonja az engedélyt, ha a kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltató működése törvényt vagy az engedélyben foglaltakat megsérti.²⁵ Törvényt vagy engedélyt sértő tevékenység esetén a kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltató működését öt évre megtiltja,²⁶ tehát mérlegelést a jogalkotó e körben nem enged a hatóságnak.

Az SZTFH ellenőrzési jogkörében a kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltatót felhívhatja dokumentumok, adatok és kommunikációs nyilvántartások átadására, annak székhelyén, telephelyén, fióktelepén, ügyfélfogadásra alkalmas szolgálati egységében helyszíni ellenőrzést végezhet, bizonyítékot lefoglalhat, valamint az eszközök zár alá vétele vagy lefoglalása iránt intézkedhet.²⁷ Ezek az eljárásjogi jogintézmények mind megtalálhatóak a klasszikus piacfelügyeleti eljárás eszköztárában is.²⁸

Érdekeség, hogy míg a jegybanki piacfelügyelet szabályai törvényi szinten rögzítettek, az SZTFH által végzett felügyeleti tevékenységnek csupán az alapvető fogalmai és kerete került szabályozásra az Sztftv.-ben, illetve a Kriptotv.-ben. Az eljárás részletes szabályait az alacsonyabb jogforrási szinten elhelyezkedő, a kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltató engedélyezésének és nyilvántartásának részletes szabályairól szóló 10/2025. (X. 27.) SZTFH rendelet (a továbbiakban: SZTFH rendelet) tartalmazza.

12 MiCA 3. cikk (1) bekezdés 16. pontja; lásd még Varga–Figezcki, 8–9. o.

13 MiCA 3. cikk (1) bekezdés 6., 7., és 9. pont, valamint 10. cikk (3) bekezdés; lásd még Kriptoeszközök MNB tájékoztatója, 1. o.; Varga–Figezcki, 9. o.

14 Szathmáry Zoltán: Az elektronikus pénz és a bitcoin biztosítása a büntetőeljárásban, Magyar Jog, 62. évfolyam, 11. szám, 2015., 639–647. o.; lásd még Béli-Turányi, 159–160. o.

15 MiCA 3. cikk (1) bekezdés 6. pontja

16 MiCA 3. cikk (1) bekezdés 7. pontja; lásd még Varga–Figezcki, 9. o.

17 MiCA 3. cikk (1) bekezdés 9. pontja

18 MiCA 3. cikk (1) bekezdés 10. pontja

19 Sereg Péter: Pénzpiaci felügyelet Magyarországon, Budapest, 2025. (a továbbiakban: Sereg), 95–101. o.

20 A Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatóságáról szóló 2021. évi XXXII. törvény (a továbbiakban: Sztftv.) 13/A. § 4. pontja.

21 Sztftv. 1. § (1) bekezdés 10. pontja, és 3. § (11) bekezdése; lásd még Kriptotv. 12/C. § (1) bekezdése

22 Kriptotv. 9/A. § (1) bekezdése és 12/A. § (1) bekezdése

23 Kriptotv. 2. § 5a. pontja

24 Kriptotv. 12/C. § (1) bekezdése és 13. § (3) bekezdés b) pontja

25 Kriptotv. 12/C. § (2)–(7) bekezdései, valamint 12/D. § (2) bekezdése

26 Kriptotv. 12/D. § (3) bekezdése

27 Kriptotv. 12/D. § (4) bekezdése

28 Vö.: Jegybank-törvény 90/A. §; lásd még Sereg, 99–100., és 111. o.

A büntetőjog piacfelügyeleti eljárással való kapcsolata szorosnak mondható, hiszen a piacfelügyeleti eljárások nagyon sok esetben büntetőfeljelentéssel zárulnak. Ennek oka, hogy a pénzügyi jogi szempontból engedély vagy bejelentés nélkül végzett tevékenységek olyan jogi érdekeket is sértenek, amelyek indokoltá teszik a büntetőjogi szankcionálást is. Ezt a más esetekben is megfigyelhető analógiát vitte tovább a jogalkotó akkor, amikor a Btk.-t 2025. július 1-jével két tényállással egészítette ki, amelyek keretében büntetendővé nyilvánította a kriptoeszközökkel kapcsolatos jogosulatlan tevékenységeket.²⁹

A számítógép és internet segítségével elkövetett, úgynevezett régi típusú bűncselekményekhez képest a kriptoeszközök már az új típusú kibercselekmények csoportjába tartoznak.³⁰ Jellemzőjük, hogy az elkövetők megvalósíthatják a teljes anonimitást, az országok közötti fizikai határok eltűnnek, és a tranzakciók végrehajtásának rövid ideje olyan kihívások elé állítja a nyomozó hatóságot, amelyekkel korábban nem szembesültek.³¹ Annak ellenére, hogy az egyes tárcákban tárolt kriptoeszközök mögötti személyek név nélkül végezhetik a tranzakciókat, az utalások iránya és mértéke már nyomon követhetővé válik. Ezáltal elég egyetlen cím tulajdonosát beazonosítani ahhoz, hogy a címen fogadott és indított tranzakciók személyhez köthetővé váljanak.³² Tovább árnyalja a képet, hogy a kriptoeszközökhöz nemcsak utalással lehet hozzájutni, hanem úgynevezett bányászattal elő is lehet állítani őket.³³

A Btk. 394/A. § tartalmazza a kriptoeszközzel visszaélést, a 408/A. § pedig a jogosulatlan kriptoeszköz-átváltási szolgáltatás nyújtása törvényi tényállását adja meg. Előbbi bűncselekmény a pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekményeket tartalmazó XXXVIII. fejezetben, míg utóbbi a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekményeket tartalmazó XLI. fejezetben került elhelyezésre. Ennek azért van jelentősége, mivel az egyik esetben az államháztartás fiskális bevételeinek biztosításához és a költségvetés prudens működéséhez fűződő érdek a védendő jogi tárgy,³⁴ míg a másik esetben a forgalom biztonságába vetett közbizalom.³⁵

A két tényállás közötti lényeges különbség – azon túlmenően, hogy az egyik alapesete vétség, a másiké büntett – az, hogy amíg a kriptoeszközzel visszaélést bárki elkövetheti,

addig a jogosulatlan kriptoeszköz-átváltási szolgáltatás nyújtását csak az, aki maga a szolgáltatás nyújtója. A kriptoeszközzel visszaélés esetében fontos, hogy az elkövető tudatának át kell fognia, hogy az általa igénybevett kriptoeszköz-átváltási szolgáltatásra nincs engedélye a tevékenységet végzőnek, tehát jogosulatlanul végzi azt, ugyanakkor ő ennek ellenére dönt akként, hogy itt váltja a jelentős értékű kriptoeszközét.³⁶

A kriptoeszközzel visszaélésnek kettő, már büntettnek minősülő súlyosabb esete van, amikor az alapeseti tényállást különösen nagy, illetve különösen jelentős értékre követik el. Előbbi esetén három évig, utóbbinál egytől öt évig terjedő szabadságvesztés a bíróság által alkalmazható joghátrány.³⁷

A jogosulatlan kriptoeszköz-átváltási szolgáltatás nyújtása törvényi tényállása azt rendeli büntetni büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel, aki a Kriptotv.-ben meghatározott jelentős értékű kriptoeszköz-átváltás során szükséges validálási kötelezettségének nem tesz eleget.³⁸ Ez a keretdiszpozíció visszautal a Kriptotv. 12/A. § (2) és (3) bekezdéseire, amelyek alapján a szolgáltatónak kötelessége az ügyfél és az ügylet eredményes beazonosítása, és a validálási szolgáltatás kiterjed legalább a kriptoeszköz eredetének vizsgálatára, a kriptoeszköz tárolására alkalmas eszköz vagy pénztárca tulajdonjogának ellenőrzésére, a kapcsolt természetes, illetve jogi személyek azonosítására, amennyiben az lehetséges, a szolgáltatás igénybe vevőjének profilalapú vizsgálatára, valamint a külső adatbázisok ellenőrzésére.³⁹

A fenti felsorolás alapján látható, hogy a kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltató ellenőrzési kötelezettsége a lehető legszélesebben került meghatározásra annak érdekében, hogy az átváltási tevékenység jogszerű és nyomon követhető legyen.

A jogosulatlan kriptoeszköz-átváltási szolgáltatás nyújtása tényállásnak két minősített esete egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni azt, aki különösen nagy értékre, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni azt, aki különösen jelentős értékre követi el az alapesetet.⁴⁰

A fentiek alapján látható, hogy a kriptoeszközök felügyeletének törvényi szabályozása egy jól strukturált, olyan egymásra épülő rendszer, amelyben a jogalkotó megpróbálta a lehető legszélesebbre tágítani a kriptoeszközök ellenőrzésének lehetőségét az azzal való kereskedés, átruházás és átváltás piaci jogszerűsége érdekében. A következő két alfejezetben nézzük meg a kriptoeszközök jegybanki piacfelügyeletét, valamint azok SZTFH általi felügyeletét.

3. A KRIPTOESZKÖZÖK PIACFELÜGYELETE

A Jegybanktv. alapján a kriptoeszközök teljes piacát az MNB felügyelte 2025. június 30-ig, azonban július 1-jétől az Sztftv. módosításával a kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltatók felügyelete átkerült az SZTFH-hoz. A Jegybank

29 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 394/A. §, és 408/A. §; lásd még Magyarország versenyképességének javítása érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2025. évi LXVII. törvény 263. § (3) bekezdése.

30 Hajdú-Vámosi Vivien Cintia: A kriptoeszközök okozta kihívások és legújabb megoldási lehetőségeik a pénzmosás bűncselekmény vonatkozásában, in: Büntetőjogi Szemle, XIV. évfolyam, 2. szám, 2025. (a továbbiakban: Hajdú-Vámosi), 51. o.

31 Hajdú-Vámosi, 51. o.

32 Malte Möser: Anonymity of Bitcoin Transactions <https://www.wi.uni-muenster.de/sites/wi/files/public/department/itsecurity/mbc13/mbc13-moeser-paper.pdf> Letöltés dátuma: 2026. február 2.; lásd még Hajdú-Vámosi, 52. o.

33 Hajdú-Vámosi, 52. o.; lásd még Hogyan működik a kriptovaluta bányászata <https://kriptomat.io/hu/kriptovalutak/mi-a-kriptobanyaszat/> Letöltés dátuma: 2026. február 2.

34 Karsai Krisztina: A költségvetést károsító bűncselekmények (Btk. XXXIX. fejezet), in: Karsai Krisztina – Szomora Zsolt – Vida Mihály: Anyagi büntetőjog különös rész II., Iurisperitus Bt., Szeged, 2013., 253. o.

35 Karsai Krisztina: A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények (Btk. XXXVIII. fejezet), in: Karsai Krisztina – Szomora Zsolt – Vida Mihály: Anyagi büntetőjog különös rész II., Iurisperitus Bt., Szeged, 2013., 239. o.

36 Btk. 394/A. § (1) bekezdése.

37 Btk. 394/A. § (2) és (3) bekezdései.

38 Btk. 408/A. § (1) bekezdése.

39 Kriptotv. 12/A. § (2) és (3) bekezdései.

40 Btk. 408/A. § (2) és (3) bekezdései.

a kriptoeszközöket a korábbiakban említett piacfelügyeleti eljárása keretében vizsgálja. Ennek oka egész egyszerűen a MiCA rendelet engedélyezésre vonatkozó szabályozása, hiszen az engedélyek megszerzésével a kriptoeszköz-szolgáltató a nemzeti prudenciális felügyeletet ellátó hatóság felügyelete alá kerül.⁴¹ A MiCA a kriptoeszközök szabályozása mellett a piaci manipulációra és a bennfentes kereskedelemre is előírásokat tartalmaz a kriptoeszközök átruházására nyitva álló platformokon,⁴² amely tilalmazott magatartási formák ellen indítható eljárás szintén a piacfelügyeleti eljárás.

A piacfelügyeleti eljárás fogalmának átalakulása nagyon frissnek mondható, hiszen 2025. december 24-ével került kibővítésére a kriptoeszközökkel kapcsolatos tevékenységek meghatározása. Erre tekintettel még nem született olyan MNB-határozat, amely a kriptoeszközökre vonatkozóan tartalmazna érdemi megállapításokat, ugyanakkor a Jegybank a saját oldalán több ajánlás közzétételével segíti a szolgáltatni, befektetni vagy kereskedni vágyókat.

Ilyen ajánlás többek között az „Eszközalapú token kibocsátók tevékenységének engedélyezése”, a „Hitelintézet eszközalapú token kibocsátásának bejelentése”, az „Útmutató elektronikuspénz-tokenekre vonatkozó nyilvános ajánlattételnek vagy ezen tokenek kereskedésbe történő bevezetésének bejelentése”, vagy éppen a „Kriptoeszköz-szolgáltatók tevékenységének engedélyezése”.

A piacfelügyeleti eljárás kizárólag hivatalból indul eljárással, hiszen annak jogi jellegére is tekintettel nehezen lenne elképzelhető egy ügyféltől érkező kérelem az eljárás lefolytatására. A piacfelügyeleti eljárás maga két részre tagozódik, az első a hatósági ellenőrzési eljárás, a második – amennyiben a Felügyelet jogszabálysértésre utaló körülményekre bukkan – a hatósági eljárás.⁴³ A hatósági ellenőrzés a hatósági eljárást megelőző olyan cselekménysorozatok összessége, amelyek célja az információszerzés, a tényfeltárás és a ténymegállapítás, és amelyek eredményeképpen a hatóság hatósági eljárást indíthat meg.⁴⁴

Jelentős különbség a kettő között, hogy a hatósági ellenőrzés nem minősül eljárásjogi jogviszonynak, éppen ezért nem zárulhat érdemi hatósági döntéssel.⁴⁵ Ezzel összefüggésben a Kúria 2/2013. számú KMJE határozatában kiemelte, hogy a „hatósági ellenőrzés a jogérvényesítés érdekében végzett speciális ellenőrzési tevékenység, melyet a közigazgatás közha-

talom birtokában, a közigazgatási szervezeti rendszertől elkülönült külső jogalanyok irányába, a hatóságok az anyagi jogi normák érvényesítése érdekében végeznek”⁴⁶

A hatósági ellenőrzés hat, míg a hatósági eljárás három hónapig tart.⁴⁷ Ebből következően a piacfelügyeleti eljárásra nyitva álló ügyintézési határidő – az ellenőrzés hivatalból történő megindításának napjától számítva – összesen, főszabály szerint kilenc hónap, amelybe bizonyos eljárási cselekmények elvégzésének ideje nem számít bele.⁴⁸ Ugyanakkor mivel a piacfelügyeleti eljárás hivatalból indul eljárásnak minősül, abban szünetelésnek helye nincs.⁴⁹

A piacfelügyeleti eljárás Felügyeleten kívüli másik alapvető résztvevője – hasonlóan a többi közigazgatási hatósági eljáráshoz – nem más, mint maga az ügyfél,⁵⁰ ami jelen esetben a kriptoeszköz-szolgáltatót jelenti. Érdekes, hogy addig, amíg természetes személy nem lehet kriptoeszköz-szolgáltató, hiszen az csak jogi személy lehet, addig kriptoeszközökkel összefüggésben indított piacfelügyeleti eljárás alanya elvi szinten lehet természetes személy abban az esetben, ha ő maga kriptoeszköz-szolgáltatást végez. Hozzá kell tenni, hogy ekkor az engedély nélkül végzett tevékenység okán elég könnyű bizonyítási helyzetbe kerülne a Felügyelet.

A Felügyelet a piacfelügyeleti eljárása során az Ákr.-ben található teljes bizonyítási eszköztárat felhasználhatja a tényleges jogi helyzet tisztázása és a kriptoeszköz-szolgáltató ügyfél tevékenységeinek mielőbbi pontos feltárása érdekében. Tanúkat hallgathat meg, szemlét tarthat, szakértőt vehet igénybe, sőt bírói engedélyhez kötött helyszíni kutatást is végezhet, amely a piacfelügyeleti eljárás speciális eljárásjogi jogintézménye.

A helyszíni kutatás fontosságát és annak a magánéletbe való beavatkozási mélységét mutatja, hogy egyfelől – meghatározott feltételek fennállásakor – előzetes bírói engedéllyel történhet, másfelől annak végzése során a Felügyelet a rendőrség közreműködését is igénybe veheti.⁵¹ Piacfelügyeleti eljárás során helyszíni kutatás a vizsgálat tárgyát képező jogsértéssel kapcsolatos bizonyítási eszközök felkutatása céljából a tulajdonos (birtokos), illetve a helyszínen tartózkodó személyek akarata ellenére vagy ezen személyek távollétében is fogantatható bármely olyan helyen, ahol a tényállás tisztázásához szükséges bizonyíték lelhető fel.⁵²

41 MiCA 59–65. cikkek; lásd még Varga–Figezki, 9–10. o.; Orczifalvi-Kis, 394. o.; Breszkovics, 141. o.

42 Patrick Hansen: New Crypto Rules in the European Union – Gateway for Mass Adoption, or Excessive Regulation? SLS Blogs, 2021. január 12., <https://law.stanford.edu/2021/01/12/new-crypto-rules-in-the-eu-gateway-for-mass-adoption-or-excessive-regulation/> Letöltés dátuma: 2026. január 30.

43 Lapsánszky András: A hivatalból eljárás, in: Gyurita E. Rita – Hulkó Gábor – Józsa Fábán – Lapsánszky András – Varga Zs. András: A közigazgatási hatósági eljárásjogi jogintézményei, A Magyar közigazgatás és a közigazgatási jog általános tanai, VI. kötet, sorozatszerkesztő: Patyi András, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. (a továbbiakban: Lapsánszky I.), 425. o.; lásd még: Sereg, 104. o.

44 Barta Attila: A hatósági ellenőrzés és a hivatalból eljárás, valamint egyes hatósági intézkedések különös szabályai, in: Árva Zsuzsanna – Balázs István – Barta Attila – Pribula László – Veszprémi Bernadett: Közigazgatási eljárások, Debrecen, 2023., 112. o.; lásd még Lapsánszky I., 425. o.; Kántás Péter: A hatósági ellenőrzés dilemmái, in: Új magyar közigazgatás, 11. évfolyam, 3. szám, 2018. (a továbbiakban: Kántás), 74. o.

45 Lapsánszky I., 425. o.; lásd még Kántás, 74. o.

46 A Kúria 2/2013. számú KMJE határozata.

47 Jegybanktv. 90. § (2) bekezdés.

48 Jegybanktv. 49. § (4) bekezdés; lásd még Józsa Fábán: A hatóság az eljárásban, in: Gyurita E. Rita – Hulkó Gábor – Józsa Fábán – Lapsánszky András – Varga Zs. András: A közigazgatási hatósági eljárásjogi jogintézményei, A Magyar közigazgatás és a közigazgatási jog általános tanai, VI. kötet, sorozatszerkesztő: Patyi András, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. (a továbbiakban: Józsa), 79. o.

49 Józsa, 86. o.

50 Barta Attila: Az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény jellemzői, alapelvei és hatálya, in: Árva Zsuzsanna – Balázs István – Barta Attila – Pribula László – Veszprémi Bernadett: Közigazgatási eljárások, Debrecen, 2023., 61. o.

51 Jegybanktv. 90/A. § (1) és (3) bekezdés; lásd még Babai-Belánszky Tamás – Barnóczki Péter – Kardos Gyula: Piacfelügyeleti és fogyasztóvédelmi eljárások, in: Lehmann Kristóf – Palotai Dániel – Virág Barnabás (szerkesztők): A magyar út – Célzott jegybanki politika, Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2017. (a továbbiakban: Babai-Belánszky-Barnóczki – Kardos), 909. o.

52 Jegybanktv. 90/A. § (1) bekezdés.

Az eljárási cselekmény jogkorlátozó jellegéhez igazodó fontos garanciális szabály, hogy a helyszíni kutatás csak az előzetes bírói engedély közlésétől számított tizenöt napon belül végezhető el.⁵³ Ez a rendelkezés azt a célt szolgálja, hogy az MNB az engedély megkérését követően időben ne korlátlanul élhessen ezzel a lehetőséggel. A kriptoeszköz-szolgáltatóknál nagy valószínűség szerint ekkor elektronikus adathordozók lefoglalása történhet meg, és az azokon tárolt adatok kerülnek felhasználásra bizonyítékként az eljárás folyamán. Ezzel összefüggésben érdemes megjegyezni, hogy a hazai közigazgatási hatóságok közül a Felügyelet az elsők között kapta meg a törvényi felhatalmazást a fizikai tükörmásolatok elkészítésére 2016 júliusában. Az ilyen tükörmásolatok létrehozása azért jelent hatalmas előnyt a piacfelügyeleti eljárásokban a hatóság számára, mivel a számítógépeken, az okostelefonokon vagy bármely más adathordozókon korábban tárolt, viszont a helyszíni kutatás időpontjára már törölt digitális adatok helyreállítására is lehetőség van.

A piacfelügyeleti eljárás során meghozott határozatban a Felügyelet engedély nélkül végzett kriptoeszköz-szolgáltatás, eszközalapútoken-, illetve elektronikuspénztoken-kibocsátói tevékenység megállapítása esetén megtiltja annak végzését; büntetőeljárást kezdeményez, ha megítélése szerint a tevékenység a Btk. alapján bűncselekménynek minősül; intézkedést, kivételes intézkedést alkalmaz; illetve piacfelügyeleti bíróságot szab ki.⁵⁴

Mivel a kriptoeszköz-szolgáltatást kizárólag jogi személy végezheti a megfelelő engedélyek birtokában, a társasági jog szerinti korlátozott felelősséget felhasználva a jogellenes magatartást tanúsító természetes személy az általa alapított jogi személlyel kijátszhatná a felelősségre vonást. Ugyanakkor 2015 júliusától a Felügyeletnek lehetősége van az „érdemben közreműködő természetes személlyel” szemben jogkövetkezményeket alkalmazni.

A jogszabály-módosításnak az volt az indoka, hogy a piacfelügyeleti eljárások során az ügyfelek jogellenes tevékenysége miatt anyagi kárt elszenvedő személyek gyakran nem is magát a jogi személy ügyfelet tudták megnevezni, hanem az ő érdekében eljáró természetes személyt, aki egyszerre akár több jogi személynél is végzett engedély nélküli pénzügyi tevékenységeket.⁵⁵ Ennek köszönhetően a jogi személy kriptoeszköz-szolgáltató tevékenységében érdemben közreműködő természetes személy felelősségét is meg tudja állapítani a Felügyelet a piacfelügyeleti eljárása során.

4. A KRIPTOESZKÖZÖK SZTFH-FELÜGYELETE

Ahogy az látható volt a fentiekben is, az SZTFH felügyeleti feladata egy szűkített alanyi kört jelent ügyféli oldalról a jegybanki piacfelügyelethez képest, hiszen az SZTFH kizárólag a kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltatóknak ad ki engedélyt, és felügyeli, illetve ellenőrzi annak tevékenységét.

A felügyeleti tevékenység részletes szabályait az SZTFH rendelet tartalmazza, amely egyúttal szól az engedélyezési eljárásról és a kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltatókra vonatkozó nyilvántartásról is. Megalkotásának célja, hogy a kriptoeszközök átváltására irányuló tevékenység szabályozott és átlátható, ezáltal pénzmosási és terrorizmusfinanszírozási kockázatokat minimalizáló módon történjen.⁵⁶

A terület komplexitásához képest mindösszesen négy érdemi szakaszból álló rendelet a közelmúltban, 2025. október 30-án lépett hatályba.⁵⁷ A kriptoeszközök piacát figyelve úgy vélem, hogy ez a joganyagmennyiség várhatóan dinamikusabban növekedni fog.

Az SZTFH rendelet nyolc olyan esetkört határoz meg, amikor a Kriptotv. 9/A. § (1) bekezdése alapján nem szükséges a kriptoeszköz más kriptoeszközre, illetve pénzre történő átváltását validálni. Ilyen eset, ha az nem minősül ellenérték fejében nyújtott vagy rendszeres jelleggel nyújtott kriptoeszköz-átváltási szolgáltatásnak, vagy ha azt információgyűjtésre, illetve a büntetőeljárásról szóló törvény szerinti leplezett eszközt alkalmazó szerv végzi.⁵⁸

Fontos kivétel, ha azt a természetes személy kizárólag saját célra végzi, és a kriptoeszközökkel történő művelet kizárólag a természetes személy saját kriptoeszközeinek más kriptoeszközre történő átváltására irányul.⁵⁹ Ha más kriptoeszközét váltja át, az rögtön engedélyköteles tevékenység lesz, melyet csak szolgáltató végezhet.

Végül az SZTFH rendelet három olyan kivételi esetet határoz meg, amely visszaül a MiCA szabályozására, amikor a kriptoeszköz-szolgáltatás decentralizált módon, adott esetben okosszerződések alkalmazásával valósul meg. Ez a kriptoeszköz-zárolás és egyidejű létrehozás, a likviditás céljából rendelkezésre bocsátott kriptoeszköz ellenében új kriptoeszköz-juttatás, és az egyéb decentralizált módon történő, a kriptoeszköz feletti rendelkezési jogot biztosító kriptoeszköz-létrehozás és -juttatás.⁶⁰

A Kriptotv. szerinti kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltató engedélyezésére irányuló eljárás egy erre a célra rendszeresített elektronikus űrlap kitöltésével kezdeményezhető, amelyet az SZTFH-hoz kell benyújtani, ami egyrészt engedélyező, másrészt felügyeleti szerv is egyben.⁶¹

A kérelmet csak olyan, legalább nyolcvanmillió forint jegyzett tőkével rendelkező jogi személy adhatja be, amelynél felügyelőbizottság és igazgatóság is működik, rendelkezik állandó könyvvizsgálóval, információbiztonsági szabályzattal, összeférhetlenségi szabályzattal, személyek kiválasztásával kapcsolatos módszertant meghatározó szabályzattal, panaszkezelési szabályzattal, üzletmenet-folytonossági tervvel, tanúsított információbiztonsági irányítási rendszerrel.⁶² A személyi feltételek alapján legalább két olyan munkavállalót szükséges foglalkoztatnia, aki okleve-

53 Jegybanktörvény 90/A. § (1) és (5) bekezdés; lásd még Babai-Belányszky-Barnóczki-Kardos, 908-909. o.

54 Jegybanktörvény 93. § (1) bekezdés.

55 Babai-Belányszky-Barnóczki-Kardos, 911. o.; lásd még Sereg, 125-126. o.

56 A kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltató engedélyezésének és nyilvántartásának részletes szabályairól szóló 10/2025. (X. 27.) SZTFH rendelet (a továbbiakban: SZTFH rendelet) preambuluma.

57 SZTFH rendelet 5. §.

58 SZTFH rendelet 1. § a)-c) pont.

59 SZTFH rendelet 1. § d) pont.

60 SZTFH rendelet 1. § e) pont.

61 SZTFH rendelet 2. § (1) és (2) bekezdései.

62 SZTFH rendelet 2. § (5) bekezdése.

les gazdaságtudományi, rendészeti vagy informatikaképzési területen felsőfokú végzettséggel vagy jogi egyetemi végzettséggel rendelkezik, továbbá legalább három munkavállalót szükséges alkalmaznia, akik a kriptoeszköz-szolgáltatást végzik.⁶³

A kriptoeszköz-szolgáltatásra irányuló speciális követelmények alapján rendelkeznie kell olyan biztonságos kommunikációs eszközökkel, szoftverekkel, amelyek garantálják a kriptoeszköz-átváltás validálásához felhasznált adatok bizalmasságát, sértetlenségét és hitelességét, valamint rendelkeznie kell a tranzakciókban érintett kriptovaluta-tárcák és kriptoeszközök múltbéli tranzakcióiban részt vevők adatainak begyűjtésére vonatkozó adatgyűjtési módszertant meghatározó szabállyal. Mindezen túl alkalmasnak kell lennie arra, hogy feltárja, értékelje és értelmezze a pénzmosási és terrorizmusfinanszírozási kockázatokat.⁶⁴

Az SZTFH nyilvántartja a fent felsorolt dokumentumokat, az engedélyt, illetve ha a kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltatóval szemben szankciót alkalmazott, akkor annak tényét és a kiszabott szankció jellegét.⁶⁵ Az engedély megadásához szükséges feltételekkel a kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltatónak folyamatosan rendelkeznie kell, illetve ha ezekben változás következik be, akkor azt nyolc napon belül be kell jelentenie az SZTFH-nak.⁶⁶

Az SZTFH felügyeleti hatáskörében visszavonja a kriptoeszköz-átváltást validáló szolgáltató engedélyét, ha az jogutód nélkül megszűnik, vagy ha jogutódlásra került sor, és nem kezdeményezik az engedély jogutódlás tekintetében való módosítását vagy az új engedély kiadása iránti eljárást.⁶⁷

5. ZÁRÓ GONDOLATOK

A kriptoeszközök szabályozása alig páréves múltra tekint vissza, ami nem meglepő, hiszen maga a kriptoeszközök megjelenése is csupán az előző évtizedre tehető. Ez természetesnek tekinthető, hiszen az esetek többségében a pénzüpiacokon lezajló folyamatokat a jogalkotó azok megjelenését követően tudja csak értékelni, majd megalkotni a rájuk vonatkozó szabályzatokat és eljárást.

A felügyeleti hatóságok feladata, hogy a jogalkotó által meghatározott kereteket a kriptoeszközök piacán is betartsák mind a természetes, mind a jogi személyek. Ehhez a piacfelügyeleti eljárás hatékonysága megteremti azt az általános keretet, amelyet az SZTFH kiegészítő felügyeleti hatóságként erősíteni képes.

A Jegybank felügyeleti tevékenysége az engedély nélkül és a bejelentés hiányában végzett pénzügyi tevékenységek esetén évek óta dinamikus fejlődik, hiszen az új kihívásokkal szemben mindig fel tud lépni. A piacfelügyeleti eljárást követően induló büntetőeljárások büntetőjogi eszköztára ultima ratio jelleggel biztosítja a kriptoeszközök piacának tisztaságát.

A kriptoeszközök felügyeletének hazai hatósági szereplői olyan új kihívással állnak szemben, amely a pénzüpiacok esetében átalakulási folyamatot jelez a klasszikus pénzügyi eszközök hátrányára. Ez az átrendeződés nem szükségképpen rossz, sokkal inkább egy innovatív és változékony jövőképet fest a pénzüpiacok befektetői számára. A szabályozási keretrendszer alapjainak lefektetése után a felügyeleti hatóságok gyakorlata számos izgalmas kérdést tartogat, amelyeket az első jogerős döntések után nagy figyelem fog kísérni.

63 SZTFH rendelet 2. § (5) bekezdés d) pont és (6) bekezdés a) pont.

64 SZTFH rendelet 2. § (5) bekezdése.

65 SZTFH rendelet 3. §.

66 SZTFH rendelet 4. § (1) és (2) bekezdései.

67 SZTFH rendelet 4. § (3) bekezdés.

De Negri Laura*

Az emlékezés új határai, avagy a személyiség digitalizálása a halál után az összehasonlító jog szemüvegén keresztül

ABSZTRAKT

A digitális technológiák gyors fejlődése alapvetően alakítja át az emberi identitásról, emlékezetről és halandóságról alkotott fogalmainkat. A mesterséges intelligencia (MI) fejlődése lehetővé tette az elhunyt személyek digitális rekonstrukcióját – hang-, kép- és viselkedésminták alapján létrehozott avatárok vagy chatbotok formájában. E jelenséget a szakirodalom egyre gyakrabban „digitális feltámasztásként” (*digital resurrection*) írja le. A tanulmány célja, hogy áttekintse e technológia legfontosabb jogi vonatkozásait, különös tekintettel az adatvédelemre, a személyiségi jogokra, a szerzői jogra és a posztmortem jogvédelem kérdéskörére vonatkozóan azokban a jogrendszerekben, ahol a jogalkotó már foglalkozott ezzel a kérdéssel. A tanulmány igyekszik feltárni, hogy a hatályos uniós és hazai jogi keretek mennyiben alkalmasak a digitális feltámasztás, mint jelenség kezelésére, illetve milyen pontokon mutatkozik szabályozási hiány vagy értelmezési bizonytalanság.

KULCSSZAVAK: digitális feltámasztás, digitális technológiák, mesterséges intelligencia, digitális avatárok

ABSTRACT

The rapid development of digital technologies is fundamentally transforming our concepts of human identity, memory, and mortality. Advances in artificial intelligence (AI) have made it possible to digitally reconstruct deceased persons in the form of avatars or chatbots created from voice, image, and behavioral patterns. This phenomenon is increasingly referred to in the literature as „digital resurrection.” The aim of this study is to review the most important legal aspects of this technology, with particular regard to data protection, privacy rights, copyright, and post-mortem legal protection in legal systems where legislators have already addressed this issue. The study seeks to explore the extent to which the current European and domestic legal frameworks are suitable for dealing with digital resurrection as a phenomenon, and where there are regulatory gaps or uncertainties of interpretation.

KEYWORDS: digital resurrection, digital technologies, artificial intelligence, digital avatars

1. RÁHANGOLÓDÓ GONDOLATOK

„Éld át újra az elhunyt szeretteiddel megélt pillanatokat! Egy kattintással helyreállíthatod és életre keltheted régi fényképeidet – és megőrizheted szeretteid emlékét, mielőtt ezek az emlékek elhalványulnak” – jelenik meg a hirdetés különböző közösségi média platformokon egy olyan animáció kíséretében, ahol a kis unoka megöleli a nagypapát, akinek angyalszárnyai vannak és glória lebeg a feje felett. Ezek a virtuális attribútu-

mok egyértelműen utalnak arra, hogy a nagypapa már nincs az élők sorában. A hirdetés üzenete túlmutat az emlékezés hagyományos formáin: azt sugallja, hogy a technológia nem csupán megőrzi a múltat, hanem képes azt „újraéleszteni”, sőt a jelen részévé tenni. A reklámkommunikáció ily módon azt a benyomást kelti, hogy a mesterséges intelligencián alapuló technológia nem pusztán az emlékezés eszközeként szolgál, hanem alkalmas az elhunyt személy digitális rekonstrukciójára, avagy digitális feltámasztására. Napjainkban ez a jelenség már nem csupán az emberi fantázia szüleménye, hanem valós lehetőség. A mesterséges intelligencia, mint a technológia egyik legmodernebb megnyilvánulása, képes a holtakat élőként ábrázolni, és képes konkrét személyeket a szemlélő számára hitelesnek tűnő módon megjeleníteni. E technológia

* Dr. De Negri Laura LL.M, PhD, vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet.

azonban olyan alapvető jogi kérdéseket vet fel, mint a kegyeleti jog, az emberi méltóság érvényesülése, valamint a hozzájárulás és az adatkezelés határai a halált követően.

2. A DIGITÁLIS FELTÁMASZTÁS MINT JELENSÉG ÉS FOGALOM

A generatív mesterséges intelligencia gyors fejlődése lehetővé tette olyan MI ágensek¹ létrehozását, amelyek valóságghűen szimulálják egy személy megjelenését, hangját és bizonyos személyiségjegyeit.² Az MI által generált ágensek és a kapcsolódó technológiák egyre pontosabbá és népszerűbbé válnak, ezzel párhuzamosan pedig a modellek képességei egyre inkább javulnak. Következésképpen komoly változásokkal szembesülünk az élet legkülönbözőbb területein (pl. munka, oktatás, egészségügy, szórakozás stb.).³ Az MI rövid idő alatt sokat fejlődött a tekintetben is, hogy specifikus hangokat generáljon, hogy digitális személyiségeket – akár valódi személyekről klónozottakat, akár teljesen mesterségeseket – olyan tulajdonságokkal ruházzon fel, amelyek ezt a hangot egészen „emberivé” teszik.⁴

Az MI egyik különleges alkalmazási területe az emlékek felelevenítése és az elhunyt személyek digitális „felélesztése”. Napjainkban ugyanis már lehetséges – legalábbis részben – digitális módon rekonstruálni és interaktívan újraalkotni elhunyt személyeket. Ezt a jelenséget a szakirodalom „digitális feltámasztásként” emlegeti és a digitális halhatatlanság (*digital immortality*)⁵ koncepciójának egyik megnyilvánulása, amely – többek között – az emlékezés, és a veszteség feldolgozásának új, technológiai alapú módjait kínálja azáltal, hogy lehetővé teszi az ún. „posztumusz” interakciót.⁶ Ennek következtében egyes, a témával foglalkozó szerzőkben joggal merül fel a kérdés, hogy vajon a technika jelen állása szerint voltaképpen realizálható, hogy szereteteink digitális formában „örökké” velünk maradjanak?⁷

1 Jelen szövegekörnyezetben nem az ún. „agentic AI”-ről beszélünk, ami a generatív MI mellett egy másik MI-fajta (ez pl. az, amikor egy MI által működtetett programot megkérünk, hogy foglaljon online szállást nekünk a megadott paraméterek alapján), hanem magát a digitális avatárt tekintjük ágensnek a cikk szempontjából.

2 Lásd bővebben ELSON A., KARTHYKEYAN S.: AI Reincarnation: Bringing the Dead Back as Digital Beings, *Recent Trends in Artificial Intelligence & Its Applications*, Vol. 4 No. 2 (2025).

3 Ying LEI, Yuling SUN, Shuai MA, Xiaojuan MA: “AI Afterlife” as Digital Legacy: Perceptions, Expectations, and Concerns, CHI '25, April 26–May 1, 2025, Yokohama, Japan, <https://arxiv.org/pdf/2502.10924>.

4 Charlotte JEE: Technology that lets us “speak” to our dead relatives has arrived. Are we ready? *MIT Technology Review* <https://www.technologyreview.com/2022/10/18/1061320/digital-clones-of-dead-people/>.

5 Lásd erről bővebben BAKIROV, A., SULEIMENOV, I., VITULYOVA, Y.: To the Question of the Practical Implementation of “Digital Immortality” Technologies: New Approaches to the Creation of AI. In: ARAI, K. (eds) *Proceedings of the Future Technologies Conference (FTC) 2022*, Volume 1. FTC 2022 2022. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 559. Springer, <https://www.scribd.com/document/620396901/Proceedings-of-FTC-Conference>.

6 Belén JIMÉNEZ-ALONSO, Ignacio BRESICO DE LUNA: Griefbots. A New Way of Communicating With The Dead? *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 2022, 57(2), 14. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35293606/>.

7 Ludger Jansen, Rebekka A. Klein: Seele digital: Ewiges Leben im computer? *Mind Uploading, virtuelles Bewusstsein und Auferstehungshoffnung*, (2022) Verlag Friedrich Pustet, 9. o.

Technológiai hátterét tekintve a digitális feltámasztás olyan rendszereket foglal magában, amelyek nagy mennyiségű digitális adat (például szövegek, videók, közösségimédia-aktivitás) alapján képesek modellezni egy adott személy beszédstílusát, viselkedését vagy megjelenését, majd ezt mesterséges intelligencia segítségével szimulálni vagy interaktív formában visszaadni. Az MI-vezérelt digitális „feltámasztás” mögött álló technológiai mechanizmusok többek között nagy nyelvi modellek (*large language models*), generatív nyelvi modellek (*generative language models*), hangklónozó algoritmusok, képi és videomegjelenítő rendszerek, valamint adaptív chatbotok kombinációit használják fel annak érdekében, hogy a digitális lábnyomra építve olyan kommunikációs felületek jöjjenek létre, amelyek a gyászolók számára vizuálisan és/vagy kommunikációs stílus tekintetében hasonlítanak az elhunytakra. Az MI-alapú chatbotok és digitális avatárok olyan válaszokat generálhatnak, amelyek az adott személy kommunikációs stílusát idézik. Ez a technológia tehát lehetővé teszi az elhunyt személyek személyiségének megőrzését, hovatovább újraintegrálását a társadalmi kapcsolatok hálózatába.⁸ Ezzel egyidejűleg a digitális feltámasztás, mint technológiai jelenség és lehetőség döntő kérdéseket vet fel az etikával, a kommunikációval, a valóság észlelésével, valamint az emberi élet- és halálélmény átalakulásával kapcsolatban.⁹

A gyakorlatban már megjelentek olyan kereskedelmi szolgáltatások, amelyek digitális emlékeket vagy interaktív személyes reprezentációkat hoznak létre elhunyt személyekről, például hang- és videóreprodukciók vagy MI-chatbotok formájában. Léteznek olyan cégek is, amelyek aktívan próbálnak olyan számítógépes alkalmazásokat létrehozni, amelyek az avatárszintű „digitális halhatatlanság megteremtésén” alapulnak.¹⁰ A jelenleg elérhető technológiák közül néhány chatbotot az élők fejlesztettek ki, előre látva esetleges halálukat (jellemzően gyógyíthatatlan betegségben szenvedő személyek), míg mások egy hátramaradt hozzátartozó által készültek el, szerettük halála után az általuk hátrahagyott adatok felhasználásával.¹¹ Ezeket a gyakorlatokat a szakirodalom egyre inkább vizsgálja az ún. gyásztechnológia (*grieftech* – a gyászt támogató vagy a halottakkal „kapcsolatot teremtő” technológiák – pl. elhunyt személy hangját, arcát, személyiségét utánozó MI-alapú chatbotok, avatárok, mélyhamisítások) keretében, kiemelve, hogy bár a technológia képes részleges „feltámasztásra”, ez nem egy biológiai vagy tudati újraéledés, hanem egy mesterségesen előállított digitális reprezentáció.¹²

8 Joshua HURTADO HURTADO, Towards a postmortal society of virtualised ancestors? The Virtual Deceased Person and the preservation of the social bond, *MORTALITY* 2023, VOL. 28, NO. 1, 97. o.

9 Hugo RODRÍGUEZ RESÉNDIZ, Juvenal RODRÍGUEZ RESÉNDIZ: Digital Resurrection: Challenging the Boundary between Life and Death with Artificial Intelligence, *Philosophies* 2024, 9, 71. o.

10 Maggi SAVIN-BADEN, David BURDEN: Digital Immortality and Virtual Humans, *Postdigital Science and Education* (2019) 92. o.

11 Victoria HANEMAN: The Law of Digital Resurrection, *Boston College Law Review*, Volume 66, Issue: 5, (2025) 1576–1577. o.

12 Lásd bővebben Kwan Yiu CHENG: The law of digital afterlife: The Chinese experience of AI ‘resurrection’ and ‘grief tech’, *International Journal of Law and Information Technology*, Volume 33, (2025)

3. A DIGITÁLIS FELTÁMASZTÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ NORMATÍV KERETEK ÉS SZABÁLYOZÁSI DILEMMÁK

A digitális feltámasztás – az elhunyt személy hangjának, arcképének, kommunikációs stílusának és viselkedési mintáinak mesterséges intelligenciával történő rekonstrukciója – a gyásztechnológiai szektor egy rendkívül dinamikusan fejlődő területe. A jelenség messze túlmutat a hagyományos digitális emlékezet gyakorlatán, hiszen interaktív, autonóm válaszadásra képes rendszereket hoz létre, amelyek az elhunyt „digitális személyiségét” imitálják. E technológia azonban alapvető jogi kérdéseket vet fel a személyiségi jogok posztumusz védelmének szükségessége, az adatvédelem, a szerzői jog, a kegyeleti jog és számos más jogterület összefüggésében is.

A magyar polgári jog dogmatikája szerint a jogképesség a halállal megszűnik,¹³ a személyiségi jogok pedig szintén megszűnnek a halállal,¹⁴ ugyanakkor az elhunyt emlékét a hozzátartozókat megillető kegyeleti jog oltalmazza. A digitális rekonstrukció azonban túllép a hagyományos emlékezeti formákon: az algoritmus által generált megszólalások és vizuális reprezentációk torzíthatják az identitást, ami az emberi méltóság posztmortem dimenzióját érintheti. Kérdéses továbbá, hogy az így generált tartalmak esetleg megvalósítják-e a képmáshoz és hangfelvételhez való jog sérelmét, különösen akkor, ha a rekonstrukció azonosíthatóvá teszi az elhunyt személyt.

Adatvédelmi szempontból szükséges rögzíteni, hogy az Európai Unió adatvédelmi rendelete¹⁵ nem terjed ki az elhunyt személyek adataira, azonban a digitális feltámasztás során kezelt információk gyakran élő személyek adatait is érintik, illetve különleges adatokra is kiterjedhetnek (pl. relevánsak lehetnek az egészségi állapotra vonatkozó adatok, ha feltanítják a modellnek azt is, hogy milyen betegségben halt meg az elhunyt). A hozzájárulás¹⁶ és a célhoz kötött adatkezelés elve¹⁷ különösen problematikus, mivel az életben adott adatkezelési engedély rendszerint nem foglalja magában a posztmortem, interaktív replikációt.

Szerzői jogi oldalról vizsgálva a kérdést, az elhunyt által létrehozott művek szerzői jogi védelme meghatározott ideig a halál után is fennmarad, így a tanítóadatként történő felhasználás engedélyköteles lehet. A gyakorlatban ez olyan eseteket érinthet, amikor az elhunyt személy szerzői jogi oltalom alatt álló műveit is feltanítják a modellnek, hogy később az avatár keretében még hitelesebben tudja az elhunytat reprodukálni. Ugyanakkor a fejlesztést nyilván egy cég fogja végezni, amely ilyen módon szerzői műveket fog a saját, nyilvánvalóan üzleti céljára felhasználni.

13 Ptk. 2:4. §.

14 A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság ajánlása az online adatok halál utáni sorsáról, 3. o., https://naih.hu/files/Ajanlas_online-adatok-halal-utani-sorsarol.pdf

15 Az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet), (a továbbiakban: GDPR).

16 GDPR 6. cikk 1. a).

17 GDPR 5. cikk 1. b).

Összességében megállapítható, hogy a digitális feltámasztás, mint technológiai lehetőség, a technológiai innováció és az emberi méltóság határterületén helyezkedik el. A jelenlegi normatív keretek csak részlegesen képesek kezelni a halál utáni digitális identitás kérdését, ami indokoltá teheti a halál utáni időszakra vonatkozó önrendelkezés és a digitális hagyaték önálló, koherens szabályozásának kialakítását.

4. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS A GYÁSZTECHNOLÓGIÁK SZABÁLYOZÁSÁRA

A digitális technológiák fejlődése nyomán megjelenő „digitális feltámasztás” jelensége jelenleg még nem képezi egységes és átfogó jogi szabályozás tárgyát. Sem nemzetközi, sem általános nemzeti szinten nem alakult ki olyan koherens normarendszer, amely kifejezetten és rendszerszerűen rendezné az elhunyt személyek digitális úton történő rekonstrukciójának jogi megítélését. Ugyanakkor a világ egyes jogrendszereiben már megjelentek olyan speciális szabályok és jogalkotási kezdeményezések, amelyek közvetett vagy részleges válaszokat adnak e kérdésre. Ezek a törekvések elsősorban az egyén hangjához, képmáshoz és személyazonosságához fűződő jogok védelmén keresztül, valamint a mesterséges intelligencia által létrehozott digitális másolatok és utánpótlások engedély nélküli felhasználásának korlátozásával igyekeznek kezelni a digitális feltámasztásból eredő etikai és jogi kihívásokat.

Kifejezetten „digitális feltámasztásra” vonatkozó jogszabály ma még sehol nem létezik – legalábbis nem úgy, hogy az kifejezetten AI-alapú személyiség- vagy tudatmásolatokat szabályozna. A hatályos jogi keretek inkább a digitális hagyatékra, az adatok kezelésére a halál után, és a digitális identitás, illetve ábrázolás jogaival kapcsolatosak, ugyanakkor mindezek alapul szolgálhatnak egy további, speciális szabályozás kialakításához.

4.1. EGYESÜLT ÁLLAMOK

Az USA-ban már született olyan szövetségi szintű jogszabály, amely kifejezetten a digitális avatárokat, a hang- vagy képmáshasználatot érinti. Ezenkívül számos tagállam rendelkezik egyedi, egyes esetekben pedig speciális tárgyú (pl. csak a választásokkal kapcsolatos) mélyhamisítást (*deepfake*) érintő szabályozással.¹⁸

Az Egyesült Államokban a szövetségi jogalkotás egyik eklatáns példája a 2025-ös *Take It Down Act*,¹⁹ amely büntetendővé teszi az intim képek akár valódi, akár AI által generált/mélyhamisítás beleegyezés nélküli közzétételét, és előírja az online platformok számára, hogy az ilyen tartalmakat a bejelentéstől számított 48 órán belül távolítsák el, ezzel egyértel-

18 GOSZTONYI Gergely – LENDVAI Gergely: Deepfake és dezinformáció. Mit tehet a jog a mélyhamisítással készített álhírek ellen? *Médiakutató*, 2024. (1), 44. o.

19 Tools to Address Known Exploitation by Immobilizing Technological Deepfakes on Websites and Networks Act, <https://www.congress.gov/bill/119th-congress/senate-bill/146>

mű szövetségi szabványt létrehozva a képalapú visszaélések elleni küzdelemre.²⁰

A digitális hasonmásokra vonatkozó szövetségi jogszabályok körében említést érdemel a 2024-es „NO FAKES Act”²¹ nevet viselő törvényjavaslat²² is, amely egy egységes szövetségi jogot hozna létre a személyek hangjának, képmásának, valamint digitális utáztatának engedélyezésére vagy megtiltására, beleértve az MI-vel létrehozott avatárokat is. E törvény azonban jelenleg még csak törvényjavaslat formájában él, a tervezet kapcsán ez idáig több módosítási javaslat is felmerült, így egyelőre nem képezi a hatályos jog részét.

Tagállami szinten az Egyesült Államokban példaként említhető a Tennessee államban 2024. március 21-én aláírt ún. *ELVIS Act*,²³ amely az első olyan jogszabály az Egyesült Államokban, amely kifejezetten a mesterséges intelligenciával előállított személyazonosító tartalmak – különösen a hang- és képmás – jogosulatlan felhasználása ellen teremt jogi eszközöket.²⁴ A törvény azért figyelemre méltó, mert nemcsak azokat célozza meg, akik engedély nélkül készítenek mélyhamisított tartalmakat, hanem azokat is, akik az ilyen tartalmak készítéséhez használt rendszereket és eszközöket biztosítják.

Tekintettel arra, hogy ebben az államban kiemelkedő szerepe van a zeneiparnak, a törvényt az énekesek hangját utánozó mélyhamisítások ihlették, ebből következik a törvény neve is, amely egyfajta utalást tartalmaz.

Az ELVIS törvény három módon foglalkozik kifejezetten a mélyhamisítás kérdésével. Először is kiterjeszti az állam meglévő személyiségi jogok védelméről szóló törvényét, amely korábban csak a személy nevét, képmását és kinézetét védte, az egyén „hangjának védelmére” is. A törvény kiterjeszti továbbá hatályát az egyén személyiségi jogainak jogosulatlan kereskedelmi felhasználására, míg ez a védelem korábban csak a reklámozásra korlátozódott. Másodszer, a törvény magánjogi kereseti jogot biztosít az érintettnek bárki ellen, aki jogellenesen közzéteszi, előadja, terjeszti, továbbítja vagy más módon nyilvánosságra hozza a hozzáférhetővé teszi egy adott személy hangját vagy képmását, miközben tudomással bír arról, hogy a hang vagy a képmás felhasználását az egyén nem engedélyezte. Harmadszor, magánjogi kereseti jogot teremt bárki ellen, aki terjeszt, továbbít vagy más módon hozzáférhetővé tesz olyan algoritmust, szoftvert, eszközt, szolgáltatást vagy technológiát, amelynek elsődleges célja vagy funkciója egy adott személy képmásának, hangjának vagy kinézetének engedély nélküli előállítása. Ha a személy kiskorú, akkor a szülő vagy gond-

viselő engedélye szükséges, ha pedig a személy elhunyt, akkor a végrendeleti végrehajtó vagy az örökös engedélye szükséges a felhasználáshoz.²⁵

Kalifornia államban a közelmúltban két olyan törvény is elfogadásra került, amelyek célja a generatív mesterséges intelligencia egyre szélesebb körű alkalmazására reagálva az elhunyt és élő előadóművészek védelmének erősítése.

A törvényhozók a törvényjavaslatokat az MI azon képességével kapcsolatos növekvő aggodalmakra reagálva terjesztették elő, hogy rendkívül valószínű „digitális másolatokat” hozhat létre, és elősegítheti azok kereskedelmi hasznosítását a filmekben, a televízióban és a zenében a művészek hangjának vagy vizuális hasonmásainak felhasználásával. Az *AB 1836* törvény²⁶ tiltja elhunyt művészek digitális másolatainak felhasználását az ilyen művészek örökösének hozzájárulása nélkül. Az *AB 2602*²⁷ törvény pedig tiltja azokat a szerződéses rendelkezéseket, amelyek lehetővé teszik a digitális másolatok használatát a művész hozzájárulása és megfelelő képviselője nélkül. A 2025. január 1-jén hatályba lépett törvények központi eleme a „digitális másolat” fogalma, amelyet a következőképpen határoznak meg: „számítógéppel létrehozott, rendkívül valószínű elektronikus ábrázolás, amely könnyen azonosítható egy adott személy hangjaként vagy vizuális hasonmásaként, és amely hangfelvételen, képből, audiovizuális műben vagy adásban jelenik meg, amelyben a valós személy vagy nem vett részt, vagy nem jelent meg, vagy a valós személy részt vett vagy megjelent, de a teljesítmény vagy megjelenés alapvető jellege lényegesen megváltozott.”²⁸ Mindkét törvény a szövetségi No Fakes törvényjavaslat nyomán született, amely szövetségi szinten biztosítana jogokat a digitális másolatok tekintetében.

4.2. ÁZSIA

Ázsiában sem beszélhetünk még egységes és átfogó szabályozási keretekről a digitális feltámasztás jelensége kapcsán, ugyanakkor részleges, bizonyos kapcsolódó technológiákat érintő szabályokat már alkalmaznak vagy jelenleg is fejlesztenek a mélyhamisítások és MI-generált tartalmak kihívásaira.

Kína főként a kínai kulturális háttér (ősök tisztelete, emlékezeti rítusok) miatt különösen aktív a gyásztechnológia szabályozásának területén: a kínai polgári jog és az adatvédelmi szabályozás már kifejezetten elismeri az elhunyt személyek adatai feletti jogokat a közeli hozzátartozók számára, és a jogi kérdések részben a gyásztechnológia és digitális feltámasztás köré összpontosulnak, beleértve a képmás és a személyes in-

20 Stuart D. LEVI, Mana GHAEMMAGHAMI: ‘Take It Down Act’ Requires Online Platforms To Remove Unauthorized Intimate Images and Deepfakes When Notified, June 10, 2025, <https://www.skadden.com/insights/publications/2025/06/take-it-down-act>

21 Eredeti megnevezés: Nurture Originals, Foster Art, and Keep Entertainment Safe Act

22 NO FAKES ACT, <https://www.congress.gov/bill/119th-congress/senate-bill/1367/text>

23 Ensuring Likeness, Voice and Image Security Act, https://www.scstatehouse.gov/sess126_2025-2026/bills/3404.htm

24 Latham & Watkins Artificial Intelligence Practice, April 8, 2024 | Number 3244, <https://www.lw.com/admin/upload/SiteAttachments/The-ELVIS-Act-Tennessee-Shakes-Up-Its-Right-of-Publicity-Law-and-Takes-On-Generative-AI.pdf>

25 <https://law.justia.com/codes/tennessee/title-47/chapter-25/part-11/section-47-25-1105/>

26 Assembly Bill No. 1836, Use of likeness: digital replica, https://leginfo.ca.gov/faces/billTextClient.xhtml?bill_id=202320240AB1836

27 Assembly Bill No. 2602, Contracts against public policy: personal or professional services: digital replicas, https://leginfo.ca.gov/faces/billTextClient.xhtml?bill_id=202320240AB2602

28 Stuart D. LEVI, Anthony J. DREYER, David A. SIMON, Ken D. KUMAYAMA, William E. RIDGWAY, Anita OH: Tennessee Law Addresses Proliferation of Deepfakes, April 2, 2024, Skadden Publication, <https://www.skadden.com/insights/publications/2024/04/tennessee-law-addresses-proliferation-of-deepfakes>

formáció kezelésének korlátait is.²⁹ Kínában a polgári törvénykönyv³⁰ (994. cikk) kiterjeszti a személyiségi jogok védelmét az elhunyt személyek személyiségi jogaira is, oly módon, hogy a túlélő közeli hozzátartozók számára biztosítja a visszaélésekkel szembeni fellépésre való jogosultságot.³¹ Ugyanitt a személyes adatok védelméről szóló törvény³² alapján, természetes személy halála esetén annak közeli hozzátartozói saját törvényes és jogos érdekeik érvényesítése érdekében gyakorolhatják az elhunyt személy személyes adataira vonatkozó hozzáférésre, azokról történő másolatkészítésre, helyesbítésre és törlésre vonatkozó jogokat, kivéve, ha az elhunyt személy halála előtt másképp rendelkezett.³³

Érdekes példa Ázsiából a Szingapúrban hatályos szabályozás is, ahol a személyiségi jogok védelme kifejezetten a halál után is korlátozott ideig érvényes marad, ami egy 10 éves periódust ölel fel.³⁴

4.3. EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

Az Egyesült Királyságban is létezik már szabályozás a mélyhamisítással kapcsolatos technológia használatára vonatkozóan, ez azonban egyelőre a tiltott pornográfia eseteire összpontosul. Az adatok használatáról és az adatok hozzáféréséről szóló törvény³⁵ új bűncselekményt vezet be arra nézve, ha valaki szexuálisan intim, valós személyről készült képet vagy videót (mélyhamisított tartalmat) hoz létre vagy ilyen tartalom létrehozását kéri anélkül, hogy az érintett személy ehhez hozzájárult volna oly módon, hogy a mélyhamisított tartalom „intim állapotot” ábrázol – például meztelenséget vagy szexuális aktust. A jogszabály már korábban is foglalkozott ezzel a jelenséggel, ám elsődleges formájában csak az ilyen tartalom megosztását tiltotta, míg a módosítás magában foglalja a tartalom létrehozását is.³⁶

5. AZ EURÓPAI UNIÓ TAGÁLLAMAINAK SZABÁLYOZÁSI TÖREKVÉSEI

Európában a mélyhamisítás szabályozását részben uniós szintű jogi keretek, nevezetesen az EU mesterséges intelligenciáról szóló rendelete,³⁷ a digitális szolgáltatásokról szóló

rendelet,³⁸ valamint a digitális piacokról szóló rendelet³⁹ és a kapcsolódó iránymutatások határozzák meg, amelyek főképpen az átláthatóság, a címkézés és moderáció áll. Európában a mélyhamisítással kapcsolatos technológiák szabályozása több, egymással összefüggő uniós jogi keretrendszerre épül. Az EU MI Rendelete kockázatalapú megközelítést alkalmaz, és kiemelt hangsúlyt fektet a manipulált vagy mesterségesen generált tartalmak átlátható megjelölésére. Ezzel párhuzamosan alkalmazandó a digitális szolgáltatásokról szóló rendelet (DSA), amely a platformszolgáltatók felelősségét erősíti a jogellenes vagy félrevezető tartalmak felismerése, címkézése és moderálása terén, valamint a digitális piacokról szóló rendelet (DMA), amely a nagy online kapuőrök piaci magatartását szabályozza. A kapcsolódó iránymutatások együttesen az átláthatóság, a felhasználók tájékoztatása és a tartalomkezelési kötelezettségek megerősítését célozzák. Ezzel párhuzamosan egyes tagállamok – például Dánia, Franciaország, Spanyolország és Olaszország – kifejezetten büntetőjogi vagy polgári jogi szankciókat vezetnek be az engedély nélküli vagy káros MI-generált tartalmak terjesztésére. Ez a megközelítés egyre inkább az uniós értékek és jogelvek védelmét szolgálja az MI korában.⁴⁰

Miután az EU általános adatvédelmi rendelete⁴¹ nem vonatkozik az elhunytak adataira,⁴² a tagállamok saját jogi kereteket dolgoznak ki az elhunytak adatainak és személyiségi jogainak védelmére a halál után. Míg egyes EU-tagállamok módosították adatvédelmi törvényeiket annak biztosítása érdekében, hogy az elhunytak adatai biztonságban legyenek és egy bizonyos idő elteltével törlésre kerüljenek, másutt az ilyen körülmények között alkalmazandó feltételek még tisztázásra várnak.

5.1. DÁNIA – A DIGITÁLIS IDENTITÁS POSZTUMUSZ VÉDELME ÉS A MÉLYHAMISÍTÁS SZABÁLYOZÁSÁNAK ÚJ IRÁNYA

Európában Dánia szabályozta elsőként az elhunyt személyekről mintázott digitális másolatok etikai és jogi kockázatait. Az ország az egyik legkonkrétabb és legelőremutatóbb tör-

29 Zhang LINGHAN: AI, resurrection? Let bygones be bygones, 2025.01.03., chinadaily.com.cn+1

30 A kínai Népköztársaság Polgári Törvénykönyve, <https://www.registrationchina.com/articles/law/civil-code-of-the-prc-2020-edition/>

31 A kínai Népköztársaság Polgári Törvénykönyve 994. cikk.

32 A kínai Népköztársaság személyes adatok védelméről szóló törvénye, <https://personalinformationprotectionlaw.com/PIPL/article-49/>

33 A kínai Népköztársaság személyes adatok védelméről szóló törvénye 49. cikk.

34 Personal Data Protection Act, <https://sso.agc.gov.sg/Act/PDPA2012>

35 Data (Use and Access) Act 2025, <https://www.gov.uk/government/collections/data-use-and-access-act-2025#documents>

36 Denmark fights back against deepfakes with copyright protection. What other laws exist in Europe? <https://www.euronews.com/next/2025/06/30/denmark-fights-back-against-deepfakes-with-copyright-protection-what-other-laws-exist-in-e>

37 Az Európai Parlament és a Tanács 2024. június 13-i (EU) 2024/1689 Rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet,

továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet), (a továbbiakban: MI Rendelet).

38 Az Európai Parlament és a Tanács 2019. május 20-i (EU) 2019/770 irányelve a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól.

39 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály).

40 Denmark fights back against deepfakes with copyright protection. What other laws exist in Europe? https://www.euronews.com/next/2025/06/30/denmark-fights-back-against-deepfakes-with-copyright-protection-what-other-laws-exist-in-e?utm_source=chatgpt.com

41 Az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet).

42 PARTI Tamás: Digitális hagyaték? De miről is beszélünk? Avagy digitális javak az öröklésben. *Közjegyzők Közönye*, 2023/2., 21.

vényjavaslatot⁴³ dolgozta ki Európában az MI által generált „digitális utánezatok” szabályozására, különösen a mélyhamisítások és a digitális identitás kérdését érintően. A dán megközelítés középpontjában az egyéni önrendelkezés áll: hangsúlyozzák az előzetes hozzájárulás szükségességét, valamint az örökösök és közeli hozzátartozók jogainak védelmét. Emellett a dán szabályozási koncepció szorosban kapcsolja össze az adatvédelmet, a személyiségi jogokat és az MI-használatot, ami egységesebb és szigorúbb keretet ad, mint sok más európai országban. A javaslat lényege, hogy a dán kormány egy olyan módosítást⁴⁴ javasol a szerzői jogi törvényhez, amely kifejezetten tiltja az olyan valóság-hű digitális másolatok közzétételét, amelyek egy adott személy megjelenését, hangját vagy egyéni fizikai jellemzőit utánozzák anélkül, hogy az érintett ehhez hozzájárult volna.

Míg a mélyhamisítást az MI-rendeletben MI által generált vagy manipulált kép-, hang- vagy videotartalomként határozzák meg,⁴⁵ a dán törvényjavaslat ettől tágabb meghatározást tartalmaz, mivel magában foglalja a valóság-hű, digitálisan generált utánezatokat, azaz mindent, amit technológiai eszközökkel hoznak létre. Így a szerzői jogi törvénybe új rendelkezés, a 73a. szakasz kerül bevezetésre, amely előírja, hogy a természetes személy személyes, fizikai jellemzőinek valóság-hű, digitálisan generált utánezatai nem tehetők közzé a nagyközönség számára az utánezott személy hozzájárulása nélkül.⁴⁶ A védelem az utánezott személy halála után 50 évig érvényes. A törvény olvasatában a személyes fizikai jellemzők azok a jellemzők, amelyek csak az adott személyre jellemzőek, és egyedinek számítanak, mint például a megjelenés, a hang, a mozgás stb. A javaslat 50 éves posztumusz jogot biztosítana, így a védelem nem érne véget az adott személy halálával, hanem 50 éves időszakot ölelné fel az adott személy halálát követően is. Ki kell emelni, hogy a törvényjavaslat bizonyos kivételeket is meghatároz: nem vonatkozik olyan tartalmakra, amelyek nyilvánvalóan művészi, karikatúra, paródia vagy társadalomkritikai célúak, amíg nem keverednek félrevezető módon a valósággal. Említést kell továbbá tenni arról is, hogy a tervezet kiterjesztené ezt a védelmet a művészi előadásokra is, hogy az előadó teljesítménye se legyen mesterségesen újragenerálható az ehhez szükséges engedély, azaz hozzájárulás nélkül.⁴⁷

A dán javaslat szabályozási koncepciója azért különösen jelentős Európában, mert jogilag védendő értéként kezeli a digitális identitást (arc, hang, test) – ami EU-szinten nem szerepel ilyen világosan a meglévő szabályozásokban. Emiatt Dánia különös figyelmet kap, hiszen egy egészen konkrét védelmi módot készül bevezetni az EU MI-re vonatkozó szabá-

lyozásán túlmenően. A dán törvényjavaslat e sorok írásakor társadalmi egyeztetés alatt áll, és a tervek szerint 2026 folyamán léphet hatályba.

5.2. FRANCIAORSZÁG – A „MONTÁZS” FOGALMÁTÓL A MÉLYHAMISÍTÁSIG: A FRANCIA BÜNTETŐJOG VÁLASZA AZ MI-ALAPÚ MANIPULÁCIÓRA

A mesterséges intelligencia térhódítása a francia jogalkotót sem hagyta hidegen. 2024-ben Franciaország módosította büntető törvénykönyvét,⁴⁸ amely megtiltotta, hogy mesterséges intelligencia által létrehozott vizuális vagy hangtartalmakat, például mélyhamisított tartalmat osszanak meg a benne ábrázolt személy beleegyezése nélkül. A digitális tér biztonságáról és szabályozásáról szóló törvény kiegészíti a francia büntető törvénykönyv 226–8. cikkeit, amelyek kifejezetten tiltják az algoritmikus feldolgozással létrehozott, egy személy képét vagy beszédét ábrázoló vizuális vagy hangtartalom megosztását az érintett személy hozzájárulása nélkül, kivéve, ha egyértelműen vagy kifejezetten megemlítik, hogy a tartalom algoritmikus feldolgozással jött létre. A francia Btk. 226–8. cikke már a módosítás előtt is tiltotta egy személy képből vagy beszédéből készült „montázs” megosztását az érintett személy hozzájárulása nélkül, kivéve, ha egyértelműen vagy kifejezetten feltüntetésre kerül, hogy montázsról van szó. Bizonyos francia jogtudósok azonban azzal érveltek, hogy a „montázs” fogalma csupán a hagyományos videószerkesztési technikákra utal, és nem terjed ki a mesterséges intelligencia által végzett képátalakításokra. Ennek megfelelően ez problémát vehetett volna fel, mivel a francia büntetőjogot szigorúan kell értelmezni. A 2024 májusában elfogadott módosító törvény ezért kifejezetten arra irányul, hogy a francia büntető törvénykönyv 226–8. cikkében foglalt tilalmat kiterjessze a mélyhamisításra is.

Minden újramegosztott tartalom esetében egyértelműen meg kell jelölni, hogy az mesterséges intelligencia által generált. Ezeknek a videóknak vagy hanganyagoknak a terjesztői akár egy év börtönbüntetéssel és 15.000 euró pénzbírsággal is sújthatók. A büntetés két év börtönbüntetésre és 45.000 euró pénzbírságra emelkedik, ha a mélyhamisított tartalmat online nyilvános kommunikációs szolgáltatás útján osztják meg.⁴⁹ A Btk. módosításai magukban foglalják a pornográf mélyhamisítás kifejezett tilalmát is – még akkor is, ha azok egyértelmű jelöléssel rendelkeznek, amely jelzi, hogy hamisak. Akit Franciaországban ilyen tartalmak terjesztésén kapnak, akár három év börtönbüntetéssel és 75.000 euró pénzbírsággal is sújtható.⁵⁰ A törvény emellett felhatalmazza az Arcomot,⁵¹ Franciaország audiovizuális szabályozó hatóságát, hogy kötelezze a platformokat az illegális tartalmak eltávolítására és jelentési rendszereinek fejlesztésére.⁵²

43 [https://prodstoragehoeringspo.blob.core.windows.net/92ca118f-cd2c-4558-a6a9-f590c111bd67/Forslag%20til%20lov%20om%20aendring%20af%20lov%20om%20ophavsret%20\(Indfoerelse%20af%20en%20praestationsbeskyttelse%20og%20beskyttelse%20mod%20digitalt%20genererede%20efterligninger%20mv\).pdf](https://prodstoragehoeringspo.blob.core.windows.net/92ca118f-cd2c-4558-a6a9-f590c111bd67/Forslag%20til%20lov%20om%20aendring%20af%20lov%20om%20ophavsret%20(Indfoerelse%20af%20en%20praestationsbeskyttelse%20og%20beskyttelse%20mod%20digitalt%20genererede%20efterligninger%20mv).pdf)

44 <https://prodstoragehoeringspo.blob.core.windows.net/53218804-6200-4f9e-bdb6-f053010be2cc/Lovforslag%20.pdf>

45 MI Rendelet 3. cikk (Fogalommeghatározások) 60. pont.

46 Lásd a dán tervezet 73a cikkét.

47 Proposal to ban digital imitations of personal physical characteristics and artist performances in the copyright act and copyright protection of performances, <https://www.mondaq.com/copyright/1683564/dk-proposal-to-ban-digital-imitations-of-personal-physical-characteristics-and-artists-performances-in-the-copyright-act-and-copyright-protection-of-performances>

48 Code pénal, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGISCTA000006165345>

49 Code pénal 22-8. cikk.

50 Code pénal 226-8-1. cikk.

51 L'Autorité de régulation de la communication audiovisuelle et numérique

52 France prohibits non-consensual deep fakes, <https://www.hoganlovells.com/en/publications/france-prohibits-non-consensual-deep-fakes>

5.3. SPANYOLORSZÁG JOGALKOTÓI VÁLASZA AZ MI-ALAPÚ KÉPMÁS-VISSZAÉLÉSEKRE

2026 januárjában a spanyol kormány jóváhagyott egy tervezetet, amely kifejezetten a mélyhamisítások elleni fellépést és a képek felhasználásához való hozzájárulás szabályainak szigorítását célozza meg. A javasolt törvény fokozza a kiskorúak védelmét, 16 évet határoz meg minimális életkorként, amelytől kezdve egy személy hozzájárulhat saját képmásának felhasználásához,⁵³ és korlátozza az online képek, valamint a mesterséges intelligencia által generált hangok vagy hasonlóságok újrafelhasználását kifejezett engedély nélkül.⁵⁴ A mélyhamisítások jelentette veszélyekre reagálva a törvény módosítja a spanyol büntető törvénykönyvet is a 173. cikkében, amely bűncselekménnyé teszi a mesterséges intelligencia által generált pornográf tartalom engedély nélküli terjesztését.

5.4. OLASZORSZÁG – A MÉLYHAMISÍTOTT TARTALMAK KRIMINALIZÁLÁSA AZ OLASZ MESTERSÉGES INTELLIGENCIÁRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNYBEN

2025 szeptemberében Olaszország parlamentje átfogó mesterséges intelligenciáról szóló törvényt⁵⁵ fogadott el, amely elsőként az EU-tagállamok között nemzeti szinten részletesen szabályozza az MI-technológiák használatát, ideértve a deepfake-jelenséget is. A jogszabály célja, hogy a mesterséges intelligencia (MI) kutatása, fejlesztése, alkalmazása és felügyelete jogilag rendezett, emberközpontú és alapjogvédelmi szempontokkal összehangolt módon történjen. A nemzeti szabályozás szorosan összehangolt az Európai Unió MI Rendeletével, ugyanakkor kiegészítő nemzeti elveket és intézkedéseket is megfogalmaz.⁵⁶

A törvény többek között bevezeti a mélyhamisított tartalom károkozó terjesztésének büntetethetőségét. Az olyan tartalom előállítása vagy terjesztése, amely MI-alapú manipuláció révén téves valóságnak tűnik és kárt okoz, 1–5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.⁵⁷ Ez a megoldás eltér attól a koncepciótól, amely több ország értelmezési felfogását is jellemzi (pl. a magyart), hogy a mélyhamisítással kapcsolatos cselekményeket az általános személyiségi jogi vagy adatvédelmi tényállások keretében vizsgálják; az olasz modellben közvetlenül az MI-vel kapcsolatos bűncselekményként jelenik meg.

Olaszország jogalkotása részben az EU MI Rendeletére reagál: a nemzeti MI-törvény a tagállami keretet az uniós

szintű mesterséges intelligencia szabályozással összhangban alakítja ki, beleértve a transzparencia, emberi felügyelet és kockázatminimalizálás elveit. Az EU-szintű jogszabályok továbbra is közvetlenül alkalmazandók Olaszországban, és kiegészítik a nemzeti MI-törvény előírásait, különösen a személyes adatok védelmére és az online platformok felelősségére vonatkozóan.

Az olasz adatvédelmi hatóság⁵⁸ is aktívan foglalkozik a mélyhamisított-kockázatokkal. Nemcsak figyelmeztetéseket adott ki az MI-platformok mélyhamisított tartalmak készítésére való felhasználásának kockázataira vonatkozóan (pl. nem konszenzuson alapuló képek, hangok generálása esetén), hanem jelezte, hogy a jogellenes tartalomnak minősülő mélyhamisítás is adatvédelmi jogsértést jelenthet.

6. HAZAI HELYZET

A magyar jog a gyásztechnológia jelenségét nem külön jogszabály útján, hanem általános jogintézmények alkalmazásával kezeli. Ennek következtében nincs külön jogszabályi rendelkezés, amely specifikusan a mesterséges intelligenciával generált vagy manipulált audiovizuális tartalmakat kezelne. Ehelyett a jogalkalmazók a meglévő jogi eszközökre támaszkodnak. A releváns jogszabályok elsősorban a személyiségi jog védelmét, az adatkezelés jogszerűségét, valamint az érzelmileg sérülékeny felhasználók védelmét szolgálják. A gyásztechnológia jogi megítélése hazai szempontból így komplex, több jogágot érintő elemzést igényel, amelyben a polgári jog, az adatvédelem és az uniós MI-szabályozás egyaránt meghatározó szerepet játszik.

6.1. POLGÁRI JOGI RELEVANCIA: A SZEMÉLYISÉGI JOGOK VÉDELME

A gyásztechnológia jogi megítélésének központi normatív alapját a Polgári Törvénykönyv⁵⁹ személyiségi jogi szabályai képezik. A Ptk. elismeri az emberi méltóság,⁶⁰ a becsület és a jó hírnév,⁶¹ valamint a képmáshoz és hangfelvételhez való jog⁶² védelmét, azonban ezek a jogok csak az élő embert illetik meg, így a halál után már nem alkalmazhatók, vagyis az MI által létrehozott, elhunytól mintázott avatárok tekintetében nem alkalmazhatók. Kiemelt jelentőségű a személyiségi jogok halál utáni védelme, vagyis a kegyeleti jog, amely szerint az elhunyt emlékének megsértése esetén a közeli hozzátartozók jogosultak fellépni.⁶³ E szabály alapján jogsértő lehet az elhunyt személy mesterséges intelligencia által történő olyan digitális „rekonstrukciója”, amely az emberi méltósággal vagy az elhunyt életében fennálló személyiségével összeegyeztethetetlen.

53 Spanish Government includes ‚deepfakes’ in the catalogue of crimes against honour, <https://www.polskieradio.pl/395/11718/Artykul/3635006.spanish-government-includes-deepfakes-in-the-catalogue-of-crimes-against-honour>

54 Spain moves to curb AI deepfakes, tighten consent rules on images, <https://www.reuters.com/business/media-telecom/spain-moves-curb-ai-deepfakes-tighten-consent-rules-images-2026-01-13/>

55 LEGGE 23 settembre 2025, n. 132 Disposizioni e deleghe al Governo in materia di intelligenza artificiale. (25G00143) (GU n.223 del 25-9-2025), https://www.promopa.it/wp-content/uploads/2025/09/legge_132_2025.pdf

56 New Italian law on artificial intelligence effective as of 10 October 2025, <https://www.sib.it/en/flash-news/new-italian-law-on-ai-takes-effect-on-10-october-2025/>

57 <https://www.gloxa.ai/aiactitaliano/italian-ai-law-in-english.php>

58 *Il Garante per la Protezione dei Dati Personali*.

59 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről.

60 Ptk. 242:2. § (2).

61 Ptk. 2:43. § d).

62 Ptk. 2:43. § g).

63 Ptk. 2:50.

6.2. ADATVÉDELMI SZABÁLYOZÁS

Bár az uniós adatvédelmi rendelet hatálya nem terjed ki az elhunyt személyek adataira, a magyar adatvédelmi jog részleges védelmet biztosít számukra. Az Infotv.⁶⁴ lehetőséget ad arra, hogy a közeli hozzátartozók az elhunyt személyes adatainak kezelése ellen fellépjenek, ideértve azok törlésének vagy zárolásának kérdését is.⁶⁵ Ez különösen releváns lehet a gyásztechnológia esetében, ahol az MI-rendszerek gyakran az elhunyt digitális nyomait – üzeneteket, hangfelvételeket, képi adatokat – használják fel tanulási adatként.

A gyásztechnológiai szolgáltatások szükségszerűen kezelik az élő felhasználók – jellemzően a gyászolók – személyes adatait is. Ezek gyakran különleges, akár egészségi állapotra vonatkozó, pl. pszichológiai jellegű adatok, amelyek kezelése szigorú feltételekhez kötött, sőt főszabályként tilos.⁶⁶ A GDPR ilyen esetekben teljeskörűen alkalmazandó, és a szolgáltató fokozott felelősségét⁶⁷ alapozza meg, feltételezve, hogy utóbbi adatkezelőként jár el. Ugyanitt röviden utalni kell a GDPR 3. cikkében foglaltakra is: a GDPR az unió területén letelepedett szervezetek adatkezelésére alkalmazandó, továbbá akkor is, ha nem az unió területén lévő szervezet kezeli az unióban tartózkodó személyek személyes adatait, feltéve, hogy az valamilyen áru vagy szolgáltatás nyújtásához kapcsolódik, vagy a viselkedésük megfigyeléséhez kapcsolódik. Figyelemmel kell tehát lenni az extraterritoriális hatály szabályaira is. A gyakorlatban ez ahhoz vezet, hogy ha egy EU-n kívüli szolgáltató nyújtja a gyásztechnológiai szolgáltatást a túlélő hozzátartozók részére, akik az EU területén vannak, akkor rá is alkalmazandó lesz a GDPR.

6.3. A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA SZABÁLYOZÁSA

A gyásztechnológiai megoldások mesterséges intelligencián alapulnak, így közvetlenül érintettek az EU MI Rendeletének rendelkezései által, amely Magyarországon közvetlenül alkalmazandó. A rendelet különös hangsúlyt fektet az átláthatóságra, az emberi autonómia védelmére és a sérülékeny felhasználói csoportokkal szembeni visszaélések megelőzésére. A gyásztechnológia szempontjából releváns szabályok elsősorban: a mesterségesen generált tartalom jelölésének kötelezettsége,⁶⁸ az érzelmi manipuláció tilalma, valamint az egyes tiltott felhasználási módok. Tilos olyan MI-rendszerek alkalmazása, amelyek rejtett vagy manipulatív módon torzítják az emberek döntéshozatalát, különösen akkor, ha ez kárt okoz vagy okozhat, illetve ha a rendszer az életkorból, fogyatékos-ságból vagy szociális-gazdasági helyzetből fakadó sebezhetőséget használja ki.⁶⁹ Tilos továbbá az olyan MI-rendszerek forgalomba hozatala, e konkrét célra történő üzembe helyezése

vagy használata, amelyek az arc képek internetről vagy zártlancú televízió-felvételekből való, nem célzott lekérdezésével arcfelismerő adatbázisokat hoznak létre vagy ilyeneket bővítenek.⁷⁰ A gyakorlatban a gyásztechnológiák alkalmazása esetén a tilos felhasználás konkrét esete megvalósulhat pl. oly módon, hogy egy név alapján egy gyásztechnológiai szolgáltatást nyújtó cég automatikusan összegyűjti az interneten és nyilvános kamerafelvételeken fellelhető képeket az adott személyről, hogy élethű digitális avatárt hozzon létre az így fellelt nyilvános vagy korlátozottan hozzáférhető archívumokból.

6.4. FOGYASZTÓVÉDELMI JOGI VONATKOZÁSOK

Amennyiben a gyásztechnológiai szolgáltatás, a Fogyasztóvédelmi tv.⁷¹ szerinti fogyasztó-vállalkozás relációban valósul meg, különös figyelmet kell szentelni a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmának. E körben mindenképpen alkalmazandók a fogyasztóvédelmi jogszabályok, különösen a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló törvény.⁷² A gyászolók érzelmi kiszolgáltatottságának kihasználása, illetve a szolgáltatás hatásának túlzó vagy megtévesztő bemutatása jogellenes lehet.

6.5. BÜNTETŐJOGI HÁTTÉR (SZUBSZIDIÁRIUS JELLEGGEL)

A gyásztechnológiai alkalmazások használata önmagában nem minősül bűncselekménynek, azonban szélsőséges esetekben felmerülhet a büntetőjogi felelősség, például ha az elhunyt emlékéért kirívóan sértő módon használják fel, vagy ha a technológiát csalárd célokra alkalmazzák. Példaként hozható a Btk.⁷³ 219. § szerinti személyes adattal való visszaélés, amennyiben az avatárral társalgó hozzátartozó adatain valósul meg. A büntetőjogi normák e körben háttérjellegű, ultima ratio szerepet töltenek be.

7. ZÁRÓ GONDOLATOK

A mélyhamisításokra vonatkozó jogi szabályozás és a gyásztechnológia kapcsolata jelenleg még csak kezdetleges és széttagolt módon jelenik meg a jogban. A legtöbb állam elsősorban a visszaélésekre reagál: a beleegyezés nélküli képmás- és hanghasználatra, a megtévesztésre, valamint a szexuális vagy reputációs károkat okozó mélyhamisításokra. Ezek a szabályok azonban csak közvetetten érintik az elhunyt személyek digitális „újraalkotását”, amely a gyásztechnológia egyik központi eleme.

Ugyanakkor ezek a korai lépések – például a hozzájárulás követelménye, a posztumusz személyiségi jogok kiterjesztése vagy az AI-tartalmak kötelező megjelölése – fontos kiindulópontot jelentenek a gyásztechnológia jövőbeli sza-

64 Az információs önrendelkezési jogról szóló törvény (2011. évi CXII. törvény).

65 Az információs önrendelkezési jogról szóló törvény (2011. évi CXII. törvény) 25. cikk.

66 GDPR 9. cikk.

67 Lásd a GDPR IV. fejezetét.

68 MI Rendelet 50 cikk (2) bekezdés.

69 MI Rendelet 5. cikk (1) bekezdés a), b) pontjai.

70 MI Rendelet 5. cikk (1) bekezdés e) pont.

71 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről.

72 2008. évi XLVII. törvény a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról.

73 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

bályozásához. A gyásztechnológia gyors terjedése, különösen az élethű digitális avatárok és hangmodellek megjelenése miatt, egyre élesebben veti fel az olyan kérdéseket, mint az elhunyt akaratának tiszteletben tartása, a hozzátartozók jogai, az érzelmi manipuláció veszélye vagy a kereskedelmi hasznosítás határai.

Mivel a gyásztechnológia nem pusztán technológiai, hanem mélyen etikai és jogi kérdés is, várható, hogy a jelenlegi, mélyhamisításokra fókuszáló szabályozások idővel már nem

lesznek elegendők. Előbb-utóbb szükség lesz egy átfogó, kifejezetten az elhunyt személyekről mintázott digitális avatárokat és az elhunyt személyek mesterséges újramegjelenítését célzó jogi keretre, amely világosan rendezi a hozzájárulás, a felelősség és a védelem határait. Ez a folyamat jelenleg még kezdeti szakaszban van, de a mostani szabályozási trendek egyértelműen ebbe az irányba mutatnak.

Marinkás György*

A főtanácsnok szerepe az EUB-joggyakorlat konzisztenciájának megőrzésében és fejlesztésében

BEVEZETÉS

A tanulmány célja, hogy öt szempont mentén bemutassa az Európai Unió Bíróságán szolgáló főtanácsnokok tevékenységének legfontosabb jellemzőit és egyes, a tevékenységükhöz fűződő kérdéseket. Az első pontban a történelmi háttér kerül rövid felvázolásra, majd a megválasztásukra vonatkozó szabályok és az ún. első főtanácsnok szerepe kerül bemutatásra, ideértve az ügyelosztásban betöltött szerepére. A második pontban, a tanulmány bemutatja a főtanácsnoki indítványok szakmai értékét, hogy egyrészt miként járulnak hozzá az ítélkezési gyakorlat következetességének fenntartásához és másrészt, hogy miként segítik elő annak fejlődését. A harmadik pontban a szerző, a szakirodalom, valamint a Bíróság egykori tagjainak visszaemlékezései alapján megkísérel megközelítőlegesen becslést adni arra vonatkozóan, hogy a bíróság milyen mértékben követi a főtanácsnoki indítványban foglalt jogi megoldást. A negyedik részben a tanulmány azt a kérdést vizsgálja, hogy lehetséges-e politikai befolyást gyakorolni a főtanácsnokokra, akiknek a véleménye – ellentétben a bírók tanácskozás során elhangzott álláspontjával – nyilvános, ezért jobban ki vannak téve az esetleges külső nyomásgyakorlásnak. Az utolsó részben a tanulmány bemutatja, azokat a garanciákat, amelyek az ítélkezési gyakorlat konzisztenciáját hivatottak megőrizni azon tárgyterületeken, amelyek kapcsán a Törvényszék hatáskört kapott az előzetes döntéshozatali eljárás lefolytatására, ideértve azt, hogy a Bíróság első főtanácsnoka javasolhatja a Törvényszék ítéletének felülvizsgálatát, illetve, hogy az új eljárási szabályok jobban ösztönzik a Törvényszéket arra, hogy egyes tagjait a főtanácsnoki feladatok ellátására jelöljenek ki.

KULCSSZAVAK: Főtanácsnok, Európai Unió Bírósága, Törvényszék, előzetes döntéshozatali eljárás, a bíróság függetlensége

1. TÖRTÉNELMI HÁTTÉR ÉS EGYES A TISZTSÉGGEL KAPCSOLATOS FUNKCIONÁLIS KÉRDÉSEK

A francia tárgyalódelegációnak az Európai Szén- és Acélközösség Szerződésének kidolgozása során kifejtett lobby tevékenysége mellett, amely arra irányult, hogy a szerződés alapján felállítandó *Európai Unió Bíróságán* (EUB)¹ hozzák létre a főtanácsnoki pozíciót, amely nagyban hasonlít a francia közigazgatási jogból² ismert *rapporteur public*³ – vagy

a 2009 előtt használt elnevezéssel *commissaire du gouvernement*⁴ – pozíciójához, a döntő tényező az volt, hogy a tárgyalófelek úgy vélték, a főtanácsnoki indítvány pótolja a különvélemény és a párhuzamos indokolás hiányát.⁵ A két jogi intézmény azonban nem feleltethető meg teljesen egymásnak: bár igaz, hogy a főtanácsnoki indítványok hozzájárulhatnak a joggyakorlat fejlődéséhez, hasonlóan egy jól megírt különvéleményhez vagy párhuzamos indokoláshoz, a főtanácsnokok nem vesznek részt a bírók tanácskozásában és az ítélet szövegezésében.

A főtanácsnokokat a tagállamok közös megegyezéssel nevezik ki, csakúgy, mint a bírákat. Az *Európai Unió Működésé-*

* Egyetemi docens – Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet; kutató – Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Nemzetközi és Uniói Jogi Kutatási Főosztály.

1 Az egyszerűség kedvéért a szerző amikor a Bíróságra kollektív kifejezésként hivatkozik – azaz mindkét szintet beleértve –, az „EUB” rövidítést használja annak ellenére, hogy a bíróság neve az évtizedek során változott: az első neve az ESZAK-Szerződés értelmében az Európai Szén- és Acélközösség Bírósága volt. Később az EGK-Szerződés az Európai Közösségek Bíróságára változtatta. Jelenlegi nevét a Lisszaboni Szerződésben határozták meg.

2 Érdemes megemlíteni, hogy a *rapporteur public* tisztség ebben a formában nem létezett a négy másik olyan alapító államban, amelyben működik Államtanács, nevezetesen Belgiumban, Olaszországban, Luxemburgban és Hollandiában. Hasonló tisztség azonban létezett a holland és a belga legfelsőbb bíróságon. – Maurice LAGRANGE: The Court of Justice of the European Communities from the Schuman Plan to the European Union. *Mélanges Fernand Dehousse*, 1979, Vol. 2., 1–13., 4.; Karin VAN LEEUWEN: Paving the road to 'legal revolution': The Dutch origins of the first preliminary references in European law (1957–1963). *European Law Journal*, 2018., Vol. 24, Issue: 6., 408–421, 416.

3 A *rapporteur public*-nak nincs pontos magyar fordítása, de leginkább „közszolgálati előadóként” lehet fordítani. Az EUB főtanácsnokához ha-

sonlóan az a feladata, hogy egy független és pártatlan jogi szakvéleményt terjesszen a bíróság elé. A főtanácsnok és *rapporteur public* részletes összehasonlítását lásd Martin VRANKEN: Role of the advocate general in the law-making process of the European community. *Anglo-American Law Review*, 1996, 25(1), 39–63.

4 A tisztség elnevezését 2009-ben változtatták meg, hogy hangsúlyozzák, hogy a tisztséget betöltők a közigazgatási bírósági eljárások független résztvevői szemben azzal, amit a kormánybiztosként fordítható *commissaire du gouvernement* sugall. – Lásd Décret n° 2009-14 du 7 janvier 2009 relatif au rapporteur public des juridictions administratives et au déroulement de l'audience devant ces juridictions <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000020046644> [letöltve: 2026. február 26.]

5 Maurice Lagrange – az EUB legelsőként megválasztott főtanácsnoka – egy másik magyarázatot ad arra, hogy az alapító államok miért döntöttek a főtanácsnoki tisztség létrehozása mellett a különvélemények ellenében: a kormányok úgy tekintették, hogy mindez lehetőség még egy újabb pozíció megszerzésére a Bíróságon. – LAGRANGE i. m. 5.

ről Szóló Szerződés⁶ (EUMSZ.) 253. cikke szerint a főtanácsnokokat „[...] olyan személyek közül választják ki, akiknek függetlenségéhez nem férhet kétség, és akik megfelelnek az országukban a legfelsőbb bírói tisztségekbe történő kinevezéshez szükséges feltételeknek, vagy akik elismert szakértelemmel rendelkező jogtudósok [...]” A főtanácsnokokat a megválasztásuk előtt meghallgatja az EUMSZ. 255. cikke szerinti bizottság, csakúgy, mint a bírákat.⁷ Bár a szerződés nem tartalmaz állampolgársági követelményt, a főtanácsnokok – a bírákhoz hasonlóan – mindig annak az országnak az állampolgárai voltak, amelyik őket jelölte.⁸

1974-ig a főtanácsnokok rangsorban a bírák után következtek, de az abban az évben hatályba lépett új eljárási szabályzat szerint egyenrangúak velük – ugyanazon pulpitusnál ülnek és ugyanazon talárt viselik –, és rangsorukat a hivatalban eltöltött idő hosszúsága határozta meg.⁹ Az első főtanácsnoki tisztséget szintén 1974-ben hozták létre.¹⁰ A jelenlegi szabályok szerint az első főtanácsnok választására minden októberben kerül sor.¹¹ Az eljárási szabályzat szerint a Bíróság főtanácsnok meghallgatása után egy évre kinevezi az első főtanácsnokot. Az első főtanácsnok feladata az ügyek elosztása a főtanácsnokok között, beleértve saját magát is. Az ügyek elosztása a főtanácsnokok között – ahogyan a bírók esetében is – „józan ész” alapján történik. Takis Tridimas szerint¹² : „Az első főtanácsnok mérlegelési széles mérlegelési jogkörrel rendelkezik e téren, amelynek gyakorlása során a pluralizmus, a hatékonyság és a kollegialitás biztosításának szempontjai vezérlik.”¹³

Általános gyakorlat, hogy nem osztanak a saját országát érintő ügyet a főtanácsnokra, különösképpen egy kötelezettségzegési eljárásban, de hasonlóképpen, az előzetes döntéshozatali eljárásban felvetett kérdéseket sem osztják annak a tagállamnak a főtanácsnokára, amelynek bírósága az eljárást kezdeményezte. Ezeket a szabályokat azonban nem mindig tartják be: Ruiz-Jarabo Colomer spanyol főtanácsnok járt el a Bizottság kontra Spanyolország ügyben¹⁴, az egyik ún. aranyrészenyügyben, annak ellenére, hogy az ügy tárgyalásának idején a szóban forgó állami tulajdonú holdingtársaság elnöke a saját testvére volt. A helyzet kapcsán az Európai Parlament tagjai is felszólaltak. A főtanácsnok a kereset elutasítását java-

solta, a Bíróság azonban helyt adott a keresetnek és elítélte Spanyolországot.¹⁵ Ez alátámasztja Alan A. Dashwood érvelését,¹⁶ aki szerint a fenti informális szabályokat nem a lehetséges elfogultság gyanúja miatt hozták létre, hanem azért, hogy megkíméljék a főtanácsnokot a kínos helyzetektől. Utóbbi akkor fordulhat elő, ha a főtanácsadók egy politikailag érzékeny ügyben saját országuk mellett érvelnek – ahogy a fenti ügyben –, a Bíróság pedig ezt követően másképp értékeli a jogot, és megállapítja, hogy a tagállam megsértette az uniós jogot. Cyril Ritter szerint a főtanácsnokok és referenseik nyelvi kompetenciáját is bizonyos mértékben figyelembe veszik az ügyek kiosztása során, hogy minimalizálják az ügy iratainak fordítására irányuló igényt.¹⁷ Másrészt a főtanácsnokok nem specializálódnak az *Acquis Communautaire* bizonyos területeire, vagyis az ügyek tárgyát tekintve ügyelosztás véletlenszerűen történik.¹⁸

1990-ig a főtanácsnokok teljes egészében felolvasták az indítványt. Azóta csak összefoglaló jelleggel a következtetéseket.¹⁹ Dashwood szerint a vélemény szóbeli előterjesztése a bírói pulpitusról hangsúlyozza, hogy a főtanácsnok véleménye tekintéllyel bír. Figyelembe véve, hogy a főtanácsnoki indítványok hossza Maurice Lagrange és Karl Roemer²⁰ ideje óta megsokszorozódott, a gyakorlatban lehetetlen lenne ezeket a véleményeket teljes egészében felolvasni. Ezért csak a konkludáló részt olvassák fel, és ezt sem feltétlenül az indítványt jegyző főtanácsnok, hanem az aznap „szolgálatban lévő” főtanácsnok teszi. Még a vélemény rövidített változata is nagy segítséget jelent ugyanakkor a bírák számára: a bírák is csak emberek, akiknek jelentős munkateher és korlátozott idő mellett kell a munkájukat végezniük, így néha engednek a kísértésnek, hogy az előadó bíró tervezetere támaszkodjanak. A vélemény nyilvános felolvasása segít felfrissíteni az ügygel kapcsolatos ismereteiket.²¹

A főtanácsnokkal minden olyan eljárási lépés kapcsán konzultálnak, amelyben a Bíróságnak külön döntenie kell, például hasonló ügyek egyesítése, a beavatkozók fellépésének engedélyezése, a további beadványok benyújtásának engedélyezése, vagy a szóbeli tárgyalás mellőzése²² – a felek hozzájárulásától függően. Amennyiben az EU által megkötni kívánt nemzetközi szerződésnek, az Alapító Szerződésekkel való összeegyeztethetőségről szóló, az EUMSZ 218. cikke (11) bekezdése szerinti véleményt kérnek, a főtanácsnokokat kollektívan, zárt ülésen hallgatják meg – főtanácsnok kinevezése helyett –,

6 Az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (HL C 326., 2012.10.26., 47–390. o. (BG, ES, CS, DA, DE, ET, EL, EN, FR, IT, LV, LT, HU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SL, FI, SV))

7 Az említett bizottság működésének részletes bemutatását lásd TRASER Julianna Sára: A Comparative Analysis of the National Nomination Processes of the Judges of the CJEU. *Gazdaság és Jog*, 2025, Special Issue, No. 1., 68–78.

8 Cyril RITTER: A New Look at the Role and Impact of Advocates-general Collectively and Individually. *Columbia Journal of European Law*, 12(3), 751–774., 752.

9 Alan A. DASHWOOD: The Advocate General in the Court of Justice of the European Communities. *Legal Studies*, 1982., Vol., Issue 2., 202–216., 203.

10 DASHWOOD i. m. 204.

11 ISTVÁN Tünde: The Role of the Advocate General in the Court of Justice in the European Communities. *Jogi Tanulmányok*, 1997, 187–202., 194.

12 Francis JACOBS – minden valószínűség szerint az egyik legnagyobb hatású főtanácsnok – korábbi referense.

13 Takis TRIDIMAS: The Role of the Advocate General in the Development of Community Law: Some Reflections. *Common Market Law Review*, 1997, Vol. 34., 1349–1387., 1356 (Saját fordítás)

14 C-463/00, Bizottság kontra Spanyolország, főtanácsnoki indítvány, 2003. február 6.

15 Cyril RITTER: Új nézőpont a főtanácsnokok kollektív és egyéni szerepére és hatására. *Columbia Journal of European Law*, 12(3), 751–774. o., 753. o.; lásd még TRIDIMAS i. m. 1356.

16 Dashwood 1978 és 1980 között Jean-Pierre Warner főtanácsnok referenseként dolgozott, és később is rendszeresen részt vett nemzetközi bíróságokon, többek között az EUB előtt folyó peres eljárásokban. – Lásd Dashwood önéletrajzát: <https://www.law.cam.ac.uk/people/aa-dashwood/20> [letöltve: 2026. 02. 26.]

17 DASHWOOD i. m. 209.

18 DASHWOOD i. m. 209.

19 RITTER i. m. 753.

20 Az EUB első két főtanácsnoka. Az akkor szabályok értelmében a főtanácsnoki pozícióra csak Németország és Franciaország jelölhetet egy-egy főt.

21 DASHWOOD i. m. 210.

22 Lagrange szerint a szóbeli tárgyalás lényegében az írásbeli szakasz kiegészítése: a szóbeli tárgyalásnak azokra az elemekre kell összpontosítania, amelyek az írásbeli szakaszban nem kerültek részletes kifejtésre. – ISTVÁN i. m. 197.

és az elhangzott véleményeket nem teszik közzé. Az ügy részletes tanulmányozását követően az előadó bíró előzetes jelentést készít és konzultál a főtanácsnokkal. Ezt követően a jelentést a bíróság összes tagjának részvételével tartott gyűlés elé terjesztik. Ezek a heti ülésezések fontos szerepet töltenek be: minden ügy szerepel a napirendben, és itt döntenek el, hogy azt kevesebb vagy több bíróból álló tanács elé utalják-e. Az ügy ezután általában szóbeli tárgyalásra kerül, amely lehetőséget nyújt a feleknek, hogy rövid érveket terjesszenek elő a bíróság előtt bizonyos az írásbeli szakaszban nem tisztázott kérdésekkel kapcsolatban, vagy hogy válaszoljanak ellenfeleik érveire. A szóbeli tárgyalás végén a főtanácsnok bejelenti az indítványa kihirdetésének időpontját. Az indítvány elkészítése általában négy-hat hetet vesz igénybe a szóbeli tárgyalástól számítva. A múltban előfordult, hogy az indítványt közvetlenül a szóbeli tárgyalás végén ismertették. A főtanácsnok indítványának felolvasásával lezárul a szóbeli eljárás, ami azt jelenti, hogy a felek sem írásbeli, sem szóbeli észrevételt nem tehetnek a főtanácsnoki indítvánnyal kapcsolatban.²³

2. A FŐTANÁCSNOKI INDÍTVÁNYOK HOZZÁJÁRULÁSA A BÍRÓSÁG JOGGYAKORLATÁNAK FEJLŐDÉSÉHEZ

„Nagyra értékelendő, hogy egy a felek fölött álló, független és szabad hang, a szükséges körülményekkel szemben minden egyes fél érveit, és talán mondhatni elsőfokú ítéletet hoz a vitában.”²⁴

A főtanácsnokok indítványai részletes elemzést nyújtanak az adott ügyről, így nemcsak a kívülállók, hanem a bírák számára is megkönnyítik a tények jobb megértését. Ez különösen igaz volt az EUB működésének első éveire, amikor – ahogyan az EUB nagy teoretikusa, *Hjalte Rasmussen* állítja – a Bíróság ítéletei „groteszk módon rövidiek” voltak, ezért a főtanácsnokok véleménye nélkül nehéz volt megérteni az ügy háttérében lévő komplex képet.²⁵ Ezt jól illusztrálja a fent idézett búcsúbeszéd, amelyet *Robert Lecour*, a Bíróság akkori elnöke mondott Karl Roemer főtanácsnoknak 1973-ban. Az EUB-ra jellemző bírói önmérséklet – amely az indokolást az adott ügy elbírálásához szükséges minimumra korlátozza – a lehetséges magyarázat arra, hogy a Bíróság helyett a főtanácsnok ismerteti az ügy tényállását és az összes releváns jogi rendelkezést. A főtanácsnoknak minden egyes releváns kérdéssel foglalkozna kell, amelyek közül azt követően a Bíróság választja ki azokat, amelyekre a döntést alapozza. Emellett az egyetlen szerző szellemi termékeként íródott főtanácsnoki indítványok gyakran konzisztensebbek, mint a Bíróság ítéletei, mivel utóbbiak a kolleghiális döntéshozatal eredményeként vagy a lehető legtömörebb módon ismertetik az ügy lényeges elemeit – azaz amiben a bírák nem tudnak megegyezni, azt egyszerűen kihagyják

az ítéletből²⁶ –, vagy a különböző nézőpontok összeegyeztetésének eredményeként bonyolult és nem egyértelmű érvelést alkalmaznak.²⁷ Ahogy *Carl Otto Lenz* – egykori főtanácsnok – találóan megfogalmazta:

„A főtanácsnok önálló érvelést tud előterjeszteni, amelyet később nem módosítanak [...] Az előadó bírónak azonban figyelemmel kell lennie arra, hogy a tanácskozás során el is fogadják a tervezetét. Ebből kifolyólag néha kénytelen kompromisszumokat kötni [...]”²⁸

A főtanácsnokok az ügy egyéni értékelése révén alternatív jogi megoldásokat kínálnak az ügyre, ami rávilágít arra, hogy a „fekete dobozból” – azaz a Bíróság titkos tanácskozásából – kikerülő többségi döntés talán nem az egyetlen helyes megoldása az ügynek. A vélemény rávilágíthat az ítélet indokolásának hibáira és hiányosságaira. A főtanácsnok indítványa nélkül az ítéletek nyilvánvalóbbnak tűnének, mint amilyenek valójában. Ily módon a főtanácsnoki indítványok ellensúlyozhatják a különvélemények és párhuzamos indokolások hiányát. Természetesen a Bíróság részben vagy teljesen figyelmen kívül hagyhatja a főtanácsnok véleményét. A szemlélő számára ily módon világossá válik, hogy a Bíróság milyen alternatív megoldásokat fontolgatott, és vetett el tudatosan. Dashwood álláspontja szerint, az a tény, hogy a Bíróság nem hivatkozik a vélemény minden pontjára, nem feltétlenül hátrányos a főtanácsnok szempontjából, mert ez azt jelenti, hogy a vélemény autoritása ezeken a pontokon sértetlen marad.²⁹

Ahogy *Lecour* fent idézett búcsúbeszédéből kitűnik, a vélemény egyfajta „elsőfokú ítélet”. A szakirodalomban széles körben elterjedt nézet – amelyet *Francis Jacobs* volt főtanácsnok is oszt –, hogy a főtanácsnok indítványa a bizonyos esetekben első és végső fokú fórumként, jogorvoslati lehetősége nélkül eljáró Bíróság előtt egyfajta eljárási garanciaként szolgál. E tekintetben érdemes megjegyezni, hogy az ügyek kis hányada érkezik a Törvényszéktől, azaz egy másik bírósági szervtől, amely már megvizsgálta az ügyet.³⁰ További figyelembe veendő körülmény, hogy a főtanácsnokokat jellemzően tisztán jogi megoldások vezérlik, míg a Bíróság néha hajlamos nem jogi szempontokat is figyelembe venni. Ritter a *Carpenter-ügy*³¹ említ példaként, amelyben *Christine Stix-Hackl* főtanácsnok jogilag megalapozott véleménye³² az EUMSZ 56. cikkének – akkoriban az *Európai Közösségről szóló szerződés* (EKSz) 49. cikkének – korlátairól nem akadályozta meg a Bíróságot abban, hogy aktivista jellegű ítéletet hozzon. *Szilárd Gáspár-Szilágyi* érvelése szerint a politikailag érzékeny ügyekben az EU Bírósága fogékony az uniós intézmények és szervek

23 Nial FENNELLY: Reflections of an Irish Advocate General. *Irish Journal of European Law*, 1996. Vol. 5, No. 1., 5–19., 10–11.

24 Robert Lecour 1973-ban elhangzott, Roemer főtanácsnoknak címzett méltató beszéde, a főtanácsnoknak az Európai Unió Bíróságáról való távozása okán. (Saját fordítás)

25 Hjalte RASMUSSEN: On Law and Policy in the European Court of Justice. Brill–Nijhoff, Leiden, The Netherlands, 563, DOI: <https://doi.org/10.1163/9789004639966>.

26 Sarah J. KENNEY: Beyond Principals and Agents: Seeing Courts as Organizations by Comparing Référendaires at the European Court of Justice and Law Clerks at the U.S. Supreme Court. *Comparative Political Studies*, 2000, Vol. 33, No. 5. 593–625.m 598. <https://doi.org/10.1177/0010414000033005002>

27 RITTER, i. m.

28 FENNELLY i. m. 9. (Saját fordítás)

29 DASHWOOD i. m. 208.

30 Francis JACOBS, Advocates General and Judges in the European Court of Justice: Some Personal Reflection. In: David O’KEEFE, Antonio BAVASSO (szerk.): *Judicial Review in European Union Law*, 674., ISBN: 9789041113726

31 C-60/00, Mary Carpenter kontra belügyminiszter, ítélet, 2002. július 11.

32 C-60/00, Mary Carpenter kontra belügyminiszter, főtanácsnoki indítvány 2001. szeptember 13.

érveire vagy vélt és valós érdekeikre.³³ Mindezt jól illusztrálja az EU Bíróságának attitűdje az *Európai Központi Bank* (EKB) válságkezelési programjaival,³⁴ valamint a válság tanulságai alapján az EKB-ra ruházott felügyeleti hastáskörökkel³⁵ kapcsolatos vitákban. Ritter szerint e politikai megfontolások érvényre jutása szükséges az EU intézményei közötti „intézményi egyensúly”, valamint a peres felek körében élvezett magas szintű tisztelet és hitelesség fenntartása érdekében. Szükségesek továbbá ahhoz is, hogy a tagállamok kormányai és legfelsőbb bíróságai továbbra is magas arányban tartsák be az EUB ítéleteit. Utóbbiak végrehajtásra való hajlandósága csökkenne, ha az EUB „csalódást okozna”, ugyanis az EUB autoritása – a Szerződés rendelkezései szerinti joghatósága ellenére – elsősorban a meggyőzésen alapul.³⁶ Ez különösen igaz a politikailag túlfűtött ügyekre: a *Lengyel Alkotmánybíróság* (*Trybunał Konstytucyjny*) a hírhedt *K-3/21* határozatában³⁷ nem is felejtette el emlékeztetni az EUB-t a fentiekre.³⁸ Ahogy *Clifford J. Carrubba* és társszerzői rámutattak – az EUB 1987 és 1997 közötti ítélkezési gyakorlatának matematikai képletek segítségével történő vizsgálata alapján –, a kormányok által a kötelezettségzegési eljárásokban benyújtott észrevételei hatással vannak a Bíróság döntéseire. Állításuk szerint a Bíróság amennyiben a tagállamok észrevételei alapján azzal szembesül, hogy több tagállam együttműködési hajlandósága is alacsony lehet, hajlamos „a legkisebb közös többszörös” mentén ítéletet hozni, hogy elkerülje a tagállamok lázadását. Mindez fokozottan igaz akkor, ha az esetlegesen szembeszegülő tagállamok csoportja a legnagyobbakat is magában foglalja. Egyes szakirodalmi vélemények szerint a kormányok az utóbbi időben szándékosan alkalmazzák ezt a fajta befolyásolást a hagyományos politikai ellenőrzési eszközök helyett. Az eddig írottakkal ellentétben az előzetes döntéshozatalra irányuló eljárásokban ez a hatás két okból kifolyólag nem olyan jelentős: először is, ezeket az ügyeket végül a tagállami bíróságok döntenek el – az EUB jogi értelmezése alapján –, és mivel a bírói függetlenség a tagállamokban általános jogi hagyomány, a kormányok kisebb valószínűséggel lépik át a vörös vonalat. Másodszor, az ilyen ügyek általában kevésbé érik el a tagállami kormányok ingerküszöbét, mint amelyekben közvetlenül, peres felekként

vagy beavatkozóként vehetnek részt.³⁹ – E tekintetben tehát a főtanácsnokok egyfajta ellensúlyként működhetnek, a kizárólag az uniós jogra alapuló megoldás visszahangjaként.

A főtanácsnokok elősegíthetik a joggyakorlat változását, a joggyakorlat elemzése és amennyiben szükséges, annak bírálata révén. Utóbbi révén képesek az ítélkezési gyakorlatot az általuk megfelelőnek tartott irányba terelni. Carrubba és társszerzői szerint az adott főtanácsnok szakmai elismertsége döntő tényező abban, hogy a Bíróság elfogadja-e a tanácsot, avagy sem.⁴⁰ Kiváló példa erre *Giuseppe Tesauró* főtanácsnok indítványa a *Huinnermund-ügyben*⁴¹, amelyet a Keck-ügyben a teljes ülésén a Bíróság nagyrészt átvett, bár nem hivatkozott rá.⁴²

„Ma arra szeretném kérni a Bíróságot, hogy változtassa meg álláspontját [...] Nem titkolom, hogy az általam ma javasolt értelmezés néhány bizonyosan nem jelentéktelen ítélet felülbírálatát jelenti; egy ilyen újragondolás [...] visszaállítaná a 28. cikknek a *Dassonville-ügyben* adott értelmezés szerinti természetes szerepét, és elkerülhetővé tenné azt, amely számomra a szóban forgó cikk helytelen alkalmazásának tűnik.”⁴³

A főtanácsnokok véleményei gyakran szolgálnak hivatkozási alapul a peres felek számára; sőt, talán bizonyos mértékig, hogy önmagukban is precedensként szolgálnak. Emlékeztetni kell ugyanakkor, hogy az EUB nem kezeli a főtanácsnokok véleményeit sui generis precedensként, ehelyett kizárólag azért hivatkozik a főtanácsnokok korábbi indítványaira, hogy alátámasszon egy, az EUB ítéletében már megfogalmazott álláspontot vagy ténymegállapítást. Amennyiben azonban az EUB hivatkozik egy véleményre, az nagyobb tekintélyt kölcsönöz annak. Előfordulhat, hogy az EUB a véleményt annyira jól kidolgozottan tartja, hogy változtatás vagy további kiegészítés nélkül támaszkodik rá. Utóbbi még nagyobb tekintélyt kölcsönöz az adott indítványnak. Mi több, ha az EUB nem rendelkezik a főtanácsnok véleményében tárgyalt érdemi kérdésekben, vagy az EUB a vélemény benyújtása után törli az ügyet, azaz a Bíróság véleménye nem ismeretes az adott kérdésben, a főtanácsnok indítványa a legmagasabb szintű „bírói döntés” az ügyben, és mint ilyen, precedensként kezelhető.⁴⁴

Amint fentebb említésre került, a főtanácsnokoknak az adott ügy minden releváns jogi és ténybeli kérdését ismertetniük kell. Sőt, néha azt is javasolják a Bíróságnak, hogy a felek kérelmein túlmenően *ultra petita* ítéletet hozzon, amint az a *Bizottság kontra Franciaország* ügyben történt. Az ítélet egy korábbi, a Bizottság által az EUMSZ 258. cikke alapján indított eljárásból eredt, amelyben a Bíróság megállapította,

33 Szilard GASPÁR-SZILAGYI, Szilard. The CJEU: an Overzealous Architect of the Relationship between the European Union Legal Order and the International Order? *Revista de Drept Constitutional*, 2016(1), 44–64.

34 MARINKÁS György: The 'Almost Completed House': An Introduction to the Economic and Monetary Union. In: NAGY Zoltán (ed.) *Economic Governance: The Impact of the European Union on the Regulation of Fiscal and Monetary Policy in Central European Countries*, Miskolc, Magyarország, Budapest, Magyarország: Central European Academic Publishing, 2024., 641–688.

35 SEREG Péter, *Az Európai Unió pénzügyi felügyeleti rendszerének szervezeti felépítése*. *Miskolci Jogi Szemle*, 2019, 14. évfolyam, 2. szám, 131–153.

36 RITTER i. m. 761.

37 K 3/21 sz. ítélet – Az Európai Unióról Szóló Szerződés egyes rendelkezéseinek a lengyel alkotmánnyal való összhangjának értékeléséről. Varsó, 2021. október 7.

38 MARINKÁS György: Aktualne kwestie związane z (bezwartunkowym) pierwszeństwem prawa UE w orzecznictwie sądów konstytucyjnych Niemiec, Węgier i Rumunii In: Tomasz, Grzegorz Grosse (szerk.) *Trzecia władza w Unii Europejskiej. Od teorii do praktyki Od teorii do praktyki* Varsó, Lengyelország: Centrum Badań Polityki Europejskiej, 2024, 461–522. Az angol nyelvű verzió elérhető: <https://cbpe.pl/eu-law-primacy-vs-constitutional-courts-germany-hungary-romania/> [letöltve: 2026. 02. 26.]

39 Clifford J. CARRUBBA, Matthew GABEL, Charles HANKLA: Judicial Behaviour under Political Constraints: Evidence from the European Court of Justice. *American Political Science Review*, 2008, Vol. 102., No. 4., 435–452., 439–440., [doi:10.1017/S0003055408080350](https://doi.org/10.1017/S0003055408080350).

40 CARRUBBA et al i. m. 449.

41 C-292/92, Hunermund kontra Landesapothekerkammer Baden-Württemberg, ítélet, 1993. december 5.

42 C-267/91 és C-268/91 (egyesített ügyek), Keck és Mithouard, ítélet, 1993. november 24.

43 C-292/92. sz. ügy, Hunermund kontra Landesapothekerkammer Baden-Württemberg, főtanácsnoki indítvány, 1993. október 27., 24–26. pont. (Saját fordítás)

44 RITTER i. m. 757–758.

hogy Franciaország megsértette az uniós jogból fakadó kötelezettségeit.⁴⁵ Több mint tíz évvel az ítélet meghozatala után a Bizottság az EUMSZ 260. cikke alapján keresetet indított a határozatnak való megfelelés érdekében.⁴⁶ Míg a Bizottság csak pénzbírság kiszabását kérte, *Leendert Adrie Geelhoed* főtanácsnok felvetette annak lehetőségét, hogy a tagállamra egyidejűleg átalányösszeget és kényszerítő bírságot is szabjanak ki. Az újra nyitott szóbeli szakasz során több tagállam kormánya hivatkozott „az összes tagállamban elismert polgári eljárásjogi alapelvre, miszerint a bíróságok nem léphetik túl a felek követeléseinek határait”, azaz az *ultra petita* ítéletek tilalmára. A Bíróság az érvelt elutasította, és a két szankciót együttesen szabta ki.⁴⁷ Ez a megoldás *contra legem*, mivel az EUMSZ 260. cikke a „vagy” kötőszót használja, ami nyelvértelmezés alapján azt jelenti, hogy a Bíróságnak választania kell a kettő közül. – Akárhogy is, a precedens létrejött.

A főtanácsnokok általában nagyban támaszkodnak az összehasonlító jogi módszertanra, és párbeszédet folytatnak az akadémiai világgal. Míg ez utóbbit az EUB soha nem teszi – ahogyan azt *Philippe Léger* volt főtanácsnok is kiemelte –, a főtanácsnokok egyik feladata, hogy az akadémiai világgal folytatott párbeszédén keresztül „hozzájáruljanak tudományos vitákhoz”. Másképpen fogalmazva a főtanácsnokok egyfajta közvetítőként működnek a Bíróság és az akadémiai világ között.⁴⁸ Ezt jól illusztrálja *Melchior Wathelet* főtanácsnok indítványa a Coman-ügyben⁴⁹, amelyben a főtanácsnok a 2004/38/EK irányelv⁵⁰ alkalmazta a szakirodalomban kimunkált „személyi jogállás hordozhatóságának” elvét.⁵¹ A főtanácsnok szerint ezen elv alkalmazása hozzájárulna az EUSZ 4. cikkének (2) bekezdésében garantált nemzeti identitás sértetlenségének garantálásához, mivel így a tagállamok nem kényszerülnek arra, hogy az uniós jogból fakadó kötelezettségeiknek való megfelelés érdekében megváltoztassák alkotmányos és törvényi szabályaikban rögzített „hagyományos családfogalmukat”, e nélkül is eleget tehetnek az uniós jogból eredő kötelezettségeiknek.⁵²

A fentiek összefoglalásaként megállapítható, hogy a főtanácsnokok a Bíróság ítélkezési gyakorlatának változásai és fejlődése mögött álló hajtóerőként működnek. A konkrét ügy végkimenetelére gyakorolt hatásuk mértéke azonban vitatott.

3. A FŐTANÁCSNOKI INDÍTVÁNYOK HATÁSA AZ ÜGYEK KIMENETELÉRE

„[...] az első kérdés, amelyet feltehetünk magunknak, a következő: követjük-e a főtanácsnok véleményét?”⁵³

Az ügyek nagyrésztében a főtanácsnok véleménye egyértelműen befolyásolja a Bíróságot a tanácskozás során. Azaz a Bíróság követi a véleményt, annak ellenére, hogy jogilag nem kötelezi rá semmi. Ez különösen igaz volt a korai ítélkezési gyakorlatra. *Maurice Lagrange* és *Karl Roemer*, az EUB első két főtanácsnoka gyakran meggyőzőbb jogi megoldást kínált, mint az EUB⁵⁴, és ebből is kifolyólag az indítványaitak gyakrabban idézik, mint a Bíróság korabeli ítéleteit.

Amint korábban említésre került, a különvélemények és párhuzamos indokolások hiányát bizonyos mértékben ellensúlyozza a főtanácsnoki indítvány Legalábbis a Szerződések kidolgozói így vélték. A két jogintézmény azonban nem teljesen azonos: a főtanácsnok, ellentétben a bíróval, nem vesz részt az ítélet megfogalmazásában. Ahogy az egykori főtanácsnok, *Pieter ver Loren van Themaat* rámutatott:

„Bíróság tagjai közül a főtanácsnokok, rendelkeznek egyéni jogállással. Munkájukban van egy bizsergető bizonytalansági elem, mivel soha nem tudhatják előre, hogy véleményük egyezni fog-e a Bíróságéval, vagy sem.”⁵⁵

Amikor a Bíróság⁵⁶ egyetért a főtanácsnokokkal, a leggyakrabban használt formulák a következők: „ahogyan a főtanácsnok helyesen megjegyezte/megállapította/rámutatott véleményének „x” bekezdésében.”⁵⁷ Abban az esetben, ha a Bíróság nem ért egyet a főtanácsnok érvelésével, a Bíróság tartózkodik attól, hogy ezt *expressis verbis* kimondja. Ehelyett, amikor a Bíróság úgy dönt, hogy figyelmen kívül hagyja a véleményt, egyszerűen nem említi azt meg.⁵⁸

Több szerző is megkísérelte meghatározni a főtanácsnoknak a Bíróságra gyakorolt hatásának pontos mértékét százalékban kifejezve. Ez azonban szinte lehetetlen: bár főtanácsnok közvetlenül részt vesz az ügy előkészítésében és minden eljárási döntésben, beleértve a megfelelő bírói testület kiválasztását is⁵⁹, a Bíróság tanácskozásainak titkossága miatt nehéz meghatározni a pontos százalékot. Legjobb esetben csak hozzávetőleges „től-ig” értéket lehet meghatározni. A tanulmányok a főtanácsnokok befolyását 67% és 91% közé becsülik. *Dashwood* megerősíti, hogy „az általános vélekedés szerint a Bíróság az ügyek mintegy 70%-ában követi a főtanácsnoki indítványt”. Jóllehet a saját, a bíróságnál szerzett saját, tehát szükségszerűen szubjektív, tapasztalatai alapján

45 C-64/88, az Európai Közösségek Bizottsága kontra Francia Köztársaság, ítélet, 1991. június 11.

46 C-304/02, az Európai Közösségek Bizottsága kontra Francia Köztársaság, ítélet, 2005. július 12.

47 Uo. 113–116. pontok.

48 Philippe LÉGER: ‘The Advocate General’ – The French Advocate General Philippe Léger explains his role within the Court of Justice (video) – CVCE. eu https://www.cvce.eu/en/obj/the_advocate_general_by_philippe_leger-en-0bfa373f-c829-4d27-ba01-0a168586b6f6.html [letöltve: 2026. 02. 27.]

49 C-673/16, Coman, főtanácsnoki indítvány, 2018. január 11.

50 Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve (2004. április 29.) az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról [...] [HL L 158., 2004.4.30, pp. 77–123 (ES, DA, DE, EL, EN, FR, IT, NL, PT, FI, SV)]

51 A főtanácsnok által hivatkozott mű: Silvia PFEIFF: *La portabilité du statut personnel dans l'espace européen*, Bruylant, 2017., 718. ISSN: 9782802758358

52 Lásd MARINKÁS György: Gondolatok az uniós jog elsőbbsége és a tagállamok nemzeti identitása közötti kapcsolatáról az EUB ún. ‘Pancharevo’ ítéletének tükrében. *Jog-Állam-Politika*, 2023/2., 29-64. <https://doi.org/10.58528/JAP.2023.15-2.29>

53 Egy egykori EUB-bíró válasza, amikor a holland királynő megkérdezte tőle, hogyan zajlik a bírák tanácskozása. – FENNELLY i. m. 19.

54 Hatásuk részletes elemzését lásd: Noreen BURROWS, Rosa GREAVES: *The Advocate General and EC Law* (Oxford Academic (online edition), 1 January, 2009), <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199299003.003.0001>; See also: Merijn CHAMON: EU Agencies: Does the Meroni Doctrine Make Sense? *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2010 17(3), 281–305; <https://doi.org/10.1177/1023263X1001700304>

55 Idézi ISTVÁN i. m. 199. (Saját fordítás)

56 Innentől kezdve az egyértelműség kedvéért a Bíróság és a Törvényszék kifejezések jelölik az EUB két szintjét.

57 RITTER i. m. 757–758.

58 FENNELLY i. m. 16.

59 FENNELLY i. m. 13.

állítására szerint ez az arány alacsonyabb.⁶⁰ *Carlos Arrebola* és szerzőtársai legújabb tanulmánya szerint a megsemmisítés iránti keresetekben a Bíróság körülbelül 67%-os valószínűséggel semmisíti meg egy jogi aktust (vagy annak egy részét), ha a főtanácsnok ezt tanácsolja a Bíróságnak, szemben azokkal az esetekkel, amikor a főtanácsnok a Bíróságnak az ügy elutasítását vagy elfogadhatatlannak nyilvánítását tanácsolja. Tanulmányuk valószínűleg a leginkább megalapozott kérdést illetően: kutatásukat a megsemmisítési eljárásokra szűkítették, amelyeknél könnyebb mérni a főtanácsnok hatását – mint egy előzetes döntéshozatali eljárásban –, és csökkentették az eredményeket potenciálisan torzító egyéb változók számát is. Az általuk azonosított torzító tényezők egyike az adott ügyben a jog egyértelműsége volt: ha a jog elég egyértelmű volt, akkor valószínűleg nem hagyott teret különböző értelmezéseknek. Véleményük szerint az ügy egyértelműségének figyelmen kívül hagyása a főtanácsnok befolyásának túlbecsléséhez vezethetett.⁶¹

A főtanácsnok tényleges befolyásának mértékét talán az egykori főtanácsnok *Philippe Léger* fogalmazta meg a legtalálhatóbban:

„A főtanácsnok pártatlan, független és befolyásos, de semmilyen körülmények között nem birtokolja a legfontosabb bírói előjogot: az ügy elbírálásának jogát. Bármennyire is ékesszóló és meggyőző lehet egy indítvány, figyelmen kívül hagyható. A bírák felnőtt emberek, akik képesek saját döntést hozni.”⁶²

4. A FŐTANÁCSNOKI TISZTSÉGBEN REJLŐ EGYES JELLEMZŐK ÉS A BÍRÓI FÜGGETLENSÉG KÉRDÉSE

A bírói függetlenség vitatott fogalom, amint azt a Bíróság legutóbbi, a bírói függetlenségről szóló ítélezési gyakorlata is mutatja. A fogalom különböző meghatározásai eltérő értelmezést eredményeznek azzal kapcsolatban, hogy a bírónak és a bírói szervezetnek kitől kell függetlennek lennie. A talán legelterjedtebb értelmezés az, hogy a függetlenség a hatalmi ágak szétválasztásán alapul, vagyis a bírói hatalomnak függetlennek kell lennie a végrehajtó és a törvényhozó hatalomtól.⁶³ Ez a fel fogás nem zárja ki a bírói hatalmi ág belső elemeitől való függőséget. Következésképpen – ha elfogadjuk ezt az értelmezést – a főtanácsnok befolyása nem eredményezi a bíróság függetlenségének megsértését, mivel a Bíróság főtanácsnokai a Bíróság teljes jogú tagjai, jogállásuk egyezik a bírák jogállásával. Ebből kifolyólag természetes, hogy bizonyos mértékű befo-

lyást gyakorolnak az ügyek kimenetelére. – Ahogyan azt a *Vermeulen-ügyben*⁶⁴ a belga *Államtanácsnál* (hollandul: *Raad van State*; franciául: *Conseil d'État*) *avocat general*⁶⁵ pozíciót betöltő tisztviselők vonatkozásában a különvéleményt megfogalmazó bírák is hangsúlyozták.

Ugyanakkor komoly érvek szólnak amellett, hogy a főtanácsnokok befolyása kompromittálhatja a bírói függetlenséget. A bírák tanácskozásainak titkossága és a kollégialis döntéshozatal a bírák függetlenségének garanciájaként értelmezhető, tekintve, hogy amennyiben a tagállami kormányok nem tudhatják meg, hogy a bírák hogyan foglaltak állást egy adott ügyben, akkor a bírónak nem kell figyelembe venniük, hogy az állásfoglalásuk miként hat az esetleges újraválasztásuk esélyére. Ezzel ellentétben a főtanácsnokok személyes minőségükben megfogalmazott indítványa nyilvános, következésképpen a tagállami kormányok számára is jól ismert. Mindez azon főtanácsnokok esetében releváns, akik olyan tagállamból származnak, amelynek állandó főtanácsnoki helye van. Amint a Carrubba és Gabel szerzőpáros írja, a jelenlegi intézményi keret nem garantálja teljes mértékben a főtanácsnokok elszigetelését az esetleges politikainyomásgyakorlással szemben, azaz bizonyos esetekben előfordulhat a jelölő tagállam kormánya irányából eredő befolyás.⁶⁶

A szakirodalom többsége azonban cáfolja a fenti állítást arra hivatkozva, hogy a „fékek és egyensúlyok” semlegesítik az esetleges politikai befolyásolási kísérleteket. Először is, a főtanácsnokokat – főszabályként – nem osztják be olyan ügyekhez, amelyekben saját országuk érintett. Ez ugyan nem zárja ki, hogy az őket jelölő ország kormányának bizonyos érdeke fűződjék az adott ügghöz, de a legnyilvánvalóbb összeférhetlenséget kiküszöböli. Másodszor, mivel a főtanácsnokok hivatali ideje ritkán egybeesik a jelölő kormány hivatali idejével, még egy a politikai kérdéseket tudatosan figyelemmel kísérő főtanácsnok sem tudná nagy valószínűséggel előre megmondani, hogy mi lenne a „megfelelő” álláspont ahhoz, hogy újra jelöljék.⁶⁶ Mindenesetre egy egyszerű, meg nem hosszabbítható hivatali idő szilárdabb garanciát jelentene a függetlenségre.⁶⁷

5. A FŐTANÁCSOKI TISZTSÉG A TÖRVÉNYSZÉKEN

A Nizzai Szerződés rendelkezései lehetővé tették, hogy a Törvényszéken, amennyibe teljes ülési formációban jár el egy bírót felkérjenek a főtanácsnoki feladatok ellátására.⁶⁸ E gyakorlattal azonban – néhány korai esetet kivéve – gyorsan felhagytak: a Törvényszék csak négy esetben nevezett ki bírót a főtanácsnoki feladatok ellátására.⁶⁹ Ennek több oka is van: először is – az eredeti szabályok alapján – erre csak abban

60 DASHWOOD i. m. 212.

61 Carlos ARREBOLA, Ana Júlia MAURÍCIO, Héctor Jiménez PORTILLA, An Econometric Analysis of the Influence of the Advocate General on the Court of Justice of the European Union Cambridge Journal of International and Comparative Law. 2016. Vol. 5., Issue 1., 82–112., 94.,106.

62 Philippe LÉGER: Law in the European Union: The Role of the Advocate General. Legislative Studies, 2004, Vol. 10.

63 Benke KÁROLY: Right to a fair trial (Article 47) with a focus on the independence of the judiciary. In György Marinkás (ed.): The Protection of Human Rights in the European Union with Special Regard to the Central and Eastern European Related CJEU Case-law and FRA Practice (megjelenés alatt).

64 EJEB, Vermeulen kontra Belgium ügy (19075/91. sz. kérelem), ítélet, 1996. február 20., Gölcüklü, Matscher és Pettiti bírák közös különvéleménye; Van Compernelle bíró különvéleménye.

65 A tisztség az első pontban ismertetett *rapporteur public* pozíciónak feleltethető meg.

66 CARRUBBA et al i. m. 448.

67 ARREBOLA et al., i. m., 109–111.

68 RITTER i. m. 754.

69 T-120/89, Stahlwerke Peine-Salzgitter kontra Bizottság, főtanácsnoki indítvány, 1991. január 30.; T-1/89, Rhone-Poulenc kontra Bizottság, főtanácsnoki indítvány, 1991. július 10.; T-24/90, Automec kontra

az esetben volt lehetőség, ha a Törvényszék teljes ülési formációban járt el. E tanácsi formáció alkalmazása azonban nagyon ritka a Törvényszéken. Ritter szerint mindez ez körkörös érvelés eredménye is lehet, vagyis a Törvényszék azért kerülte a teljes ülésen való tárgyalást, hogy elkerülje a főtanácsnok kijelölésének kötelezettségét, akinek a meghallgatása valószínűleg nem éri meg a teljes testület összehívásával járó felhajtást, különös tekintettel arra, hogy a Törvényszék általában „technokratikus” ügyeket tárgyal, amelyek kapcsán gazdag ítélkezési gyakorlat áll rendelkezésre. Egy másik lehetséges magyarázat, hogy így akarta elkerülni a hírnevének csorbitását, amely akkor fordulhat elő, ha a teljes ülésen hozott döntést az azt felülvizsgáló Bíróság megsemmisíti. Végül, de nem utolsósorban, kellemetlen lehet a főtanácsnoknak kijelölt bíró számára, hogy adott esetben olyan ügyeket kell kritizálnia, amelyekben ő maga is bíróként vett részt. – Ahogy Ritter érvel, ugyanez vonatkozik a bíróság korábbi bíraira is, akik később a Bíróság főtanácsnokai lettek.⁷⁰

Annak ellenére, hogy a Nizzai Szerződés már 2004-ben lehetővé tette, hogy a Törvényszék joghatóságot kapjon az EUMSZ 267. cikke – az akkori számozás szerint az EKSZ 234. cikke – által szabályozott előzetes döntéshozatal iránti kérelmek meghallgatására és elbírálására a statútumban meghatározott „konkrét területeken”⁷¹, a tényleges hatáskör-átruházás csak 2024-ben történt meg az Európai Parlament és a Tanács 2024/2019 rendeletével.⁷²

Az EUMSZ 3. sz. Jegyzőkönyvének 49. cikk (1) bekezdésének hatályos szövegezése szerint a Törvényszék tagjait fel lehet kérni főtanácsnoki feladatok ellátására.⁷³ A jegyzőkönyv 49. cikk (2) bekezdése⁷⁴ szerinti feladataik megegyeznek az EUMSZ 252. cikkében meghatározottakkal. A jegyzőkönyv 49. cikke (3) bekezdése értelmében a további részletszabályokat a Törvényszék eljárási szabályzata tartalmazza. Az eljárási szabályzat 30. cikke kimondja, hogy előzetes döntéshozatali eljárásokban a Törvényszék „ha [ ] úgy ítéli meg, hogy az ügy jogi bonyolultsága vagy a tényállás összetettsége ezt megköveteli” főtanácsnok segítségét veszi igény-

Bizottság, és T-28/90 Asia Motor France kontra Bizottság (egyesített ügyek), főtanácsnoki indítvány, 1992. március 10.

70 Például *Alberto Trabucchi* 1962 és 1970 között bíróként, majd 1970 és 1975 között főtanácsnokként szolgált a Bíróságon. – RITTER i. m. 754.

71 RITTER i. m. 755.

72 Az Európai Parlament és a Tanács (EU, Euratom) 2024/2019 rendelete (2024. április 11.) az Európai Unió Bíróságának alapokmányáról szóló 3. jegyzőkönyv módosításáról (HL L, 2024/2019, 2024.8.12., ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/2019/OJ> (BG, ES, CS, DA, DE, ET, EL, EN, FR, GA, HR, IT, LV, LT, HU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SL, FI, SV))

73 A 2024 októberre és 2025 augusztusra közötti időszakra *Martin y Pérez de Nanclares* és *Maja Brkan* bírakat jelölték ki, az akadályoztatásuk esetére pedig *Ion Gălea* bírót. 2025 szeptemberétől 2028 augusztusával bezárólag továbbra is *Martin y Pérez de Nanclares* és *Maja Brkan* bírák látják el a főtanácsnok feladatait. Akadályoztatásuk esetén *Louise Spangberg Grønfeldt* és *Hervé Cassagnabère* bírák járnak el. – Elections of the Advocates General for dealing with requests for a preliminary ruling and of a Judge called upon to replace them in the event that they are prevented from acting (C/2024/6455) 28.10.2024; Elections of Advocates General to deal with requests for a preliminary ruling and of two Judges called upon to replace them if they are prevented from acting (C/2025/5484) 13.10.2025.

74 „A főtanácsnok feladata, hogy teljesen pártatlanul és függetlenül eljárva, nyilvános tárgyaláson indokolással ellátott indítványt terjeszsen elő a Törvényszék előtt folyó meghatározott ügyekre vonatkozóan annak érdekében, hogy segítse a Törvényszék feladatának ellátásában.”

be, akiket a Törvényszék elnöke az eljárási szabályzat 3. cikkének (3) bekezdése és 31. cikkének (2) bekezdése szerint a bírák közül jelöl ki.⁷⁵ A Törvényszék elnöke, alelnöke és a tanácsok elnökei nem jelölhetők főtanácsnoknak. A főtanácsnoknak kijelölt bírák nem vesznek részt az ügy elbírálásában, hanem az ügyet tárgyaló tanácsot segítik. A főtanácsnoki megbízatás három évre szól, és csak egyszer megújítható.

A rendelkezések szövegéből egyértelműen kitűnik, hogy nem minden ügyben szükséges a főtanácsnok igénybevétele. Azonban, ha főtanácsnokot neveznek ki, az az EUB szerint „[...] hozzájárul az adott bírói fórum által végzett elemzés megfelelő megalapozottságához, mivel így az ügy [a Bírósághoz hasonlóan] két fórumon is megfontolásra kerül, a kijelölt főtanácsnok által végzett ügyirat elemzés hasznos kiegészítőül szolgálhat az előadó bíró által végzett elemzéshez”.⁷⁶

Az előzetes döntéshozatalra irányuló ügyekben főtanácsnok kinevezésének lehetősége nemcsak a jogbiztonságot szolgálja, hanem enyhíti a tagállamok reformmal kapcsolatos aggályait is: ez a garancia biztosítja, hogy a Törvényszék és a Bíróság joggyakorlata ne térjen el egymástól, megőrizze konzisztenciáját. Elsőre ugyanakkor meglepőnek tűnhet főtanácsnok kinevezése olyan ügyekben, amelyek – a 2024/2019 rendelet (6) preambulumbekzdésének értelmében „amelyek vonatkozásában a Bíróság ítélkezési gyakorlatának olyan szilárd alapja áll rendelkezésre, amely alkalmas arra, hogy iránymutatást nyújtson a Törvényszék részére az előzetes döntéshozatali hatáskörének gyakorlása során” – mivel a főtanácsnokot a Bíróság ítélkezési gyakorlata alapján akkor kérik fel közreműködésre, ha új jogi kérdések merülnek fel, vagy egyéb tényezők teszik szükségessé azt. Ezek közé tartozik: a jogi probléma összetettsége, a korábbi ítélkezési gyakorlat felülvizsgálatának szükségessége, vagy az, ha a Bíróságnak két jogi megoldás közül kell választania. Az elbírálandó ügy politikailag kényes volta is indokoltá teheti, hogy a főtanácsnok indítványt kérjenek. A kérdés, hogy a Törvényszék elé utalt előzetes döntéshozatali ügyek közül melyek felelnek meg e feltételek egyikének, különös tekintettel arra, hogy a rendeletben megnevezett hat ügycsoport mindegyike esetében gazdag joggyakorlat áll rendelkezésre, és hogy ezen ügyek jellemzően technokratikus jellegűek.⁷⁷

Az ítélkezési gyakorlat következtettségének másik garanciája az EUMSZ 256. cikkének (3) bekezdésében foglalt

75 E sorok írásáig (2026. február 26.) csak egy ügyben, nevezetesen a „Digipolis” ügyben került sor főtanácsnoki indítvány kihirdetésére. A Törvényszék a 2026. február 26-án hozott ítéletében alapvetően a Főtanácsnok által javasolt jogi megoldást követte. – T-575/24, *Belgische Staat/Federale Overheidsdienst Financiën v. Digipolis Antwerpen AG*, Judgment, 26 February 2026; T-575/24, *Belgische Staat/Federale Overheidsdienst Financiën v. Digipolis Antwerpen AG*, Opinion, 26 February 2026.

76 Request submitted by the Court of Justice pursuant to the second paragraph of Article 281 of the Treaty on the Functioning of the European Union, with a view to amending Protocol No 3 on the Statute of the Court of Justice of the European Union, 7. (Saját fordítás)

77 Jonathan WILDEMEERSCH: *Op-Ed: The (new) role of the Advocate General at the General Court. EU Law Live Symposium on the 2024 Reform of the Statute of the Court of Justice of the EU*, 16 July 2024. <https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/321767/1/Op-Ed%3A%20%E2%80%9CThe%20%28new%29%20role%20of%20the%20Advocate%20General%20at%20the%20General%20Court%E2%80%9D%20-%20EU%20Law%20Live.pdf> [letöltve: 2026. 02. 26.]

rendelkezés, amely alapján a Törvényszék visszautalhatja az ügyet a Bíróság elé, amennyiben úgy ítéli meg, hogy az ügyben olyan elvi döntés meghozatalára van szükség, amely az uniós jog egységességét és koherenciáját befolyásolhatja.” Másrészt az EUMSZ. 256. cikk (2) bekezdése értelmében a Törvényszék ítéleteit a Bíróság felülvizsgálhatja, amennyiben „ha fennáll a komoly veszélye annak, hogy az uniós jog egységessége vagy koherenciája sérül”. Ebben az esetben az EUMSZ 3. jegyzőkönyvének 62. cikke feljogosítja az első főtanácsnokot, hogy a Törvényszék ítéletének kihirdetésétől számított egy hónapon belül javasolja a Törvényszék határozatának felülvizsgálatát a Bíróság által.

6. ÖSSZEFOGLALÓ GONDOLATOK

Az első részben bemutatásra került, hogy a főtanácsnoki tisztség miért került létrehozásra az EUB-on belül, beleértve annak (vélt) hiánypótló szerepét, azaz a különvélemények és a párhuzamos indokolások hiányának ellensúlyozását. Bemutatásra került az első főtanácsnok szerepe és működésének legfontosabb jellemzőit is. A második részben bemutatásra

került a főtanácsnokok szerepe a joggyakorlat konzisztenciájának fenntartásában és fejlesztésében a joggyakorlat értékelése és szükség esetén bírálata, valamint az akadémia világgal fenntartott párbeszéd révén. A harmadik részben bemutatásra került, hogy bár jelentős befolyással bírnak az ügy kimenetelére, e befolyást sok esetben eltúlozzák, amennyiben a vizsgálati módszer nem zár ki egyes a vizsgálati eredményeket torzító tényezőket. A negyedik részben a tanulmány azt a kérdést vizsgálta, hogy a főtanácsnokok indítványainak nyilvános jellege és az állandó főtanácsnoki helyek birtokosainak újra választhatósága kockázati tényezőt jelent-e Bíróság függetlenségére. A tanulmány cáfolta azokat az állításokat, amelyek szerint a politikai befolyás kockázata jelentős mértékű. Az utolsó részben a tanulmány bemutatta a Törvényszék újonnan megszerzett hatáskörével, nevezetesen az előzetes döntéshozatali utalt kérdések elbírálásának jogával kapcsolatban felmerült garanciákat és a következetes ítélkezési gyakorlat fenntartásának garanciáit. Utóbbiak tekintetében az idő fogja megmutatni, hogy azok elegendőek-e, tekintve az eddig hozott ítéletek alacsony számát.

A Fontes Juris 2026-tól új tartalmi egységgel, a **Családjogi rovat**tal bővül, amelynek rovatvezetője **dr. Subasicz Éva gyermekjogi és családjogi szakjogász ügyvéd**, aki több évtizedes tapasztalattal rendelkezik a családjogi jogviták rendezésében és jogi képviselet ellátásában. A Fontes Juris jogi szakfolyóirat egyik kiemelt célja a jogalkalmazásban jelentkező aktuális problémákra történő reflektálás, azok tudományos és gyakorlati szempontú elemzése. Ez a cél hívta életre a folyóirat új rovatát, mert a polgári ügyek körében éppen a családjogi jogviták azok, amelyek a jogkeresők széles rétegeit érintik, és amelyek szakszerű és empatikus megközelítése valamennyi jogalkalmazó feladata. A családjogi viszonyok szabályozásában mind az uniós, mind a nemzeti jogalkotás terén mélyreható változások következtek be az elmúlt évtizedekben, amelyek gyakran értetlenséget váltanak ki a jogkeresőkben és a jogalkalmazókban. E jogalkotási folyamatok megértésében és a jogalkalmazásban jelentkező problémák megoldásában kívánnak segítséget nyújtani a rovatban megjelenő írárok.

Subasicz Éva*

A gyermek véleménynyilvánítási jogának érvényesülése a magyar családjogi gyakorlatban

1. BEVEZETÉS

A gyermek véleménynyilvánításhoz való joga évtizedek óta része a különféle nemzetközi és hazai instrumentumoknak, ugyanakkor a Brüsszel IIb. rendelet,¹ illetve az annak hatására megváltozott jogszabályi környezet 2022. augusztus 1-jétől alapjaiban alakította át a kiskorú gyermek családjogi tárgyú ügyekben történő meghallgatásának kérdését Magyarországon, nagyobb hangsúlyt fektetve a gyermek meghallgatására, valamint az ítélőképes gyermek véleményének figyelembevételére, a gyermeki akarat valódi és befolyásmentes érvényre juttatására a gyermekbarát igazságszolgáltatás érdekében.² Ez a fordulópont nem csupán eljárásjogi finomhangolást jelentett, hanem egy mélyebb, az Európai Unió által is szorgalmazott szemléletváltást tükröz: a gyermek-

barát igazságszolgáltatás keretein belül a kiskorú már nem csupán az eljárás passzív alanya, „tárgya”, hanem olyan érintett, aki – érettségétől függően – saját sorsának alakításába is érdemben beleszólhat.

„Az európai jogrendszerek egységesek abban, hogy a véleménynyilvánítás csak és kizárólag joga a gyermeknek, nem pedig kötelezettsége, nem terhelhető rá az a felelősség, hogy megítélje azt, mi szolgálja az érdekét. Ezt a Brüsszel IIb. rendelet (39) preambulumbekzdése is egyértelművé teszi, amely szerint, noha a meghallgatás a gyermek joga, az nem jelenthet abszolút kötelezettséget, hanem a gyermek mindenekfelett álló érdekét figyelembe véve kell arról dönteni.”³

Jelen tanulmány célja, hogy a magyar, illetve az Európai Unió közvetlenül alkalmazandó jogszabályi keretei között bemutassa a gyermek véleménynyilvánításhoz való jogának érvényesülését Magyarországon, különös tekintettel a magyar jogszabályi környezetben bekövetkezett változásokra, amelyek az igazságszolgáltatás gyermekbaráttá tétele érdekében a gyermeki részvétel valódi tartalommal való megtöltését célozzák. Az irányelvek, valamint a jogszabályi követelmények és a magyar gyakorlat közötti összhang feltárását két konkrét, a hazai bírósági és gyámhatósági eljárásokból vett gyakorlati példa szemlélteti, bemutatva a gyermek érdemi bevonásának realitását.

A tanulmány összefoglalja az ügyvédi irodám által képviselt tizennégy ügyben a gyermek eljárásban történő rész-

* A szerző ügyvéd, családjogi és gyermekjogi szakjogász. Az EU és ET közös Gyermekbarát igazságszolgáltatás projektjének szakértője. <https://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice-project>

1 A tanulmányban Emődi-Kovács Bálint: Nemzetközi családjogi kérdések Európában című szakdolgozatában (ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék, 2023) foglaltakból részletek a szerző engedélyével felhasználásra kerültek.

2 A Tanács (EU) 2019/1111 rendelete (2019. június 25.) a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről.

3 Lásd erről bővebben VISONTAI-SZABÓ Katalin: Fő- vagy mellékszereplő? A gyermek jogai, részvétele és képviselete az őt érintő eljárásokban, Patrocínium Kiadó, Budapest 2025. és WOPERA Zsuzsa: Szülői felügyeletet érintő perek – új utakon. In: BODZÁSI Balázs (szerk.): Jogászegyleti Értekezések, Magyar Jogász Egylet, Budapest, 2022. 384–395. o.

3 Ocskó Katalin: Kommentár a 21. cikkhez. In: WOPERA Zsuzsa (szerk.): A Brüsszel IIb. rendelet kommentárja. Budapest, ORAC Kiadó, 2023.

vételének, meghallgatásának tapasztalatait, továbbá azt, hogy ezekben az eljárásokban a gyermek milyen formában, az eljárás mely szakaszában és milyen tartalommal kapott értesítést a bíróságtól a nyilatkozattétel lehetőségéről. A tanulmány melléklete tartalmazza az egyes ügyekben megküldött bírósági tájékoztatókat, értesítéseket.

2. A GYERMEK VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁSHOZ VALÓ JOGÁNAK UNIÓS ÉS NEMZETKÖZI JOGI HÁTTERE

A Brüsszel IIb. rendelet a Brüsszel Iia.⁴ rendelethez képest nagyobb hangsúlyt fektet a gyermek véleménynyilvánításhoz való jogának érvényesülésére, mivel az új rendelet kidolgozása során központi kérdés volt ennek megerősítése; a téma a tagállamok igazságügy-miniszterei körében egyöntetű támogatást élvezett.⁵ Bár a gyermek meghallgatáshoz való joga már a Brüsszel Iia. rendeletben is megjelent, viszont ez kizárólag a jogellenes gyermekelvitellel kapcsolatos eljárásokra korlátozódott.

Az új szabályozás alkalmazkodott a Gyermekjogi Egyezmény,⁶ valamint az Európai Unió Alapjogi Chartája⁷ által már korábban rögzített alapelvhez, amelynek értelmében a tagállamoknak a nemzeti jogukkal összhangban biztosítaniuk kell azt, hogy az ítélelőképesége birtokában lévő gyermek valódi és tényleges lehetőséget kapjon arra, hogy az eljárás alatt akár közvetlenül, akár képviselőn vagy megfelelő szerven keresztül szabadon kifejezhesse véleményét. A gyermek meghallgatáshoz, tájékoztatáshoz való jogaira az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló 2010-es iránymutatásában⁸ is külön kitért. A véleménynyilvánításhoz való alapjogot tehát az EU, az Európa Tanács és az ENSZ is egyértelműen garantálja.⁹

A gyermek meghallgatásának kérdése a határozatok elismerése szempontjából is kiemelkedő jelentőséggel bír. A Brüsszel IIb. rendelet 39. cikk (2) bekezdése szerint ugyanis a másik tagállamban hozott határozat elismerése megtagadható, amennyiben az ítélelőképesége birtokában lévő gyermek számára nem biztosítottak lehetőséget a véleménynyilvánításra, kivéve, ha az eljárás kizárólag a gyermek vagyonát érintette, feltéve, hogy e lehetőség biztosítása az eljárás tárgyát figyelembe véve nem volt szükséges; vagy nyomós indokok

támasztották alá a meghallgatás mellőzését, figyelembe véve különösen az ügy sürgősségét.¹⁰

Ahogy arra az Európai Unió és az Európa Tanács közös gyermekbarát igazságszolgáltatás projektjében¹¹ készülő kézikönyv tervezete is helytállóan rámutat az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) gyakorlatának ismertetésén keresztül, a véleménynyilvánításhoz való jog szilárdan beépült az EJEB gyakorlatába. Az a magán- és családi élethez való jog (right to private and family life) részét is képezi, így az EJEB olyan esetekben, amikor a gyermekek nem vettek részt kellő mértékben a magán- és családi életüket érintő döntéshozatalban, megállapította a magán- és családi élethez való jog megsértését.¹²

Egy 2017-ben született, gyermekbarát igazságszolgáltatással összefüggő jelentésben az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) is rámutatott, hogy „annak érdekében, hogy a meghallgatáshoz való jog ne legyen korhatárhoz vagy más önkényes korlátozáshoz kötve, az uniós tagállamoknak világos kritériumokat kell bevezetniük a jogszabályaikba a gyermek érettségének meghatározására, és elfogadott módszereket kell alkalmazniuk a gyermek érettségi fokának felmérésére. Ez segíthetne objektívebben eldönteni, hogy a gyermekek hogyan tudnak a legjobban részt venni a bírósági eljárásokban.”¹³

3. A GYERMEK VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁSÁT GARANTÁLÓ RENDELKEZÉSEK A MAGYAR JOGBAN

Magyarországon a Gyermekjogi Egyezmény 1991-es kihirdetése¹⁴ óta annak figyelembevétele a kiskorú gyermeket érintő minden eljárásban kötelező. A Gyermekjogi Egyezmény 12. cikke szerint a részes államok kötelessége az ítélelőképesége birtokában lévő gyermek számára biztosítani azt az alapjogot, hogy az őt érintő minden kérdésben kinyilváníthassa véleményét, amelyet életkorára és érettségi fokára figyelemmel kellően tekintetbe is kell venni.

A Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.)¹⁵ 2014-es hatálybalépése óta több helyen előírja a bíróságok (hatóságok) részére a gyermek véleményének figyelembevételére vonatkozó kötelezettséget. Például: a gyermek feletti szülői felügyelet gyakorlásának rendezése során a tizennegyedik életévét betöltött kiskorú véleményét figyelembe kell venni,¹⁶ a kapcsolattartás meghatározása tekintetében a Ptk. életkori határ nélkül

4 A Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről.

5 KURUCZ Mária – CZELLECS Botond: A határon átnyúló szülői felelősségi és jogellenes gyermekelviteli ügyek új európai uniós szabályozása. 2. rész (CSJ, 2022/2., 3. oldal).

6 9. cikk 2. pont és 12. cikk.

7 24. cikk.

8 Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice ISBN 978-92-871-7274-7

9 Lásd erről bővebben Wopera Zsuzsa: Child's rights to participate in particular EU legal sources. In: Benyusz Márta és Zombory Katarzina (eds.) Child-Friendly Justice. The Participation and the Rights of the Child in Court Proceedings From a Central European Comparative Perspective, CEA Publishing, 2025. 303–325. o.

10 Ezzel összefüggésben: BH2014. 8. 248. I. Nem tagadható meg a gyermek elhelyezése tárgyában másik uniós tagállamban hozott előzetesen végrehajtható elsőfokú határozat végrehajtása, ha a gyermek meghallgatására nem került ugyan sor, de annak lehetőségét az adott eljárásban biztosították. II. Külföldi határozatnak a magyar közrendbe ütközése nem állapítható meg önmagában azon az alapon, hogy a külföldi bíróság a magyartól eltérő eljárási szabályok alapján hozta meg határozatát.

11 <https://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice-project>

12 Child-Friendly Justice Handbook_Version 2. 11. oldal.

13 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-child-friendly-justice-summary_hu.pdf 5. oldal, hozzáférés dátuma: 2026. 01. 18.

14 1991. évi LXIV. törvény.

15 Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény.

16 Ptk. 4:171. § (4) bekezdés.

annyit rögzít, hogy a kapcsolattartásról a bíróság az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének figyelembevételével rendelkezik.¹⁷ Ezenfelül a Gyvt.¹⁸ alapvető gyermeki jogként deklarálja a gyermek szabad véleménynyilvánításhoz való jogát, valamint véleménye – korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel – figyelembevételét,¹⁹ továbbá a Csvt.²⁰ is alapvető szülői kötelezettségként írja elő azt.²¹

A Gyer.²² is több helyen (pl. különféle kapcsolattartási formák meghatározásánál, vagy a családi pótlék természetben történő nyújtásához kapcsolódó pénzfelhasználási terv elkészítése kapcsán) írja elő a gyermek véleményének szem előtt tartását.

Ugyanakkor, speciális szabály a gyámügyi eljárások során, hogy a gyermek meghallgatása abban az esetben nélkülözhető, ha az ezzel járó késedelem elháríthatatlan kárral vagy veszéllyel járna,²³ ilyen szabályt a Ptk. nem tartalmaz. Érdemes kihangsúlyozni, hogy a meghallgatáshoz fűződő jog nem azonos azzal, hogy a gyermek véleményét figyelembe vegyék, de a véleménynyilvánítás joga nyilván előfeltétele annak, hogy véleményét a döntéshozó (adott esetben szülő, gyám) megismerhesse, adott esetben figyelembe vehesse.

A Brüsszel IIb. rendelettel összefüggésben az Országgyűlés elfogadta a szülői felelősséget érintő nemzetközi igazságügyi együttműködésről szóló 2021. évi LXII. törvényt, amely a Brüsszel IIb. rendelettel egyidejűleg, vagyis 2022. augusztus 1-jén lépett hatályba. A törvény a Ptk., valamint a Gyvt. szabályait harmonizálta a Brüsszel IIb. rendelettel, és előírta, a gyámügyi eljárás során, illetve a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránt indult perekben a hatóságnak, valamint a bíróságnak kötelezően értesítenie kell az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről. A jogszabály-módosítás következtében tehát nemcsak akkor kerülhet sor a gyermek közvetlenül vagy szakértő útján történő meghallgatására, amennyiben azt a bíróság, illetőleg a hatóság kérelemre vagy hivatalból indokoltnak tartja, hanem abban az esetben is, ha a gyermek ezt kifejezetten kéri. A módosítások következtében az ítélőképessége birtokában lévő gyermek jogosulttá válik arra, hogy a gyámügyi, illetve a bírósági eljárás során saját kérésére is meghallgassák, és a véleményét – korára, érettségére tekintettel – figyelembe vegyék.

4. AZ ÍTÉLŐKÉPESSÉG ÉRTELMEZÉSE A JOGGYAKORLATBAN

A gyermek ítélőképességének megítélése sokszor kihívások elé állítja a jogalkalmazókat, mivel a fogalomra egyetlen nemzetközi instrumentum sem ad iránymutatást. A szülői felelősséget érintő nemzetközi igazságügyi együttműködésről szóló 2021. évi LXII. törvény indokolása is kiemeli, hogy

17 Ptk. 4:181. § (1)–(2) bekezdés.

18 A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény.

19 Gyvt. 8. §.

20 A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény.

21 Csvt. 9. § (3) bekezdés c) pont.

22 A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet.

23 Gyvt. 128. § (1) bekezdés.

az ítélőképességet minden egyes ügyben külön kell megítélni, figyelembe véve a gyermek értelmi, érzelmi fejlettségét, belátó képességét.

„Annak a ténynek a megítélése, hogy egy gyermek rendelkezik-e ítélőképességgel, végső soron csakis a meghallgatásából, a meghallgatása után derülhet ki teljes bizonyossággal a bíróság, gyámhatóság számára (kivéve pl. az igen alacsony életkorú gyermekek, csecsemő esetében). Erre figyelemmel a lehető legszélesebb körben gondoskodni kell az érintett gyermekek értesítéséről arra nézve, hogy kérhetik meghallgatásukat. A bíróság, gyámhatóság akkor lesz olyan helyzetben, hogy ténylegesen mérlegelni tudja, hogy a gyermek ítélőképessége birtokában van-e, és hogy ebből fakadóan a gyermek nyilatkozata milyen mértékben vehető figyelembe döntése meghozatalakor, amennyiben meghallgatására ténylegesen sor kerül.”²⁴

A magyar jog konkrétan nem határozza meg, hogy hány éves kortól hallgathatja meg a gyermeket a bíróság vagy a hatóság. Egy 2015-ben született szakcikk szerzője szerint az akkori magyar bírói gyakorlat általában hat-nyolc éves kortól meghallgathatja a gyermeket, a tizenkettő-tizenéves éves kort pedig olyan korhatárnak tekinti, amelynél már érdemleges vélemény várható a gyermektől.²⁵ A hivatkozott cikk megírásakor tett megállapítást az azóta eltelt több mint 10 évben mind a jogszabályi környezet, mind pedig az joggyakorlat meghaladta, ugyanakkor továbbra is fontos követelmény, hogy minden esetben egyedileg döntsön az eljáró hatóság/bíróság arról, hogy figyelembe veszi-e a gyermek véleményét.

A Kúria egy szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatása iránt indult perben (BH2019. 298) mondta ki, hogy a bíróságnak a kiskorú gyermek kinyilvánított akaratát értékelnie kell. Ez kizárólag akkor mellőzhető, ha a nyilatkozat megtételekor nincs ítélőképessége birtokában. A gyermek ítélőképességének meglétét a bíróságnak minden esetben egyedileg kell vizsgálnia, ennek során az életkor nem döntő tényező. Ezenfelül a Kúria jogelődje, a Legfelsőbb Bíróság 17. számú irányelvében akként foglalt állást, „a gyermek akkor tekinthető ítélőképessége birtokában lévőnek, ha koránál és helyzeténél fogva képes önállóan és befolyásmentesen kialakítani a véleményét”.

5. A GYERMEK ÉRTEŚÍTÉSÉNEK GYAKORLATI TAPASZTALATAI

A Ptk. 4:171. § (4) bekezdésének kiegészítését²⁶ követő bírói gyakorlattal összefüggésben megállapítható, hogy a bíróságok az eljárás során már a keresetlevél alperes részére történő

24 Indokolás a T/15967. számú törvényjavaslathoz, 40. oldal.

25 ÁDÁMKÓ Viktória: Az ítélőképessége birtokában levő gyermek véleményének meghallgatása – különös tekintettel a gyermekelhelyezésre. *Családi Jog* 2015/3., 10–16. o.

26 Ptk. 4:171. § (4): A bíróságnak az eljárása során – elháríthatatlan akadály esetét kivéve – mindkét szülőt meg kell hallgatnia és értesítenie kell az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről. Ha a gyermek a meghallgatását maga kéri, vagy ha azt a bíróság kérelem hiányában is indokoltnak tartja, a bíróság a gyermeket közvetlenül vagy szakértő útján meghallgatja. Ha a gyermek a tizenegyedik életévét betöltötte, szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti.

közlésével egyidejűleg külön levélben értesítik a kiskorú gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről. Bizonyos esetekben, pl. ha a házasság felbontása egyező akaratnyilvánítással történik, és a felek a bíróságtól a házasság felbontásához kapcsolódó járulékos kérdésekre vonatkozó egyezség jóváhagyását kérik, a bíróságok nem küldenek külön levelet a gyermeknek, hanem a tárgyalásra idéző végzésben hívják fel a peres fél szülők figyelmét arra, hogy tájékoztassák a gyermeket a véleménynyilvánításhoz való jogáról.

A jogszabályi keretek gyakorlati megvalósulását két, eltérő hatóság- és tárgykörű esettel kívánom szemléltetni, a meghallgatásról szóló jegyzőkönyveket a tanulmány melléklete tartalmazza.

Az első esetben egy védelemben vétel iránt indult gyámhatósági eljárásban hallgatta meg az eljáró hatóság a gyermeket. A jegyzőkönyv tartalmából következően a gyermeket a szülői felügyeletet gyakorló apa kísérte el a meghallgatásra, aki a meghallgatás ideje alatt a folyosón tartózkodott, miközben a gyermeket zárt ajtó mögött hallgatta meg a hatóság. A meghallgatást végző gyámügyi szakügyintéző az eljárás elején, „gyermeknyelven” röviden elmagyarázta a gyermeknek, hogy miért hallgatja meg őt, biztosította őt arról, hogy a beszélgetés teljes tartalmát nem rögzítik, csak az arról készült jegyzőkönyvet fogják megismerni a szülei, illetve nem kötelek a kérdésekre válaszolni. Ez a gyermeknek a biztonságos megnyilatkozás lehetőségét kínálta. Annak érdekében, hogy a kiskorú számára idegen és potenciálisan szorongáskeltő közegben komfortosan érezze magát, az eljárás nem a tényfeltáró kérdésekkel, hanem fokozatos bizalomépítő szakasszal kezdődött. Az ún. „bemelegítő” kérdések – amelyek a gyermek közvetlen környezetére, lakhatási körülményeire és testvéri kapcsolataira irányultak – azt a célt szolgálták, hogy a gyermek feloldódjon, és képessé váljon a kooperációra. Csak ezen érzelmi alapozást követően került sor a védelemben vételi eljárás alapját képező, érdemi kérdések feltételére.

A második esetben egy szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perben a gyermek meghallgatása során a bíró a gyermek mindennapi életére és a szülői dinamikára fókuszált. A meghallgatás szintén zárt ajtó mögött zajlott, és a bíró is kiemelt figyelmet fordított a gyermek komfortérzetének biztosítására. A tájékoztatás itt is alapvető volt: a bíró elmagyarázta a gyermeknek a jelenléte okát, és igyekezett közvetlen légkört teremteni. Ebben az esetben is megjelentek az általánosabb, hétköznapi témák, ahol a modern környezet és a gyermek hobbijai (például a mobiltelefonján lévő játékok megmutatása) szolgáltak kapcsolódási pontként, hatékonyan oldva a bírósági tárgyalóterem ridegségét.

A gyermek nyilatkozatából kitűnt, hogy a kiskorúak mennyire pontosan érzékelik a családi feszültségeket és a szülők közötti dinamikát. A gyermek saját maga által kinyilvánított észlelései pontosan rávilágítottak arra, hogy a gyermekek nem csupán szemlélői, hanem mély érintettjei a konfliktusoknak.

Kiemelendő, hogy rendkívül fontos a gyermek véleménynyilvánításhoz való jogának érvényesülése, ugyanakkor az is, hogy ezzel a szabállyal a szülők ne élhessenek vissza oly módon, hogy a még érzelmileg befolyásolható gyermeket presszionálják, hogy mindenképpen (akár akarata ellenére is) véleményt nyilvánítson. A szülői nyomásgyakorlás a gyermek lelkivilágára kifejezetten negatív hatással van, és a gyermek

számára diszkomfort helyzetet teremt, valamint lojalitáskonfliktust eredményez, mivel a gyermek úgy érezheti, hogy véleményt kell formálnia, ha nem szeretne csalódást okozni a szüleinek, elszomorítani az édesanyját/édesapját.²⁷

6. ÖSSZEGLÉS

Összegezve, a 2022-es jogszabályváltozás mérföldkőnek tekinthető a magyar családjogban, hiszen a gyermek véleménynyilvánítását kötelezettség helyett alanyi jogként, a gyermekbarát igazságszolgáltatás sarokkövéként definiálja újra. A bemutatott gyakorlati példák rávilágítanak arra, hogy a zárt ajtó mögötti meghallgatás, a „gyermeknyelven” történő kommunikáció és a fokozatos bizalomépítés nem csupán elméleti elvárások, hanem a gyakorlatban is működő módszerek, amelyek segítik a kiskorúak számára leginkább megterhelő lojalitáskonfliktusok feloldását. A jövőbeni jogalkalmazás kulcskérdése továbbra is az marad, hogy a bíróságok és gyámhatóságok mennyire tudnak rugalmasan alkalmazkodni az egyes gyermekek egyéni érettségéhez, megóvva őket a szülői pressziótól, miközben valódi beleszólást engednek az életüket alapjaiban meghatározó döntésekbe.

Több szakmai fórumon felmerült az a kérdés, hogy a gyermek által elmondottak megismerése korlátozható-e az ügyben érintett felek számára. Ha igen, akkor az eredményezheti-e azt, hogy a gyermekek jobban megnyílnak, mivel nem kell tartaniuk attól, hogy az általuk elmondottak utóbb számukra kedvezőtlenül hathatnak. Lehetséges-e a korlátozottan megismerhető nyilatkozat helyett a teljes nyilatkozatot az eljáró hatóságoknak az eljárás részévé tenni, vagy nem? Ha igen, akkor hogyan lehet rá hivatkozni?

A gyermekek számára fontos a bizalom kiépülése, fenntartása szempontjából a nyilatkozatuk megismerhetősége. A kérdés megítélése a gyakorlatban eltérő, nem tekinthető egységesnek a jogalkalmazás, ugyanakkor erre igény lenne.

Másik érdemi továbbgondolkodást igénylő kérdés, hogy az eljárás során meghallgatott gyermek értesülhet-e a hatóságtól közvetlenül az őt érintő döntésről, ha igen, akkor ennek milyen eljárási rendje alakítható ki.

A legfontosabb azonban az, hogy megítélésem és tapasztalataim szerint szükség lenne egy olyan, a gyermeket segítő, támogató személy jelenléteire a folyamatban, akit az eljáró hatóság, bíróság attól a pillanattól a gyermek mellé rendel, amikor felmerül a gyermek értesítése, esetleg idézése, és aki végig a gyermeket támogatja, jogait védelmezi, és a döntést is megismerteti a gyermekkel a saját életkorának megfelelően.

A támogató személy megítélésem szerint gyermekjogi szakképzettséggel rendelkező jogász legyen, lehetőség szerint ügyvéd, aki, mint egy pártfogó kirendelhető egy olyan névjegyzékből, melyet a Magyar Ügyvédi Kamara vezet, és specifikusan olyan ügyvédek szerepelnek a névjegyzékben, akik gyermekjogi szakképesítéssel rendelkeznek.

²⁷ Ugyanerre az álláspontra helyezkedik Visontai-Szabó Katalin: A házassági krízisek pszichológiai háttere és néhány megoldás a békés válás érdekében (*Családi Jog*, 2021/1., 2. oldal) és Fehérvény dr. Gaál Tünde: Gondolatok a kiskorú gyermek véleménynyilvánításának és meghallgatásának elkerülhetetlenségéről a szülői felelősséget érintő perekben – a Budapest Környéki Törvényszék és a területéhez tartozó járásbíróságok gyakorlata alapján (*Családi Jog*, 2016/2., 11. oldal) című munkájában.

MELLÉKLET²⁸

Bíróság	Ügy tárgya	Értesítés időszaka	Gyermekek életkora
PKKB	Házasság felbontása és járulékai	Idézéssel együtt	17, 14
PKKB	Házasság felbontása és járulékai	Idézéssel együtt	8, 13, 16
Budapesti XX., XXI. és XXIII. Kerületi Bíróság	Házasság felbontása és járulékai	Idézéssel együtt	9, 14, 17
BKKB	Házasság felbontása és járulékai	Idézéssel együtt	4
BKKB	Házasság felbontása és járulékai	Idézéssel együtt	10, 14
BKKB	Házasság felbontása és járulékai	Idézéssel együtt	16, 13
PKKB	Szülői felügyelet gyakorlásának rendezése	Idézéssel együtt	13, 14, 15
Budaörsi Járásbíróság	Házasság felbontása és járulékai	Idézéssel együtt	6, 9, 11
BKKB	Házasság felbontása és járulékai	Idézéssel együtt	12, 15, 17
Budaörsi Járásbíróság	Házasság felbontása és járulékai	Kereset befogadásáról szóló tájékoztatással együtt	2, 2
BKKB	Házasság felbontása és járulékai	Idézéssel együtt	3, 6
PKKB	Házasság felbontása és járulékai	Tárgyalást megelőzően	12
Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság	Házasság felbontása és járulékai	Idézéssel együtt	12
BKKB	Házasság felbontása és járulékai	Idézéssel együtt	10, 12

²⁸ A gyermekek meghallgatással összefüggésben megvizsgáltam az ügyvédi irodám által képviselt 14 ügyben, hogy a törvényes képviselőknél keresztül a gyermekek meghallgatásáról szóló értesítések az eljárás mely szakaszában kerültek megküldésre és milyen életkorú gyermekek részére. Továbbá összegyűjtöttem azokat az értesítés „mintákat”, amelyeket a bíróságok a konkrét ügyekben alkalmaznak.

Az elektronikus úton eljáró félnek az ügyre vonatkozó iratait elektronikus úton kell benyújtania akként, hogy az a tárgyaláson a bíróság rendelkezésére álljon.

A fél perfelvételi iratot akkor terjeszthet elő, ha arra a bíróság felhívta, vagy azt törvény lehetővé teszi. Az ennek megsértésével előterjesztett irat – a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) eltérő rendelkezése hiányában – hatálytalan. A fél előkészítő iratban bírósági felhívás nélkül is előterjeszthet kereset-, viszontkereset-, illetve ellenkérelem-változtatást, valamint ezekkel összefüggésben álló perfelvételi nyilatkozatokat.

A perfelvételi tárgyaláson a fél személyes megjelenése kötelező, és a bíróság a perben a feleket köteles személyesen meghallgatni, kivéve

- ha a fél ismeretlen helyen tartózkodik, vagy
- ha a meghallgatása elháríthatatlan akadályba ütközik, vagy
- ha cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt áll.

A perfelvételi tárgyaláson a felek kötelesek a tény- és bizonyítási kérdésekben személyesen vagy képviselő útján nyilatkozatot tenni.

A tárgyalás nem halasztható el azért, mert a tárgyaláson megjelenő fél vagy képviselője – a szükséges ismeretek hiányában – nem tud nyilatkozatot tenni.

A bíróság az idézéssel együtt megküldi:

- *Alperesnek a keresetlevelet azzal, hogy arra az 5. sz. végzésnek megfelelően ellenkérelmet terjesszen elő. A bíróság tájékoztatja a feleket, hogy a kiskorú gyermeküket megilleti a jog, hogy az őt érintő eljárásokban a véleményét kifejezhesse, melyre a bíróságnak valódi és tényleges lehetőséget kell biztosítania.*
- *Erre figyelemmel a bíróság felhívja a feleket, hogy ezt mondják el [REDACTED] és [REDACTED] Amennyiben a gyermek élni kíván a lehetőséggel, úgy arról 3 napon belül tájékoztassák a bíróságot és biztosítják a gyermek jelenlétét a tárgyaláson. A gyermek tárgyaláson történő megjelenése esetén gondoskodjanak arról, hogy a gyermek a meghallgatását követően felnőtt kísérettel a bíróság épületét elhagyhassa.*

Az elektronikus úton eljáró félnek az ügyre vonatkozó iratait elektronikus úton kell benyújtania akként, hogy az a tárgyaláson a bíróság rendelkezésére álljon.

A fél perfelvételi iratot akkor terjeszthet elő, ha arra a bíróság felhívta, vagy azt törvény lehetővé teszi. Az ennek megsértésével előterjesztett irat – a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) eltérő rendelkezése hiányában – hatálytalan. A fél előkészítő iratban bírósági felhívás nélkül is előterjeszthet kereset-, viszontkereset-, illetve ellenkérelem-változtatást, valamint ezekkel összefüggésben álló perfelvételi nyilatkozatokat.

A perfelvételi tárgyaláson a fél személyes megjelenése kötelező, és a bíróság a perben a feleket köteles személyesen meghallgatni, kivéve

- ha a fél ismeretlen helyen tartózkodik, vagy
- ha a meghallgatása elháríthatatlan akadályba ütközik, vagy
- ha cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt áll.

A perfelvételi tárgyaláson a felek kötelesek a tény- és bizonyítási kérdésekben személyesen vagy képviselő útján nyilatkozatot tenni.

A tárgyalás nem halasztható el azért, mert a tárgyaláson megjelenő fél vagy képviselője – a szükséges ismeretek hiányában – nem tud nyilatkozatot tenni.

A bíróság az idézéssel együtt megküldi:

- Alperesnek a keresetlevelet azzal, hogy arra a mellékelt végzésnek megfelelően ellenkérelmet terjesszen elő.

A perfelvételi tárgyaláson a felek egyezséget köthetnek

- a közös kiskorú gyermekek feletti szülői felügyelet jog gyakorlása
- a gyermektartásdíj
- a kapcsolattartás
- az utolsó közös lakás használata kérdésében. (Pp. 239. §)

A házasságnak a felek megegyezésén alapuló felbontása esetén is a feleknek a tárgyaláson személyesen kell megjelenniük.

A bíróság a Pp. 492. § (4) bekezdése és a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.) 28.§ (4) bekezdése alapján tájékoztatja a feleket arról, hogy amennyiben a bíróság a munkabérben vagy más jövedelemben részesülő személyt tartásdíj fizetésére kötelezi, a jogosult kérheti a kötelezett közvetlen bírósági felhívás útján történő kötelezését, ebben az esetben a jogosultnak meg kell jelölnie a kötelezett munkáltatójának vagy más, a fél számára jövedelmet folyósító szervnek a nevét, székhelyét és a kézbesítési címét, ha az a székhelytől eltér.

A bíróság tájékoztatja a feleket, hogy kiskorú gyermekének, [REDACTED] és [REDACTED] joga van véleményét elmondani az őt érintő kérdésekről. A bíróság lehetőséget kíván biztosítani neki, hogy amennyiben szeretné, e véleményét elmondhassa, ezért erről őt érrettségi szintjének megfelelően értesítsék. Amennyiben a gyermek véleményét a bíróságon el szeretné mondani, úgy biztosítsák számára, hogy a tárgyalásra eljöhessen.

A bíróság felhívja a feleket, mint gyermekeik törvényes képviselőit, hogy:

A Pesti Központi Kerületi Bíróság
számú végzése

Kérjük, a beadványaiban erre a számra hivatkozzon

Cím: 1055 Budapest, Markó u. 25.

Telefon: 1-354-6000

Fax: 1-354-6057

E-mail: birosag@pkkb.birosag.hu

Idézés

[redacted] elperesnek [redacted] alperes ellen házasság felbontása iránti kérelem iránt indított perében a bíróság törvényes képviselője útján felhívja [redacted] kiskorú gyermeket, hogy

[redacted]
a Pesti Központi Kerületi Bíróság
1055 Budapest, Markó u. 25. házszám, 277. ajtószám

alatt érdekelteként jelenjen meg.

A törvényes képviselő a tárgyalásra hozza magával:

- ezt a végzést,
- a kiskorú gyermek személyazonosításra alkalmas okmányait (személyazonosító igazolvány, vagy útlevél, diákigazolvány), ha azokkal rendelkezik.

A bíróság felhívja továbbá a törvényes képviselőt a következőkre:

- gondoskodjon a gyermek megjelenéséről;
- ha a kitűzött tárgyaláson a gyermek betegség, vagy fontos elfoglaltság miatt nem tud megjelenni, azt haladéktalanul jelentse be a bíróságnak;
- gondoskodjék arról, hogy a gyermek a meghallgatását követően felnőtt kísérettel a bíróság épületét elhagyhassa.

A bíróság tájékoztatja, hogy:

- a gyermek oktatási intézményből való hiányzását a bíróság igazolja

A mellékletben a bíróság a gyermek részére nyújt tájékoztatást az eljárásról azzal, hogy kéri a törvényes képviselőt, hogy azt a gyermeknek adja át, szükség esetén olvassa fel és magyarázza el.

KÉRDÉSED VAN?

MI AZ AZ IDÉZÉS?

Az idézés azt jelenti, hogy **az** ügyben a megjelölt helyen és időben meg kell jelenni a bírósági tárgyaláson.

MIÉRT IDÉZETT MEG A BÍRÓSÁG?

Azért, mert a bíró szeretné tudni a véleményedet az ügyvel kapcsolatban. Elmondhatod, hogy te mit szeretnél.

HOL LESZ A TÁRGYALÁS?

A meghallgatásodra a bíróság épületében kerül sor, ahova természetesen elkísérhetnek a szüleid vagy más felnőtt is.

KIK LESZNEK MÉG OTT?

Amikor a bíró meghallgat, rajtatok kívül senki nem lesz a teremben, nem lesznek ott sem a szüleid, sem más.

MIT FOG CSINÁLNI A BÍRÓ?

A bíró feladata, hogy az ügyben döntsön. A meghallgatásodon kérdéseket fog neked feltenni, amelyekre szeretne választ kapni tőled. Azért szeretne beszélgetni veled, hogy jobban megismerjen téged, a szüleidet és a körülményeidet. Ez fontos, mert a véleményed sokat segít a megalapozott, megfelelő döntésben. Nagyon lényeges, hogy csak igazad mondj, és főleg, hogy azt mondd el, amit te gondolsz, és amit te szeretnél. A bíró a döntése során figyelembe fogja venni véleményedet, de a döntés felelőssége a bíróságé és nem a tiéd.

MEDDIG KELL A BÍRÓSÁGON LENNEM, ÉS MIT MONDJAK AZ ISKOLÁBAN?

A meghallgatásod után elhagyhatod a bíróság épületét, az iskolából való hiányzásodat a bíróság igazolja.

MÉG AZT IS MEG SZERETNÉM KÉRDEZNI, HOGY...

Ha további kérdésed van, a tárgyalás előtt felteheted a bíróságon dolgozó tanúgondozónak, vagy az ügygondnoknak. A meghallgatásodon a bíró is válaszol a felmerülő kérdéseidre.

Pesti Központi Kerületi Bíróság
[REDACTED]

Kedves [REDACTED]

A szüleid segítséget kértek a bíróságtól, amelynek az a célja, hogy Te életedet érintő kérdésekről is döntés szülessen. Amennyiben szeretnél, eljöhetsz és elmondhatod a véleményedet arról, hogy a jövőben melyik szülőddel szeretnél együtt élni és kívül mennyi időt szeretnél tölteni.

Kérlek, ha elmondanád nekem a véleményedet, állásponyodat, gyere el a tárgyalásra vagy kérd meg a szüleidet, hogy hozzanak el. Csak akkor kell eljőnnöd, ha szeretnél, de ha eljössz, fontos, hogy tudd, a szüleid a meghallgatásodon nem lesznek jelen.

Budapest, [REDACTED]

A kiadmány hitelélül:

[REDACTED]
bíró

A DOKUMENTUMOT
ELEKTRONIKUS ALÁÍRÁSSAL LÁTTA EL:

FŐVÁROSI TÖRVÉNYSZÉK
Fővárosi Törvényszék

Budai Központi Kerületi Bíróság

Kedves [REDACTED]

[REDACTED] vagyok, a Budai Központi Kerületi Bíróság bírója.

Az én feladatom dönteni arról, hogy titeket melyik szülők neveljen, kinél lakjatok és a másik szülőkkel mikor találkozzatok, mennyi időt és hol töltsétek együtt.

Jogotok van véleményt nyilvánítani arról, hogy édesanyátokkal vagy édesapátokkal szeretnétek élni, és hogy a tőletek külön élő másik szülőkkel hogyan és milyen időtartamban szeretnétek kapcsolatot tartani.

Ha a szüleitek a rátok vonatkozó kérdésekben egyezséget kívánnak kötni, akkor is lehetőségetek van arra, hogy elmondjátok, mit és hogyan szeretnétek.

Ők úgy gondolják, hétfőn és szerdán apánál, kedden és csütörtökön anyánál, hétvégeken felváltva vagy anyánál, vagy apánál lennétek.

A szüleitek egyetértenek abban, hogy a nektek legjobb megoldást szeretnék.

Ha meg akarjátok velem osztani a véleményeteket, kérlek ezt a [REDACTED] ügyszámra hivatkozással a Budai Központi Kerületi Bíróságra (1021 Budapest, Budakeszi út 51/B.) címzett levélben, esetleg e-mailben a birosag@bkkb.birosag.hu e-mail címre vagy szüleiteken keresztül mielőbb jelezzétek.

Ha személyesen, itt a bíróságon szeretnétek elmondani a véleményeteket, a meghallgatásotok részleteiről (helye, ideje) külön levélben értesítelek.

Ha úgy döntötök, hogy szeretnétek szóban véleményt nyilvánítani, akkor a szüleitek távollétében fogok veletek beszélgetni.

Tudnotok kell, hogy nem vagytok kötelesek a kérdéseimre választ adni, ha azonban válaszoltok, akkor az igazat kell mondanotok.

Amit nekem elmondtok, azt nekem a szüleiteknek el kell mondani.

Ha úgy látom jónak és ti sem szeretnétek másként, akkor a jelenlétükben is beszélgethetünk a jövőtökről, az eljárással kapcsolatos véleményetekről.

Amennyiben úgy döntötök, hogy nem kívántok véleményt nyilvánítani, nekem akkor is úgy kell meghoznom a rátok vonatkozó döntést, hogy az a ti legjobb érdeketeket szolgálja.

Budapest, [REDACTED]

[REDACTED]
bíró

Pesti Központi Kerületi Bíróság

V É G Z É S

Kedves [REDACTED]

A szüleid közt egy olyan eljárás van folyamatban a bíróságon, ami Téged, illetve a Te élceted is érinti. Miután elmúltál 14 éves, a törvény szerint az elhelyezésedre, a feletted való szülői felügyelet gyakorlására vonatkozó döntés csak a te egyetértéseddel hozható.

A következő tárgyaláson lehetőség van közvetlenül a bíróság előtt a Téged érintő lényeges kérdésekben elmondani, hogy Te mit szeretnél, az eljárással kapcsolatban mi a Te véleményed. A véleményedet akár írásban is előadhatod.

Kérlek, ha szeretnéd a véleményedet, álláspontodat, érzéseidet megosztani az eljáró bíróval, a tárgyaláson jelenj meg. A bíróságon a megjelenésed nem kötelező, de a meghallgatásoddal hozzásegíted a bírót ahhoz, hogy a Téged érintő kérdésekben megfelelő döntést tudjon hozni.

A bíróság tájékoztat arról, hogy a meghallgatás a szülők és a jogi képviselők távollétében történik, gyermek meghallgató szobában történő meghallgatásra is lehetőség van.

A döntés felelőssége a bíróságé és nem a Tiéd.

Budapest, [REDACTED]

A kiadmány hitelélül:

[REDACTED]
bíró

A DOKUMENTUMOT
ELEKTRONIKUS ALÁÍRÁSSAL LÁTTA EL:

FŐVÁROSI TÖRVÉNYSZÉK
Fővárosi Törvényszék

Budai Központi Kerületi Bíróság
[redacted]

V É G Z É S

A bíróság a [redacted] Ügyvédi Iroda ([redacted]
[redacted] által képviselt [redacted]
[redacted] felperesnek – a személyesen eljáró [redacted]
[redacted]) alperes ellen **házasság felbontása és járulécai**
iránt indított perében tájékoztatja a feleket, hogy a Polgári Törvénykönyv az alábbiak szerint
rendelkezik:

2013. évi V. törvény – a Polgári Törvénykönyv 4:148. § [A gyermek bevonása a döntésekbe]

A szülőknek tájékoztatniuk kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson, törvényben meghatározott esetben szüleivel közösen dönthessen. A szülőknek a gyermek véleményét – korára, érettségére tekintettel – megfelelő súllyal figyelembe kell venniük.

4:171. § [A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránti per]

(4) A bíróságnak az eljárása során – elháríthatatlan akadály esetét kivéve – mindkét szülőt meg kell hallgatnia és értesítenie kell az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről. Ha a gyermek a meghallgatását maga kéri, vagy ha az a bíróság kérelem hiányában is indokoltnak tartja, a bíróság a gyermeket közvetlenül vagy szakértő útján meghallgatja. Ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti.

A bíróság felhívja felperest és alperest, hogy a mellékelten megküldött levelet gyermeküknek adják át és a gyermek által írt válasz bírósághoz való eljuttatásában legyenek a gyermek segítségére.

Figyelmezteti a bíróság a feleket, hogy a gyermek nyilatkozatának elmaradása az eljárás elhúzódsát eredményezheti.

Budapest, [redacted]

[redacted]
bíró

A DOKUMENTUMOT
ELEKTRONIKUS ALÁÍRÁSSAL LÁTTA EL:

BUDAPEST KÖRNYÉKI TÖRVÉNYSZÉK
Budapest Környéki Törvényszék

Budaörsi Járásbíróság

V É G Z É S

██████████ felperesnek – ██████████ alperes ellen **házasság felbontása** iránt indított perében a bíróság tájékoztatja peres feleket, hogy a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 4:171. § (4) bekezdése alapján a bíróságnak értesítenie kell az ítélőképessége birtokában lévő gyermekek a perben a nyilatkozattétel lehetőségéről.

Ha a gyermekek a meghallgatását maga kéri, vagy ha azt a bíróság kérelem hiányában is indokoltnak tartja, a bíróság a gyermeket közvetlenül vagy szakértő útján meghallgathatja. Ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti.

A fenti jogszabály hely alapján **a bíróság felhívja a peres feleket**, hogy a perbeli kiskorú gyermek(ei)ket **a gyermekek érettségi, fejlettségi szintjének a megfelelő módon** tájékoztassák a jogszabály szerinti nyilatkozattételi lehetőségéről azzal, hogy amennyiben a gyermek szeretne a tárgyaláson megjelenni, úgy a bíróság felhívja a peres feleket, hogy ezt biztosítsák a számára és a kk. gyermeket személyi okmányával (lakcímkártya, személyiigazolvány) együtt kísérik el a kitűzött tárgyalásra.

A bíróság tájékoztatja a peres feleket, hogy amennyiben a gyermekek a fentiekről történt tájékoztatását követően a perben nyilatkozatot tenni és a tárgyaláson megjelenni nem kíván, úgy peres feleknek erről kell a büntetőjogi felelősségük tudatában a tárgyalási jegyzőkönyvbe foglaltan egyező nyilatkozatot tenniük.

A végzés ellen fellebbezésnek helye nincs.

Budaörs, ██████████

██████████
bíró

Pesti Központi Kerületi Bíróság

A DOKUMENTUMOT
ELEKTRONIKUS ALÁÍRÁSSAL LÁTTA EL:

FŐVÁROSI TÖRVÉNYSZÉK
Fővárosi Törvényszék

VÉGZÉS

██████████ felperesnek – ██████████ alperes ellen **házasság felbontása és járulékai** iránt indított perében a bíróság tájékoztatja a feleket, hogy a Tanács (EU) 2019/1111 rendelete 21. cikk (a) 2022. augusztus 1. napján hatályba lépő Brüsszel II b rendelet) szerint „...a tagállamok bíróságainak... joghatóságuk gyakorlásakor a nemzeti joggal és eljárásokkal összhangban biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek valódi és tényleges lehetőséget kapjon arra, hogy az eljárás alatt akár közvetlenül, akár képviselőkön vagy megfelelő szerven keresztül szabadon kifejezhesse a véleményét.

(2) Amennyiben a bíróság a nemzeti joggal és eljárásokkal összhangban lehetőséget biztosít a gyermeknek az e cikk szerinti véleménynyilvánításra, a gyermek korára és érettségi fokára figyelemmel kellően tekintetbe kell vennie a gyermek véleményét.”

A bíróság a fentiekre tekintettel a kiskorú gyermek számára lehetőséget biztosít arra, hogy az eljárással összefüggésben véleményét a bíróság előtt szabadon kinyilváníthassa.

A bíróság tájékoztatja a törvényes képviselőt, hogy a gyermek megjelenése a tárgyaláson nem kötelező.

A bíróság felhívja a törvényes képviselőt arra, hogy a végzés kézhezvételétől számított **3 napon belül** a bíróságnak jelentse be, ha a gyermek a tárgyaláson részt kíván venni. Ebben az esetben a bíróság intézkedik a gyermek érdekeltként történő meghallgatása iránt és a gyermek meghallgatás időpontjáról külön értesítést küld.

A bíróság felhívja továbbá a törvényes képviselőt, hogy a kiskorú gyermeket a fentiekről értesítse és az alábbi tájékoztatást a gyermek részére adja át.

Tájékoztatás a gyermek (érdekelt) részére:

Kedves ██████████

A szüleid közt egy olyan jogvita van a bíróságon, ami téged, illetve a te életedet is érinti. Mivel elmúltál 14 éves, a törvény szerint az elhelyezésre, a veled kapcsolatos szülői felügyelet gyakorlására vonatkozó döntés csak a te egyetértéseddel hozható.

A következő tárgyaláson lehetőség van közvetlenül a bíróság előtt a téged érintő lényeges kérdésekben elmondani, hogy te mit szeretnél, az eljárással kapcsolatban mi a te véleményed.

Kérlek, ha szeretnéd a véleményed, álláspontodat, érzéseidet megosztani az eljáró bíróval, a tárgyaláson jelenj meg. A bíróságon a megjelenésed nem kötelező, de a meghallgatásoddal hozzásegíted a bírót ahhoz, hogy a téged érintő kérdésekben megfelelő döntést tudjon hozni.

A bíróság tájékoztat arról, hogy a meghallgatás a szülők és a jogi képviselők távollétében történik.

A döntés felelőssége a bíróságé és nem a tiéd.

Budapest, ██████████

██████████
bíró

BUDAPEST FŐVÁROS
KORMÁNYHIVATALA

XII. KERÜLETI HIVATALA

Másolat hiteles

Ügyiratszám: [REDACTED]
Ügyintéző: [REDACTED]
Telefon: 06 1 896 5270
E-mail: gyamugy@12kh.bfkh.gov.hu

Tárgy:
védelembé vételi ügye

JEGYZŐKÖNYV

Készült a Budapest Főváros Kormányhivatala XII. Kerületi Hivatala Gyámügyi Osztály hivatalos helyiségében (1126 Budapest, Kiss János altábornagy u. 31-33/A. II. 205.) [REDACTED] órákor

[REDACTED] (születeit: [REDACTED], a.n.: [REDACTED])
[REDACTED] m alatti lakos gyermek védelembé vételi ügyében.

JELLEN VANNAK:

A gyámhatóság részéről:

[REDACTED] gyámügyi szakügyintéző, jegyzőkönyvvezető

Az ügyfél részéről:

É. [REDACTED] (születeit: [REDACTED], a.n.: [REDACTED])
[REDACTED] kiskorú

A gyermeket édesapja [REDACTED] m alatti lakos hozta el a meghallgatásra. A meghallgatás alatt az édesapja a folyosón tartózkodik, a meghallgatásra négyszemközi, zárt ajtó mellett kerül sor.

Ügyintéző:

Mielőtt belevágunk, elmondanék neked pár dolgot.

Ez egy védelembé vételi eljárás, ami most zajlik. Tudod, ha valaki védelembé vesz a gyámhatóság, akkor a szülőknek, és ha a gyermek idősebb, akkor a gyermeknek is halóságilag feladatokat írnak elő. Ez az eljárás arról szól, hogy szükséges-e a családot számára kötelező feladatok előírásával segíteni.

Tudnod kell, hogy jogod van arra, hogy a véleményeidet megoszd velem, és ezt nekem figyelembe kell vennem a döntés során. Tudnod kell, hogy nem vagy köteles a kérdéseimre válaszolni, ha azonban válaszolsz, akkor az igazat kell mondanod. Amel nekem elmondasz, azt én a szüleiddel és a családotat segítő szakemberekkel meg kell, hogy osszam. Ha úgy döntesz, hogy nem szeretnél nyilatkozni, a gyámhivatalnak akkor is úgy kell döntenie, ahogy neked a legjobb.

A meghallgatásodról kép- és hangfelvétel nem készül, és neked sem szabad készítened ilyet. Amiket nekem elmondasz, azt én rögzítem a jegyzőkönyvben, aztán elolvasod, ha kell, javítjuk, és utána aláírjuk mindketten.

Tudom, hogy voltál már több szakértőnél, olvastam is azokat a véleményeket, amiket a szakértők készítettek. Én nem vagyok sem pszichológus, sem pszichiáter, tehát más szemmel nézem a dolgokat. Beszélgetni szeretnék veled, de amit mondasz, azt nem fogom elemezgetni, nem kérek rajzot tőled, stb.

Gyámügyi Osztály
1126 Budapest, Kiss János altábornagy u. 31-33/A. - 1535 Bp. Pf. 708. - Telefon: +36 (1) 896-5271
Fax: +36 (1) 237-48-40 KRID: 114429338 - E-mail: gyamugy@12kh.bfkh.gov.hu - Honlap: www.kormanyhivatal.hu

Oldal: 2 / 5

Igazából az, hogy mi beszélgetünk, két dologról szól most. Az egyik, hogy hogyan érzed magad a családban, és történt-e valamilyen esemény veled, amely a gyámhivatal intézkedését igényli. De erről majd később. Először általános kérdéseket fogod feltenni nekem, amelyeknek az a célja, hogy lássam, mennyire vagy érett, önálló gondolkodású nagylú – mi ezt a jogi nyelvben úgy mondjuk, hogy „ítélőképés”. (Ítéloképés az, aki képes az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni.)

Mi a neved? Hol és mikor születted? Hol laksz?

Anyát és apát hogy hívják? Hány évesek? Hol laknak? Mit dolgoznak?

Te kikkel élsz?

Hány testvéred van?

Hova jársz iskolába? Mit szeretsz ott csinálni, van-e kedvenc tárgyad vagy szakköröd?

A [REDACTED] járok. Hullámdeszakázn, csengettyű csoportra járn, kosárlabdázn, botmer órára járn szeretek.

Mi szeretnél lenni, ha nagy leszel?

[REDACTED]
Rengeteg elképzelésem volt már, de még nem tudom.

Szoktál-e önállóan közlekedni?

[REDACTED]
Nem. Se iskolába, se boltba nem megyek egyedül.

Szoktál-e önállóan vásárolni? Van-e zsebpénzed? Tudod, milyen pénzermék és pénzjegyek vannak?

[REDACTED]
Nem igazán. Étel nem szoktam magamnak venni. Játékokat szoktam venni a zsebpénzemből. Ilyenkor együtt elmegyünk a játékboltba és megvesszük. A pénzt odaadom apának, ő odaadja a pénztárosnak, és

Oldal: 3 / 5

én meg megkapom a visszajárót, 5, 10, 50, 100, 200 Ft, azok az érmék, és utána a papírpénzek 500, 1.000, 2.000, 5.000, ha jól tudom, 3.000, 4.000 nincs, aztán 10.000 és 20.000 Ft.

Van-e saját telefonod?

Nincs, táblagépem van. Asszem, lehet vele telefonálni, de nem szoktam.

Tudod-e, hogy miből lehet megélni, ha valaki felnőt?

Pénzből. Kell egy munka, hogy pénzt keressél, aztán be kell osztani, hogy legyen arra, amire kell. Étel venni, a gyerekeknek játékot, fejleszteni a házat, vagy kutyát vészel, akkor arra is be kell osztani.

Te felelős vagy-e bárkiért vagy bármiért?

A hörcsögömről felelős vagyok. Én adom neki a kaját, én adok vizet, én takarítom ki a helyét, én veszem ki estére a futókerekeit, hogy tudjak aludni, én törődök vele, simogatom, én csinálom neki fogkoptatót. Még a virágömről felelős.

Ügyintéző:

Ebben a második részben szeretnék arról beszélgetni veled, hogyan érzed magad a családban, és történt-e valamilyen esemény veled, amely a gyámhivatal intézkedését igényli. Kérlek, légy őszinte velem, amikor válaszolsz. Ha nem szeretnéd elmondani valamilyen okból az igazat, akkor inkább ne válaszolsz az adott kérdésre. Ez is jogodban áll.

Kik azok, akik a legjobban szeretnek téged?

Anyukám, apukám, nyilván a bátyáim, az összes.

Ki az, akiben a leginkább megbízol? Akár a családban, akár azon kívül.

, apában és aki a keresztapám lesz nemsokára. először barkácsra jártam, aztán kaptam különórát, aztán jóba lettünk, és megkérdeztem, hogy lenne-e a keresztapám.

Megmondja-e anya, hogy apa, hogy mit mondja ma nekem?

Nem, egyik sem.

Szoktak-e a szüleid egymásról rosszat mondani, vagy róluk?

Anyukám apukámról és rosszat mond. Apa és nem mond rosszat anyáról.

Ötlet, 4 / 5

Mik okoznak neked boldogságot a családban, az iskolában?

Néhány tantárgy, a kosarazás, a hullámdeszkazás, a két kishűgom. Amikor tabletozhatok. Amikor édességhez juthatok. Mert én így bespájolom az édességet, ha kapok. Van egy hatalmas Lego kutyám, amibe beletárolom, és abból néha kiemelek egyet-egyét. A kutya a saját szobámban van és van hozzá riasztórendszerem (az ajtóm egy kocsit szorít, úgyhogy hallom, ha valaki nyitja az ajtót).

Milyen gyakran vagy boldog?

Efég gyakran.

Miért vagy boldogtalan a családban, vagy az iskolában?

Ha piszkál néhány osztálytársam, ha rájövök, hogy valami rosszat csináltam, ha veszekedünk otthon. Még ha anyám rosszakat mond arról, amit szeretek, pl. az iskoláról, a családomról.

Milyen gyakran vagy boldogtalan?

Nem olyan gyakran azért. Ritkán.

Van-e valami, amiben hiányt szenvedsz a családban? Akár anyagi dolgok (étkezés, ruházat, játékok), akár szellemiek (tananyag, ismeretterjesztő könyvek, szakkörök, múzeumlátogatás), akár érzelmi (szeretet, törődés, bizalom) terén.

Nincs olyan, amiben hiányt szenvedek.

Hogyan szoktak téged fegyelmezni, ha nem fogadsz szót? Mit csinál ilyenkor anya? Mit csinál apa? Mit csinál

Anyukám elmond valamit, ami lehet, hogy nekem rosszul esik, lehet, hogy nem. Apukám, hát, csak rámszól. Ha nagyon rosszat csinálok, akkor megbeszéljük. Ugyanazt csinálja, mint apa.

Félsz-e anyától, apától vagy tőlük? Esetleg bárki mástól?

Nem.

Előfordult-e, hogy megütöttek, ha nem fogadtál szót? Ha igen, milyen gyakran, és miért, mi volt az oka?

Nem. Még egyszer az egyik tanárom, de vele már isten tudja, milyen régen nem találkoztam.

Oldal: 5/5

Tudod-e, hogy mindenkinek van intím szférája? Testi és lelki értelemben is.

Igen, tudom.

Tudod, hogy lelkileg mi az intím szférád?

Amit nem akarok senkinek elmondani.

Tudod, hogy testileg mi az intím szférád? Elmondanád a saját szavaiddal?

Olyan dolgok, amiket nem akarsz megmutatni másnak.

Előfordult-e, hogy valaki, bárki úgy közelített hozzád, hogy az intím testrészeidhez ért, amikor az nem volt indokolt?

Nem.

Előfordult-e, hogy valaki másnak te az intím testrészeidhez értél, akár, mert kérte, akár, mert hagyta?

Nem.

mi történt? Előfordult-e azóta ilyen, vagy más hasonló, akár i akár mással?

Nem értett intím testrészedhez.

Szerinted egy nőnek nem intím testrésze a melle?

De.

Akkor elmondod, hogy mi volt a t ?

Nem, mert nem volt semmi.

A megjelent gyermek mást elmondani nem kíván, a jegyzőkönyvet elolvasás után, helybenhagyólag írja alá, tekintettel arra, hogy általa elmondottakat helyesen tartalmazza.

Jegyzőkönyv lezárva: órákor

gyámügyi szakügyintéző

Érdi Járásbíróság

A DOKUMENTUMOT
ELEKTRONIKUS ALÁÍRÁSSAL LÁTTA EL:
BUDAPEST KÖRNYÉKI TÖRVÉNYSZÉK
Budapest Környéki Törvényszék**J E G Y Z Ő K Ö N Y V**
*egyéb érdekelt meghallgatásáról***Felperes:****Alperes:****A per tárgya:** házasság felbontása és járulékai**A perfelvételi tárgyalás helye:** 2030 Érd, Szabadság tér 7-8.
fszt. 5. sz. tárgyalóterem**A perfelvételi tárgyalás ideje:** _____ napjának _____ óra _____ perce**A perfelvételi tárgyalás megkezdésének ideje:** _____ napjának _____ óra _____ perce**J e l e n v a n n a k:**

_____ bíró

Jegyzőkönyvvezető

a Pp. 159. § (3) bekezdése szerint mellőzve

Egyéb érdekeltként:kk. _____ aki magát a _____ számú
érvényes személyazonosító igazolvánnyal
igazolja

A bíróság a személyes meghallgatást megkezdi és megállapítja, hogy azon kk. egyéb érdekelt megjelent.

A meghallgatás anyaga jegyzőkönyvvezető mellőzésével, a tárgyalással egyidejűleg, a tartalmat összefoglaló hangfelvétel útján kerül rögzítésre, melyről készült írásbeli jegyzőkönyv a felvétel hanganyagának leírását, de legkésőbb 8 munkanapot követően az Érdi Járásbíróság Polgári Kezelőirodáján ügyfélfogadási időben megtekinthető, illetve arról másolat átvehető. A jegyzőkönyv az eljárási cselekménnyel egyidejűleg tett megjegyzései alapján is kiegészíthető, illetve módosítható.

A bíróság rögzíti kiskorú egyéb érdekelt kiskorú _____, aki magát a _____ számú érvényes személyazonosító igazolvánnyal igazolja, személyi adatait az alábbiak szerint:
édesanyja neve:
lakóhelye:
tartózkodási helye:

A bíróság tájékoztatja egyéb érdekeltet arról, hogy a valóságnak megfelelően kell nyilatkoznia, de a nyilatkozattételre és egyes kérdésekre való válaszadást megtagadhatja. Tájékoztatja a bíróság egyéb érdekeltet arról is, hogy saját véleményére kíváncsi, döntését azonban a bíróság fogja meghozni.

Eljáró bíró kérdésére egyéb érdekelt:

5. osztályos vagyok _____ az _____ járok, A. osztályos vagyok, ami angol tagozatos, de itt nincsenek barátaim, csak inkább a C. osztályban, ott vannak a legkedvesebb emberek és tanárok. A C. osztály az németes. Én jelenleg nem tanulok németet, csak később fogok, lehet a második félévben. Egyébként nem szeretem az angolt, koreaiul szeretnék megtanulni, mert a kedvenc zenei műfajom a K-pop, kedvenc együttesem a Straykids és a Blackpink, amelyben thaiföldi, ausztrál és koreai előadók vannak.

Érdi Járásbíróság

Hétvégente szombaton van, hogy hajnal 1-kor alszom el és vasárnap 11-kor kelek fel, ez nagyon vicces, alapvetően pedig 9-kor szoktam hétköznap lefeküdni, amikor iskola van és reggel 6-kor kell kelnem, 10 percre van az iskola, anya szokott autóval elvinni. Általában 7:15-kor kellene elindulni, de ez nem mindig sikerül.

Imádok aludni és ezen kívül az evés a kedvenc tevékenységem. A színjátszó körben, ahova járok, a kedvenc mondásom, hogy „net nélkül is lehet egész nap zabálni”. Kedvenc ételém a borsófőzelék fasírttal, a krumplipüré tartármártással és rántotthusival, valamint a krumplifőzelék és a rántott sajt. Anya ezeket mindig frissen készíti nekem, főleg a karfiolt és a brokkolit. Apa pedig meg szokta venni ezeket a boltban, illetve megrendeli nekem. Legjobban csak azt szeretem, amit anya készít nekem, csak azokat eszem meg.

A suliban régebben volt reggeli és uzsonna is, de most már 2-ig vagyok az iskolában, délután már nem kell ott maradnom a napköziben, hanem 6. óra után jönnek értem.

Én nagyon szeretek lakni, nagyon jó a [redacted] utcában, ahol az udvarról át lehet menni a szomszédhoz is, mivel van építve lépcsős átjáró. A szomszédban van egy hétéves kislány is, akivel jó barátságban vagyok. A házunk nagyon jó, jó nagy, külön szobám van, van olyan szoba is, ahol egy tükörből lehet a nagyszobába bejutni. Itt anya új párjával élünk, jól kijövök vele.

Anya most már otthon dolgozik, az összes ügyfelét ismerem, nagyon szeretnek engem, sokat szoktam ott lenni. szoktam a pénzürmékre csillámmal és körömlakkal is rajzolni, illetve kövekkel és gyöngyökkel díszíteni, amit később elajándékozom [redacted] vagy [redacted] anya új párja, akít egyébként [redacted] hívnak, de erre a névre nem hallgat, és ezért hívjuk [redacted], mert nagy szakálla van, anyát pedig [redacted] hívom.

[redacted] is szerettem lakni, de nem volt annyira jó. Ott a nővéremnek a pincében kellett laknia, de ott is szépen ki volt alakítva egy lakrész, ahol voltak szekrények, illetve az ő edzős eszközei, illetve felragasztottuk a holdat, csillagokat és égősort is, amivel hangulatos lett ez a lakrész.

[redacted] volt 5 süniink, az enyém volt Merlin, már csak 3 süni van, a nővérem [redacted] szokta őket etetni.

Szabaddidőmben általában aludni szoktam, ez a legkedvencebb elfoglaltságom. Kosarazni jártam korábban, de azt most már lecseréltem. Ezen kívül színi iskolába járok, ahol szerepében vagyok, akinek az a karaktere, hogy egész nap éhes, a Chap GPT-vel szokott a tanárnéni jeleneteket rendezni és azokat kell előadnunk. Karácsonyi szerepem a suhanc volt, amikor a gyufaárus kislányt játszottuk, a Dzsungel könyvében pedig a kis Maugli szerepet játszottam. Azt a szerepet nem annyira szerettem, mert állathangokat kellett kiadni és az nem ment annyira jól.

Ezen kívül a kedvencem a K-pop és azzal szeretnék foglalkozni. Énekelni az énekórán szoktam, de még nem megy annyira jól. Ezen kívül táncolni is szoktam. Ahhoz, hogy K-pop sztár legyek, az kell, hogy jól énekeljek és jól tudjak táncolni, később pedig egy együttest is tudjak alakítani, ha kimegyek Koreába.

Érdi Járásbíróság

A nyaram jól telt, Horvátországban is voltunk, ahol rengeteg fagyit vásároltunk és mindet én ettem meg a végén, minden fagyit szeretek, amiben nincsenek gyümölcsdarabok, a kedvencem a dubai csokis, egyébként magát a dubai csokit annyira nem szeretem.

Apánál egyáltalán nem szeretek ott aludni. Az szokott történni, hogy ha anyával beszélek, akkor apa dühös lesz és fel-alá járkál, van, hogy az ajtót is becsapja. Nem tudom, hogy ezt miért csinálja. Amikor ott voltam nyáron, vizes lett a pizsamám, mert a slaggal játszottam, de én csak pizsiben, tehát pólóban és pizsamanadrágban szeretek aludni, de mivel vizes lett, ezért anyával beszéltem telefonon és anya mondta, hogy keressek az ő ruhái között, amik még ottmaradtak, magamnak egy pizsamát. Ahogy bementem a gardróbba, apa utánam jött és mindig kiküldött a gardróból. Nem éreztem ettől jól magam, sírtam és végül aznap haza is mentem anyához, aki értem jött.

Régen, amikor ottaludtam volt, hogy apa piált és elaludt délután és csak másnap délután kelt fel, enni sem tudtam, csak szendvicset, illetve a nővérem volt ott, aki segített. Amíg apa aludt, addig ültem a fotelban, mivel csak abban a szobában tudok elaludni, ahol TV van. A szobám, amit régen használtam, oda bepakoltak mindent a szüleim, így nem tudtam ott aludni, így a kanapén apa mellett a fotelban ültem és néztem a TV-t. Ekkor megláttam valamit az ablakban, vörös szemeket, nagyon megijedtem, felsikítottam és sírni is kezdtem. Apa felnézett, hogy mi történt, elmondtam neki, de ő visszaaludt és nem is emlékezett rá, hogy megkérdezte tőlem, hogy mi történt. Van, hogy két nap eltelik így, hogy délután elalszik és másnap reggel kel fel, aztán 2 napig nem iszik, majd a következő 2 nap ugyanígy telik, hogy elalszik délután és másnap kel fel.

Az, hogy apa alkoholt fogyaszt, azt szoktam látni, illetve abból tudom, hogy feláll az asztaltól, odamegy a hűtőhöz percenként, iszik és visszaül, majd ezt percenként eljátssza. Volt, hogy megivott egy ekkora sört (kezével mutatja, hogy mekkora), illetve volt, hogy két doboz vagy két üveg alkoholt is megivott egy hét alatt, illetve 5 nap alatt, 2 napig ivott, majd 2 napig megint nem ivott. Ilyenkor, ha ott vagyok apával, akkor a fejembe húzom a takarót és játszom a telefonommal. Ilyenkor néha szokott bunkó lenni. Ha apánál vagyok, ` it szokott lenni, az ő lakrészében, de ő sincs mindig ott, mert van, hogy hétfőig szombatnaként elmegy ` a barátjához.

Jelenleg csak a hétfőket töltöm apával és nem szoktam ottaludni. Szombaton a színisuli után apa jön értem és együtt töltjük a délutánt. Nyáron ott kellett aludnom. Nyáron medencézni szoktunk, illetve ez volt az első ilyen nyár és sokat medencéztünk. Ha pedig a színi után ott vagyok apával, akkor játszunk, élő szerepeket készítünk, animákat a játékhoz a Chat GPT-vel, a karaktereket a Chat GPT összeállítja, illetve mi is szoktunk javaslatokat tenni és ezeket kinyomtatjuk és összegyűjtöm, van, hogy 35 oldalas jellemzéses szerepkarakter is készült.

Apánál, ha ott vagyok, nem szívesen szeretek ottaludni. Nekem megfelel úgy, hogy hétfő, kedd, szerda, csütörtök anyával vagyok és pénteken iskola után apa jön értem, de 7 órára hazavisz, illetve minden 2. szombaton, hogyha értem jön a színiiskolába, akkor utána esete 7-ig vagyok apával, ez elegendő, többet nem szeretnék. Azon kívül, hogy karaktereket gyártunk, van, hogy néha elmegyünk moziba, és állatkertben is voltunk, ahol vöröspandát is láttunk.

Érdi Járásbíróság

Ha apánál vagyok és anyával beszélek telefonon, akkor apa dühös lesz, így van, hogy anyát nem is szeretem felhívni. Anya és apa nem igazán kommunikálnak egymással, illetve csak sms-eket váltanak, amit néha elszoktam anya telefonján olvasni. Ilyenkor azt érzem, hogy dühös vagyok. Volt olyan, hogy apa nagybetűkkel írt, de amikor anyának azt írta, hogy „te” mész érte, akkor azt kicsi betűvel írta, ami anyára nézve úgy gondolom, hogy lealacsonyító.

Sokkal jobban szeretek élni a utcában, mint , sokkal jobb ott az életem.

Korábban anyáék minden este veszekedtek, főleg, amikor apa részeg volt. Ahogy anya belépett a házba, azonnal mondta, hogy menjek fel a szobámba, mert anyáék minden este veszekedtek. A testvéreimmel jó a kapcsolatom, ha apánál vagyok, akkor szoktam többet találkozni, de is jól kijövök, vele és szoktam a legtöbbet találkozni, aki gyakrabban jön át hozzánk, neki van egy kisbabája, aki nagyon cuki, hívják, de mi csak szoktuk becézni.

Szeretnék majd olyan szobát, mint ami van, ahol van gamer szék, számítógép és monitorok. Egyelőre csak a telefonom szoktam a játékokkal játszani (megmutatja).

Ha valami bánt, akkor anyának szoktam inkább elmondani, ővele tudom megbeszélni a dolgokat.

Eljáró bíró kérdésére egyéb érdekelt:

Egyebet elmondani nem kívánok, az általam elmondottak helyesen kerültek jegyzőkönyvezésre.

Ezt követően a bíróság az egyéb érdekelt meghallgatását befejezetté nyilvánítja. Egyéb érdekelt a tárgyalótermet elhagyja.

Meghallgatás befejezve. Jegyzőkönyv lezárva óra perckor.

K.m.f.**bíró**

Nagy Adrienn*

Határon innen és túl – a végrehajtási jog fejlődési irányai Európában

Könyvismertetés Wopera Zsuzsa, Nagy Adrienn (szerk.): *A végrehajtási jog aktuális kérdései* című könyvről

A végrehajtási jog aktuális kérdéseinek megvitatása tárgyában 2025. március 14-én a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Európai és Nemzetközi Jogi Intézete, a Miskolci Jogászképzésért Alapítvány, a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, a Magyar Jogászegylet, a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága és a Bruckner Győző Tehetséggondozó Szakkollégium Polgári Eljárásjogi Szakmai Műhelye „*A végrehajtási jog aktuális kihívásai*” címmel konferenciát szervezett, melynek keretében tíz előadást hallhattak a résztvevők elméleti és gyakorlati szakemberektől. A konferencia azért is kiemelkedő jelentőségű, mert kifejezetten a végrehajtás témakörében ritkán nyílik alkalom ilyen tudományos szakmai diskurzusra. A kötet kiadását alapvetően ez a szakmai konferencia inspirálta, illetve az a tény, hogy a bírósági és a közigazgatási végrehajtási jog tárgykörében kevés olyan, a közelmúltban megjelent magyar nyelvű szakirodalom áll rendelkezésre, mely tudományos igénnyel közelít e fontos jogterület elemzéséhez.¹

A végrehajtási jog olyan interdiszciplináris jogterület, amelynek szabályai dinamikusan változnak, és időről időre felmerülnek olyan, korábban nem tapasztalt anyagi jogi és eljárásjogi problémák, amelyek értelmezése, megoldása korántsem egyértelmű. A tanulmánykötet e gondolatot szem előtt

tartva nem arra vállalkozik, hogy feldolgozza valamennyi, a bírósági végrehajtási jogterületet érintő és megoldásra váró problémakört, ehelyett két kiemelt tárgykörre fókuszál. Az első része olyan gyakorlatcentrikus tanulmányokat tartalmaz, amelyek a végrehajtási jog aktuális kérdéseit tárgyalják. A kötet első részében publikált írások jól reprezentálják a felmerülő gyakorlati problémák sokféleségét, az adóvégrehajtásban felmerülő kérdésektől, a biztosítási intézkedéseken át egészen a határon átnyúló szülői felelősségi ügyekben újonnan bevezetett végrehajtás felfüggesztési és megtagadási okokig. A kötet I. része tartalmaz válogatást a 2025. március 14-én megtartott konferencián elhangzott előadásokból.

Nagy Adrienn bevezető tanulmánya a végrehajtási jog három fő kihívását emeli ki: a hitelezői érdek és az adóvédelem közötti egyensúly kérdését a magyar bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.) utóbbi években módosított normái mögött meghúzó jogalkotói szándékot elemezve, a határon átnyúló végrehajtás problémáit elsődlegesen az Európai Unió jogalkotására fókuszálva, valamint a digitalizáció hatását és jelentőségét a bírósági végrehajtásban, utalva a digitális vagyontárgyakra vezetett végrehajtás kérdéseire. A szerző rámutat, hogy a végrehajtási jog egyik legnagyobb dilemmája az, hogy miként biztosítható a követelések hatékony érvényesítése úgy, hogy közben az adós alapvető jogai ne sérüljenek.

Herédi Erika tanulmánya a közigazgatási végrehajtás sajátosságait vizsgálja, különös tekintettel azokra az esetekre, amikor a végrehajtás tárgya meghatározott cselekmény. A szerző kiemeli az ágazati szabályozás sokszínűségét, valamint azt, hogy a végrehajtás hatékonysága nagymértékben függ az eljárás sajátosságaitól.

Horváth E. Írisz a Kúria jogegységesítő tevékenységét elemzi a bírósági végrehajtási jog területén. Tanulmánya rámutat arra, hogy a jogegység biztosítása kulcsfontosságú a jogbiztonság szempontjából, különösen egy olyan területen, ahol a jogalkalmazás számára jelentős mérlegelési lehetőséget biztosítanak a jogszabályok.

Krappai Ferenc az adóvégrehajtás gyakorlati problémáit mutatja be. A szerző hangsúlyozza, hogy az adóvégrehajtás sa-

* Főosztályvezető, Magánjogi Kutatási Főosztály, intézetigazgató egyetemi docens, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet.

1 Lásd pl. Wopera Zsuzsa – Gyovai Márk (szerk.): *Kézikönyv a bírósági végrehajtás foganatosításához*, Wolters Kluwer Bp. 2016.; GELENCSÉR Dániel – UDVARY Sándor (szerk.): *A bírósági végrehajtásról szóló törvény és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja*, HVG-ORAC Bp. 2021.; Muzsalyi Róbert: *Az európai számlázárolási rendelet kommentárja*, ORAC Kiadó Bp. 2022.; Gyovai Márk: *Az önálló bírósági végrehajtó szerepe az adóvégrehajtásban*; *Magyar Jog* 2015/10. 575–583. o.; Wopera Zsuzsa: *A Brüsszel IIb rendelet általános jellemzése*. In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A Brüsszel IIb rendelet kommentárja*, ORAC Kiadó Bp. 2023. 50–53. o.; Tóth Barbara: *A végrehajtás megtagadása és felfüggesztése a kiskorú gyermek érdekében az európai uniói családjogában*, *ADVOCAT* 2025/2. 42–57. o.; Móricz Aliz: *A biztosítási intézkedés jogintézményének főbb sarokpontjai az adóvégrehajtási eljárásban*, *Fontes* 2023/2–4. 71–80. o.

játos helyet foglal el a végrehajtási rendszerben, mivel az állam mint jogosult jelenik meg, ami speciális eljárási megoldásokat indokol. A tanulmány következetesen bemutatja a közigazgatási és adóvégrehajtásban eszközölt reformokat, és hangsúlyozza az adóvégrehajtás hatékonysági eredményeit.

Molnár Judit a fizetési meghagyásos eljárás és a végrehajtóhatóság kapcsolatát vizsgálja. Tanulmánya rámutat arra, hogy a jogerős fizetési meghagyások jelentős szerepet játszanak a követelések gyors és hatékony érvényesítésében. Figyelemre méltó jogtörténeti elemzést olvashatunk a jogerő és a polgári nemperes eljárások, azon belül is hangsúlyosan a fizetési meghagyásos eljárások összefüggéseiről. Kritikai módon értékeli a Kúria 6/2022. sz. Jogegységi határozatának indokolásában a fizetési meghagyáshoz fűződő anyagi jogerő értelmezése tárgyában kifejtett megállapításokat.

Szintén a fizetési meghagyásos eljárás Nagy Andrea tanulmányának központi témája, a szerző azonban a biztosítási intézkedések alkalmazásának feltételeit, lehetőségeit elemzi. Vizsgálja a biztosítási intézkedés elrendelésének feltételeit, eseteit, fajtáit és eljárási szabályait. Alapvetően arra a kérdésre keresi a választ, hogy van-e helye biztosítási intézkedésnek a fizetési meghagyásos eljárásban. A szerző arra a következtetésre jut, hogy a nemperes eljárás sajátosságai miatt nem illeszthető megfelelően a közjegyző hatáskörébe a fizetési meghagyásos eljárásban a biztosítási intézkedés, meglátása szerint a legjobb tudás, a legkörülmekintőbb eljárás mellett sem lehet megalapozott döntést hozni a biztosítási intézkedés elrendelésére irányuló kérelem tárgyában.

Pribula László a végrehajtás megszüntetése iránti perek és az érvénytelenségi perek kapcsolatát vizsgálja. Tanulmánya rámutat a két eljárás közötti összefüggésekre és a gyakorlati nehézségekre. A szerző arra a következtetésre jut, hogy a polgári perjogi kodifikáció során a gyakorlat számos jogalkalmazási nehézséget és annak megoldására alkalmas jogalkotási beavatkozási szükségletet jelzett. Pozitívumnak tartja, hogy ezek a jelzések számos esetben találtak befogadásra: így a végrehajtási záradékkal elrendelt végrehajtásban a hitelezővédelem szempontjait is megfelelően figyelembe véve, következetesebbé váltak és egyszerűsödtek az adós védekezési lehetőségei. A hitelezői érdek elsődlegessége és a bírósághoz fordulás joga egyidejű érvényesülését biztosítani kívánó megoldás is vet fel azonban a gyakorlat fejlesztéséhez hozzájáruló kérdéseket, amelyek az igényérvényesítés hatékonyságát tekintetbe vevő megoldása mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó, mind a jogkereső felek közös érdeke.

Suri Noémi az európai biztosítási intézkedés magyar jogban betöltött szerepét elemzi, különös tekintettel az ideiglenes számlazárolásra. A tanulmány a nemzetközi és hazai szabályozás összhangját vizsgálja. A szerző áttekinti a Vht. kapcsolódó rendelkezéseit, valamint utal az ideiglenes számlazárolást el-

rendelő európai végzés, mint jogintézmény rendszertani elhelyezésének hiányára. E körben arra a következtetésre jut, hogy jelentős különbség van a magyar és az európai biztosítási intézkedés elrendelésének feltételei között. A rendelet nyolc éves alkalmazásának összegző tapasztalatai körében megállapítja, hogy a sui generis biztosítási intézkedés elrendelése során a magyar bíróságok számára is az elsődleges kihívást a megfelelő egyensúly megtalálása jelenti a hitelezőnek a végzés beszerzéséhez fűződő érdeke és az adós azon érdeke között, hogy ne kerüljön sor visszaélésre a végzés végrehajtása következtében.

Wopera Zsuzsa a gyermekközpontú végrehajtás kérdését vizsgálja a szülői felelősséget érintő ügyekben. A szerző utal arra, hogy az utóbbi években a polgári anyagi és eljárásjogi szabályozásban markánsan érvényesül a gyermekközpontú megközelítés. Kevesebb szó esik azonban azokról az újításokról, amelyek a szülői felelősséget érintő eljárásokban hozott határozatok végrehajtását érintik, különösen az ilyen határozatok végrehajtásának felfüggesztését és megtagadását. Jelen tanulmányban elsődlegesen ezeket, a gyermekközpontú végrehajtást segítő különös rendelkezéseket elemezi.

A tanulmánykötet II. része a végrehajtási jog elévülésével kapcsolatos jog-összehasonlító tanulmányokat tartalmazza, amelyek az Európai Unió egyes tagállamainak nemzeti megoldásait elemzik az adóssal szemben foganatosítható végrehajtási cselekmények elévülése terén és vannak le mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás számára hasznosítható következtetéseket arra vonatkozóan, hogy az „örök adósi” minőség magyar jogban létező szabályozása mennyiben tekinthető általánosnak vagy inkább unikális jogi megoldásnak.

A spanyol, a román, a finn, az észt, a horvát, a német és az osztrák szabályozás bemutatása rámutat arra, hogy az egyes országok eltérő megoldásokat alkalmaznak. Egyes jogrendszerek objektív elévülési határidőt állapítanak meg, míg mások lehetővé teszik a követelések hosszú távú érvényesítését. A tanulmányokból levonható az a következtetés, hogy az elévülés szabályozása szorosan összefügg a jogpolitikai célkitűzésekkel, az éppen aktuális gazdasági, pénzügyi és társadalmi folyamatokkal, melynek során mérlegelni szükséges, hogy a hitelezői követelések kielégítését vagy az adósvédelmet szükséges éppen előtérbe helyeznie a jogalkotónak.

A tanulmánykötet átfogó képet ad a végrehajtási jog jelenlegi helyzetéről, jövőbeli kihívásairól Magyarországon és az Európai Unióban. Kiemelt jelentősége abban áll, hogy összekapcsolja az elméleti elemzést a gyakorlati tapasztalatokkal, valamint nemzetközi perspektívából is értékelhetővé válik a magyar szabályozás. A kötet hozzájárul a végrehajtási joggal kapcsolatos tudományos diskurzus fejlődéséhez, és hasznos iránytűként szolgál a jogalkalmazók számára is.

Wopera Zsuzsa*

Ment-e digitalizáció által a polgári bírászkodás elébb? Könyvismertetés Dr. Gyarmathy Judit *Digitális korszakváltás a magyar bíróságokon* című könyvéről

Vörösmarty Mihály *Gondolatok a könyvtárban* című verses híres mondatának parafrázisa jól szemlélteti Gyarmathy Judit 2025-ben megjelent hiánypótló kötetének célját, amely ezen alapgondolat köré épülve mutatja be a digitalizáció hatását a magyar polgári igazságszolgáltatás fejlődésére. Az igazságszolgáltatás megkerülhetetlen digitalizációja, a technológiai vívmányok alkalmazása az ítélkezésben és a polgári jogviták elbírálása során évtizedek óta megosztó kérdés a szakma körében. Általános vélekedés, hogy az elektronikus technológiák alkalmazása az igazságszolgáltatásban elmarad a digitális technológiáknak az életviszonyok más területein való érvényesülésétől. Ezt a helyzetet sokan az eljárásjogi garanciák, az igazságszolgáltatási alapelvek maradéktalan érvényesülésével magyarázzák, és látható, hogy Európa országaiban is széles spektrumon mozognak az alkalmazott megoldások. Vannak olyan országok, amelyek kifejezetten nyitottak a digitalizáció vagy akár a mesterséges intelligencia nyújtotta lehetőségek igazságszolgáltatásban történő felhasználása iránt, míg más jogrendszerekben ezt szinte teljes mértékben elutasítják. Németországban például az ún. „A jövő polgári pere” reformbizottság 2025. január végén tette közzé azt a jelentését, amely a polgári peres eljárás digitalizációjának fejlesztéséhez kapcsolódik, és erre vonatkozóan tartalmaz ajánlásokat. A zárójelentés nagy hangsúlyt helyez az online eljárások bevezetésére, ami alkalmas az eljárások időtartamának csökkentésére. A tárgyban folyó kutatások alapján megállapítható, hogy Európában jellemzően a bírósági munka digitalizálására helyeződik a hangsúly, amellyel összefüggésben a magyar eredmények európai viszonylatban is élenjárónak mondhatók. Az algoritmusok és a mesterséges intelligencia becsatornázása a bírói döntés-előkészítésbe,

döntéshozatalba még csak kutatási projektek szintjén jelenik meg, míg az MI-alapú támogató programok kifejlesztésével jellemzően a laikus jogkeresőket kívánják segíteni, amire jó példa Írország, de Magyarországon is találunk kifejezetten ezzel a céllal létrehozott keresőfelületet.

Az elektronikus technológiák, a digitalizáció és a mesterséges intelligencia igazságszolgáltatásban betöltött helyét, fejlesztésének lehetőségeit és korlátait, továbbá veszélyeit érintő élénk szakmai diskurzusra is figyelemmel kifejezetten aktuálisnak tekinthető Gyarmathy Judit munkája. A szerző a digitalizáció és a polgári pervitel alapvető összefüggéseit, a technológiai fejlődés polgári jogalkalmazásra gyakorolt hatását elemzi monográfiájában. Műve már emiatt is hiánypótló, az pedig különösen értékesé teszi a kötetben leírt folyamatok értékelését, és az elemzést is hitelesíti, hogy a szerző gyakorló bíróként, a saját megélt tapasztalatain keresztül, ebből a perspektívából tárgyalja a témát. A kötetben központi szerephez jut a Covid-járvány igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásainak elemzése, ami azért elengedhetetlen, mert ez az időszak – sajnálatos módon – az e-tárgyalások, e-kapcsolattartás igazi főpróbája volt, és mindenképpen felgyorsította az elektronikus tárgyalások térnyerését a polgári igazságszolgáltatásban.

A kötet nyolc fejezetre tagolódik. A szerző a *Bevezetés*ben világosan kijelöli a monográfia célját, amely szerint a kötet elsődlegesen a digitális bírósághoz vezető úttal, annak mérföldköveivel és kihívásaival foglalkozik. A szerző a bevezetésben felállít három, egymással tartalmilag összefüggő hipotézist, amelyekre a kötet végén részletesen reflektál. Az első szerint a digitalizációs fejlesztések növelik a bíróságok rezilienciáját (ellenálló képességét), ami jelentős hatással van a polgári eljárások lefolytatásának kereteire is, mindemellett támogatást adnak a bíróságok magasabb színvonalú ítélkező tevékenységéhez. A második előfeltevés szerint a bírósági digitalizáció eddigi megoldásai segítik a polgári eljárásjogban alapvető és rendszerszinten megjelenő perhatékony

* Egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar; elnök, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet.

érvényesülését. A harmadik hipotézis szerint, amennyiben az első és második előfeltevésben foglaltak igazolódna, azok fenntartása érdekében a digitalizációs vívmányok további fejlesztése szükséges.

A szerző a második fejezetben, *Az új polgári perrendtartás perindítási szabályai a perhatékonyság szolgálatában* cím alatt először röviden végigvezeti az olvasót a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) elfogadását megelőző „kordokumentumok”, így a polgári perjogi kodifikációt elindító kormányhatározat, a Kormány által 2015 januárjában elfogadott Konceptió, majd ezt követően a Pp. indokolásának legfontosabb, az elektronizációt érintő célkitűzéseinek, a perhatékonyság érvényesülésének szempontját szem előtt tartva. E fejezet célja annak összefoglalása, hogy a polgári perrendtartás új szabályai a digitalizáció vívmányaival összefüggésben miként képesek szolgálni a perhatékonyságot, továbbá, hogy a digitalizáció szerepet játszhat-e az eljárás észszerű időn belüli befejezésének támogatásában.

A szerző ezzel összefüggésben részletesen kitér a jogviták észszerű időn belül történő befejezését új dimenzióba helyező, a polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről szóló 2021. évi XCIV. törvény (Pevtv.) jelentőségére, a polgári perben is irányadó, a tisztességes eljáráshoz való jog részjogosítványának tekintendő, észszerű időn belül történő befejezés követelményére.

A könyv harmadik fejezete a *bírósági digitalizáció magyarországi fejlődését* mutatja be a kezdeti lépésektől a hatályos szabályozásig. Kifejezetten hasznos olvasmány, amelyben a szerző külön fejezet alatt tárgyalja a bírósági határozatok közzétételének és anonimizálásának folyamatát. Külön értékes része a fejezetnek a bírósági határozatok közzétételének egyik lehetséges következménye: a bírói profilalkotás lehetőségének tárgyalása, ami az MI időszakában megkerülhetetlen kérdés. A szerző itt tér ki részletesen az elektronizált eljárások bemutatására, köztük a cégeljárás és a fizetési meghagyásos eljárás elemzésére. Előbbi esetén a bíróságok számára is komoly kihívás lesz a Jszytv. hatálybalépése.

A szerző ebben a fejezetben már célzottan a polgári perekben vizsgálja az elektronikus technológia fejlődési folyamatát, nem mellőzve a joggyakorlatban jelentkező problémák tárgyalását, mint pl. az elektronikus kapcsolattartásra kötelezett személy által a tárgyaláson papíralapú okirat becsatolása, amelynek a bíróságok általi merev értelmezése vált szükségessé a Pp. 608. § (1) bekezdésének módosítása. Ebben a fejezetben tárgyalja a szerző az egyszerűsített telekommunikációs jelenlét nemrég bevezetett szabályait, a gyorsított per tapasztalatait, a kettős, papíralapú és elektronikus iratkezelés problematikáját. Álláspontom szerint a digitális vívmányok jelentőségét az igazságszolgáltatásban, illetve az e-iratkezelés hatékonyságát gyengíti, ha minden, az e-aktában lévő iratot papíralapon is tárolni kell, de ez a megoldás a kizárólagos elektronikus tárolás veszélyeire tekintettel egyelőre elkerülhetetlennek tűnik.

A monográfia IV. fejezete a *járványügyi veszélyhelyzet idején bevezetett különleges jogrendi szabályozási helyzetet* tárgyalja, korhűen feldolgozva az ott alkalmazott jogi megoldásokat az eljárásjogilag értelmezhetetlen rendkívüli ítélke-

zési szünettől a Veir. jogszabályokig. Ezek a kormányrendeletek a különös eljárási szabályok megállapítása mellett az igazságszolgáltatási tevékenységet ellátó személyek jogálására, illetve a bírósági, az ügyészi, a közjegyzői, a végrehajtói szervezet működésére vonatkozó speciális szabályokat is megállapítottak a veszélyhelyzet idejére. Az eljárási szabályok egyfelől az eljárások megindíthatóságát, másfelől a már megindult eljárások folytathatóságát biztosították oly módon, hogy az eljárásban részt vevők életének és egészségének megóvása érdekében valamennyi eljárásban a lehető legkisebb mértékűre korlátozták a személyes közreműködéssel járó eljárási cselekményeket, és ahol lehetett, teljesen ki is iktatták azokat. A szerző külön szerkezeti egységben tárgyalja a veszélyhelyzeti jogalkotás hatását a Kúria működésére. Kiemelkedő része a fejezetnek az, ahol a szerző a veszélyhelyzet tapasztalatait összegzi a digitalizáció szemszögéből.

A könyv V. fejezete a magyar igazságszolgáltatás digitalizáltságát, a *digitális fejlesztések hatását veti össze más külföldi és nemzetközi bírósági modellekkel*, megoldásokkal az igazságügyi eredménytábla adatai alapján, részletesen elemezve az egyes mérési szempontok szerinti eredményeket. A szerző megállapítja, hogy a vizsgált szempontrendszer alapján a magyar igazságszolgáltatás dobogós helyen áll. Ebben a fejezetben az igazságügyi digitalizáció jövőbeli irányairól is részletesen értekezik a szerző.

A kötet hatodik fejezete a *bírósági digitalizáció empirikus tapasztalatait* összegzi bírói szemszögből. Mindig gazdagít és hitelesebbé tesz egy szakkönyvet, ha annak szerzője empirikus vizsgálatot végez, amely különösen jelentős a magyar bírói kar kifejezetten konzervatív attitűdjé szempontjából, amelyre maga a monográfia is utal. A kérdőívet a kötet melléklete tartalmazza. Az empirikus kutatásban a Kúria civilisztikai ügyszakban eljáró bírái vettek részt. Az elektronikusan kitöltött kérdőíven több kérdés is a MI jelenlegi és jövőbeli igazságszolgáltatásban történő felhasználására kérdezett rá. Előremutató megállapításokat tartalmaz a kötet jelen fejezete és különösen szemléletes a 220. oldalon található szöveghő az eredményeket tekintve. A szöveghőben megjelenő „segítség”, „fejlődés” és „veszély” kifejezések jól szemléltetik a bírák vagy akár az igazságszolgáltatás MI-hez való viszonyát. A kérdőíves empirikus kutatást mélyinterjúk is kiegészítették.

A VII. fejezet a bevezetésben meghatározott *hipotézisek értékelését* tartalmazza. A szerző itt egyértelművé teszi, hogy a Covid-járvány miatti veszélyhelyzet a polgári igazságszolgáltatásban felgyorsította a digitalizációs vívmányok implementációs folyamatát, amely e nélkül biztosan lassabb lett volna, továbbá segítette a bíróságok ítélkező tevékenységét. Egyetérték a szerzővel abban, hogy a digitalizáció, az elektronikus technológiák alkalmazása elősegíti a perhatékonyság rendszerszintű érvényesülését. A jövőbeli fejlesztéseknek egyik iránya álláspontom szerint a „papíralapúság” kiiktatása kell legyen, mert ha továbbra is fennáll a jelenlegi kettősség, akkor az elektronikus technológia maximum segítheti a bírósághoz fordulás jogának gyakorlását, határozatok keresetességét és a hatékony joggyakorlást az eljárás során, de nem lesz képes olyan szintre fejleszteni az igazságszolgáltatást, amelyre a modern technika, MI jelenlegi állása szerint az már alkalmas lenne.

A szerző a kötet utolsó fejezetében záró gondolatai között megfogalmazza, hogy a digitalizáció nem öncél, annak az igazságszolgáltatáshoz való könnyebb hozzáférés célját kell szolgálnia. A szerző álláspontja szerint a digitalizáció növeli a bírósági szervezet rezilienciáját és rugalmasságát, és polgári

ügyekben elősegíti a Pp. alapelveinek érvényesülését, ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a kizárólag digitálisan működő rendszerek komoly veszélyt rejtnek, a kizárólagosságból eredő kiszolgáltatottság és sérülékenység miatt, amire az igazságszolgáltatásnak fel kell készülnie.

Pázmándi Kinga*

Konferenciabeszámoló

STABILITÁS, BIZALOM, INNOVÁCIÓ – ORSZÁGOS KONFERENCIA A MODERN PÉNZPIACOK JOGI ÉS FELÜGYELETI DILEMMÁIRÓL

Kiemelt szakmai érdeklődés mellett zajlott a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet és a Magyar Jogász Egylet közös szervezésében 2026. február 18-án, a Károlyi–Csekonics-palota Báltermében megrendezett *A modern pénzügyi piacok dinamikája* című konferencia. A rendezvény a pénzügyi piacok gyorsan változó működési környezetét vizsgálta szabályozói, felügyeleti, compliance-, befektetői és kutatói nézőpontok találkozásával.

A modern pénzügyi piacok dinamikája címen 2026. február 18-án rendezett konferenciát Prof. Dr. Wopera Zsuzsa, a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet elnöke nyitotta meg. Köszöntőjében hangsúlyozta, hogy bár a pénzügyi piacok elsődlegesen nem a klasszikus magánjog terepei, működésük hatásai markánsan megjelennek a polgári igazságszolgáltatásban. E körben külön utalt a devizahiteles perekre, amelyek a családjogi ügyek mellett továbbra is jelentős terhelést jelentenek a bíróságok számára. Rámutatott arra is, hogy a pénzügyi termékekből fakadó jogviták kezelése sok esetben meghaladja a hagyományos polgári jogi és eljárásjogi eszköztár lehetőségeit, ami szükségessé teszi az összehasonlító jogi kutatásokat és az uniós tagállami megoldások feltérképezését. E gondolatmenet szervesen illeszkedik a *Modern összehasonlító jogi trendek* könyvsorozathoz, amelyet az MFI névadója, Mádl Ferenc szakmai életútja előtt tisztelegve indított az Intézet 2025-ben Sereg Péter *Pénzügyi felügyelet Magyarországon* című művével. A konferencián megemlékeztünk a „tudós államférfi” születésének 95. évfordulójáról is.

A nyitóelőadást Dr. Sipos-Tompa Levente, a Magyar Nemzeti Bank pénzügyi szervezetek felügyeletéért és fogyasztóvédelemért felelős alelnöke tartotta *Együttműködés, ügyfélközpontúság, innováció – milyen kihívások állnak a jövő felügyelete előtt?* címmel. Előadásában kiemelte, hogy a pénzügyi felügyelet működését ma egyszerre határozza meg a gyors technológiai fejlődés, a kockázatok növekvő komplexitása és az ügyfelek bizalmának megőrzése. Hangsúlyozta, hogy a stabilitás és a bizalom fenntartása a Magyar Nemzeti Bank egyik alapvető missziója, amely csak a szabályozói és piaci szereplők együttműködésével valósítható meg.

A konferencia első szakmai blokkjában Prof. Dr. Kovács Levente, a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Karának egyetemi tanára, a Magyar Bankszövetség főtitkára a *pénzügyi családokkal összefüggő kiberkockázatok rendszerelvű megközelítését* mutatta be, rámutatva arra, hogy a digitális

térben megjelenő fenyegetések új szabályozási logikát igényelnek. Előadását számos, a gyakorlatból hozott példával tette még szemléletesebbé, rámutatva arra, hogy a kiberbiztonság mindenkit érintő jelenség, amely fokozott óvatosságot igényel a fogyasztóktól.

A banki megfelelés kérdéseit Dr. Botos András, a Magyar Fejlesztési Bank Zrt. jogi igazgatója, a Magyar Jogász Egylet bankjogi szakágának vezetője tárgyalta. Botos András *Banki compliance változó pénzügyi környezetben* című előadásában banki nézőpontból közelítve hangsúlyozta, hogy a compliance funkció ma már nem pusztán jogi kontrollmechanizmus, hanem a pénzügyi intézmények stratégiai működésének szerkesztője, gyakran nem kevés kihívást jelentő részese.

A délelőtti programot Dr. Sereg Péter PhD, a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet elnöki tanácsadója zárta, a *Pénzügyi felügyelet Magyarországon* című kötetének bemutatójával. Az előadás rávilágított arra, hogy a pénzügyi felügyelet jogi kereteinek – történeti távlatokba helyezett – megértése elengedhetetlen a piac szereplői számára, és nem csupán a piaci stabilitásnak és a piac szereplőinek bizalmát, de a jegybankok felügyeleti tevékenységének hatékonyságát is meghatározza. A terület komplexitását jól mutatja, hogy a szabályozás joganyaga a pénzügyi jogon túl a közigazgatási jog, az alkotmányjog, a polgári jog, és a büntetőjog szabályanyagaival is szoros, a piacfelügyeletre kihatással lévő kapcsolatot mutat.

A konferencia második felében *A pénzügyi piacok jogi ökoszisztémája – felügyeleti, megfelelési és kutatói nézőpontok* címet viselő pódiumbeszélgetés keretében került sor a pénzügyi piacok jogi ökoszisztémájának gyakorlatias szemléletű átfogó vizsgálatára. A beszélgetést Dr. Pázmándi Kinga PhD, a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet általános elnökhelyettese, a Magyar Jogász Egylet Kereskedelmi és Üzleti Jogi Szakosztályának elnöke moderálta. A pódiumbeszélgetés résztvevői magas szakmai nívón reprezentálták a piac szereplőit, az elméleti és gyakorlati diskurzus különböző szegmenseit. Felügyeleti oldalról Dr. Barnóczki Péter, az MNB Tőkepiaci jogértékesítési igazgatója, jegybanki oldalról Dr. Korencsi Attila, az MNB Compliance igazgatóságának vezetője, befektetői oldalról Korányi G. Tamás befektető, egykori gazdasági újságíró, Dr. Bodzási Balázs PhD közjegyző, a Magyar Jogász Egylet kutatási igazgatója és Dr. Sereg Péter a felügyeleti, compliance-, befektetői és kutatói nézőpontok találkozásán keresztül vitatták meg a pénzügyi piacok működésének aktuális dilemmáit.

A pódiumbeszélgetés számos izgalmas kérdést felvetett, így többek között azt, hogy mennyiben formáltak a mai autonóm pénzügyi felügyeletet akár a 2008-as pénzügyi válság, akár más gazdasági folyamatok, illetőleg milyen célkitűzései

vannak egy modern felügyeletnek. Érdekes megfigyelni, hogy a pénzügyi piacok gyorsan változó szabályozási, technológiai és társadalmi környezetében hogyan alakul át a *compliance* és a *governance* szerepe. Az új társaságirányítási alapelvek evolúciója jól mutatja az elmozdulást a részvényesi fókuszról a fenntarthatóság és reziliencia irányába is. A résztvevők egyetértettek abban, hogy a magyar pénz- és tőkepiac modern kori története sajátos. Érdekes volt, hogy befektetői nézőpontból a rendszerváltás utáni gazdasági környezet befektetési kultúrájából hogyan érkeztünk meg a jelenbe, és ennek egyaránt élénk befektetői és felügyeleti reflexióival is megismerkedhettek a konferencia résztvevői. A panel zárásaként a magánjogi kihívások irányába fordult a beszélgetés, melynek során felbukkant a kriptojelenségekkel, digitális vagyontárgyakkal kapcsolatos bizonytalanságok kérdése, ki-

emelten a hagyatéki ügyekben, illetve a végrehajtási jogi területen. Felmerült a közjegyzői okiratok szerepe a pénzügyi piacokon és a fogyasztói kölcsönszerződésekkel kapcsolatban a közjegyzők preventív fogyasztóvédelmi szerepének lehetséges erősítése is.

A konferencia megerősítette, hogy a modern pénzügyi piacok működését ma már nem lehet kizárólag egyetlen jogterület felől értelmezni. A pénzügyi szabályozás, a felügyeleti gyakorlat és a polgári igazságszolgáltatás egyre szorosabban összekapcsolódik, miközben a technológiai fejlődés folyamatos alkalmazkodásra kényszeríti a jogalkotást és a jogalkalmazást. A Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet küldetésével összhangban a rendezvény hozzájárult ahhoz, hogy e komplex folyamatok gyakorlati szempontból is értelmezhetőek legyenek.

2026. 1–2.